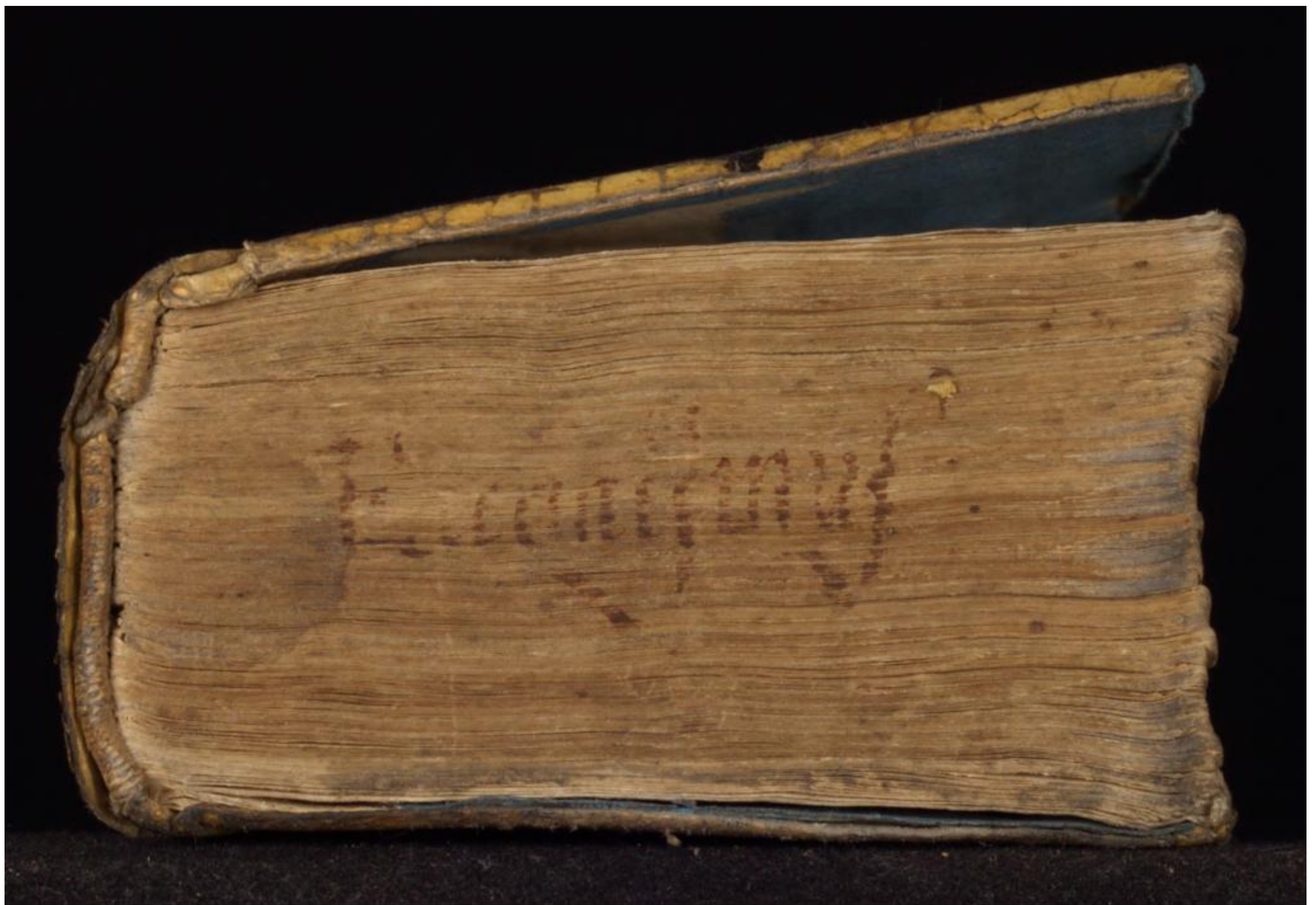

GESNER
1556.

Collat

payee 12/7/18

41

Gesneri

R. R 29944

THESAVRVS

EVONYMI PHILIATRI, DE REMEDIIS SECRETIS.

Liber Physicus, Medicus, & partim etiam Chymicus, & œconomicus in vinorum diuersi saporis apparatu, medicis & pharmacopolis omnibus præcipuè necessarius.

Quem præter hæc quæ antea prelo commissa fuere, quàm plurimis fornacum figuris & auximus & illustrauimus.

VENETIIS, MDLVI.

R

ARGVMENTVM.

De remediis ſecretis hunc librum in ſcribere placuit, quòd de illis medicamentis doceat, quæ non integra et in ſubſtantia ſumuntur, aut applicantur. ſed puriore ſui parte, hoc eſt liquoribus, aquis, oleis aut ſuccis ſecretis ſiue abſtractis per deſtillationem, aut alios modos artificioſos. Deinde etiam quod ſecreta, arcana, & paucißimis hactenus cognita remedia, quæ empirici quidam tanquã myſteria occultabant, cõtineat quã plurima. Non ſolum autẽ de medicamẽtis iſtis ſingulatim et empiricè tractat, ſed logicè etiã ac methodicè, hoc eſt de præparationibus et cõpoſitionibus eorũ in genere. Hæc lucubratio noſtra ſi approbata fuerit uiris bonis & eruditis, meditabimur etiã alterius libri æditionẽ de experimentis et raris quibuſdã remediis, quæ integra uel in ſubſtãtia ſua uſurpantur.

:15

CLARISSIMO VIRO D. NICOLAO ZVR Kinden Bernensi, Euonymus Philatros. S. D. P.

Vnc de secretis remediis siue librum siue cẽtonem, quem partim ex libris diuersis, excusis manuscriptis, Latinis, Germanicis, Gallicis & Italicis, collegi, transtuli, in ordinem digeßi: partim ex obseruationibus proprijs confeci, tuo imprimis nomini, clarißime Nicolae, inscribere uolui: quoniam & in bonis literis te excellere, nec earum cultum per magistratus honorem, quem in clarißima Reipubl. Bernensis ditione Sabaudica geßisti, tibi imminutum esse, &

bonos studiosósq; homines summa huma nitate ac beneuolentia te dignari: & de hac præcipue rei medicæ parte, quæ circa stillatitios plantarum liquores uersatur, iudicium ferre posse, iandudum cognoui. A quo tempore etsi nulla familiaritas propter locorum interualla tecum intercedere mihi potuit, semper tamen nõ solum maximi te feci, sed etiam amaui summoperè, ita ut sæpe huius animi, quo erga te afficior declarandi, occasionem quæsiuerim. Quod si id in præsentia commodè facio, est quod gaudeam & gratuler mihi, sim minus, tu tamen uoluntatem nostram boni consules: & quicquid pro iudicio tuo et experientia, quibus plurimum potes tum aliis tum his in rebus, emẽdandum aut quouis modo mutandum deprehenderis, admonebis

bis me, si me amas, quàm liberrimè: si quid etiam his nostris adijcere de tuo poteris, quod non dubito, id quoque candidè, ingenuè, ac liberaliter ut facias per illum quo te prosequor amorem & publicam rei medicæ studiosorum utilitatem, etiam atque etiam te oro. Vale quàm fœlicissime.

CAPITA PRAE-sentis libri.

De

Aqua

De

SVMMA PRAEFATIONIS CAPITA.

1. De *liquorum, & oleorum stillatitiorum inuentione.*
2. De *scopo huius libri*. De *quo plura etiam dicuntur circa finem præationis.*
3. *Laus eorum, qui quæ optima & efficacissima habent remedia, communia esse volunt.*
4. *Quantùm in omni re apparatus referat.*

Præfatio.

Chymistica ars quã chymiã, alchymiã alkimiam, chemiam (vt Suidas,) & alchemiã uocant multa humanæ vitæ vtilia inuenit: & in re medica quoque mira quædam & laude digna, si quis recte & diligenter paret. nam medicorum & phar-

pharmacopolarum vulgarium, imperitia, auaritia, aut negligentia factum est, vt pleræquæ huiusmodi præparationes contemnantur: & meritò quidem si ea respicias quæ ipsi parant: immeritò, si artem ipsam, quæ certe & pulcherrima & vtilissima est, id quod in causa mihi esse videtur cur tam diu latuerit, & sero admodùm vsurpari cœperit. Sunt qui ad Hieronymum Brunsuicensem, qui ante annos circiter septuaginta medicinam Argentorati factitauit, aquas, vt vocant, & liquores & olea è medicamentis simplicibus vi ignis eliciendi originem referant: sed illi multum falluntur. non enim ab illo inuenta hæc ars est, sed lingua nostra Germanica conscripta & euulgata primùm. Meo quidem iudicio tam uetus hoc inuentum est, quàm ipsius chymiæ, quam ab hominibus Punica siue Arabica lingua vsis primum celebratam et literis proditam existimo, paulò post Græcorum medicorum ætatem, illorum dico qui vltimi ferè scripserunt, vt sunt Aetius, Oribasius, Actuarius. Psellus. In Italiæ qui-

busdam bibliothecis hodieque extant, Græcorum quorundam recentiorem de chymia scripta, & nominatim Stephani cuiusdam philosophi: item liber inscriptus de mutatione metallorum, quæ vulgò Chymia dicitur, siue Archymia. Auicēnę etiam de Alchymia ad Assem philosophū liber habetur. Geber nepos nescio cuius magni Mahumethis: qui veluti dux & princeps huius scientię celebratur, qua vixerit ætate non facile dixerim. Quanquam non illum primum huius artis inuentorem, sed illustratorem fuisse existimo. Hic in opere quod summæ perfectionis inscribitur, de destillatione in genere multa pulchrè differens, uarios destillandi modos ferè omnibus notos esse scribit, nimirum vt vetus quoddam suo etiā seculo, non recens quoddam inuentum. Recentiores quidam non solum Alberti Magni, & diui Thomæ, & Razæ ac Auicennæ medicorū Arabum, sed etiam Aristotelis, Platonis & Salomonis de Alchymia scripta, aut certè mentionem eius ab ipsis factam, referunt. quibus ego parum
adhibeo

adhibeo fidei, non quod hoc ſtudium recentius putem, ſed certe philoſophis iſtis aut ignotum aut nuſquam memoratum. Sunt qui per omnia poetarum figmenta, & præcipuè illud de vellere aureo ab Argo nautis quæſito, ad chryſopœiam ſeu artẽ de mutatione metallorum argute interpretetur. Alii etiam altius aſcendunt, & primos ſtatim à condito mundo homines eius authores faciunt. Sunt qui ſimpliciter antiquiſsimam faciant, deque primis inuentoribus nihil certum haberi aſſerant. Patauii in Italia noſtro ſeculo repertum eſt monumẽtum vetuſtiſsimum nempe vrna fictilis, cum inſcriptione huius hexaſtichi.

Plutoni ſacrum munus ne attingite fures,
Ignotum eſt uobis hoc quod in vrna latet.
Nanque elementa graui clauſit digeſta labore
Vaſe ſub hoc modico Maximus Olibius,
Adſit fœcundo cuſtos ſibi copia cornu,
Ne pretium tanti depereat laticis.

Intra hanc vrnam erat altera vrnula cum inſcri

inſcriptione horum verſuum.

Abite hinc peßimi fures.
Vos quid voltis cum voſtris oculis emißitiis?
Abite hinc voſtro cum Mercurio petaſato caduceatoque.
Maxumus maxumo donum Plotoni hoc ſacrum facit.

Rurſus intra hanc vrnulam reperta eſt lucerna adhuc ardens intra duas ampullas, alteram ex auro, alteram ex argento, puriſsimo liquore quodam plenas, cuius virtute creditur per multos annos lucernam hanc arciſſe, vt annotarunt in ſuis Antiquarum inſcriptionum collectaneis Petrus Appianus & Bartholomæus Amãtius, Meminit huius rei Hermolaus Barbarus etiam in corolario in Dioſcoridẽ, vbi de aquis in cõmune agit. Eſt & cœleſtis aqua inquit, ſiue potius diuina, chymiſtarum, quam & Democritus, & Mercurius Triſmegiſtus nouere, modo diuinam aquam, modo Sythicum laticem appellãtes, modo pneûma, hoc eſt ſpiritum ex ætheris natura & eſſentia rerum quin-

ta: vnde aurũ poculétũ, & iactatus ille nec dũ inuẽtus philosophorũ lapis, & fabulũ constet. Hinc & arti datũ nomẽ, psammurgicẽ, et mysticẽ: et ammophysiam, & sacrã & maximã vocando, ceu literas quasdã seclusas habeat, & à quib. prophanũ vulgus arceri cõueniat. Hoc genus laticis: Vt arbitror, significat epigramma nuperrimè ĩ agro Patauino iuxta oppidulum Atestæ inuentum opere lateritio ac proinde fragili, per imprudentiamq́ue manus rusticę proscindentis ibi terram, corrupto. Cuius memoria ne pereat verba prætexuimus: [*Plutoni sacrum minus, &c.*] vt supra. Itaque antiquissimum huius artis apud Barbaros studium fuisse constat ad Romanos verò & Græcos deriuatum tardius, nec prius forte quàm Romani magnæ orbis parti imperitarent: aut si prius latuisset tamen & intra paucissimos se cõtinuisse. Cicendulæ quæ noctu lucent, (inquit Cardanus,) docent nos liquorem fieri posse qui reluceat in tenebris. fit autem putrescentibus his, quæ candorem, lucem ac perspicuitatem summã habent: & fieri
posse

posse nõ dubito:sed quibus & quomodo, adhuc mihi incertum est. Sed hæc ferè extra scopum, nisi omnino sublimandi destillandique vt loquuntur, ratio, à chymistica profecta, & simul cum ea semper durasse uideretur, nostris uerò hominibus tum primùm aperta fuisset cum orbe per imperium Romanorum patefacto, aromata quoque multa, & remedia diuersa Europę prius Græcisque & Latinis incognita importari cœperunt, & postea etiam amplius cum Mauritani & Arabicæ linguæ doctrinæque homines magnam Hispaniæ partem tenuerunt, unde eruditorum aliquot libri ad nos peruenerunt: & inter postremos, ut puto, Bulcasis Benaberazerin cuiusdam, qui ubi de præparationibus medicamentorum agit de nonnullis quoq; sublimandis destillãdisque docet. Eiusdem ferè ætate Ioan. Mesuen claruisse puto, quem legimus uixisse circa annum Domini 1158. Is tamẽ non alias destillatas aquas quàm rosarum & absinthij commemorat Auicennam floruisse aiunt anno Domini 1149. qui &

ipſe roſaceæ aquæ deſtillatæ meminit. Lo ge antiquior, ſaltem quod ad authorum traditionem, metallicorum ſublimatorum vſus eſt, & oleorum quæ per deſcenſum fiunt, ut apud Raſim & Aetium. Græcis recentiorib. liquores huiuſmodi deſtillatitios nō ignotos fuiſſe nuper quidam ſcripſit, cuius nomini parco. hoc argumẽto quòd in Actuarij ſcriptis aliquoties ſtillatitij liquores nominẽtur. Et ſanè nominat ille alicubi Rhodoſtagma, vt in zulapio contra tuſsim: & paulò poſt in alio zulapio Intybò ſtagma. Sed his uocibus nō aliud quā ſimplex de roſis aut intybo ſyrupus ſignificatur. Rhodoſtactū deſcribit Aegineta libro 7. cap. 15. his uerbis, Roſarum quibus vngues ſunt ademptí, ſucci ſextarios duos, mellis ſextarium incoquito mellis deſpumans quoad quarta pars fuerit abſumpta. Quin & paulo ante hydroroſatum id eſt aquam roſatam deſcribit, illam quoque à ſtillatitio liquore ſiue aqua deſtillata lōgè diuerſam. conſtat enim roſarum vnguibus exemptis libris quatuor: aquæ ſextariis quinque: mel

lis

lis ſextarijs duobus. Arabes etiam vel eorum interpretes cum plantę alicuius aquã dicunt, eius in aqua decoctum intelligũt: & ſimiliter Nicolaus Myrepſius qui compoſitiones medicamentorum Grȩcè ſcripſit, quem recentiſsimum eſſe ex barbaris quibus frequentiſsimè vtitur dictionibus apparet, in quo illud miror, nullam ab eo aquarum oleorúmve chymiſticis inſtrumentis paratorum mentionem fieri. Capniſtum tantum oleum, quod per deſcenſum daſtillatur, deſcribit. vt Aetius quoque. Porrò ea quæ chymiſtæ faciunt duobus fermè generibus ſummis comprehenderim, vt aut licores ſint, aut ſolida. liquores rurſus aut aquei aut oleoſi: & hi vel aeri vel ignei. Solida verò, aut quæ in uaſorum fundo remanent: aut quæ ſurſum efferuntur: idq́ue dupliciter, vel tanquam pura corpora, ut quæ ſublimata uocantur, argentum uiuum, arſenicum, &c. vel fuligo ad oculorum remedia apud medicos. Sunt & alii quidam artificioſi præparationis modi, quibus quod in medicamentis puriſsimum effi-

 cacisſi-

cacissimumque ineſt extrahitur, & veluti forma à materia ſeparatur.

Et quãquam ego nec in chymiſticis neque cæteris apparatibus uerſatus ſim, ſed obiter quædam tum ipſe experiendo paucula, tum ex amicis cognouerim: tamen quicquid & quantulumcumque hoc eſt, rei medicæ ſtudioſis communicabo: non vt perfectè accurateque artem ipſam deſtillandi & alia præparandi tradam, ſed tanquam iis ſcribens qui iam prius non prorſus rudes & imperiti harum rerum ſint, quod uel ipſi periculum fecerint, uel aliorum ſcripta legerint. Nihil enim tam egregium aut ſecretum habeo, quod non cupiam in publicam & communem utilitatem prodire: & quanquam in tenui fortuna ſemper naturam & communicandũ pronus fui, quod alii ad ſimplicitatem, alii melius ad liberalitatem ingenii referunt. Sunt qui ſua omnino celent, diuerſi quidem generis homines, ambitione quidam, vt habeãt quo præ cæteris excellant, alii etiam auaritia, ut lucrũ faciant. alii per ignorantiã ueterum ſcriptorum, quaſi nõ

aut

aut eadẽ aut meliora multò a ueterib. pro dita ſint, quæ nunc pleriſque negliguntur, & noua ſemper quærendi ſtulta & inſatiabilis libido eſt. Non deſunt qui magna & efficacia remedia ideo abſcondenda putent, ne homines imperiti, ut multi ſunt empirici omnis ferè rationis & omnium ſtudiorum expertes, iis abuti, & quæ ad ſalutem inuenta ſunt ea in hominum perniciem conuertere poſsint.
His ego dixerim malum quidem minimè faciendum quicquam vt aliquid boni ſequatur: bonum verò non ideo non faciendum, ne quid ſequatur mali Nam qui rebus & inuentis bonis abutantur, deerunt nunquam. At uiri boni, ſimpliciter quæ bona habent communia facient, non ideo omiſſuri quòd mutuant improbos quoſdam per eadem nocere poſſe. Sed relinquo hanc diſputationem. hoc candidè & ex animo teſtor, cupere me exemplo meo doctos & bonos modicos excitare, vt depoſitis ambitione, auaritia, inſcitia, inuidia, ſi quid præclarum ad profeſsionem noſtram adferre poſſunt, id ut
ſimiliter

ſimiliter candidè publiceq́ue præſtent. Indocti certe non magnis tantùm iſtis & efficacibus medicamentis, qualia hic prodemus nonnulla, ſed cibis etiam & potibus communiſsimis, intempeſtiuè exhibitis hominũ vitam ſæpe ad morbos mortéq; compellunt, & notum eſt Hippocratem noſtrum ptiſanam intempeſtiuè exhibitam, mortis cauſam fuiſſe pleuritico cuidã ſcripſiſſe. Iſti igitur partim inſcitiæ pertim improbitati ſuę relinquendi ſunt: ij uerò qui medicorũ opera indigẽt admonẽdi, idẽ in medicina vt faciãt ꝙ in omnibus aliis artibus omnes ſolent: hoc eſt medicos ut eligant bonos & eruditos, quiq; hanc artem ex profeſſo tum rationibus ceu philoſophiæ partem, tum actu ipſo medendi colant exerceantq́ue. Sed redeo ad inſtitutum. Apparatus igitur, inquam, maximam in omni re uim habet. In oratione elocutio, actio & pronũtiatio, magis ferè mouent audientiũ animos, quàm ipſum quod tractatur argumentum. hinc eſt quòd numeris & metris incluſa tantopere delectant: quæ ſi oratione ſoluta efferas,

ſeras, frigida, ſupina & intertia habebuntur. Hinc eſt quod quidã in oratore quid primum eſſet interrogatus, pronũciatio reſpondit quid ſecundum, quid tertium, idem. Spectacula & dragmata quod adeò afficiunt auditores, & ſpectatores, multis modis formæ eorum & apparatui potius quã argumẽto debetur. Sic in ipſis rebus, & operibus, tum naturæ tum artium, forma, figura, modus, in ſumma apparatus quidam, magis quàm materia ſpectatur, aut laudatur. Similiter in re medica maximum rectè preparandi ars & commodè adminiſtrandi ſolertia momentum habent: neque plus refert quid exhibeas, quàm quo modo. Et licet plures ſint circonſtantiæ vt rectè exhibeas medicamentum conſiderandæ, modus tamen & apparatus intra medicamentum eſt, eiusque ueluti forma aut pars: reliqua verò extra ipſum, tempus, locus, & quæ circa ægrũ conſiderantur. Sed aliis apparandi præparandique modis nos in præſentia omiſſis, illos tantum attingemus, per quos à medicamentorum ſubſtantia virtus & fa-

cultas omnis ſeparatur, ita ut liquidior tantum, purior & ſubtilior cuiuſque remedii pars ſecreta & abſtructa à craſſa et terreſtri habeatur, ſiue ea in liquorem ab eodem remedio abſtractũ colligatur, ſiue in alium quendam externum, &c. quod ex uirtuare & excorporare barbarus ſcriptor Arnoldus appellat. Iam ſi quæ curioſius aut operoſius ſcrlpta uidebuntur, cogitandum eſt ea non ad medicos vulgi, & pauperum pertinere, ſed ad illos qui diuitiis & otio magis affluunt, & miniſtris abundant, quíve in principium regumq́ue aulis verſantur: aut etiam ad philoſophos, qui mirabiles rerum naturæ mutationes ac uires rimantur, & in iis ſe oblectant. Poſtremò non eſt quod quis miretur medicamentis quibuſdam magna & prolixa eulogia addi, ut quintis eſſentiis quas uocant, aquas uitæ & balſamis factitijs, & quibuſdam facultates valde mirabiles attribui, quales ſunt, ingenium & memoriam acui, ſenſus, & iuuentutem conſeruari, &c. quando huiuſmodi effectus apud veteres etiam Greçcos Latinoſq́ue

quæ thæriacæ & aliis antidotis & compositionibus, præcipuè quidem apud Arabes diuersis, sed à Galeno etiam theriacæ adscriptos legimus. Sunt quæ nolim defendere, & quorum fidem apud authores relinquo, quorum nomina adscribo vbique. Sed iam prius dictum est hæc omnia à nobis pro hominibus eruditis scribi, qui plerunque quantum cuique fidei sit habēdum facilius iudicabunt. Et si in plurimis eruditione & iudicio ualere non satis, nisi etiam experientia accesserit. Sed desino præfari.

AVTHO-

AVTHORES IN hoc libro citati.

AEGIDII cuiusdam libellus de nouem aut decem liquoribus destillatis, in quo reperio multa quæ etiam in Raimundi Lulli de aquis libello habentur.
Aetius Amidenus.
Albertus Magnus.
Alexander Benedictus.
Andreæ Furnerij libellus Gallicus de decoratione humanæ naturæ
Antonius Guainerius.
Arnoldus de uilla noua.
Auicenna.
Bartol. Montagnana.
Bulcasis, quidam Albucrasin uocant.
Brudus Lusitanus.
Dioscorides.

Epiphanij Empirici medici in Græcia peregrinati, quem adolescens cognoui, remediorum liber manuscriptus.

Geber Chymista.

Gualtheri Ryffi de destillationibus liber Germanicus.

Hermolaus Barbarus.

Hieronymus Brunsuicensis, qui æquis destillatis primus Germanicè scripsit.

Hieronymus Cardanus.

Iac. Hollerius de materiæ chirurgica.

Iac. Syluij Commentarij Mesuen, & libri de simplicibus medicamentis præparandis & componendis.

Io. Armenal de morbo Catholico.

Io. Bracescus.

Io. Ganiuetus.

Io. de Rupescissa, uide in Raim. Lullo.

Ioannis Gœuroti liber Gallicus.

Io.

Io. Manardus.
Io. Mesue.
Io. Tagautij Metaphrasis in Chirurgiã Guidonis de Cauliaco.
Ioannis de Vigo Chirurgia.
Marianus Sanctus Chirurgus.
Monachorum commentarij in Mesuen.
Nicander.
Nicolaus Massa de morbo omnigeno.
Nicolaus Myrepsus.
Petri Andreæ Mathæoli Senensi liber de morbo suo: & Commentarii Italici in Dioscoridem.
Petrus Aponensis.
Phil. Vlstadii cœlum philosophorum.
Raimundi Lulli libro optimus et doctissimus de quinta essentia, qui Argentorati olim editus est & nuper Norimbergæ, sed in multis differens. Mihi exem=

xemplaria duo manuſcripta ſunt, & alia duo apud amicum uidi, quæ omnia & inter ſe & ab impreßis differunt. Vidi & Ioannis de Rupe ſciſſa libellum de quinta eſſentia fere, per omnia ad uerbum eundem, ut Lullus ab eo tranſcripſiſſe, uideatur, aut Lullo aliquis falſo tribuiſſe, ſi modo is ante Lullum ſcripſit, ut in Io. Braceſci dialogo legimus. Symphorianus Camperius tamen Lullum ſiue Lullium claruiſſe, anno Chriſto 1311. annotauit. Ioannem uerò de Rupe ſciſſa anno 1340. Tritthemius.

Eiuſdem Lulli libellus de Aquis, uide ſupra in Aegidio.

Raſis.

Remaclus. F. Limburgenſis, qui ſcripſit de aquis deſtillatis illis quæ in cõmuni

ni usu sunt.

Rogerius Bacho de uiribus aquæ uitæ per 12. signa quem librum aliqui non recte Arnoldo de Villa noua tribuũt.

Serapio.

Et alii quidam tum excußi, tum manuscripti in diuersis linguis, quorum aliqui nullum authoris nomen expressum habent.

Scripsit et Adamus Lonicerus nuper de destillandi arte quædam Latinè, ita puto ut Brunsuicensis & Ryfii scripta breuius comprehenderet.

DE DESTILLATIONE eiusq; differentijs in genere.

ESTILLATIO (vt doctiores scribunt, non distillatio) est humoris è succo tenuioris extractio vi caloris, Syluius. Destillatio per ascensum dicitur, ubi uapores sursum elati, ibi concreti in aquam destillant. Idem. Humida corpori (sic enim vocant latius uas, à quo vapor tollitur) imposita, vi caloris tenuãtur in uaporem, qui capitelli uel alterius frigiditate coactus, in aquam, alueolo in marginem capitelli inserto ferè excipitur, mox per nasum (sic enim etiam vulgò vocant capitelli partem, naso nostro figura & vsu finitimam) in subiectum uas, receptorium & matellam dicunt aliquod destillat. Syluius. Similia quædam natura fecit, tum in meteoris præsertim humidis, tum in hominis & aliorum quorundam

rundam animalium catarrhis à capite ad ſubiectas partes. Planta ergo aut corpore alio ad deſtillandum compoſito, pars eius quæ tenuari eſt aptior, (ſcilicet natura tenuior, leuior, rarior, liquidior, ſuperficiaria magis,) illa primúm vi caloris tenuata attollitur: poſtea alia illi natura propinqua, poſtremò id ꝙ ceu humidum rei ſubſtantificum terreas partes glutinans, pingue, & oleaginum vi ignis validior ſeparatur, integrumq́ue attollitur: quo omnino extracto, uelut cinifactum corpus & diſſolutum cernitur. A planta igitur omni & animali ex omnibus utriuſque partibus aqueum aliquid crudum, ac velut pituitoſum excremẽtoſumq́ue primùm extrahitur, mox coctius & tenuatum magis, poſtremò oleaginum: quod etiam ex oſsibus ipſis extrahitur, non modò ex alij partibus ſolidis: niſi quod quædam eſſentię tenuioris, vires propriè vniuerſas remittunt primas. Porro hæc omnis humorum extractio colore perficitur. Nã quæ per licium, penicillum (filtrum vocant) arenas, vas figulinum crudũ, ciſſybium,

id eſt, uas hæderaceum (Plinius puto de ligno hędere Smilacis ſcribit, quòd aquam vino mixtam tranſmittat, quod ego olim experiendo verum depræhendi;) ſit humoris tranſmiſsio, deſtillatio non fuerit, niſi abuſiuè loquentibus. Calore enim proprie dicta deſtillatio perficitur, & eo vel à Sole, vel ab igni, vel à putredinè. A Sole flores magna quorundam induſtria aquam reddunt, floribus ipſis odoris & gratias qualitatibus alijs proximam. Ab igni autem, id eſt à flamma, quæ ex ære & æris corporibus producitur, vel à carbone ignito, quid ſit ex terra uel terreis corporibus accenſis, deſtillatio ſit vel nullius alterius interuentu, vel medijs aquis feruentibus, vel etiam ab his vapore: cineribus, arenis tenuibus: ſcoria læuigata. Flamma præterea ipſa, vti & carbo, non parum uariat: non ſolum maioris & minoris ratione, ſed etiam lignorum vel putrium, vel graueolentiũ, vel beneuolentiũ & integrorũ, vel viridium, uel ſiccorũ. Adde ꝙ clibani magnitudo, & figura, & connexio, magnam vim habet caloris mutan-

di. Præter hęc carbo ex ſuffocatis & ſemiu ſtis lignis graueolentiam & qualitatem quandam, alienã rebus deſtillandis, vt coquendis & aliter præparandis imprimit. Sint igitur carbones omnino accenſi & ſemiuſti, vt ex eis malignitas ante expirauerit, quàm his res deſtillanda committatur, præſertim ſi in corpus eſt recipienda, nam foris admouendorũ ratio minus habenda eſt, Hæc omnia Syluius. Eleméta quatuor per deſtillationem vini ordine aſcendunt, leuius, tenuius & calidus primum, nempe ignis: ſecundo loco aer, tertio aqua, terra in fundo remanet, & ſimiliter puto in deſtillatione aceti. In craſſis verò & terreſtribus, ac ijs etiam liquidis quæ præter aquoſas partes, habent craſſas aliquas & quę denſari poſsint, vt lachrymis, ſuccis, gummis, reſinis, & in melle etiam, quod aquoſius eſt primò effertur quod aereum ſecundo quod igneum poſtremo, terreę partes in fundo manent & ſi maior ſit ignis adduruntur. in metallicis verò eædem in vaporem reſolutæ & alembico aderentes concreſcunt, colore

in

in album mutato, vt argentum viuum arſenicum, halinitrum, &c.

Ignis attenuat (inquit Cardanus) vel comminuendo ſicca vt cùm arenã in puluerem redigit: aut colliquando, vt metallica: aut tenues partes ſeparando, vt in deſtillationibus. Contingit tamen in deſtillationibus aliquid attenuari ac alteri miſceri: cum à calido humido non ab igne fiunt. Calore enim miſcet, & cum humido attenuat. (Contra forte, Calor enim attenuat, & cum humido miſcet.) Fit autem hoc, uaſis in aquam feruentem immiſsis vocantque Mariæ balneum. Proximum bonitate deſtillationis genus huic in equino fimo, inde quod per cineres. præſtantiſsimum in oliuarum recrementis poſtquam oleum detractum eſt. nam cum calida ſit ac humida ſubſtantia, per multos menſes calorem ſeruare poteſt, atque eò longiore temporis ſpatio quàm vuarum acini, quò oliuarum ſubſtantia denſior eſt ac pinguior. At nullum horum metalla liquare poteſt: ſed illa igne indigent. Sed vt ardentiſsima deſtillationi ſit per

ignes, ita mixtioni ac vere attenuationi inepta, cui ferme ſimilis eſt quæ fit per cineres. Nam ſi igne deſtillate fecibus ſuis miſcueris, fiet totum pro molis ratione grauius quàm antea: tum etiam ſiccius. Non igitur verè attenuat ignis, ſed natura ipſa quæ totam ſubſtantiam concoquit ac miſcet. Vnde ob ſubtilitatem omnia in vnum conueniunt, mixtumque denſius fit, & tamen ex ſubtiliſsimis compoſitum partibus. Ergo in naturali coctione, vt quæ in liquando duriſsima, etiam vim ignis obtineat, & mollis balnei in attenuando: partes craſsiores comminuuntur, quod ab igne impetrari non poteſt.

Calor primi gradus, qui temperatus eſt vt fimi equini. Balnei Mariæ, vocatur calor digeſtionis, reſolutionis, putrefactionis ſeu macerationis & circulationis: de quibus ſuo loco plura dicemus.

De modis deſtillandi diuerſis per ſublimationem, cum aqua & ſine aqua, vide inſra in Roſacea aqua, ex Bulcaſi.

De deſtillatione in genere quædã ſcripſit Geber Arabs Summæ perfectionis 1. 4. 50.

4. 50. vbi multa pulchrè disserit, præsertim de differentia, & diuersis effectibus destillationis per aquam & per cineres. Ibidem capite 39. de sublimatione docet, cur sit inuenta. & deinceps capite quadragesimo, quid sit sublimatio, & de tribus gradibus ignis in ea obseruandis. & capite 41. de moderando igne in sublimatione, & quomodo eius rei ratio intelligatur lana xylina in superius foramen aludelis immissa. De lignis eligendis, capite 43.

Quæ destillanda imponuntur in rosario vulgaria, ijs præstat non multa simul imponere. ne inferiora arida & adusta relinquantur, supremis adhuc fere integris. Et præcipuæ si qua odorata & preciosa destilles. satius fuerit sæpius recentia imponere, sic & vberior aqua fluet, Brunsuicensis.

Herbæ destillandæ, flores aliaque ex plantis, in ipsa maturitate colligi debent. præcipuè verò crescente luna, cœlo cereno, & per diem in vmbra relinqui, concidi: & etiam si opus videatur, contundi, & ita mox destillari, Idem.

De Viribus liquorum destillatorum in genere.

CVM adnimaduerterem (inquit Manardus in epistolis 15. 15.) in vulgaribus aquis quæ per ignem à plantis extrahuntur: neque odorem neque saporem eundem seruari; sed plerunque contrarium. (Aquam enim absinthij dulcem, à mentha & ocimo mali potius quàm boni odoris exire videbam: quod certam mihi fidem faciebat, quòd non eisdem viribus aqua sola, quibus tota herba polleret:) cœpi anxie cogitare, consultis etiam his qui ab huiuscemodi fusionibus chymici vulgò dicuntur, quonam ingenio valeret idem odor, & sapor in aquis hisce custodiri, qui in tota planta reperiretur. Longum autem esset scribere modos omnes quos ad hæc consequenda attentauerim. Sed vnum tantum attinguam qui melior & facilior mihi visus est. Fit autem per vaporem aquæ calidæ in duplici vase, &c.

Destillata vires simplicium à quibus separantur, retinent: nisi quod tenuiora et

valentiora fiunt, quò frequentius destillantur, quod in aqua vini ferè experimur, rarò in alijs. Syluius.

Liquoris qui destillatur uires quidam alterant vel illito capitello aliqua materia, vt melle, ladano, alijs: vel ea naso imposita, quòd fere fit ad odoris gratiam. moscum enim, caryophyllos, caphuram, id genus alia, nodulo ligata summo naso impingunt, vt per has materias transmissus liquor odoris suauitatem contrahat, Idem.

Dubitatio. Si ignis cuncta calefacit siccatque, omnes aquæ quæ destillatione habentur, calidæ ac siccæ esse deberent. Nec repugnat substantia, quod aqua sit. talis enim cùm sit aqua ardens, & vritur & corpora humana egregie excalefacit ac siccat. Rursus aquæ omnes frigidæ sunt ac humidæ, vincente substantia. At neutrum semper uerum est: Imò aliquæ ex his similiores sunt his à quibus excipiuntur, vt rosacea, odore, sapore, viribus. Vrceus aquæ plantaginis fluentem vndequaque sanguinem sistere potest. Non idem facit lactu-

cæ aqua, & ſi ſit frigidior. Quidam nuper dum memoriam augere niteretur meliſſam tridue albo vino infugit, inde leuiter expreſſo vino, aquam deſtillando collegit, cuius potu memoriam recuperare viſus eſt. ſed cum calidi eſſet iecoris, bonam valetudinem pene funditus euertit. At qui hic mos eſt à philoſophis vocatus ſtellas cœlo inſigere.

Quæri igitur ſolet in aquę hę proprias vires retineant. Diximus olim dum de malo medendi vſu loqueremur, nullas eſſe vires, quòd odore & ſapore deſtituãtur. Abſinthij enim aqua nec abſinthium redolet, nec amara eſt: imo quòd mirum eſt, ſubdulcis. Ardens tamen aqua (vt roſaceam prætercam) fidem facit ineſſe vim aquis. Nam ſi talem ob ignem eſſe dicas, quid eſt quod nulla aliarum talis ſit? Nam hæc egregiè calefacit, ſiccat, penetrat, acutum olet, ardet Itaque vires aquis iam ineſſe certum eſt, ſed nec omnibus, nec æquas. Quæcunq; enim res tenuem ſubſtantiam habent frigidęque iũctam, a quam emittũt ſibi non ad ſimilem, vt roſa. Quæ uerò te-
nuem

nuem & calidam, similem sed vrentem emittunt, vt vinum & metallicorum quædam. Quæ crassam & calidam, dissimilem & prauam, vt absinthium. Quæ crassam ac frigidam. dissimilem sed non prauam, vt cucurbitæ. Iuxta hanc rationem uires aquarum, quæ læui excipiuntur igne, facile perdisces. Nam quæ vehementi igne indigent, omnes siccant vehementer, plerunque etiam excalefaciunt, Hęc Cardanus.

Sed diligentius hæc mihi consideranda videntur. Primum enim quod absinthij aquam amaram esse negat, verũ est si (vt vulgus pharmacopolarũ solet) negligenter & in alembicis plumbicis destilletur. In balneo Mariæ destillato, odorem saporemq́ue deesse non puto. Vtrunque efficacissime obtinebit, & hæc & quæuis alia planta odore, saporeq́ue aliquo prædita, si arida prius per dies paucos vino maceretur, deinde in balneo Mariæ, aut per cineres leniter destilletur, vt infra docebo amplius. Iam cum quædã odoris sui magna abundent copia, eaq́ue tam effica-

ci, vt longo tempore non expiret, nimirum quoniam vis illa odoris in totam earum ſubſtantiam ex æquo digeſta eſt, nihil mirum in iiſdem vaſis aquas alias ſimiliores deſtillari ſuis plantis, vt roſarum, quas ſuũ odorẽ diutiſsimè ſeruare Theophraſtus etiam ſcripſit, talis verò diſsimiles. quarum enim vis in ſuperficie eſt, illæ facilè exhalant, vt abſinthij, cuius odorẽ eodem in loco exiſtimandum haberi vbi ſapor eius amarus continetur. reperimus autem illum in ſuperficie tantum. nam ſi corticem à caule aut ramulis ſepares, quod interius eſt inſipidum aut dulce reperies. Itaque hæc differentia non à craſſitie aut tenuitate partium petenda eſt, quanquam etiam hanc etiam aliquid afferre momenti puto, ſed magis ab eo quod vis cuiuſque aut per totum ex æquo diſtributa eſt, aut centro aut ſuperficie vicinior. Ego ſane cum Raymundo Lullo eius ſum ſententiæ, poſſe ab omni planta, aquam eiuſdem facultatis elici, à frigidis frigidam, à calidis calidam, à ſiccis ſiccam, ab humidis humidam. Eandem uerò vim

manere,

manere, niſi odoris ſaporisve, aut utriuſque ut in odoratis, ſimilitudo relinquatur, minimè conceſſerim.

Cur odor florum quorundam, ut iaſmini, & caryophili floris non retineatur in aquis, &c. vide infra ex Cardano, vbi de Balneo Mariæ in genere agitur.

Bonum eſſet omnem aquam ſemel deſtillatam denuò, aut etiam tertiò ſuper feces ſuas contritas ſuperinfundi, & per duos aut tres dies putrificari, atque iterum deſtillari, aut potius, ſemel deſtillatam, non ſuper feces relictas, ſed ſuper eiuſdem generis herbas infundi, & in circulatorio aut alembico cæco putrificari, ac deſtillari, Brunſuicenſis ſi bene memini. Quibuſdam prima deſtillatio ſufficit, vt roſis.

Vidi alchymiſtam, qui nō herbas ipſas, ſed ſuccum tantum herbarum aut fructuū deſtillabat, repetendo aliquoties deſtillationem, & fecibus ſuper marmore contritis aquam deſtillatam ſuper eas refundendo, Guaynerius.

Auena (potus nimirum ex auena: vt ceruiſia ex hordeo) excalefacit & inebriat

briat non minus quàm vinum. Apud Tartaros referunt aquam è lacte destillato inebriare. Sed omnis aqua (non elementum sed liquor aliquis compositus aut succus) cum sæpius destillatur hoc potest efficere. nam incalescit, attenuatur, & vim ignis magis recipit. vnde ardens sæpius destillata eò acuitatis deducitur vt bibi non possit, Cardanus. Quò autem liquor aut res destillanda crassior fuerit, eò magis calorem & ignem repetita destillatione cócipere videtur.

Constat aquam fieri posse (inquit Cardanus) quæ lapidem vesicæ per catheterẽ immissa, illico confringet. Nam cum duo sint necessaria & quòd lapidem atterat, & quòd vesicæ sit innoxia: primum præstabit modus ac materia: nam extremos vapores è scorpionum cinere, vel Macedonici Petroselini vel tecolito, aut lapidibus cancrorum excipiemus. Sic enim aqua fiet, quæ etiam porphyritem comminuat. Porrò innocentiam præstat, si materia ex qua aqua excipitur, omnis salsedinis expers fuerit, Non igitur è sali ge-

nere: aut alumine vel chelcantho, aut vini fece, sed ex aliquo eorum quæ nuper retulimus, aquam excipere oportebit. Opus autem semper est diligenti experientia in confirmanda subtili ratione, vt ea quæ adeò subtiliter explorauimus, secure per experientiã confirmata, in usum hominum posimus deducere. Equidem scio stercus columbinum, ac parietariam hoc uel illud hac arte in aquam deductũ, lapides vesicæ durißimos frangere posse. Quodnam autem illud sit quod id facturum sit & absque noxa, experientia declarari oportet. Nam & hircinus sanguis, & leporis, pellis, & vitrum, multum probantur ratione. Sed tamen. nihil horum forsitan seorsum, sed ex his aliqua simul iuncta, atque certa mensura. Metallicum certe sit tale oportet, aut ad metalli naturam mutatum. Audiui quondam inuentam à quodam Ianuense, sed denuò amissam morte illius, qui eam notam nemini facere voluit. Hoc certum sanè est inueniri posse, atque hanc esse illius artem, hucusque Cardanus. Iuuaret fortaßis ad

hanc

hãc artem chryſocolla quoque, arte facta nimirum & acrimonia carens, qualis etiã ab aurifabris laudatur. quamobrem ad boracem faciendum, aqua pluuiali deſtillata quidam vtuntur & lacte deſtillato, aliqui etiam melle, medullis,&c. Ego nuper audiui empiricum quendam calculos veſicę inquibuſdam curaſſe cũ borace mixta aqua ardente ad ſpiſsitudinem ferè mellis, admixto etiam trito tartaro aut calculo ab homine exciſo,aut fece vrinæ è matula. Iubebat per quatuordecim dies hoc medicamento vti, ita vt ſemper parum eius vino bibendo, etiam in prandio & cœna, admiſceretur. Memini legere de liquoribus quibuſdam, in quibus lapis aut ſilex poſitus reſoluatur. Chymiſtæ ad reſoluenda metalla aceto deſtillato vtuntur, & vrina deſtillata.

Diſſoluuntur aceto forti, præſertim deſtillato, vel ſucco limonum, margaritæ, teſte ouorum,lapides renum,veſicę,corallium vtrunque, eaque poſt ſiccata promptè friantur, Syluius.

Non poſſum hic omittere aquam Epiphanij

phanij Empirici, quæ huiusmodi est. R. Antalis & dentalis, boracis, sarcocollæ, coralliorum alborũ, crystalli labi, gypsi, anethi, orizæ, farinæ orobi, portulacæ, ana semunciam. Fiant trochisci cum aqua fabarum moscata. Vsus est mulieribus ad ciem dealbandam sed suffiatur antea fa-facies cum aqua decoctionis hordei & auenæ. deinde trochiscus vnus diluatur cum aqua fabarum, & illinatur facies sub ingressum lecti, mane verò abluatur cum aqua decoctionis fabarum & furfuris ac rursus cum aqua frigida. Quod si trochisci fiant cum aqua limonum, magis ornabunt faciem. nam & limones assi per se illiti, eandem ornant. Quod si hæc aqua à ieiuno bibatur, & pectem inde vngatur, frangit lapidem, signum est, quod si per noctem in ea porcellanas reliqueris, postridie ceræ instar eas digitis subigere poteris. (Porcellanas vocant conchas quasdam, sed & fictilia quædam preciosa.) Hæc pluribus, vt industrijs medicis diligentius super hac re cogitandi occasionis aliquid præberemus.

De

De multiplici vsu liquorum destillatorum tum in re medica tum extra illam.

Aquarum destillatarum usum multiplicem esse uideo: sed maximum & præcipuum medicis, qui stillatitijs huiusmodi liquidiorib. rité paratis tum intra tũ extra corpus utuntur per se & cum alijs medicamentis. Aquam ardentem & olea calida chymisticè parata, unguentis admiscent, uel odoris gratia, uel ut reddant calidiora, & ut promptius penetrent. Lintea his aquis madida imponunt partibus refrigerandis, pręcipuè uisceribus, fronti temporibus, brachialibus, tumoribus inflammatis. Validè exiccantibus ad abluenda ulcera chirurgi utuntur. Communissimus uero usus longo iam tempore obtinuit in admixtione serapiorium quæ propinantur, & ad zulapia siue iuleb, præcipuè de rosis & uiolis.

Sunt qui propter solam odoris gratiam diuersorum generum liquores, & olea cõficiant. Aqua ardente utuntur etiam uitrarij encaustæ. Aqua forti, ut uocant, au

rifices. De chymiſticis uſibus ad metallorum mutationem, & ad colores ac pigmenta diuerſa: necnon ad uenena, ut occidantur animalia noxia, hîc locus dicendi non eſt. Raymundus Lullus ardẽtis aquæ etiam in bellis ſub ipſos conflictus uſum eſſe ſcribit mirabilem, ad excitandos con-

firmandosq; militum animos. Sed de uiſibus aquæ ardentis ſuo loco amplius dicã. Quinetiam in bonæ & ſalubris aquæ inopia, ut quæ ſolæ ſuppetunt, ſalſæ, corruptę & inſalubres, aquę potui idoneę fiãt, neceſſaria fuerit deſtillandi ars. Poterit autem in magno lebete, cui magnum altumq; ſit operculum roſtratum, aqua dulcis à ſalſa ſeparari.

Forma purgandi aquas turbidas ex Bulcasi.

OLLAM magnam A aqua turbida replebis, & igne B leui ſubiecto duo ligna C tranſuerſa ollæ marginibus impones crucis inſtar: ignis uerò impones lanam D mundam & diligenter elotam: & quicquid imbiberint lanæ ex aſcendente uapore expreſſum repones, idq́; continuabis quandiu aliquid uaporis aſcenderit. Sunt qui aquam turbidam inſtar roſaceæ deſtillent. Alij clarificant inijciendo aliquid anethi. (error uidetur, malim aceti) aut amyli, aut farinæ. quoniam iſta deſcendunt, & trahunt ſecum ad fundum uaſis craſsitiem aquæ

De balneo Mariæ in genere; & de ijs deſtillationibus, quæ fiunt in rapore aquæ feruentis, & in fimo equino.

AQVAE feruentes ab his uapor minus agunt i rem deſtillandam, quàm uel ignis ipſe per ſe, uel etiam per media alia ſicca prædicta. Ob id ut Galenus in diplo mate, id eſt uaſe duplici (balneum Mariæ uocant cum chymiſtis pharmacopolæ)

læ) liquat, calfacit, coquit ea, quorum uires ignis uiolentia dissipari non uult: sic quæ mitia integriora uolumus, in aquis

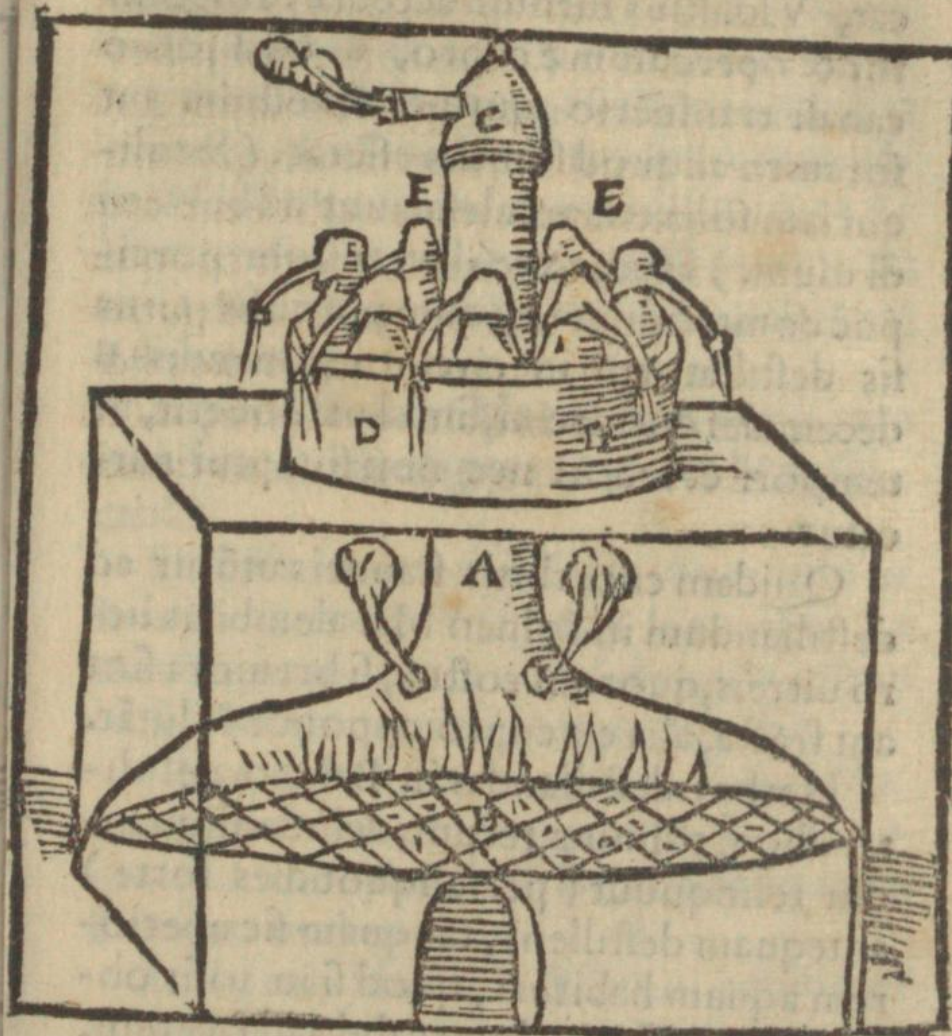

feruentibus impoſita deſtillamus, uel eá-
rum uapore. Quæ quamuis minus dura-
tura putantur, ſunt tamen minus à ſua na-
tura mutata: quam rem odor priſtinus de
clarat.
A Fornacem huius generis habeas, cui
uas B ęneum grande ſuperponitur aqua
plenum: ei uerò uaſi æneo uaſcula in ar-
cum ſuperponantur quam plurima poſ-
ſunt, C in quorum fundores deſtillan-
da inſit. A Alij aliter fornacem, uelut in
arcem ſcilicet extruunt, & eius lateribus
uaſa inſerunt terrea, B longa, fundo la-
tiore deſtillanda continente, intrò pene-
trante, ore foris tanquam lagena opercu-
lato, C in qua uapor per aptilem eius uē
trem elatus concreſcit, per os eiuſdem prę
longum deſtillat, Syluius.

Sed cur odor florum quorundam non retinetur in aquis, uerum ut in Iasmino & Caryophyllo flore ac lilio aqua euadit odoris expers? dictum est alibi: quoniam

tam tenui ſubſtantiæ nulla pars craſsior iungitur. Ergo in his iuuabit, ſi folijs herbarum, quę odore careant alternatim poſitis materiæ craſsiori, non tamen quæ uratur, adiungatur, odor, inde deſtilletur: atq; hęc unica ſpes proliciendi odoris cũ aquis infuſa non remittant odorem, ſed putreſcant. Cardanus. Apparet autem hos flores proculdubio in Balneo Mariæ, aut in aquæ feruentis uapore uaſis uitreis deſtillari oportere.

Balneum Ma. commodè calfit cum amplo canali è cupro in medium immiſſo, A in cuius imo craticula eſt, B ut cineres defluant, uulgus pigrum Henricum uocat

cat, Vldaſtius furnum accediæ. Imponitur & operculum è cupro, C cum paruo canali tranſuerſo, qui per feneſtram aut foramen aliquod fumum efferat. (Sic aliqui iam ſolia etiam calefaciunt ad balnean di uſum.) Huius canalis D tum præcipuè commoditas eſt, cum pluribus L uaſis deſtillatorijs in circuitu ponendis E decem uel duodecim, ſimul uti libuerit, ut tempori & labori nec non ſumptui parcatur.

Quidam cucurbitis ſtanneis utũtur ad deſtillandum in Balneo Ma. alembicis uerò uitreis, quorum roſtra, ſi breuiora ſint aut fracta, alia ex cupro apponũt & lutãt.

Herbas deſtillandas in Balneo uel aliter aliqui primum terunt, deinde aliquandiu relinquuut (per aliquot dies forte) antequam deſtillent, tanquam ſic uberiorem aquam habituri, quod ſi in uaſis obſtructis præſertim loco calido id facerent, bene haberet ſed plerique pharmacopolæ & alij qui quæſtum inde faciunt, locis frigidis relinquunt infiſcis apertis, donec odorem amittant, & humido craſſoque aẽre ui tien-

tientur.

Sunt qui aquæ Balnei Ma. arenæ etiam nonnihil admiſceant, ut uehementior fiat calor: ut Matthæolus Senenſis in aqua philoſophica contra morbum catholicum. Et in tali veſtillatione duplicem liquorem excipi poſſe ait, primum dilutiorem alterum rubentiorem.

Aqua in Balneo Mariæ non magis calere debet quàm digitus tolerat, Brunſuicenſis.

Deſtillationem cuiuſdam aquæ uitæ in Balneo Mariæ Vlſtadius ita lento igne fieri iubet, ut numeres unum duo tria, uſque ad ſeptem, antequam una gutta cadat.

Plura quæ ad communem Balnei Ma. rationem pertinent, leges infra in mentione aquæ Camphoræ ex Bulcaſi, & aquę roſaceæ ex eodem.

In Balneo Mariæ deſtillatio adhibetur oleis etiam, ut loquuntur, rectificandis, ut phlegma ab eis abſtrahatur. Sola enim aqua Balnei calore eleuari poteſt, oleo in fundo reſidente.

Cùm animaduerterem aquas ut ex plã-

tis

tis uulgò deſtillari ſolent, neque ſaporem neque odorem eundem ſeruare: anxiè cogitare & multa experiri cœpi, ut modum inuenirem, quo qualitates iſtæ in aquis cuſtodirentur. Longum autem eſſet ſcribere modos omnes quos attentaui. Vnum tã tùm attingam, qui melior mihi uiſus eſt &

faci

facilior. Is aũt eſt, ut in duplici uaſe, eo mõ quo Gal. iusſit omnia unguẽta cõfici, hęc fiat operatio ita tamẽ ut eius uaſculi A fundum in quo herba B continetur, aqua C in maiore D bullientem non attingat, ſed ſolo uaporifero humore ab ea eleuato incaleſcat. A calore enim illo miti, ex totius herbæ ſubſtantia uapores exhalant, qui in aquam uertuntur, omnium herbæ partium uires adſeruantem, quæ ex odore & ſapore apertè cognoſcuntur, Hæc Manardus.

Sed hoc modo deſtillata, & ſi uires plantarum & qualitates (ut odorem priſtinũ) integrius retinent: quia tamen excrementoſa ſunt, parum diu ſeruari poſſunt, Syluius.

Fimi uel (ut quidam loquuntur) uentris equini, uſus præcipuus eſt, ut materia deſtillanda in uaſe uitreo ei impoſita colore ipſius præparetur, ut dicemus ſuo loco latius in putrificationis mentione. Poteſt tamen in eodem etiam deſtillatio fieri, ſi uel paupertas uel alia cauſa impediat quò minus igne utamur. De hac deſtilla-

tio

tione plura uide infra, ubi de præparatione ad destillationem agitur. Fimi calor (propter calcem admixtam) medio gradu caliditatem Balnei Ma. excedere iudicatur à Brunsuicensi.

Si aquam ex carnibus cuiuscunque animalis desideres, animal suffocabis, ne sanguis ullus ab eo effluat, & pinguedine omni detracta carnes minutatim concisas in fimo equino destillabis (aut) igne lento ne aquæ fœteant, aut ustilaginem sapiant, quod facile fieri solet: quamobrem ut bis destillentur præstat, Brunsuicensis.

Animalium partes, uel excrementa, ut sanguis, iecur, pulmo, oua, (fel) & fimus bubulus, destillari debent in fimo equino, uasis non prorsus obcuratis, (sed mel & lac obturare licet,) ne fœtida reddatur aqua. Si tamen sic etiam fœteat, destilletur iterum in Balneo Mariæ, præsertim aqua de fimo bubulo, cuius prima destillatio raró sine fœtore inuenitur, Brunsuicensis,

Melius succedet si exigua salis portio addatur, in fimo purificandis aut destillandis, quominus corrumpantur.

Egræ-

Egregię quędā aquę simplices ī Balneo Ma. destillatæ: ordine alphabeti enumeratæ: primū ex plātis, deinde ex animalibus.

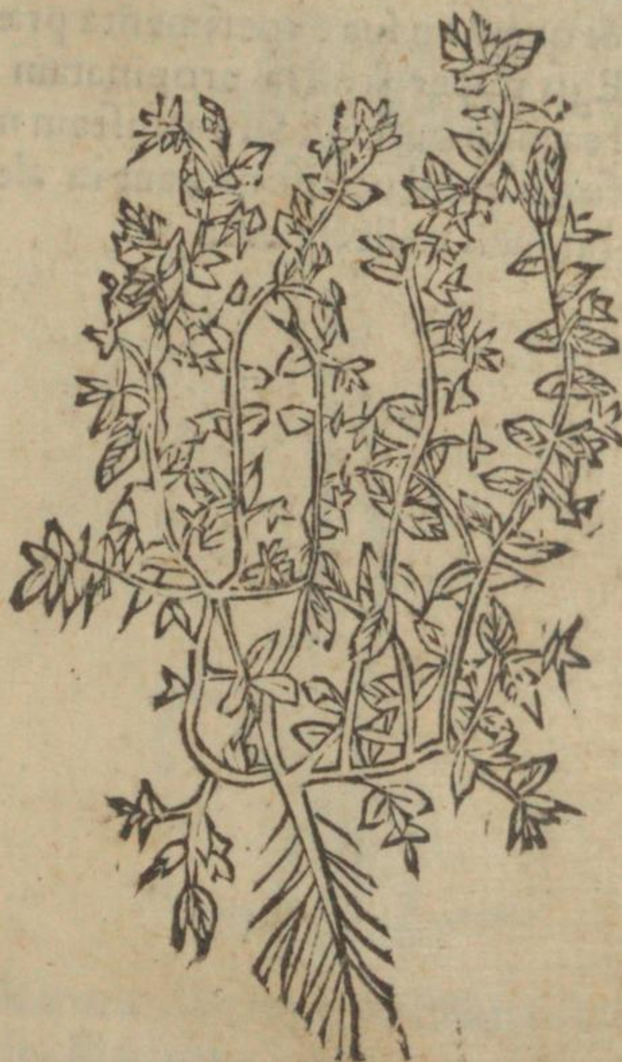
Absinthium, Absinse, *Assenzo*.

Absin-

ABSINTHII aquæ meminit Ioa. Meſuæ: & eius quidam & roſaceæ tantum, ut annotauerũt Monachi qui in Meſuen ſcripſerunt:ut exiſtimandum ſit eximiam quandam uim præ cæteris in duobus iſtis ſtillatitijs liquoribus ineſſe, ſi rectè parentur:nam ut uulgus pharmacopolarum parat, abſinthij aqua odore ſaporesq́; omni caret, ut in præcedentibns dictum eſt. Quod ſi quis efficatiorem hunc liquorem deſiderat,abſinthium aridum in uino maceret ac deſtillet in Balneo Mariç, aut ſi adhuc ualidiorem, in cineribus. Sed quæ in liquore aliquo macerata deſtillantur, bonum iam non ſimplices aquæ ſed compoſitæ ſunt: de quibus infra priuatim ſcribemus.

Alsines, Mourron, *l'Alsine.*
offic. Auricula muris.

Alſine, (quam uulgo morſum gallinæ uocant,) aqua deſtillata, infantibus, & pueris epilepticis datur per ſe, uel cũ aqua fontana. Valde hoc commendant mulierculæ, & quædam ſua experimenta prædicant: Ego nuper fruſtra propinatam uidi: ſed ea mihi guſtanti ferè nauſeam mouebat: forte quòd uetuſtior, aut in alembicis plumbeis collecta erat.

Cepa, Oignon, Cepola.

CEPAE albæ aqua deſtillata lapidem frangit. Marianus Sanctus.

Cerasus, Cerisier, *Cirego.*

Cerasorum quorumuis aqua bibitur contra nimios calores, & foris imponitur: priuatim uerò dulcium nigrorũ quæ & contra paralysin à multis commendatur si ori infundatur, & os inde bene colluatur, vt amissum linguæ vsum restituat. Destillatur autem uel caro sola, vel vnà nuclei quoque contriti, vt calculosam renum & vesicæ materiam educat destillatus inde liquor. Nigra & accida, visula vocantur, aquam reddunt salubrem in febribus tum alijs tum pestilentibus refrigerantem & cõfirmantem vires, vtilem quoque aduersus sitim & dysenteriã, Riffyus.

Dulcium nigrorum recentium destillata à Remaclo F. Lymburgensi mirificè commendatur. Cùm primum, inquit, in os epileptici Paroxysmo correpti infusa fuerit (dosis est drachmæ quatuor aut amplius) illicò reuiuiscit recreatus: nec vllo amplius spasmo conuellitur, donec statuto tempore, ut fieri solet, post aliquotdies, alius paroxysmus, oboriatur: quòd vbi contigerit iterum infundenda est: impedit enim, aufert atque sa-

nat paroxyſmum.

Camphoræ aqua ſiue oleum, ſic fit Accipe uas ex uaſis aquæ roſaceæ quod dicitur baten(id eſt uenter)& imple id lignis (ſegmentis) pini quæ habet magna folia (latifoliæ,Syluius)& impleat uas aquę roſaceæ, (Syluius ita accipit ac ſi aqua roſacea ſegmentis pini affundenda ſit: mihi uerò uidetur uas aquæ roſaceæ ſimpliciter hîc pro cucurbita ſeu corpore nominari, ut ſit repetitio quędã eiuſdem quod prius dixerat) & cooperiatur uaſe habente naſum. Tum pones uentrem in uas æneum aqua plenum ſuper ignem donec bullire incipiat. nam deſtillabit oleum(atqui oleũ per calorem aquæ attolli poſſe negãt) ſubtile boni odoris, quod appellatur aqua cãphoræ. Aut ſi libet deſtilla in furno aquæ roſaceæ, eodem modo quo illa deſtillatur, Bulcaſis.

At Bellunenſis, Aqua camphoræ ſecundum Arabes eſt (inquit) aqua quæ fluit ex arbore producente camphoram, quæ ut & arbor eius calidę eſt naturę in tertio, camphora ipſa eſt frigida. Monachi in Meſuen.

ſuen. Apiculas tres pone in uaſe uitreo ubi camphora ſit, quæ ſic in aquam uertetur. Obſcurus.

FRAGA matura in uaſe uitreo putrificabis (poſſet forte ſal adijci, aut ſaccharum,)& deſtillabis. Hæc aqua (inquit Lucullus lib.2. de quinta eſſ.) ſalubris & diuina eſt. Confortat naturam, uenena expellit, menſes prouocat, hūmores ardentes remittit, conceptum confortat. Pręcipuè uerò maculas recentes oculorum de utroq; humore (calido nimirum aut frigido) frā git, ſi modo non multùm excedāt. Lachrymas ex utraque cauſa (calida aut frigid.) exciccat. uiſum utraque cauſa perditum reſtituit & clarificat. Et ego uidi mulierem recenter in tota facie puſtulas ex percuſſione lapidis cum calore habentem, quæ ſola lotione huius aquæ, ſtatim magna cū admiratione ſanata eſt. Eſt autem uirtus eius centuplo mirabilior & efficacior cū aqua ardente, & multò magis cum quinta eſſentia. Imo lepram curat hęc, aqua mixta cum quinta eſſentia, uel aqua ardente.

ſ.

EFFRAXINI cortice interiore de ſtillati licoris unciæ tres cum totidem un

cijs

cijs uini albi contra peſtem bibuntur, & idem potus poſt tres horas repetitur. ſic Deo uolente intra 24. horas liberabitur æger.

HALICACABI acinorũ aqua contra calculum renum & ueſicæ commendatur à nonnullis, ſi ſemel aut iterum in ſeptimana bibatur.

Helxine, Parietaire, *Parietaria.*

7.

HELXINES, quam parietariam uocamus, aqua contra calculum uesicæ proficit:

cit: uide ſupra in uiribus aquarum deſtilla tarum in genere ex Cardano.

Hieracÿ, Cichorée, *Hieracio*.

Hiera-

Hieracii minoris, siue dẽtis leonis, nostri uocant [Korlfraut,] aqua, eiusdem facultatis uidetur, cuius est aqua intyborum. Aliqui per dies circiter octo in uino maceratam destillant, acetoso sapore. & contra comitiales paroxysmos propinant, mirifico (ut aiunt) experimento.

Hyssopus mirè uim suam retinet in stillatitio liquore, licet in communi figlino alembico tantùm super arena in patellam posita destilletur. & similiter pulegium, & aliæ quædam. Hyssopi quidem aquam ad dentium dolores mitigandos utuntur. est enim acris & subtilis, &c.

Hyssopus, Hysoppe, *Hyssopo*.

Inty-

INTYBI ſeu Endiuiæ aqua refrigerat omnes affectus calidos: & omnes aduſtiões ex igne uel aqua calida factas, ſanat, ſi in-

ſi inde abluantur. Conducit etiam febrib. quotidianis,& obſtructionibus uiſcerũ,tũ pota tum foris adhibita, Lullus de aquis.

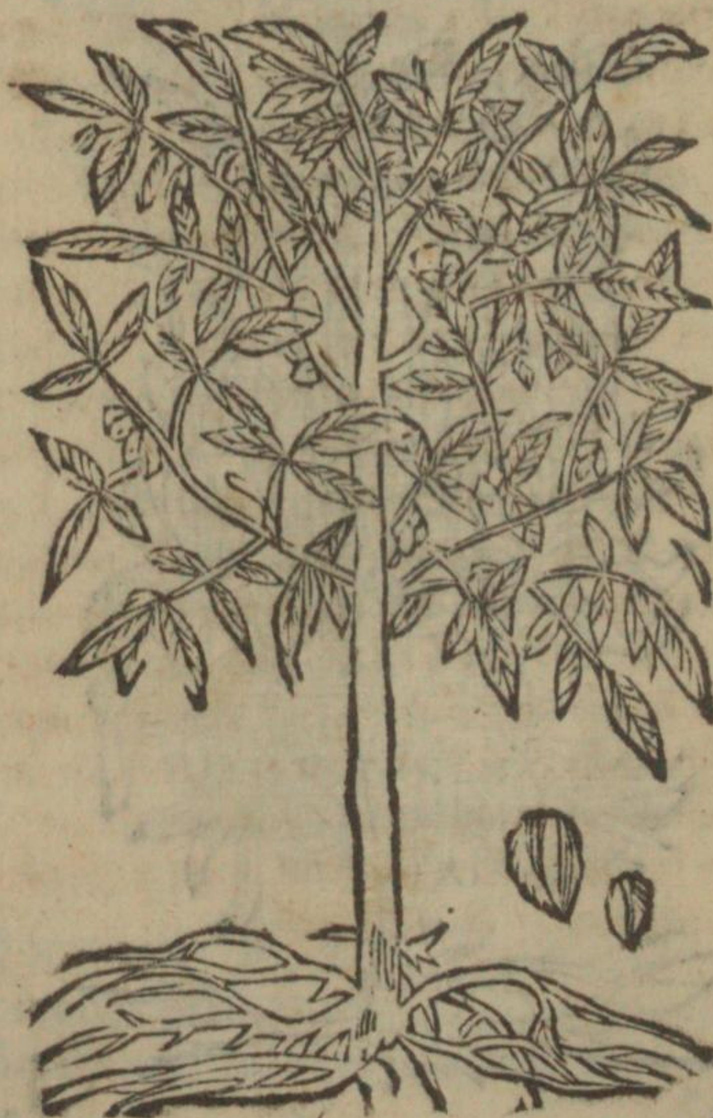
Lauendula, Lauande, *Lauanda*.

La-

LAVENDVLA florum aqua odorata eſt, Remaclus.

Iuglans, Noyer, *Noce.*

NVCVM iuglandium immaturarũ aqua circa festum diui Ioannis parata, foris imposita prodest uulneribus, & ulceribus calidis, & antrhaci pestilenti: pota etiã ad duas aut tres uncias refrigerat, & pestilentiæ resistit. Ex putaminibus etiam exterioribus iuglandum (siue maturis, ita ut iam à nuce soluantur: siue nondum omnino,) mense Septembri aqua destillatur nec refert nigra fuerint, modo ne putredinem senserint, imò nigra præferuntur. Huius aquæ mediocris potio, (cum tertia parte aceti, si cum calore morbus ingruat,) uena prius secta, aduersus pestem tanquam certum experimentum propinatur. Laudatur & ad aurium tinnitus & audiendi difficultatem, & ad anginas gargarizata.

Foliorum uerò iuglandis aqua circa finem Maij destillata mirè commendatur ad siccanda & adstringenda ulcera, & inducendam eis cicatricem, si mane & uesperi inde lauẽtur, & madidum inde linteolum imponatur, Brunsuicensis.

Orchis, Satyrium, *Satyrio*.

ORCHIS, id eſt teſticulus herba cũ ſuis radicibus deſtillatur, ad epilepſiam utilis referunt.

Perſi-

Persica, Peschier, *Persicho*.

PERSICORVM aliquid flores & folia etiam destillant.

Petroſelinum, Perſil, Petroſello.

PETROSELINI (hortenſis nimirum) contriti in mortario aqua deſtillata appe-

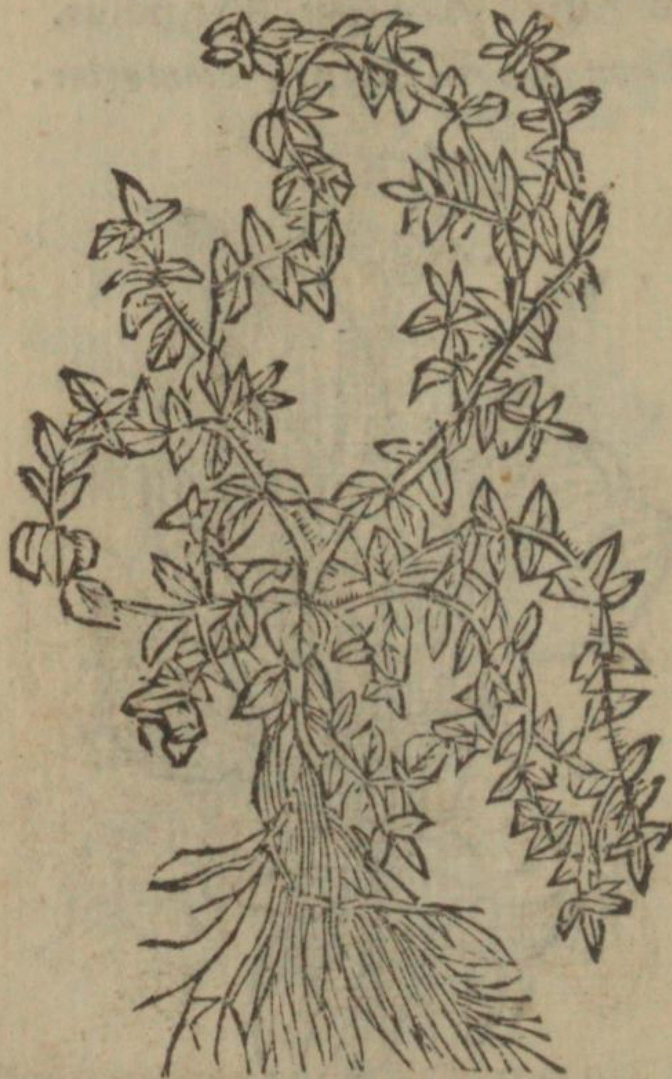
appetitum confirmat, & flatus omnes cor poris & uentriculi dissoluit, concoctioné roborat, & pectoris (renum potius) prauos humores expurgat, Aegidius.

Plantago, Plantain, *Piantagine*.

Plãtaginis aquæ vrceus fluentem vndequaque ſanguinẽ. ſiſtere poteſt, Cardanus.

Pulegium, Poulieu, *Il pulegio*.

Pulegium. Vide ſuprà in Hyſſopo

Ra-

Rapum, Raue, *Rapa*.

RAPORVM aqua fieri poteſt, tum ex integris ipſius conciſis, tum ex corti-

cibus priuatim, qui acriores & calidiores ſunt, vt vrina prouocetur, aut ſudor promoueatur.

Roſa, Roſe, *Roſa.*

Aqua

Aqua rosacea prima omnium inuenta videtur. reperio enim eius mentionem apud Auicennam lib. 2.in capite de rosis. Aqua rosarum, inquit, pota confert in syncope, & eius succus. Et rursus. Aqua rosarum bona est hepati: & confortat. qui ex ea nutritus est cum melle stomachum, & est geleniabin, & iuuat ad digerendum. Et rosa quidem & eius succus conducunt stomacho nimis humido. Et quanquam Arabes plerunque aquam pro succo decoctóve dicere solent: hoc tamẽ in loco pro iis accipi non potest, cùm de succo separatim loquatur, & decoctionis quoque mentionem prius fecerit. Aqua rosarum per sublimationem facta plurimùm confortat: Mesue in capite de rosis. Et rursus, Rosa & oleum eius,& aqua sublimata confortant cor, &c. Idem de aqua rosarum destillata loquitur distinctione sexta, vbi iuleb rosarum describit, vt Monachi eius interpretes probant: à quibus hoc etiam obseruandum est, duas solûm aquas destillatas apud Mesuem memorari, nempe rosaceam & absynthij.

Nu-

Nulum fere hodie fit epithema, quod non accipiat aquam roſarum. In acutis & magnis inflammationibus ad mẽbra principalia roboranda commodè adminiſtratur. Valet ad fluxus inteſtinorum & vomitum. Oculorum inflammationibus initio multùm auxiliantur. quidam admiſcere ſolent modicum thuciæ & ſaccari candi. Oculos corroborat & viſum acuit. Sanguinem a naribus fluentem linteolo impoſita ſiſtit. Quæ paratur ex roſis rubris, magis, vt loquuntur, cordialis eſt magiſque roborat: ex candidis verò, magis refrigerat Remaclus F. De vino mixto cum aqua roſarum tempore cibi, vide apud Arnoldum in libro de vino.

Roſacea aqua licet varijs modis paretur, optima fit tamen per Balneum Mariæ, Mattheolus. Si roſæ quas incarnatas vulgò vocamus, ſiccatæ vapore aquæ humectatæ deſtillentur, quam roſarum bonam reddent, Syluius. Poterunt autem retineri in linteo ſupra aquam feruentem, donec ſatis vaporis imbiberint.

De

De aqua rosacea ex Bulcasi.

AQVAE rosatæ apparatus notus est apud plerasque gentes. Melius autem fit cum aqua, quàm sine ea: melius etiam per ignem carbonum, quam lignorum. vnde ex quatuor modis, qui sunt, Sine aqua cum lignis accensis, Sine aqua cum carbonibus, Cum aqua accensis lignis, Cum aqua super igne carbonum, primus vilissimus est & minimi odoris aquam reddit, melior eo secundus, secũdo tertius, quartus verò omnium optimus, Secundus quidem & tertius modus vsitatiores sunt. Ego hîc tertium, (qui fit cum aqua accensis lignis,) describam, vt in vsu est apud regnes Aharach. A Facies igitur in domo ampla iuxta parietem berchilem B (sic uocat vas quod aqua impletur) paruum, cuius fundum & latera sint ex plũbo, ita solidatum, vt aquam non transmittat. Huic uasi deinde coopertorium aptabis ex vitro, vel terra vitrea, & foramina C. rotunda in eo facies duo vel tria, plus minus pro vasorum capacitate, & prout uel

mul

multam vel paucam aquam destillare desideras. Deinde ollam D æream facies, similem ollæ balnei, quam construes super furno, ita vt berchile super furnum humiliore situ sit quàm olla, (ita quod applicet de calore ignis berchilis ad ollã: sed hæc verba mihi redundare aut deprauata

uata uidentur.) Facies quoque caminum per quem fumus extra domum efferatur totus, ne noceat aquæ roſatæ. Poſteà reple ollam aqua, quæ ſit in puteo (vaſe magno) iuxta ollam facto inſtar putei in balneo. Tũ igne E ſub olla accenſo aquã bullientem per canalem ex olla in berchile pertingentem tranſmittes, & alia aqua frigida ex puteo ollam replebis. In berchili quoque cannullam facies: per quam aqua cûm plenum fuerit extra domum effluat. Pones autem cucurbitas ſiue ventres, id eſt uaſa deſtillatoria in foraminibus coopertorij berchilis: & adſtringes circunuoluendo pannos lineos, vt firmiter maneant in ſuis foraminibus, & aquæ vapor non egrediatur. Similiter & capita eorum ſtringes panno lineo. Et ſint vaſa iſta ex vitro, vel ex terra vitrea. Tum roſas impones, & addes coopertorium ſuum cuique. Et ſuppones cuiuſque naſo phialam ad recipiendum aquam roſatam effluentem. Deſtillatione perfecta roſas primas abijcies, & impones recentes, Hęc Bulcaſis. Miretur autem aliquis, quòd in

tali fornacis apparatu, vbi ignis vaſi duplici ſeu berchili nō ſubijcitur, (vt cōiicio, cùm ex plumbo fundum & latera eius faciat.) ſed ad latus fornacis ponitur, referre putet ex lignísne an carbonibus ignis ullæ ſubiectus fiat. Thereà notum eſt (inquit eodem in loco Bulcaſis) aquam roſaceam ex ſylueſtribus roſis quæ ſine rigatione ſponte naſcuntur, odoratiorem eſſe quàm quæ fit ex roſarijs domeſticis, quæ coluntur & rigantur aqua. Fit autem ex his aqua deſtillata apud nos maiore cō pendio, quàm ſuperior, hunc in modū.

Olla A ærea qualis tinctorum est, ad parietem ponitur, cui coopertorium B cum foraminibus aptatur, quibus ventres C inseruntur. Olla repletur aqua, & subijcitur ignis D ex lignis vitis vel similibus. Progrediente autem destillatione claudes os furni, donec absoluatur tota destillatio. Pro lignis si carbones accendas, odoratior fiet aqua. Hîc plus rationis

nis

nis eſt quam ſuper, quoniam ignis hîc ſtatim ſub ipſis vaſis deſtillatorijs fit.) Secundi modi, hoc, eſt deſtillandi ſine aqua cum igne carbonum, ratio eſt huiuſmodi.

Fragaria, Fraiſes, *Fragaria.*

Fraga matura. Vide ſupra à fac. 71.

Fac furnum A quadratum aut rotundũ eum coopertorio, B cui inserentur ventres C factis ex terra vitreata, ita vt possit sustinere ignem: & cum accensis carbonibus aqua destillare incipiet, claude os furni, & relinque foramina aperta perquæ fumus egrediatur. Est & aliud compendiũ tertij quartíve modi: Olla A ænea

plena aqua super foco ponitur, cũ coopertorio B perforato ita vt duos aut tres ventres,

tres, C. ex vitro plus min⁹, recipere poſsit. Subiicies autem ignem ex ſarmentis vitrũ vel carbonibus donec bulliat aqua.

Saluia, Saulge, *Saluia*.

Saluię aqua odorem priſtinum retinet, Remaclus. F.

Scabioſa, Scabieuſe, *Scabioſa*.

7.

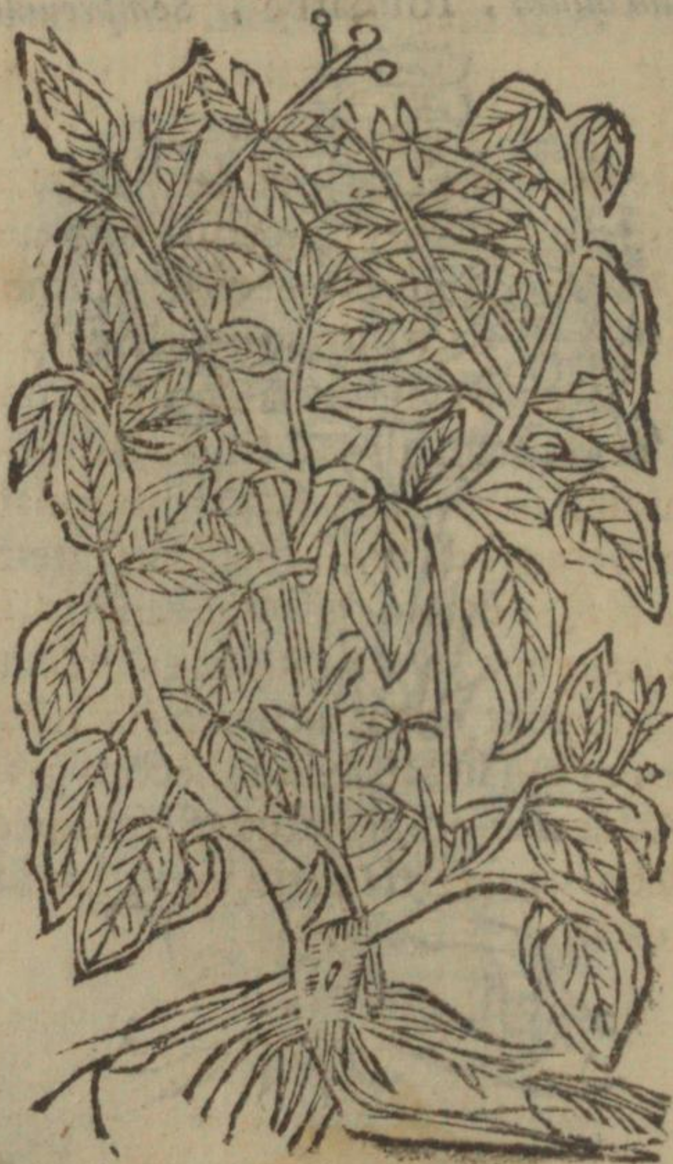
Scabiosæ aqua propinatur vtiliter iis qui fistula aliqua laborant, & ipsa herba trita fistulæ pariter inseritur.

Sedum minus, Ioubarbe, *Sempreuiuo*.

Sedi minoris aqua in vſu eſt chirurgis ad partes calidas refrigerandas, Rema. F.

Solanum, Morelle. *Solatro*.

Sola

Solani ſeu morellæ aqua prodeſt contra omnes febres, ſi æger in die acceſsionis ab omni cibo et potu abſtineat: & cum fuerit in calore magno & multum appetit bibere vt amplius temperare ſibi nequeat: detur ei vitrum hac aqua plenum. Poſtea diligenter cooperiatur, & per vin etiam retineatur in calore: & ſudabit ſudore fœtido. Abſtinendum autem ei ab omnibus acetoſis, & ab aere nimium vel calido vel frigido. Item valet hæc aqua ad inflammationes & concuſsiones, ſi pannus lineus quadruplex in ea madefactus imponatur: & cùm ſiccatus eſt iterũ madefiat. Item ad omnes plagas & alios affectus calidos, ſi abluatur hac aqua, & pannus in ea tinctus imponatur. Iuuat etiam iecur calefactum, & pulmones qui ſiccantur aut hectica grauantur. Aduerſus omnes iſtos affectus propinari debet cum tertia parte vini, Lullus in libro de aquis.

Tilia, Tilier. *Tiglia*.

Tiliarium è floribus (quorum per quã ſuauis odor eſt & vitium flori ſimilis odore)

re) aqua deſtillatur in frequente vſu Apud Germanos. Exiſtimatur autem modicè calida, ſicca, & emplaſtica: pota vtilis ad epilepſiam, cordis tremorem, vteri dolores, calculum renum, & ſanguinem in corpore ob caſum, aut ictum aliquem concretum, ad quod remedium aliqui etiam tritos tiliæ carbones admiſcent. Doſis eſt vnica, aut ſeſqui. Oculorum dolores mitigat: & locos igne aut quauis materia feruente aduſtos ſanat, idque efficacius. ſi interior cortex albus tiliæ in hac aqua maceretur, aut eius loco cydonij grana aut pſyllium, & nata inde nunc cilagine loci illinantur, Ryffius.

Aliqui liquore vi ignis extracto ex ſanguine Melis aduerſus peſtem vtuntur.

Item ex anatum ſanguine contra venena, &c. de quo plura leges in lib. Deſtillationum Ryffij Germanico.

Hirci ſanguinem aliqui medicamentis aduerſum calculum deſtillādis admiſcent. Aquam compoſitam ex ſanguine Maialis aliiſq; diuerſis medicamentis infra alicubi deſcribemus.

De

De aqua ex lumbricis,& cãtharidum genere quod à menſe Maio. [Menlander faſer] denominatum ait, vide Brunſuicenſem:

Aqua ad rugas & maculas faciei tollendas, & cutim clarificandam. Albumina ouorum in aqua coctorum ad duritiem, remotis vitellis in mortario conteres, & in alembico vitreo aut alio vaſe vitreo deſtillabis. Vſus eſt, vt per tres uel quatuor dies facies quotidie ter illi natur.

Artexerem hîc catalogum aquarum deſtillatarum ex plantis, quæ in Germanicis deſtillationum libris Hieronymi Brunſuicenſis, & pleraque omnia ab eo mutuati Gualterij Ryffij deſcribuntur, niſi breuis eſſe ſtuderem. Et ſane nihil attinet ſingulas enumerari, cum à plantis ijſdem omnibus quarum vllus in re medica vſus eſt liquores etiam deſtillari & poſsint & ſoleant. Sed uires quoque & facultates ſingularum recenſere, vt quidam faciunt, ſuperfluum eſt: cùm nullæ aliæ ferè, ſed eædem etiam aquis quæ plantis ipſis attribuantur, vt repetitiones iſtæ nõ minus quàm braſ-

braſsicabis cocta faſtidium vel mediocriter erudito lectori excitent. Quoniam tamen pharmacopolis aquæ nõnullæ præcipuè & præ cæteris in vſu ſunt, vt illæ quas Remaclus F. deſcripſit, earum catalogum hic attexam, eodem quo ille vtitur ordine.

Abſinthium. Apium. Artemiſia. Agrimonia. Althæa. Aceroſa. [AlKeKengi.] Auricula muris.

Baſilicon. Bugloſſus. Balſamita, id eſt, menta Romana. Betonica. Burſa paſtoris.

Chamæmelum. Calendula. Carduus benedictus. Centorium. Chelidonium. Cichorium. Capillus Veneris. Caprifolium, id eſt, Periclymenon. Cucurbita. Cuſcuta.

Ebulus. Endiuia. Enula. Euphragia.

Fœniculum: Fumaria.

Gentiana. Geniſta.

Hepatica, id eſt, Lichen. Hedera. Hiſſopus. Hippuris, id eſt cauda equina.

Lactuca. Lauendula. Lapathum.

Maiorana. Meliſſa. Marrubium. Melilotus. Millefolium. Menta. Malua.

Nenu-

Nenuphar vtrunque cum floribus. Nigella.

Origanum.

Pæonia. Papauer ſatiuum. Parietaria. pentaphyllon. Petroſelinum. Pimpinella. Paſtinaca. plantago vtraque. Portulaca. Polygonos, id eſt centunnodia. Pulegium.

Roſę albæ & rubræ. Ruta ſatiua. Roſmarinus. Rubea tinctorum ſatiua. Raphanus.

Saluia. Saxifragia. Satureia. Sambuci cortices, flores, folia. Scabioſa. Scolopendrium. Solanum, cuius cùm Plures ſint ſpecies, ferè, exhalicaccabo tantùm, id eſt [AlKeKengi,] aquam à pharmacopolis elici ſcribit Remaclus. Semperuiuum. Serpillum. Salix. Senecio.

Thymus. Tapſus barbatus, id eſt Verbaſcum. Tanacetum. Tormentilla.

Violæ. Valeriana. Virga paſtoris, id eſt, Dipſacus. Verbena. Vermicularis, id eſt, Semperuiuum minus. Vrtica.

Harum autem singularum plantarum imagines non adpinximus, tum quòd in aceruum congestæ singillatim distingui non patiantur, tum quòd crambe hæc fuisset repetita, cùm eas in Fuchsij herbario ex nostra officina typographica depictus aduiuũ et descriptas uidere liceat.

De aquis destillatis ex animalibus, earumue partibus aut excrementis. Et primum ex animalibus integris.

Ex catulis aqua destillata prohibet renasci pilos, And. Furnerius, Ego curiosis istis, & exquisitis remedijs & parum credo, & etiam si vera sint, non probo, presertim vbi alia multa & parabilia non desunt.

Ciconiam teneram aliqui suffocari & destillari instar aquæ rosaceæ iubent, inde illini paralyticas aut cõtractas partes, & per vices ablui cum decocto cancrorum viuorum sine sale: mirificè enim subuenire aiũt, si continuetur. Sunt qui in ciconię tenerę, & quę nondum volarit, corpus exenteratum vnciam camphoræ, & drachmam am-

ambræ imponi iubeant, & deſtillando tres aquas colore differentes, ſingillatim colligi: ex his vltimam præcipuè laudant, vt facies alba & pura reddatur.

Deſtillatur & aqua ex pica, de qua lege Brunſuicenſem & Ryffium, vt de ſequentibus etiam. Ex capone, de qua intrà priuatim agemus, nõ enim ſimplex tantûm, ſed & multis modis compoſita fit.

Ex ranis, cancris, limacib. formicis.

Ex ſanguine anatis. hirci, taxi, vituli: vide Ryffium & Brunſuic.

Ex humano ſanguine: vide Brunſuicenſem: & infrà in mentione. Quintæ eſſent.

Ex iecore & pulmone vituli.

Lactis liquore deſtillato chymiſtæ vtuntur, & qui boracis ſeu chryſocollę confectione moliuntur aliqui. Mirum eſt quòd refertur apud Tartaros aquam è lacte deſtillato inebriare. Oportet igitur lac denſius eſſe, & moram apud ignem contraxiſſe. Itaque ex lacte forſan equorum id contingit. Sed omnis aqua cùm ſæpius deſtillatur hoc poteſt efficere. nam incaleſcit, attenuatur, & vim ignis magis recipit,

Car-

Cardan.

Sunt qui aqua ex vino & lacte ſimul deſtillatis contra quartanam vtuntur, in Anglia præſertim, vt ſcribit Brudus Luſitanus: aliqui contra auriginem bibunt, autor Ioannes Gœurotus.

Priuatim verò aqua ex lacte caprino deſtillatur: vide Ryſſium.

Aqua ex felle bubulo: vide apud eundem.

Ex ouorum albumine & vitello. Ibid.

Ex ſpermate ranarum in aquis inuento: vide Ryſſium.

Ex uacharum ſtercore: vide eundem.

Humani excrementi aquam deſtillatam fiſtulas aliqui ſanare promittunt, item vlcera corroſiua & difficilia curatu, & cancros, & tineam ſeu manãtia capitis vlcera: item cicatrices cuti aſsimilarem, maculas ſeu albugines oculorum abolere. Potam comitialibus prodeſſe, hydropicos iuuare calculum è renibns & veſica pellere, contra rabidi canis aliosq́ue venenatos morſus antidotum eſſe. Oleum ex eodem, quod poſt aquam igne aucto deſtillat, multò effica-

ficacius eſt ad fiſtulas & cancros, aliaque prædicta mala, Matthæolus Senenſis & alij. Vide mirabilia quædã apud Brunſuicẽſem.

Vrina humana deſtillata chymiſtæ vtuntur ad metalla quædam reſoluenda: typographi ad atramentum librarum, ſed hi in roſarijs deſtillant.

De uaſis & inſtrumentis diuerſis ad deſtillationẽ pertinentibus.

VAS deſtillatorium nominantes corpus intelligunt, ſeu cucurbitam, quam Germani ſuo vocabulo à ſimilitudine figuræ clauam appellant [einkolbem :] Idem aliqui cucurbitam vocant.

Cor-

Corpus vel corpulentum vas aliqui vocant latius vas, ſeu cucurbitam, in qua ponitur quod deſtillandum eſt, Syluius. Habet enim hoc vas, alembico ceu capiti comparatum, corporis ſeu thoracis quandam ſimilitudinem. Idem Arabicè Bulcaſi Beten ſeu Batan. id eſt venter nuncupatur. Videtur & Atanor apud eundem vbi aceti deſtillationem præſcribit, cucurbitam ſignificare.

(Furnum athannor vel fixatorium deſcribit Geber in libro Fornacum.) Cucurbitam quidam barbari Bocciam vocant. Eiuſdem figuræ maiora vaſa ad digerendū ſeu putrificandum apta ſunt: inde cùm deſtillari oportet, materia digeſta in aliquot minores cucurbitas diſtribuitur. Alembicum pro corpore ſimul & capite accipi puto, magis propriè tamen pro capite.

Caput enim ſeu capitellum, vt dixi, eſt vas ſuperius quod capitis quandam ſpeciē præ ſe ferat, inferioris quod maius & oblongius eſt reſpectu. Idem vas recentiores campanam vocitant, & capellam,) aliqui metam, in quam per expiratum guttatim

colligitur liquor) alii pileum: noſtrates galeam. [ein helm.]

Tubus qui ab alembico oblongus pro-

cedit

cedit & deorſum flectitur, naſus, roſtrum, & ſimpliciter canalis vocatur: quòd per cauitatem eius cõcretæ in alembico guttæ, quæ omnes in limbo, id eſt, interiore circa imum alembici plica, conueniunt, effluentes deſtillent in vas ſubiectam, quòd vulgò recipiens, receptorium & matellam nuncupant. Naſus & roſtrum à ſimili figura dicuntur, quòd hæc pars non aliter promineat quàm à capitibus auium roſtrum, & quadrupedum naſus. Recipiens vas cum olea ex metallicis, vt vitriolo deſtillantur, vbi magno igne diuque opus eſt, peramplum requiritur. ſecus enim propter copiam vaporum in vaſis collectam, ne diſsiliant periculum fuerit. In amplius & largis capitibus aquas & olea præſtantiora fieri creditur quàm in anguſtis.

Cæcum alembicum dicitur, quod naſo roſtróue, & ſimiliter limbo caret, præparationi & rectificationi ſeu circulationi, id eſt perfectioni, idoneum. Eiuſdem genus alterũ cũ limbo eſt, quo vtimur, cùm phlegma ab aliquib. aquis vel oleis in Sole aut alio loco calido abſtrahere voluerimus, vt

dicetur in oleo vitrioli.

QVEA corporibus seu corpulétis vasis non erectis, sed velut cubantibus imponuntur capitella limbo carent, suntq; lagenis terreis vulgaribus proxima, Sylvius.

Vide capitella duo, vt per inferius pertusum materię portio in superius ferretur,

quod cùm inferiore clauiculatim iungebatur, ne inferius lutatum eſſet auferendum cùm recens materia vaſi corpulento erat infundenda. Idem.

Interdum capitelli forma eſt in altum pyramidis, modò mucronata, interdum parte ſumma capitis modò lateſcit, vt plus vaporis capiat, & largiorem aquam cogat: ſed tunc ferè in vas corpulentum ex vertice relabitur, Syluius.

Sublimare pro deſtillare multi ſimpliciter accipiunt, alij peculiariter pro eo quod eſt in alembicum eleuare vi ignis materiã illi figẽdam, vt metallica multa ſublimãtur.

tuò

Alij vtricolos vitreos aut terreos mutuò applicant, quos Musas cornutas vocant, quorum alter lutatus igni insidet, materiam destillandam cõtinens: alter ab igni procul abest, humorem recipiens in ambobus collis concretum, Syluius. Instrumẽta hæc vulgò Retorta vocant, Galli etiam Cornutas.

Porrò Musa cornuta musicũ instrumentum est, quod Germani uulgo Sacci fistulam nominant. Est autem uas retortum; idoneum destillandis illis quę non possunt altius attolli.

Vas recipiens plerũque eſt, phiala uitrea collo oblongo, cuius ori olembici naſus inſeritur, & aliquando venter eius ollæ aut alteri vaſi cõcauo imponitur, vt firmius loco maneat, vel pro rei cõmoditate aliter atq; aliter collocatur. Circulatoria vaſa dicũtur in quibus per uices vapor aſcendit, & rurſus in liquorem conuerſus de-

ſcendit, vt dicemus iufrà in putrificationis mentione. Ex his præſtantiſsimum eſt, quod uas Hermeris ab authore nominatur:

tur: & à figura, vt conijcio, Pelecanus. Nam ut pictores Pelecanum repręſentant roſtro ſuum pectus pungentem: ita hoc vas vtrinque tanquam anſatum canales habet, qui à capite id eſt ſuperiore parte incoantes ſemi circuli figura deſcendunt & reflectuntur quaſi in principium uentris infici, quæ figura eſt ſi à uitrariis difficulter & magno prætio impetratur, omnium tamen optima eſt ad circulandum: ſi haberi tamen non poſsit, cucurbita cum alembico cæco ſine limbo utemur: aut vaſe ex integro vitro, quod in medio anguſtius ſit, & ab initio uentris eminentem habeat breuem canalem per quem liquor infuudi & effundi poſsit. Vtriuſque horum figuras ponemus infra in Titulo de quinta eſſentia: & alias quaſdam aliorum vaſorum, & fornacum paſsim in hoc opere. ¶ Formę vaſorum diuerſæ & prope modùm infinitæ ſunt, chymiſtis uſurpatiſsimæ, Syluius. Figuras & nomina diuerſorum vaſorum qui requirit ex Brunſuicenſi. Ryffio, Andr. Lonicero & aliis petet. In uitrariis quidem officinis quos quis uoluerit mo-

dos ſibi conficiendos locabit: quales & in Heluetia ſunt prope Scaphuſiam,& nō procul Baſilea & Solodoro. Sed optima ex uitro albo fiunt, vt Venetiis. talia apud nos fieri poſſunt fragmentis orbium ſpeculariumm aliiſque vitri albi collectis. De aludele, uaſe uide Gebrum in libro Summæ perfectionis 1.4.4.4.& rurſus in libro fornacum. Albertus alutel ſcribit, & vas interpretatur ſublimationi deſtinatum: ſimiliter Bulcaſis. Idem arſenicum ſublimari iubet in patella terrea vitreata,cuius formā deſcribit in capite de ſublimādo adhichbar dic. Aluthel (per th.) eſt alembicum quo vtuntur alchymiſtæ in deſtillationibus, Belluenſis.

De materia Vaſorum ad deſtillandum: & primum contra plumbea & ænea uaſa.

AQVAE deſtillatæ per Balneum Mariæ tantum excellunt illis, quæ per ignem ſimpliciter in alembicis plumbeis fiunt. quantum aurum præſtat ferro. Nam quæ in Balneo Mariæ parantur cū capellis (alē-

bicis

bicis ſeu capitibus) amplis, & bene magnis & uitreis, abſque ullo moleſto odore fumi aut empyreumatis, natiuum odorem ſaporemque herbarum & florum, à quibus extrahuntur, referunt, quod in vulgaribus plumbeis minimè contingit. Nam quæ in his parantur aquæ paucisſimæ & rarò, præſertim adhuc recentes, fumi aut veſtilaginis inſigni faſtidio carent: quod quidem bibentibus ægris non moleſtum modo, ſed etiam noxium eſt, nam praua plumbi qualitas ſtomacho pectori, & omnibus viſceribus nocet & ſimiliter æris qualitas. Quo intellecto docti & præſtantes medici, ueteres ſecuti, decoctionibus tantùm utuntur. Sed aquæ vt par eſt deſtitlatæ, id eſt, odore ſaporaque ſuæ plantæ præditæ, non ſolùm decoctionum uires æquant: verùm etiam ſuperāt in eo, quod tum guſtu ſuauiores, tum uiſu clariores cùm ſint, magis oblectant. Debebunt autē boni tum medici tū pharmacopolæ relictis plumbeis inſtrumentis, balnea Mariæ dicta ſibi parare, & ſi plus in eis tum laboris tum ſumptus foret, its Deo pariter & homini-

bus

bus ſatisfacturi, Mathæolus.

Quæ plumbo deſtillantur, omninò improbanda cenſeo, propter ceruſam & qualitates alias plumbi maleficas, cum & aquam per tubos plumbeos deductam damnarit Galenus, quod dyſenteriam excitat, Syluius.

Multum præterea variant, ut cocta, ſic deſtillata, uaſorum ratione. Quamobrem magna in his cura eſt adhibenda, vt terrea ſint vel vitrea potius quàm metallica, & quæ terrea ſunt, ex luto ſint puriore & diligenter cocto, qualia ſunt figulina Luteciæ Bellouaca, & Britonica, & Hiſpanica. Vitrea autem ſunt præſtantiora, quia puriora & dentiora: ſed etiam chariora & fragilia magis, niſi paulatim incaleſcant & refrigerentur, in quo etiam diſcrimine ſunt terrea. Ob id vtraque luto ſapientiæ, quod vocant, paulatim vndique circumlinunt et ſiccant, quantum vaſis eius ignis violentia attingere debet, etiam ſi cineribus, arenis, ſcoris primùm excipienda ſit.

Nam quæ aquis aut ipſarum vaporibus incident vaſa, munimento nullo indigent.

Metallica uerò, plumbea, ferrea, ærea, ſtanea argentea, aurea, cur damnem, in promptu Galeni ratio eſt, in ſingulis propè horũ metallicorum generibus. Si enim aquam plumbeis rubis delatam cffirmat dyſenteriam generare, quis metus ab aliquis receptorio & capitello plumbeo deſtillatis? Adde quod ceruſa non pauca in ſuperficie interna plumbei capitelli, vt aceto deſtillando colligitur, ſic ui empyreumatis cũ uapore plerunque etiam agri, nempe ex plantis acribus aſcendentis, ea quæ aquas ipſas inficit, & magna parte lacteas reddit, donec ſubſederit. Ex cæteris metallis, quæ vel ferruginem uel æruginem gignunt, vaſa, tantum habent periculi, quantum ferrugo ærugo nocentior ceruſa. Purgatiore argento & auro facta vt ſunt innocentiora ſic paratu obſumptũ magis difficilia, Syluius.

Vaſa optima ſunt vitrea, deinde figlina uitreata (intus foriſque.) deinde alembica ex ſtanno, patellæ. (in roſariis) ex plumbo. Tertio alembica ſimul & patellæ plũbea. Nam & lignorum ignis ſubiectus ſi

modi-

modicus ſit, plumbo non nocet: ſed oportet patellas iſtas plumbeas in cinere cribato ſitas eſſe altitudine palmi, non in arena.

Quarto alembica ex cupro intus ſtãno inducta. Quinto ærea, Sed cuprum, & magis etiam æs, duo incommoda habent. Primum quod aquas reddunt ad ruffum colorem plerunq; declinantes, & vſtilagine vitiatas. Alterum, quòd ſemper vis quædam venenoſa eis ineſt, magis quàm cæteris metallis, ideoq́; cauendum ab eis monet Chriſtophorus de Honeſtis, Brunſuicen. Cùm igitur eruditiſsimi quique medici & experientia ipſa, aquas in vaſis ex plumbo, ære & alijs impuris metallis deſtillatas omninò improbent, boni viri officium fuerit ad magiſtratum hæc referre, vt pharmacopolis aquas huiuſmodi partim nocentes, partim certè inutiles amplius parare aut venundare non liceat. Bulcaſis quidem cucurbitis plumbeis vtitur in roſis ſiccis deſtillandis: quod forte concedi poteſt pro illis aquis quæ extra corpus tantum vſurpari debebunt. Sunt qui vaſa ex puro & optimo ferro parata non vituperent, quod nulla pra-

ua

ua qualitas inde, vt aiunt, in materiam aut liquores redundet: & metallica quędam magno ac diuturno igne deſtillanda tam validis vaſis indigere videantur. Sed de hoc alij iudicent: ego chymiſtis ea reliquerim. Berchile Bulcaſis uocat uas in furno aquæ roſaceæ bullientem aquam excipiens ex aheno iuxta poſito deriuatam, cui uaſi cucurbita roſas continens imponitur.

De Fornacibus, &c.

FORNACVM genera duo deſtlllatio ni per cineres apta ſupra deſcripſi: & Balneum Mariæ etiam ex Bulcaſi. Hìc aliud fornacis genus delineabo, cuius vſus erit varius: præcipuus tamē cùm quid per ignē validum deſtillari debet, ita vt nihil mediū ſit inter ignem & cucurbitam qua continetur materiam deſtillanda: quo modo olea quædā ſiue liquores cauſtici ex metallicis eliciuntur, vt aqua fortis, &c. Erit etiam vſus ad ſublimandum: & ſi quis lebetem in ſummo ſuper crucē ferream imponat, eam uel cineribus uel aqua replebit, & lu-

to circumposito quam voluerit destillationem instituet. Pro aqua forti uerò aut similibus cucurbitam lutatam statim, recta super crucem imponet. Quin & supra tabulam è ligno ualidam hæc fornax construi poterit, vt ego, feci, ut in quem uolueris locum transferatur. Itaque super tabula lignea quadram fornacem strues, ea capacitate quæ mediocri cucurbitæ imponendæ satisfaciat. parietes ex lateribus erigies, quos luto optimè pręparato conglutinabis. Altitudo pedes duos non multũ excedet. Parietes intus pedis plus minus spatio distabunt. Constructo iam fundo hostium fiet, O. vbi cineres eximantur, qui à carbonibus à superstructa statim craticula deciderint. quod si etiam altera craticula per quam cineres deciderent, inter poneretur, (& spacium illud infimum paulò altius fieret,) non opus esset toties eximere cinerem, & ignis foret vehementior.

Vocalis I. alterum hostium signat, statim supra craticulã, quam punctis aliquot transuersis ordine positis designaui. Id hostium, vt & inferius, satis est tantum es-

ſe vt manus commodè inſeri poſsit. V. crucem ferream indicat, hoc eſt duo ferramenta, quorum inferius in medio cauum ſubſidens habeat, in quo alterũ recipiatur tranſuerſo ſitu ei impoſitum. A. & E. quatuor ſummos angulos fornacis demoſtrant, in quibus totidem ſpiracula (ventilia vulgò vocant) fieri debent. at ſi fornacem rotundam facere placuerit, ſpiracula iſta inferius alicubi fient, nempe circa crucem, vel ſtatim infra lebetem, ſi quis indetur: quem per B literam notauit: tabulam ſuper qua fornax tota ſtruitur C vt in figura hîc adiecta apparet. Alius fornacis genus pro oleo vitrioli, infrà deſcribam.

Fornacem pro Balneo Mariæ deſcriptã habes ſupra, vbi Balneo Mariæ in genere tractamus, ex Syluio item in aquæ roſaceæ apparatu, ex Bulcaſi.

De fornacibus diuerſis chymiſticis & deſtillatorijs liber Gebri extat. De fornace cõſtruenda vide apud eundem in libro Summæ perfectionis I. 4. 43. ¶ De roſarijs communibus, in furnis figlinis, etſi quidam ex ære etiam faciant, dicemus infrà, ſtatim

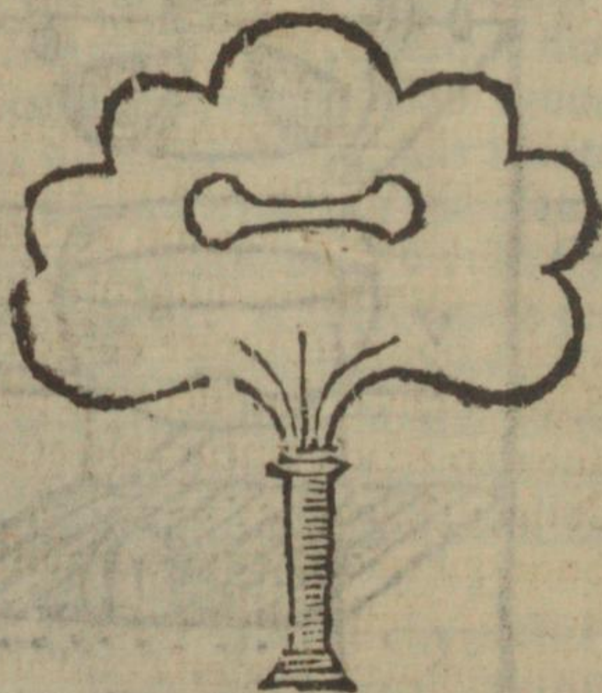
ſtatim poſt deſtillationem per cineres.

¶ De pigro Henrico ſeu furno acediæ, id eſt, canali quo Balneum Mariæ calefit, ſuprà ſcriptum à nobis eſt, vbi de Balneo Ma

riæ in genere egimus. ¶ Carbonum differentias ex Theoprasto: sed melius ex fabris nostris præsertim aurifabris,& ipsa experientia cognoscemus. Damnantur fossiles propter odoris grauitatem: Ex fago biegnis præferuntur.

Dioptrã appello instrumẽtum ꝙ quidã faciei obtedũt manu, ne ab ignis vicinia lædantur, cùm ad vehemẽtiorẽ ignem accendere opus est. Ea est tabella rotunda in medio per transuersum excisa, cũ manubrio, huiusmodi.

Liquores destillari in phialis vitreis seruari

uari debent, oris angusti. os epistomio ligneo præcipuè ex subere occludetur, & insuper inducta cera membranam circum illigare oportet.

Vasa quomodo, claudantur, & muniantur, tum luto, tum aliter.

LVTARE vulgò dicũt pro eo quod est luto illinere, loricare, incrustare. Odores & qualitates eorum quę destillantur vt melius conseruemus, caput cum corpore, & nasum extremum cum recipiente, qua qua committuntur, diligenter luto sæpire & aptare oportet, lutare vulgò dicunt.

Sunt qui luto simplici cum pilis bulbulis subacto ad id vtantur, alij etiam calcem addunt, ni fallor.

Sunt qui calcem cum oui albumine misceant, vbi festinatione opus est. statim enim induratur materia. alii aliter lutum quod sapientiæ vocant, componunt. Recipiens cum naso non opus habet tam firmo luti genere. Sat fuerit si cum duabus ceræ partibus vnam resinæ incorpores. Ad

hoc opus communis abigena & impura re-
ſina adhibetur, ſed purgata, purgatur autẽ
ſi ut primum liquata eſt igne, mox per fa-
ſciculum ſtraminum traijciatur & percole-
tur. De præparatione ceræ ad lutandum
per ſtramen, lege Vlſtadium capite 10. Si
caput non ſatis aptè reſponderit ſuo cor-
pori, ſed laxius ſit, chartam in gyrum du-
ctam interpones. Foris etiam vbi circa cõ-
miſſuram inducendum eſt lutum, chartam
madidam primùm inijcito, aut linteum, de-
inde lutato. ¶ Lutum ad conglutinandũ
cucurbitam cum alembico, &c. debet cum
argilla & pilis fieri, & ſiccari antequã ignis
ſubijciatur, Bulcaſis in oleo de lateribus.
Erit autem firmius lutum, ſi non modò cũ
pilis aut lanis, ſed & ſanguine hircino ſu-
bigatur: magisque etiam cum ſquama fie-
ri. Lutum quomodo pro fornacibus pa-
randum ſit, vide infrà vbi de deſtillatione
per cineres docemus.

¶ De ſigillo Hermetis, id eſt vitreorum
vaſorum orificijs candente forcipe per le-
nem compreſsionem cõſolidandis & quo-
modo poſtea iterum reſerari debeant, vi-
de

de Vlſtadium capite vigeſimo. ¶ Luto muniuntur etiam toto ambitu cucurbitæ illæ quę ignem ſuſtinere debēt immediatè ſubiectū,idq: bis vel ter ſiccata ſemper priore cruſta antequam ſecunda inducatur, vt cum aqua fortis & oleum vitrioli deſtillantur. Pro deſtillatione in cineribus lutatione non opus eſt: ſi quis tamen vaſorum fragilitati conſulere velit, præſertim vbi plura vaſa ſimul in una fornace ponuntur, ſemel aut iterū incruſtaſſe ſufficiet. Cucurbitas illas quibus in Balneo Mariæ utuntur præſertim cùm plures ſimul ponendæ ſunt, aliqui panno laneo induunt, confectis ex eo ueluti caligis aut ſoccis, qui infibulantur.

Vaſa vitrea aiunt igni diutius reſiſtere ſi incerentur: hoc eſt, ſi cere liquata vaſis priùs calefactis bis aut ter illinantur.

De præparatione ad deſtillationem.

QVONIAM in deſtillatione elementorum quærimus ſeparationem, ſiue propter vnum pluráve ex ipſis, ſiue vt iis re-

motis quintam essentiam adipiscamur: sepa ratio uero sine qualiditate fieri nō potest: Nam caliditas ea quæ eiusdem generis & naturæ sunt colligit, discrepantia separat: varios modos, vt hoc ritè efficerent, tum Chymistæ tum Medici inuenerunt. Vocant autem huiusmodi præparationem diuersis nominibus, digestionem, fermentationem, putrificationem. Digestionem dicunt, comparatione concoctionis illius quæ in ventriculo fit, per calorem innatū, qui efficit ut in gesta omnia in unum chymum uertantur. Nam quod digerere & concoquere uerba indifferenter accipiant, qui minus latinè loquuntur, notum est. Quòd si materia siccior cum liquore coniuncta sic præparetur, uocabulo magis proprio macerationem aut infusionem dicemus. Cæterum fermentatio propriè dicitur vbi uis quædam calida interna, sed ab externo calore aucta uel excitata in humorem agit, ita ut communis quædam qualitas cū spiritu calido & bullas cint per totum corpus misceatur extendaturque, vt fit in fermenti propriè dicti cū farina suba-
cta

cta mixtione: item aceto in terram effuſo. Et hic quidem affectus initium putredinis eſt in iis quæ humorem ſuperfluum habẽt. Ab hac nihil differet quæ putrificatio uocatur, niſi vaſe quod pharmacum deſtillandum continet, in materia aliqua putreſcente collocato fieret: idque non aliam ob cauſam, niſi vt vnus idemq; calor per dies aliquot continuus & æqualis pauco labore ſumptuque conſeruetur. Materiæ verò putreſcentis odor & qualitas pharmaco, quod in cucurbita vitrea ore diligentiſsimè obturato conditur, meo quidem iudicio communicari non poteſt, & ſi quidem aliter ſentiant. Nam ſi uas diligenter obſtructum ſit, uitium nullum accidere poteſt. accidit tamen aliquando non propter fimum aliámve externam cauſam: ſed quoniam materia in uaſe excrementitio humore habundat, qui accedente quouis calore extraneo facile putreſci. Ipſum quidẽ uas vitreum vt cunq; longo tempore in fimo permanſerit, nihil uitiatur, nec obſcuratur præſertim ſi, ex optimo vitro fuerit, quale uenetum eſt. nam uulgare uitrum uiri-
de

de nebulam quandam & ueluti curtim in superficie aquirit.

Destillatio quæ à putredine fit, uel fimi equini tam solius, quàm cum calse paulatim irrigata & sæpe mutata. vel corticum humectatorum, uel aliorum putrentium, vt chymistis fuerit in multis utilis: medico tamen non est recipienda, propter causam in lignis putribus & ex putredine vel alia de causa graueolentibus, si præsertim intra corpus est recipienda. nam admouendorum foris minor habetur ratio, Syluius.

De hac destillatione in fimo equino, uide suprà in fine eorum quę de Balneo Mariæ in genere scripsimus. In præsentia quidem de putrificatione potius quàm destillatione agendum erat. Sed quoniam putrificatio quoque in fimo equino improbanda uidetur si destillatio in eo vituperatur, non omninò præter propositum nostrum & aliorum super hac re sententiam hoc in loco exposui.

Putrificatio in fimo equino cum calce, alias sic fit, ut fimus quotidie aut alternis diebus, maioribúsve interuallis aqua tepi-

da

da aſpergatur,alias ſine aſpertione, cùm ſci licet per ſe ſatis calidus fimus uidetur. Scrobe effoſſa ĩ aliquo domus angulo fimi equini ſtratum ponitur, altum circiter pedem, id eſt tres palmos: deinde alterum calcis ad palmi unius tantùm altitudinem,& ſic deinceps alternis. Opus eſt autem plerunque fimi tribus oneribus quanta baiulus geſtare poteſt.

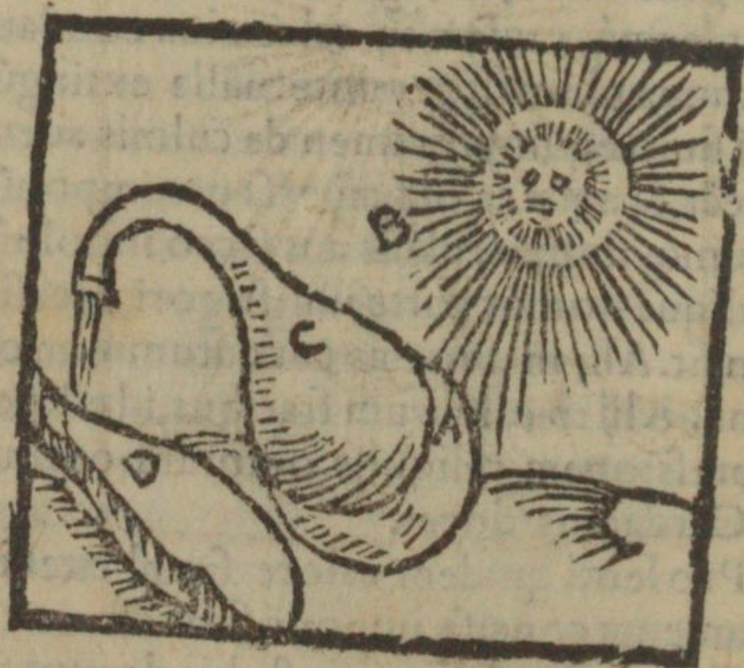
Sunt qui deſtillanda in uino prius macerata præſertim, in lagenam ſtanneam condant, eamq; cauſam in calce uiua condant, quã aqua pluuiali per interualla extingũt. Alij fimo equino ſtramen de culmis auenæ miſcẽt,& aqua calida aſperſa uas imponũt, totumq; ſtuppis, pãnis aut ſacco inuoluũt, in aliqua domus parte ubi frigori acceſſus non ſit. Alij in uinaceis per autumnum cõdunt. Alij in oliuarum fracibus,id eſt,poſt expreſsionem reliquijs omnium optimè, ut Cardamus docet.

Pro lenti quidem calore ſimpliciter inſtrumenta conciſa imponi ſatis eſt.

Germani quidã qui in ſtubis degunt per hyemen (hypocauſta aliqui uocant,ego ze

tas

tas potius) fornaces A in eis humiliores fa ciũt, & inſuperficie ſuperiore duas aut tres ollas B uitreas imponunt ſuper bacilis ferreis, C lutoq; diligenter muniunt. In his te nuiſsima arena repletis, aut cinere, & deſtil lari aliquid poteſt quod & ipſe experiri uo lui, & liquores quidam præparari aut recti ficari, & cætera. ſic ſumptui & labori parcitur.

Ali-

Aliqui ut materiam destillandam in Sole digerant, caua specula D in hunc usum conficiunt, quæ quos exceperint radios B reddunt,& reflectunt in uas C quo materia continetur, ad hoc, ut audio, commodior foret figura parabolæ D cauæ. est autem parabola coni sectio. Vide Archimedem in libro de speculis comburentibus.

Idem commodè fieret globis, crystallini, A suspensis inter uas circulatorium & Solem, B ita ut Solis radij per globos ad uas C per-

c pertingant. Sed horum ipſe nihil expertus ſum. Vnus omnium iſtarum præparationum finis eſt, ut liquor facilius, uberius, & efficatius etiam extrahatur.

Digeſtionis tempus pro materia uariat, quæ quo ſolidior eſt, eò longiore indiget tempore, herbæ recentes breuiore egent tẽpore, cùm in uino alióve liquore macerantur: ſunt enim molliores & diutius relictæ mucorem contraherent. eædem aridæ paulò longiore, deinde ſeminà, poſtremò radices: ita ut duplum ferè temporis ſequentibus debeatur, herbis recẽtibus dies tres, aridis ſeptẽ, ſeminibus & aromatibus pleriſq; duodecim aut quatuordecim, radicibus uigintiocto, aut minus ſi recentes fuerint. Sũt quæ per dies quadraginta relinqui iubent medici quidam, chymiſtæ uerò etiam amplius ſua metallica. Hoc etiam refert an ab initio ſtatim trita infundantur, nam ea quoque multo breuiori, duplo fortaſsis, tempore egent, quàm quæ integra imponuntur. In aquis aureis, ut uocant, aromata aliquãdo integra per dies aliquot in uino macerari: tum exempta tritaq; rurſus infundi

& per aliquot dies adhuc relinqui ſolent.

Putrificatio herbarum deſtillendarum in fimo equino ferè per dies quatuordecim fieri ſolet: in Balneo Mariæ uerò per duos aut tres tantùm dies naturales, Brunſuicencen.

Putrificatione præcipuè indigent quorũ ſubſtantia ſiccior eſt, cauſa, denſa, cruda minus quæ contra ſe habent, & per naturam aut Solem digeſta præparataq; ſunt.

Putrificatio citiùs perficitur tẽpore nubilo, quàm ſereno, Vlſtadius.

Pleriſque quæ in fimo equino præparantur, aliquid ſalis adijcitur, ut animalium ſanguinis, carnibus piſcibus Guainerius.

Vt digeras, accipito alembicum cæcum: ſi uerò materia pura ſit, ut liquor purus, uas circulatorium, in quo genere optimus eſt pelecanus: quanquam is uix fieri poteſt, nec niſi magno ſumptu, &c.

Cæterum in digeſtione ſeu putrificatione uas totum occultari debet ſimo equino, aut uinaceis, &c. Ad circulationem uerò media pars uaſis, aut ſaltem tertia, in aërem liberum & frigidum eminere debet (ut

etiam ad deſtillationem,) Vlſtadius c.8.ubi pluribus docet de putrificatione in fimo.

De rectificatione liquorum deſtillatorum.

AQVAE in Balneo M.deſtillatæ, inſolari & rectificari debent: nempe in uaſe uitreo) cuius os corio obligatum ſit aqua deſtillata repleto, ſic ut tertia pars uacua relinquatur, in arenam feruentem impoſito per quadraginta dies, ut phlegma omne conſumatur, debet autem tertia pars uaſis in arena condi. Deſtillatæ verò calidæ facultatis aquæ, in vino aut aqua ardente prius infuſæ, ne nimio calore homini noceant, loco frigido in arena humida per mēſem aut amplius, ſi feruidior aqua ſit, relinquātur, ſimiliter tertia parte vaſis in arenam condita: aut duæ uaſis partes (duæ tertiæ) in ipſam cellæ vinariæ terram defodientur, Brunſuicenſis. Aqua quæque repetita deſtillatione, præſertim ſuper fæces bene contritas, rectificatur: eoq́ue magis quo ſæpius deſtillatio eius repetita fuerit: ſed pleriſque ter aut quater repetiiſſe

ſufficit. Curandum autem ut ſingulis uicibus phlegma omne diligenter ſeparetur, quod fit ſi uel primus liquor, aut ſi aqua ardens deſtilletur, ultimus, qui aquoſius eſt, ſeorſim excipiatur,&c. Phlegmate iam ſeparato, ultima per circulationem, (de qua iam proximè dictum eſt, dicetur que amplius in Titulo de quinta eſſentia,) rectificatio adhiberi debet.

Vt verò empyreuma, quod his ineſt, paulatim expiret, ſatius fuerit phialas, quibus hi liquores ſeruantur, apertas aliquandiu tenere: obſeruando tamen ne interim odoris gratia, & cum ea uirium multum exhalet, Sylu. Liquores deſtillati diuerſi aliquando ſi miſceantur, turbulenti fiunt inſtar ſeri; & plerunque liquor uetus cum recente mixtus perturbat eum. His puritatem & claritatem reddes, in libras tres aceti albi acerrini ſex aut octo guttis iniectis: nam turbulentam materiam ad fundum detrahunt, Brunſuicen.

Deſtillatio per filtrum.

DESTILLATIO per filtrum chymi-

miſtis magis in vſu eſt quã medicis excogi tata, ut leuior & ſubtilior puriorq́ue pars à craſsiori & feculenta ſeparetur. Itaque ſucci herbarũ ſic deſtillari poſſunt, in uaſe A aliquo poſiti, in quo pannus B laneus imponatur, cuius pars latior tantum in vaſe ſit, tenuior & in anguſtum deſinens, ſiue in unam faſtiolam mucronatam, ſiue in duas aut tres diſciſſa, extra uas dependeat. debet autem vas modicum à latere faſciæ inclinari. Licet & marginales aliquot panni faſcias imponere, ſingulas ferè longitudine pedis, per quas liquor in uas ſubiectũ deriuabitur. Quod ſi iterum aut tertiò ſic deſtillare uoles eundem ſuccum aut liquorem, uas primum in quo liquor eſt in ſcalis ponere potes altiore gradu ſecũdum inferiore, & ſic deinceps, cum faſcijs panni in ſingula uaſa impoſitis & depẽdentibus in ſubiecta, ultimum ſolum faſcijs carebit, quod excipere tantum debet, non etiã effundere. Deſtillatio per filtrum fit etiam in duobus retortis uaſis uitreis bene lutatis, quorum unum altius ſtet altero, cum liquores pretioſos & odoratos à materia

(dige-

(digeſtâ prius in Balneo Ma.) detrahere libet: vt meminit Vlſtadius cap. 56. Ad ſyrupum qui de acido citri ſucco cõficitur, ſuccum illum deſtillari oportet per pannum ſeu filtrum, alioqui coagulatur, cum refrixerit: & ſimiliter ſuccum limonum & arantiorum.

Per filtrum aliqui deſtillant etiam herbarum decocta ad leniſsimũ ignem facta, quę poſtea paulatim ad ſpiſsitudinem mellis decoquunt, vt è radicibus ellebori nigri. Alij ſimpliciter collare contenti ſunt.

De aqua ardente ſeu aqua vitæ ſimplici, eiúsque uiribus & uſu multiplici.

AQVA ardens, ſeu aqua vitæ, à vino extrahitur, apud nos ex fæcibus tantum ab ijs qui vulgò vendunt, & ex hoc uno ferè victum quærunt. Et fortè nihilò deterior eſt, quæ à fæcibus detrahitur: nam Lullus à corrupto etiã vino recte ſeparari poſſe docet: imò ſi aliquoties deſtilletur, efficacior fiet, hoc eſt, calidior & ſiccior: Nam fęces etiam vſtæ perquam calidæ ſunt, & ca-

lidiſsimum reddunt oleum, quod de tartaro uocant. Sed quæ à vino detrahitur aqua ardens, ſuauior mihi futura videtur & odore ſaporeque gratior, & nihil vſtilaginis recipiens: & ad quintam eſſentiam quoque aptior.

Aqua ardens vocatur etiam aqua ſaponis, ex qua oleo admiſto fit ſapo, vrit enim corpus & veſicat. Fit autem hæc aqua, tanquam lixiuium, ex duabus ſeu tribus cineris partibus & una calcis: & illa eſt fortior, in qua ouum ſubmerſum magis ſupernatat extra aquam. itaque primò ſic facta, fortior eſt ſecundaria ad vſum cauterij, Monachi in Meſuem.

Aqua ardens ſæpius deſtillata eò acuitatis deducitur vt bibi non poſsit, Cardanus, ſed hoc vulgò notum eſt, ſolent autem vulgò qui uendunt bis tantum deſtillare: ad encauſtorum vitriariorum verò uſum quater, ni fallor. Nos ſuprà docuimus, quomodo ſemel aut iterum deſtillata in ſerpentinis aut aliis conſuetis vaſis, (cannis brachialibus æreis,) in cenetib. Poſtea perfici poſsit, donec phlegma omne deponatur:

qua

qua ratione nō tantum calidior & ſubtilior fit, ſed etiam guſtui gratior odoriorq́ue. Neque corporum quæ vocant, neque capitellum (quæ alembica dicunt) vna omnibus ad omnes ſuccos deſtillandos eſt forma.

Nam aqua trahitur quibuſdam ex vino impoſito in uas A ęneum magnum igni Incubans:cui c ollum B craſſum tripedale eſt, & collo huic inſidens capitellum C etiam æneum in pyramidem faſtigiatum,ambien

te id uelut ſitula D aquam frigidam continente, ut celerius vapor largiùs à capitello refrigerato denſetur, & ne ignem ſic referat aqua uini. Alijs loco colli & capitelli uaporem excipit fiſtula ex ferro albo uel alio metallo, prælonga in multos anfractus mæandrorum modo & ſerpentum cõtorta (unde ei vulgò ſerpentinæ nomen eſt) in aquam magna ſui parte merſa. Alijs alia quoque eſt forma, Siluius. Formas uaſorum diuerſas aquam ardentem deſtillandi, apud Gualtherum Ryffium & And. Lonicerum depictas uidimus. Bulcaſis ait

uinum ita destillari posse, vt acetum, cuius destillationem descripserat. Vide infrà, mox post Titulum de destillatione in cineribus. Sunt qui ab operculo lebetis vinum aut fæces continentis fistulam A teretē rectà ascendentem faciant, infrà largiorem, vt quasi coniformis sit. eam supra recto ferè angulo flectunt, & per situlam & aqua frigida plenam sedi altiori impositam dirigunt, simplici quidem non intorto ductu, sic copiosam aquam reddi aiunt. Similia instrumenta parua pharmacopolæ quidam parant, & vesicas uocant: ut si quo alicuius herbæ stillatitio liquore indigent, ex tempore conficiant: quin & aquam superfundunt, ut copiosior reddatur, quod minimè laudo.

¶ Aquam ardētem satis destillatam esse: hoc est ut minimū quater, & à phlegmate omni purgatam intelligitur, si accensa tota à flammis consumatur, ut nulla prorsus humiditatis nota in fundo uasis relinquatur: aut si intinctum in ea linteolum ac censum non comburatur, quod maioris perfectionis indicium est, ut illud etiam si

iniecta olei gutta subsidat.

Oleum enim aerium est, quo substantia ignea, ad quam aqua ardens toties destillata peruenit, leuior esse debet, Sed ultra caliditatem repetitis destillationibus maiorē subinde tenuitatem acquirit. & cùm ignis quilibet quò crassior est, eò magis vrat. quò tenuior eò minus tenuissimus sanè omnium minimè uret.

Eadem causa est, quòd gutta aquæ uitæ in uolam infusa, quò melior fuerit eò citius

tius euanescit & consumitur. Audio & hanc esse notam huius aquæ laudabilem, si succinum accensum eique in cochleario immisum ardeat. Cùm uinum (inquit Vlstadius cap. 10.) bis aut ter destillatum fuerit, spongiam subtilem scinde in frusta ita magna, ut ab omni parte posśint attingere cucurbitam in parte superiori, (nempe in ambitu interiori.) debet autem alligari spongia tribus aut quatuor funiculis extra eminentibus, quando superimposueris alembicum, ita quod spongia non posśit in fundum destillatorij cadere: & intingatur in oleum oliuæ,& parum iterum exprimatur,ne fortè oleum in cucurbitam incidat, & cum materia destillanda misceatur. Tum alembico superimposito claudatur cum cera (uel resina purgata) prædicta. Per hanc spongiam spiritus optimè destillabuntur, & phlegma propter oleum non transibit. Et hoc modo plus proficies una destillatione, quàm alioqui tribus. Alembicus tamen sit factus absque limbo,ut cæci, sed rostro non careat, Hæc ille. Nostri phlegma quod infundo remanet à fæcibus destil-

destillati, aquam mortuā uocant. est enim incipida & fœtida. Talis, hoc est fœtens, à solis ne fæcibus reddatur, an etiam uino, non sum expertus. Pro aqua ardente destillanda, unum eligendum est optimum, nigrum, vel rubeum, uel album. Nigrum quidem & uetus uberiorem & meliorem aquam reddit. Ignis primò leuis, deinde uehementior fiet: sed cauendum est ne vllo modo bulliat uinum. Quæ elicitur aqua, ardens cognominatur, aut anima uini: & cum bis uel ter destillata fuerit, aqua flagrans, Albertus vt quidam citant.

¶ Ex fæcum quinque partibus duplici destillatione, hoc est prima & secunda, vnā relinqui audio, vel paulò minus, Phlegmate omni iam consumpto, nihil amplius destillando amittitur, sed totum redditur. De quatuor mensuris vini plerumque vna mensura aquæ ardentis colligitur in prima destillatione, plus minus secundum bonitatem uini. Deinde in altera destillatione, pro vna mēsura redit dimidia. In tertia, pars vna de quinque cōsumitur: in quarta tantundem redditur, quantum

im-

impoſueris, vt plurimum ſi deſtillatio ritè fiat. Perges tamen deſtillare. ſic enim aquam magis magisq́; perficies, ita vt nona & decima repetitione quàm perfectiſsima euadat. Sed quoniam ad deſtillationem toties repetendam & tempore maiore, & ſumptu opus eſt, tertiò aut quartò deſtillata aqua ſæpe ſumus contenti, & perfectam vocamus. Et ſanè vt citius tardiúsve perficiatur aqua, plurimum refert inſtrumentum. Vapor enim magis deſtillatur in prima deſtillatione canonis, quàm in tribus ſerpentinæ. (Vide an legendum ſit, Vapor enim magis deſtillatur & perficitur in vna deſtillatione quæ per ſerpentinam, id eſt cannam anfractuoſam fit, quàm vel tertiò repetita per cannam rectam.) Sciendũ præterea quod tres diuerſæ aquę ex prima deſtillatione colligi poſsint, quarum prima perfecta eſt, illa ſcilicet quæ ardet & igne conſumitur: linteum verò in ea intinctum quamuis ardens, non conſumitur. (facies igitur aliquoties periculũ, & cùm ardere aqua deſierit: quod in deſtillatorio ſupereſt, tanquam inutile auferes.
Se-

Secũda inter vtilem & inutilẽ media eſt.) Tertia inutilis, niſi quòd oculos & faciem clarificat, ſi ter quotidie mane, meridie & veſperi inde lauetur. (Sed hæc uis tertiæ aquæ, ſi ex vino deſtillatio fiat, fortè vera eſt ſin ex fæcibus, vt apud nos, non vera.) Porrò deſtillatorium non ſupra duas partes impleri debet, vt tertia relinquatur vacua, & vaporibus, ſuum ſit ſpatium, Hactenus Lullus.

De uiribus aquæ uitæ ex libro Arnoldi de Villa noua, qui de aqua uitæ inſcribitur,

ARNOLDVS in libro de aqua uitæ quam plurimas eius facultates deſcribit, tũ ipſius per ſe, tum aliis medicamẽtis ad mixtis ei poſt deſtillationem, ſeruato 12. ſignorum ordine à capite ad pedes. quoniam, ut ipſe ait, remedia capiti adhibẽda multò efficaciora ſunt, ſi eo tempore admoueãtur, quo Luna in ariete eſt, & ſimiliter in cæteris, id quàm uerum mihi videatur, nunc non dicam: hoc tamen non tacebo, quo noſtro ſeculo doctior quiſq; eſt eò minus illum

illum huiusmodi persuasionib. quas Arabes in rem medicam inuexerunt tribuere. Aqua vitæ simplex (inquit Arnoldus ex nescio quo Theoderico) rumpit abscésus tum intrinsecos si bibatur, tum illita extrinsecos. Rubentes, & calligantes oculos emendat. Fluxum lacrymarum restringit. Epilepticos pota iuuat. Paralysin inuncta curat. Ingenium acuit: memoriam restaurat. Exhilarat & iuuentutem conseruat. Lentigines, impetigines, & oẽs maculas faciei tollit. Synnaché gargarizata curat, & vuã humore flaccidã: item phlegma salsum, & guttam rosaceã & dolorem dentium remouet. Maniacis & melancholicis mirabiliter cõfert. Venenum fugat. Odor eius (accensę) muscas & reptilia frigida interimit. Decoquit carnes, & pisces à putredine seruat. Vinum putrefactum restituit. Extrahit uirtutes herbarum & radicum, si per quatuor dies (aliâs horas) imponãtur in ea, uiola tantùm excepta. Debet autem reponi in uitreo uel argenteo uase optime clauso. Melior uberiorq; fit ex vino vetere, puro & rubro. Hæc ille. Qui plura desi-

Intelligendus ... de Spiritu Vitr... omnia ... illi ... atri... bu...

desiderat quod ad vires aquæ ardentis, legat quæ superius scripsimus de virib. quorũdam liquorum quos aureos uocant nostri, & aquas uirtutum. Nam plerasque omnes facultates ex æquo tum illis tum aquæ vitæ simplici adscribunt, & multò magis compositæ, maximè uerò quintæ eius essentiæ. Adeat præterea Lullum in libro de aquis. Vidi etiam Alberto adscriptum quoddam fragmẽtum de aquæ ardentis uiribus. Sed homines empirici rerum atque temporum imperiti, aut ut sponte decipiant quos possunt, multa impudentissimè Galeno etiam & Hippocrati & Aristoteli, de aqua ardente scripta attribuunt. Frigidas passiones omnes, quæ curabiles sunt, breui curat: præcipuè uerò cerebri, neruorum & iuncturarum affectus. Tineam & vlcera, omnemque scabiem, si assiduè lauetur, curat. Lienem iuuat. Vermes omnes interimit. Anhelitum fœtentem emendat. Lumborum dolorem tollit. Membra læsa, si illinantur, pristinæ reddit sanitati. Carnes & pisces à putrefactione præseruat: sed antequam edantur aqua com-

muni

muni ablui debent. Camphora in eam imposita, dissoluitur. Infusa in eam aqua communis, fundum petit: & similiter. oleum, Hæc Albertus vt quidam citant.

¶ Sapor eius sapores omnes excedit. immutatq́ue, & odor odores omnes, Lullus. Calorem natiuum magis quàm ullũ. aliud remedium confortat, ventriculo, cordi & hepati saluberrima, sanguinem nutrit, cum hominis natura miram & maximè conuenientem habet familiaritatem. Membrorum, uenarum & meatuum omniũ orificia aperit & purgat: obstructiones tollit omniũ, & omnia corroborat. Quin etiam animi affectus immutat, tristitiam & anxietatem tollit: lætos ingeniosos & animosos reddit, Lullus. Capitis dolorem illita aufert: lumbricos interimit à ieiuno pota. Animi deliquia excludit. Vlcera pudendorum sanat inde abluta. Stomachicis succurrit. Flores omnes exterminat. Cadauera ne corrumpantur à vermibus conseruat. Caniciem excludit. Prægnantibus nõ concedit. Capitis pituitam aut catharrum emendat.

emendat. Potentiam ad coitum auget. Auditus difficultati auribus infuſa prodeſt. Cum uino mixta & pota comitiali medetur. Ore diutius retenta varios dentium dolores tollit. Oculorum maculas ſeu albugines abolet (infuſa nimirum:) fluxiones uerò eorum auertit, uel ore tantùm retenta. Lepram aliquandiu prohibet & occultat. Putrida ulcera corriguntur impoſitis madentibus inde linteis. Cum pauco apij decocto carculos ueſicæ pellit. Mulieres fœcundas reddit, grauidis nocet. Dolores diuerſos curat, & oſsib. quoque fractis utiliter calida (cum ſtupa aut emplaſtro aliquo) imponitur. Spaſmum in crurib. illita remittit. Innominatus. Sunt autem pleraque ut uidentur, ex Lullo deſumpta.

¶ Noui ego mulierem uetulam, frigidam, cachecticam, in ſudario per aquam ardentem intus accenſam calefacto, reſtitutam.

¶ Sunt qui Cōſtantini teſtimonium de uiribus aquæ ard. adducant. ¶ Aqua uitæ præter cętera ad ſtranguriam & alios ueſi-

cæ

cæ affectus ualet: ad tertianam & quartanam febres cum frigido humore coniunctas, ad lupum, ad uermes, ad vlcerosum doloris sensum. Menses in mulierib. promouet. Calculum renum frangit & expellit, & fœtus mortuos absque magno dolore. Fluores uteri cuiuscunq; coloris emendat. Perfectam esse aiunt, quæ ex decem uini partibus ad unam redacta fuerit, (hoc tertia aut quarta destillatione fieri puto.) Capiti illita uermes, crustas, scabiem, porriginem & achores sanat. Maculas in facie & alibi tollit. Oua fracta aut quibus adempta est crusta, si imponas, in ea coqui possunt. Apoplexiam, tumores, phlegmata tenesmum & lassitudinem. inuncta sanat morpheam potu & illitu edat. Cutim mollem & puriorem reddit. Denique contra morsum canis rabidi ualet, uulnus quod uis aqua ard. ablutum egregiè sanatur, ita ut nihil mali symptomatis superueniat.

Ego cùm aquam ardentem nimis calfacere & siccare perciperem, mel aliquando admiscuit, unde & suauior potus, & mitior factus est uentriculo frigido utilis, per hye

mem præcipuè. Sunt qui cum aqua mulſa permiſceant, aut potius cum apomelite, quod vulgò noſtri ex fauis faciunt, &c. Aliqui caricas eo perfuſas & accenſas, calidas deuorant. licebit & quem uis ſyrupum, pro ut morbus requiret alium atque alium dulcem admiſcere.

Vinum ne conturbetur aut putreſcat, decima pars ardentis aquæ infuſa efficit. melius longè ſulfur, ſed odore prodit dolum. Idem poteſt alumen, ſed noxia ambo ualetudini uehementer obſunt, Cardanus.

Si uinum per ſaporem aſorum uel vuarum fuerit corruptum, aqua ardente infuſa reſtituitur. Eadem uinum pendulum re ſentius purgat. item uinum putrefactum, & accetoſum quoque. nam acetum conuertit. Denique cuius malo aut corrupto odorem & ſaporem bonum conciliat. ex bono etiam uino melius reddit, Albertus vt quidam citant. Cùm uinum infundendum eſt uaſi uacuo, pleriq; orbiculum ex ſulfure incenſum, immittunt: alij aquam ardentem, intincta in eam ſtuppa.

¶ Vinum

¶ Vinum cui datur omnis ſapor & odor in momento, & eſt res curioſa maximè pro diuitib. qui diuerſitatem uinorum obſtentare uolunt, & etiam utilis. poſſunt enim uino hoc modo communicari diuerſorum remediorum qualitates. Herbæ, ſemina aut aromata quæuis infundantur in aquam ardentem per horas uiginti quatuor, ſic uis illorum extrahetur. Tum aquæ ſic imbutæ modicum uino bibēdo miſcebitur, Arnoldus de uilla noua

Cum aqua ardente aromatibus imbuta quomodo fiat uinum quod uulgò Hippocraticum uocant, in uinis dicam.

De quinta eſſentia uini dicam infrà ſub Titulo de quinta eſſen.

De ijs quæ arida deſtillantur, in liquore aliquo infuſa.

QVAE ſicca uel arida ſunt, deſtillari non poſſunt, niſi in liquore aliquo infuſa & macerata fuerint. De his hoc in loco ſcribam: de ijs uerò quæ recentia in liquore aliquo ante deſtillationem præmacerantur, inferius inter aquas compoſitas,

ſtatim ab initio. Quamuis & illæ de quibus hîc agimus, compoſitis adnumerari potuiſſent. Arida igitur conteruntur primùm, deinde in aliquo liquore macerantur, uino, aceto, aqua pluuiali aut fontana, atq; his ipſis uel crudis, uel deſtillatis: Acetum quidem & vinum hunc in uſum aliâs ſemel aliâs ſepius deſtillantur: aut in alio quopiam ſtillatitio liquore. Poterunt & implantæ alicuius ſucco macerari, eoq́ue ſimiliter crudo, aut (quod præſtat) deſtillato. Aqua ardens rectificata aromatib. macerandis magis conuenire uidetur, niſi nimiam caliditatem, qua utentes detracto inde liquore aſſici poſſent, uitemus. Aliqui cinnamomum contritum aqua fontana affuſa deſtillant, ut inter olea dicemus. Semina etiam & alia aromata, quibus oleũ elicitur, in aliquo ex prædictis liquoribus macerantur. Præſtat autem hæc omnia, arida dico, infuſa, in cineribus igne lento deſtillari, meo quidem iudicio. De aquis virtutem ſiue aureis quæ fieri ſolent ſaluia aliiſq́ue herbis odoratis & aromatibus in uino infuſis, infra dicam inter aquas compoſitas

positas: & de ijs quæ in aqua ardente infun duntur inter aqua uitæ compositas. Refert etiam quandiu infusa in uino macerentur. nam recentia, tenuia, rara, minori tempore indigent quàm sicca, grassa & dēsa: & cōtrita quàm integra: radices quàm semina & aromata: & ea rursus quàm herbæ. Vide superius ubi de præparatione destillandorum pręcepimus. Vulgaris quidem consuetudo ea ferè tantùm sicca in uino infusa prius per aliquot dies destillat, quæ odoris maximè gratia requiruntur, ut aromata & herbæ odoratæ. Sed reliqua etiam omnia quorum odorem saporemq́;, qualiscunque is sit in liquore stillatitio, seruari uolumus, rectè destillantur in uino infusa, ut supra etiam docui, ubi de aqua absynthij mentio fuit, & de uiribus remediorum retinendis in aquis destillatis. Et sanè in iis quæ cum recentia sunt, & humore multo habundant, ideoq́ue minus odora sunt, vt gentiana, astrantia, iris, baccæ, iuniperi, & alia: liquores ex siccis in uino aut alibi infusis magis probarim: siquæ uerò rara uel tenuia sunt, aut nullius odoris,

aut refrigerare & humectare debent,ea recentia potius destillanda fuerint. Est quando anni tempus aut recentium inopia,ad sicca confugere cogit.

Gentianæ aqua. Gentianæ magnæ siue albæ (cuius radices pinguissimæ sunt & vino infusæ: nec ipse corrumpuntur, nec uinum corrumpi sinunt, ut ipse per biennium expertus sum (libras quatuor radicum recentium, aut potius siccarum consisarum minutatim in duo uasa uitrea magna iuxta fornacem in zeta ponito aut suspendito vase diligenter occluso:& uinum generosum superfundito, vt per duos digitos excedat. Perges autem recens affundere donec radices imbibere desinant, & sic eminente per duos digitos uino,ut dixi vas per mensem relinques & demũ in duabus cucurbitis uinum cum radicibus distributum destillabis in Balneo Mariæ, uel in cineribus igne lento. De aqua centaurij minoris & gentianæ simul in uino destillatarum, uide infrà inter aquas compositas.

Baccæ iuniperi etiam aridæ uino infusæ optimũ & suaui odore liquorem reddunt: absyn-

abſynthium uerò (dies paucos præmaceratum) per quàm efficacem & amariſsimũ, idq́ue magis ſi in cineribus deſtilletur, quorum utrunque nos experti ſumus.

Pyretrum uel recens uel ſiccum uino infunditur, aut aceto ſimplici deſtillatióue.

In aqua ardente etiam infusa', ut dixi, uim ſuam ei communicat, ſed multò efficatius hoc fieri audio, ſi contrita remedia ab initio ſtatim fæcibus uini deſtillandis (ex his enim potius, quàm uino aquam ardentem noſtri eliciunt) admiſceantur. Sic & abſynthij aquã & alias optimè parari, quidam ceu rem arcanam me docuit. ego eius rei periculum nondum feci.

Aqua roſacea cũ roſis ſiccis ſic fit. Roſis ſiccis ſuper infundit aquam, nõ amplius quàm ut in ea macerari poſsint. Transfer in cucurbitas uitreas aut plumbeas, & deſtilla paulatim. Vtilis erit hæc aqua in remediis, & ad ornatum (ſeu odorem) Eſt qui libræ uni roſarum ſiccarum, aquæ libras decem affudit, & deſtillauit ſatis bonam. Sed hoc non fit, niſi cum ex recentibus fieri non poteſt, Bulcaſis. Si roſæ quas

incarnatas uulgò uocamus, ſiccatæ, uapore aquę callidæ humectatæ deſtillentur, aquam roſarum bonam reddent, Syluius.

Nucis uomicæ aqua ſiue ſuccus igne decerptus, aquam colore, non odore uel ſapore imitatur, præſtantiſsimum contra uenena remedium, Cardanus libro ſecundo de ſubtilitate. Et Paulò poſt, Si uenenum recens ſumptum adhuc in uentriculo maneat, præſtantiſsima ſunt auxilia quæ uomitum validum prouocant, lac, lixiuium, oleum, aqua nucis uomicæ. Ego per ſuccum igne deceptum, aquam deſtillatam ab eo intelligi puto. Nam & aquam nominat, quod colore ei ſimilis ſit, non item odore ſaporeq́ue, quod aquis deſtillatis conuenit. Sed cùm nux uomica tota duriſsima ſicciſsimaq́ue ſit, apparet ſcrobem eius oportere, in aliquo liquore macerari ut aqua, uino, aqua uitæ, aceto. Ego in aceto potiſsimùm macerarim, quod & uenenis per ſe reſiſtit, & ad uomitum quoq; ſciendum prodeſt.

Aquæ ex recentibus plantis deſtillatæ (inquit Brunſuicenſis) præferri debent.

Quæ

Quæ si quando haberi non possunt, siue aliam ob causam, siue quod peregrina quędam arida tantum afferuntur, ut spica, saliunca, stichas, schænuanthos, epithymus, &c. ex aridis hunc in modum destillabis. Mense Maio quotannis ante Solis ortum, cùm ea nocte non pluerit, & cœlum fuerit serenum, rorem colliges, ex prato aliquo diuersis herbarum & florum generibus ui renti, non aquoso aut uliginoso, neque in concauo loco, sed potius in monte aliquo si fieri potest. Colliges autem linteum album extensum per herbas trahendo, donec roris plurimum imbiberit: tum exprimes in aliquod uas: & iterum trahendo replebis & exprimes, donec satis colligeris. Hunc rorem in Balneo Mariæ ter destillabis, & in sole rectificabis, (nempe in arena feruente per dies quadraginta,) & seruabis per annum.

Quocunq; autem anni tempore liquorem ex herbis siccis desideraueris, sic facies. Herbarum quas in vmbra siccaris, (foliis destrictis seorsim seruatis) quantũ uolueris in uase uitreo pones, & roris aquæ superinfun-

perinfundes ter tantùm: aut tribus uicibus ita ut primum tantum infundas, vt herbæ ſatis operiantur aqua, & rurſus bis tantum. deinde per duos aut tres dies in fimo equino pones, deſtillabis: iterumq́ue putrificabis: ita vt tertiò alterius putrificetur ac deſtilletur. Hæc ſanè aqua multò præſtantior erit quàm ſi quis, ut Bulcaſis ſcribit, ad vnam aridarum roſarum (aliarúmve herbarum aut florem) aquæ communis libras decem affundat, & mox deſtillet. Medicus quidam peritiſsimus, ſi ex aridis modo iam dicto aqua deſtilletur in rore infuſis non ter tantum, ſed nouies deſtillato, meliorem aquam ſcribit futuram quàm ſi ex recentibus fieret, quæ multum phlegma ſecum habent. Idem ait rorem nouies deſtillatum vires ex plantis ei infuſis non minus extrahere quã aquã vitæ, hactenus.

Brunſuicenſis.

Rori quidem per ſe etiam vis medicata ineſt, vt in aqua eius deſtillata alibi docet, Brunſuicenſis. In comitiali morbo ſi placentulam ex farina cum nocturno rore diui Ioannis ſub cinere coxeris, ac eam in fimo

mo dederis cōmanducandam ſanari aiunt, Alexander Benedictus.

De quinta eſſentia remediorum.

QVINTAM eſſentiā nominant ſummam & cœleſtem in quacunque planta metallo, animali aut partibus eorum facultatem & uirtutem, quæ totius eſſentiæ ui & puritate, non vlla elementari aut ſenſibili qualitate (etſi abſque qualitatibus non) ſi humani corporis ualetudinem conſeruet, iuuentam extendat, ſenectam differat, & omne genus morbi abigat. De hac primus omniū Raymundus, Lullus ſcripſit, omnibus ſuo etiam ſęculo medicis ignota, nec literis prodita, nec vſu ipſo tentata. Illum præter alios ſecuti Io. de Rupe ſciſſa, (quem tamen quidam ante Lullū floruiſſe putat, vt ſuprà ſcripſi: ego contemporaneum fuiſſe iudicio,) Hieronymus Brunſuicenſis. Philippus Vlſtadius, & alij fortè pauci, & ipſi quidam literis de eadem mādarunt. Eſt autem alia ſimplex, vt celebratiſsima illa vini ſeu aquæ ardentis quinta

eſſentia,

essentia, chælidoniæ, sanguinis humani, fragorum, antimonij, &c. Aliæ compositæ, nempe cùm remedia quædam ad aliquam quintam essentiam iam perfectam adiiciuntur, vt vires eorum extrahat, quibus & aurum potabile adscribi debet.

¶ Dubitatio oritur, inquit Cardanus, an aquam liceat facere temperatam, quam Quintam vocant essentiam. Erit autem hæc, vt docebo, æther, id est substantia tenuissima mobilis, & quæ motu calorem temperatum retinet, & eum plurimum. Hæc igitur vires omnes cõseruare potest, & vitam producere. Nam cum tenuissima sit miscet se humido primò penetrans solida, ac excrementa separat, quæ illo cõtinentur. Quia verò calidi plurimum habet eiicit impurum quicquid est, naturalemq; ob id calorem instaurat. Nihil enim aliud est senectus, quàm naturalis caloris imminutio, imminuitur verò, quia motus prohibetur: vt de igne dixi similis est enim huius ad illum ratio. Motus verò prohibetur ob terræ substantiæ abundantiam. Quoniam sola terra plurimam habet mate-

riam, & motu omnino caret. Ergo aqua illa calore cùm ſit ſic temperato, nec cor vexabit, nec iecori infeſta erit. Itaque ſola hæc iſta quæ diximus præſtare poteſt. Cùm igitur ardens aqua diuturno circulationis motu tenuitatem retinens caliditatem acumenq́uæ ſaporis ac odoris exuerit, æther eſt: ac tum primum fragat. Eſt enim nihil aliud odor fragās, quàm acutus cum moderatus extiterit. Indicio eſt quod piper non fragat &c. Igitur ardentem aquam, ſi ad temperamentum redierit, tenuitate retenta, neceſſe eſt fragrantem fieri: & ſi fragrās fiat, neceſſe eſt viciſsim in æthera eſſe conuerſam. Fit & quæ iuuentutem inſtaurat aqua cum ætheri carne, & fit & cum elleboro, qualem apud patrem meum vidi. Sed hæ diuexant corpora, & iuuentutis imaginem fucatam redunt: æther verò verā præſtat, cùm eā retineat diu quàm quis habet & exornet. Sed nunquid igne qui calidiſsimus eſt, tenuior æther? Certè ſic. Nam cœlo contiguus, ideoq́ue leuiſſimus. impreſſam enim ab aſtris caliditatē circulatione moderatur tenuitate retenta,

atque eodem modo hæc aqua calore ignis ad ſummam redacta tenuitatẽ motu ipſo refrigeratur ac temperiem acquirit, Itaque & hæc & æther, medium quaſi ſunt inter mortalia immortaliaque. Locum enim cũ habeat ac temperiem tum ſubſtantia cœlo proximam corrumpi nequit. Dum verò infrà impellitur, refrigeratur, atq; ſic poſt multa ſecula corrumpitur. Itaque mediũ eſt quaſi mortalis ac immortalis, cuius generis Stoici animam humanã eſſe credunt, Hæc omnia. Cardanus.

Virtus cuiuſcunque rei latet in quinta eius eſſentia, calida, frigida, humida, ſicca, &c. & idẽ operatur quod prius in ſuo mixto vel cum ſua materia, ſed celeſtius & mirabilius multis modis. Poſt deſtillationem ſuper fæces aliquoties repetitam, intercedente ſemper noua digeſtione, ſemper quælibet aqua tandiu circulari debet in fimo equino aut alibi, donec ſuauiſsimi odoris fiat. Nam fragrantia ſumma in omni quinta eſſentia requiritur. Quædam ſemel & iterum deſtillari ſatis eſt, tum circulari, & poſt dies aliquot ſi quid de terra

&

& fæcibus superest in fundo circulatorij, separari defundendo. Essentia quinta vini non amplius vrit os, nec amplius est aqua ardens, sed subtilior, & cœlum vocatur, cui stellas suas addi dicimus: cùm diuersarum qualitatum herbæ, & contra diuersos & morbos excellentes, in ea macerantur, vt infrà in aquis vitæ compositis docebimus. Solificari autem siue deaurari, cùm Solis, id est auri virtutem ei imprimimus, vt supra in auri potabilis mentione explicatum est, hæc ferè ex Lulli libro de quinta essentia.

Essentia quinta cuiusque medicamenti millies maiorem habet virtutem, quàm antea habuerat, dum adhuc corpus elementatum esset, Vlstadius.

Quomodo extrahatur quinta essentia rerum omnium, ad applicandum illas (uires earum) corporibus humanis, ex primo libro Lulli *de quinta essen.*

QVINTA cuiusque rei essentia extrahi ab ea potest, lignorum, fructuum, florum,

rum, radicum, foliorum, ſeminum, lapidū, metallorum, carnium, & quarumuis ſpecierum, hunc in modum.

Quancunque rem à qua volueris quintam eſſentiam ſeparare, impones in quintam eſſentiam vini (puram & perfectam vt prædictum eſt:) & expones inſolandam in vere, vel in vaſe ad ignem leuem: & intra tres horas habebis quintam eſſentiam rei mixtam cum quinta eſſentia vini, quæ conuertetur in talem naturam, qualis rei impoſitæ eſt, ſiue ea calfaciat, ſiue refrigeret, humectet, ſiccet, purget, vel cuiuſuis alterius conditionis aut odoris fuerit neque idem tantùm efficiet, ſed eodem in gradu quoque, hoc eſt non magis aut minus, &c. Poſt hæc enumerat remedia ſingulatī quæ in primo gràdu calida ſunt, deinde in ſecū do, tertio, quarto: & ſimiliter frigidorum, humidorum, ſiccorumq́; catalogos inſtituit. Deinde de gradibus remediorum & eorum mixtionis artificio in genere docet. Poſtremo addit etiam catalogos iuxta ſecundas qualitates, vt vocant. Quæ omnia nos omittimus, quoniam doctis & medicis

dicis ſcribimus:neq; conuenit partes ſcientiarum inter ſe confundi. Deinde lib.ſecundo per ſingulos morbos,(eos dũtaxat qui grauiores & fere incurabiles vulgò habentur,)docet quænam remedia quintæ eſſentiæ vini admiſceri debeant.Scripſit & Rogerius Bacho libellum de facultatib. aquæ vitæ per 12.ſigna,ſecundum morbos à capite ad pedes, aquis & medicamentis pro ſingularum partium & affectionum natura aliàs alijs adiectis. Hunc aliqui Arnoldo de Villa noua attribuunt.

Io.Braceſcus uir in chymicæ artis myſterijs noſtro ſeculo exercitatiſsimus vt ſcripta eius teſtantur, in Dialogo cuius interlocutores ſunt Raymundus Lullus & Demogorgon (quem auctor. Italicè edidit, vnà cum altero ſuper expoſitione librorum Gebri. Ioan. Petreius Norimbergæ vtrunque Latinè excudit ſiue auctoris nomine,) quintam eſſentiam illam quæ ad humanam vitam conſeruandam & extendendam faciat,non ex plantis, animalibus aut gemmis, ſed ex ſolis metallis requirendam aſſerens,ita ſcribit Raymundus.Cùm

necesse sit vt hæc medicina omninò incor ruptibilis sit, & omnia elementata in hoc superare debeat, necesse est vt extrahatur materia quæ ab omni corruptione quem alienissima sit. Demogorgon. tamen dixisti tu in lib. quem de naturæ secretis inscripsisti, hanc extrahendam esse de vino rubeo. Idem confirmat Ioan. de Rupe scissa alij uerò Chelidoniam accipiendam esse autumant, alij sanguinem humanum. Ray. Non parum erras, si persuasum habes Philosophorum scripta ex nuda scripta intelligenda esse, maximè verò in hac scientia, quanto clarius & appertius loquuntur, tátò plus obscuritatis habent eorum scripta: similitudinibus enim & per ænigmata locuti sunt.

Demog. In hac re qua vsi sunt similitudine: Raim. Dicit Senior Philosophus hác medicinam conuerti & variari de colore in colorem, & de sapore in saporem, & de natura in naturam: propterea nomina eius multiplicata esse.

Item Minois Philosophus, Si quæratur (inquit) quare factum sit rubrum antequá recipe-

reciperet albedinem. Reſpondendum bis denigrari, bis in colorem citrinum cõuerti, & bis recipere colorem rubrum. Cùm verò bis colorem rubrum recipiat, vt rubrum vinum & ſanguis humanus, videlicet poſt putrefactionem & in deſtillatione: propterea veteres per ſimilitudines loquentes vocauerunt ipſam vinum rubeũ, ſanguinem humanum, & ſanguinem draconis, & his ſimilibus, &c. Paulo poſt etiã ſigna illa quæ Ioan. de Rupe ſciſſa de quinta eſſentia iam perfecta ponit: nempe vt ad eam in angulo domus poſitam ingredientes omnes mirificè alliciantur: & alterum vt ac eam collocatam in vertice turris congregentur omnes aues, quæ illam odoris ſuauitatem percipiunt, allegoricè interpretatur: vt per turrim intelligatur fornax in angulo domus poſita, in quã vitrũ quod materiam continet dequoquendam ponitur: per intrantes verò domum iſtam, & per aduolantes aues ſignificentur ſpiritus & vapores illi qui virtute caloris ſurſum feruntur ac aſcendunt in altum per collũ longum vaſis ſiue bocciæ: qui cùm ſigun-

tur, & amplius non aſcendunt, indicium eſt (inquit) humiditatem aqueam iam cõſummatam & materiam dulcoratam, & medicinam finitam eſſe. Et in hãc quidem ſententiam etiam Raſis fuit, Hæc ille.

De quintæ eſſentiæ à vino extractione, ex Philoſopho Vlſtadio & Raim. Lullo.

VINVM quam generoſiſsimum, cuiuſcunque coloris vinoſum potiùs quam dulce, quater diſtillabis in alembico, ita vt communiter aqua ardens paratur. Quod ſi etiam ſæpius deſtilletur, preſtabit. Perfecte deſtillati indicium eſt, ſi accenſum in vaſe aliquo (argenteo vel ſtanneo) totum conſumatur, ſic vt nulla humiditas in vaſe remaneat. Sic igitur præparatum imponatur in pelecanum, id eſt vas vtrinque anſatum, quod etiam vas Hermetis aliqui vocant, per cuius in ſummo foramen materia circulanda immitti poteſt & extrahi. Et vaſe diligenter lutato, & luto forti cementato, & frequenti aſcenſu deſcenſuque aqua in veram quintam eſſentiam conuertetur.

tetur. Porrò vinum ſic deſtillatum, vt diximus, cùm habeat omnia quatuor elemẽta, tamen per crebram motionem & agitationem aſcendendo deſcendendoque, de

corruptibili in corruptibile ferme tranſit & conuertitur. Quod ſi per crebrum deſtillationis aſcenſum ac deſcẽdenſum craſſum à ſubtili, impurum à puro ſeparatur: quanto magis id contingit in deſtillatorio

vbi millies millesies sursum ac deorsum agitatur? Hoc igitur motu existimandum est materiam elementarem cõuerti in substantiam inelementarem & corpus incorruptibile, ita vt tanto remotior quinta hęc essentia à corruptione corporis elementati sit, quantò cœlum ipsum quatuor elementis incorruptibilius est. Cæterum hac circulatione multoties iam facta, tandem aperiatur quod in summo est foramen: vbi ex præciosissimo & suauissimo odore cognosces, nunquid de quatuor elementis restet, quod in quintam essen. nondum conuersum sit. Nam si res perfecta sit, odor lõge omniũ fragrantissimus prodibit. adeò excellens vt qui eo fruuntur, ex terra ad cœlum eleuati sibi videãtur, & cœlesti quadam fragrantia frui. Hic vapor si in secretum aliquem domus locum se insinuet, adeò replebit totam domum, vt nihil suauius, amœnius, & odoratius vnquam sensisse videaris, res dictu mirabilis & fere incredibilis. Quod si in fastigio turris ponatur, omne genus auium quæ in vicina sunt alliciet. Si verò excellens illa odoris

gratia nondum appareat, iterum claudes in pelecanum, & diligenter lutatum rursus impones ad destillationem circulatoriã, quousque appareat perfecta ipsa quinta essentia, siue vt vult Raimundus libro primo capite secundo, mercurius vegetabilis. Non solùm verò habet odorem illũ & saporem excellentissimum: sed etiam quandam incorruptibilem naturam circa alias medicinas. Et certè nullam habet adustionem in ore sicut aqua vitæ, neque vllam humiditatem siue phlegma: quia omnis materia terrestris & elemẽtaris in fundo residet.

Quomodo quinta essentia facilius et minore sumptu extrahatur, in gratiam pauperum ex ijsdem.

FIMVM A equinum impone in vas B magnum & profundum, vel in foueam ad hoc factam. & in medio fimi ponatur destillatorium C impletum materia destillanda ad duas tertias: ita vt tertia pars remaneat extra firmum vacua, vt materia

aſcendere & deſcendere poſsit, & ſic in aquam clariſsimam conuerti. Sed fimus per ſingulas hebdomades ſemel vt minimum renouandus eſt. Idem hoc fieri poteſt in vinaceis recens expreſsis per vindemiam: vel in diebus canicularibus ad Solem. Poteſt etiam extrahi quinta eſſentia ex vino turbido immundo & putrido, modò non

ſit acetoſum. nam etiam ex corrupto vino, quod in bono loco natum ſit, quanquam turbato & mali ſaporis, optimam aquam vitæ deſtillari videmus.

¶ Eſt & alter modus ſine labore extrahendi huiuſmodi. Aquam vitæ quam inuene-

uene-

ueneris nobilisſimum, Pone in vitrũ cum collo longo habente in ſummitate foramen, quod debet claudi & lutari cera ritè præparata, (vt inferius docet Vlſtadius capite decimo.) Deinde vertatur vitrum, & cum collo imponatur in fimum. ſic craſſior materia reſidebit in fundo deſtillatorij: quod cùm longo tempore in fimo ſepultum fuerit, tandem extrahetur ab ipſo leniter in forma, ſicut eſt impoſitum. Túc videbis ſeparationem puri ab impuro, & ſubtilis à craſſo: omnis enim materia craſſior erit circa colum uitri. Itaque ſtilo ferreo tenui & acuto ceram perforabis uſque

ad

ad aquam: & ſtillo extracto effluet materia craſsior, quæ ĩ collo reſidebat. hæc cùm effluxerit tota uſque ad ſubtilem, hoc eſt ipſam quintam eſſentiam, uas digito obſtructum inuertes.

Sic habes quintam eſſentiam, ſed minus precioſam ſuperiore. Simili modo poteſt aqua ardens in uas uitreum poni, quod nõ uertatur, ſed directè in fimo ſepeliatur per aliquod tempus. Poſtea colando ſeparetur materia craſſa quæ reſidebit in fundo à ſubtili ſuperiore: ſed hæc adhuc minus precioſa eſt. Attrahit tamen omnes uirtutes herbarum, & aliarum materiarum, ut non ſit contẽnenda. Poſſunt & alij modi excogitari, ſed ego primũ modum ex animo omnibus commendo ceu optimum & excellentiſsimum, nõ magno labore & ſumptu paruo conſtabit, nec pœnitebit te huius uel illius theſaurum enim magno cum fœnore reperies, Hæc Vlſtadius cap. 8.

His ſubijcit modum extrahendi quintam eſſentiã è muſto, id eſt uino nouo feruente in uaſe per autumnum, quod abſque ullo uini nocumento fit; quem breuitatis

cauſa,

causa,& quia ab alijs etiam auctorib. quod sciam, non attingitur (nisi à Lullo fortè) omittam.

Quibus locis Vlstadius in cœlo suo uarias quintas essentias extrahere doceat.

QVOMODO extrahatur quinta essentia uini, in qua potest resolui aurum ad faciendum aurum potabile, cap. 11.

Quomodo extrahatur quinta essentia mellis, quæ ingreditur aurum potabile, capite 12.

Quinta essentia ex chelidonia, cap. 13. Ex sanguine humano, ouis, carnibus, &c. capi. 13.

Ex pomis, piris & alijs fructibus, ca. 15.

Ex floribus, herbis & radicibus, cap. 16.

Ex antimonio, cap. 17. De ijsdem omnibus leges etiam apud Lullum libro 1. de quinta essen.

Quintam essentiam uini, aliqui uegetabilem Mercurium, item cœlum & clauem Philosophorum uocant, hæc, (ut aiunt,) omnis rei per tres horas in ipsa maceratæ uim

uim atrahit. Io.Brace∫cus per uinum rubeum à quo quinta e∫∫entia extrahēda ∫it, allegoricè aliud quippiam & metallicum intelligi putat, ut ∫upra recitauimus, ubi de quinta e∫∫en.in genere egimus.

Aqua mirabilis quæ contrarium efficit quàm aqua uitæ: quæ quinta e∫∫entia frigida appellari pote∫t.

FLORVM ∫ambuci, florum ungulæ caballinæ quæ cre∫cit ∫uper aquas habens magna folia & florem giluum (aliâs florũ neupharias, quod placet, & ∫ic Rogerius interpretatur) utrorumq́ue libra. Seminis portulacæ, ∫em.latucę utriu∫que librę tres, (aliâs ∫elibra.) Foliorum ∫olani ∫crup.duo. (aliâs, ∫olani, quantum de omnibus.) Debent autem hæc omnia recipi uiridia, & de∫tillari ∫epties, ∫eruariq́; in terra profunda in ua∫e uitreo. Hæc aqua in Sole cùm cale∫cit in meridie, ua∫a uitrea uel lignea ∫ubtilia, imagines uel te∫tes quorum facit per aëra ualore, (locus uidetur corruptus, aut res ip∫a fal∫a) pannus ex ea madidus & in

ignem

ignem proiectus resilit ab igne illæsus: & quicquid in ea intinctum fuerit, calorem ignis non patietur. Nec ab igne læditur pannus in ista aqua madefactus, si aqua uitæ super aspergatur, & in ignem proijciatur, uel per candelam accendatur. ardet.n. sed non cõsumitur, nec ullum ustionis uestigium in pãno relinquitur, Quod si pars huius aquæ sub ardente Sole in scutella ponatur, & in aërem cũ aspersorio (uel aspergillo, ut uocant) fundatur, nubem magnã & densam efficit subitò, & calorẽ Solis pro magno tempore mitigat. Menses sistit, sudorem prohibet, appetitum excitat, dolorem capitis sedat, maximè ex calida causa, uel Solis adustione obortum. Cancrũ omninò & integrè sedat. Denique multas & magnas uirtutes hăbet. ualet enim in calidis causis, sicut aqua uitæ in frigidis. Quãobrem usus eius est: in omnibus febribus tam acutis quam peracutis: in omnibus affectibus calidis, & oculorum doloribus & capitis ex caliditate. item ad tædium (fastidium) stomachi. ad lupum, & fistulam, & dolorem lateris, & calefactionem membri

virilis

uirilis ex coitu, & omnem paſsionem circa hæc membra genitalia ex quacunq; cauſa calida. Et poſt partum mulierum per vtilis eſt, ſi pannus ea intinctus ſuperponatur vuluæ, & ſuper locum paſsionis ſi paſsio fuerit extrinſeca: ſi verò intrinſeca, ſumatur de ea, & per clyſterem in vterũ immittatur. Si uitium in ſtomacho fuerit, ſumatur de ea ad dimidiam teſtam oui mane & veſperi. Virgæ intrinſecus dolenti per ſyringem inijciatur. Ad obſtructionem uerò hepatis & lienis & alios affectus ex calida cauſa, linteum in ea madefactum ter die apponatur ad affectum latus. ſanguinem enim maximè purgat. Sed diligenter cauendum eſt ne pannus inde madidus ſuper ſtomachum reuoluatur.

Eiuſdem facultatis videtur aqua in libello Raymundi Lullij de aquis deſcripta, his verbis. Aqua compoſita ſecundum reſiduum, ut habet codex manuſcriptus, lego contrarium) aquæ uitæ: R. camphoram cãdidam, roſas, papauer album & nigrum, lactucam, cichorium, portulacam, violas, ſolanum, capillos Veneris, cymbalariã, ſem-

per-

peruiuum, vermicularem, roſtrum porcinum, cardicellum. Folia terenda terantur & deſtillentur.

De Chelidoniæ eſſentijs omnibus extrahẽdis: quo exemplo induſtrius quiſque uti poterit ad aliarum quoq; plantarum eſſentias extrahendas.

PER Chelidoniæ quintam eſſentiam aliud quippiam allegoricè intelligi Ioan. Braceſcus putat, ut ſupra retuli vbi de quĩta eſſen. in genere egimus.

Chelidonia (inquit Vlſtadius) vires innumeras poſsidet: & quinta eius eſſentia, quam hic elicere docebimus, etiam ipſum aurum potabile ingreditur. Chelidoniam quum maxime matura eſt cum herba, radicibus & floribus minuatim conciſam ac in mortario contuſam, pone in cucurbitam terream vitreatam. Cucurbita autem tota repleta, clauſa, & luto ſepta ponatur in ſimum equinum recentem per tres hebdomadas. Deinde impoſito alembico deſtilletur in Balneo Mariæ igne ad modum lento, & exibit phlegma. Tum fęces extrahes,

& ſuper

& ſuper marmore quam ſubtiliſsimè tritas in curcurbitam repones cum alembico cæco, & in balneo Ma. per hebdomadem relinques: aut in fimo equino (plurib. diebus.) Deinde paulatim refrigera materia, alembicum roſtratum impones, & in cineribus deſtillabis, vt capite decimo de ſeparatione olei ab ipſa terra diximus, & exibit aqua clara continens in ſe aerẽ & aquã. Separabis autem aquam ab aëre in cucurbita recenti per balneum M. modico igne: aſcendet enim phlegma, & oleum remanebit, quod ſeruabis. Tunc iterum fæces ſuper marmore conteres, & quatuor partes phlegmatis ad vnam fæcũ affundes, miſcebis, incorporabis, & in Balneo Mariæ per ſeptem dies relinques, deniq; per arenam magno igne deſtillabis, & exibit phlegma primum, deinde aqua rubicunda, ſiue potius oleum quod eſt elementũ ignis, à quo phlegma in Balneo M. ſeparabis, vt ſupra. Cæterum fæces relictæ quæ nihil amplius præter terrã continẽt, igne forti vrgeri & ad calcẽ redigi debent per decẽ continuos dies (nimirũ in calcinatiõis ſeu reuerbera-

tionis fornace, aut in ipſa fornace calcis vt ca. decimo docuit.) Deinde iterum tritæ ſuper marmore imbibantur cũ ipſo phlegmate, & deſtilentur per alembicum, donec in illa materia videas paruos lapillos albos inſtar ſalis. Et hoc ipſum ſal iterum diſſoluatur cum aqua, ex qua deſtillaueris: & poſtea iterum deſtillabis, idque toties repetes, donec ipſa terra amittat omnem impurum & terreum colorem, & ad album deducatur, (ad albedinem ceræ) & ſic terra erit rectificata. Debent autem reliqua etiam elemẽta rectificari, ita ut ſingula ſepties deſtillentur. aeri quidem & igni ad ſingulas vices affundendo phlegma & poſtea ſeparando, vt prædictum eſt. Quum autẽ faciliori via id facere volueris, diſſoluatur quodlibet elementum cum aqua ſua per partes æquales, & cætera: quæ omitto, quod obſcurius tradita ſint. Eſt etiam alia via ſubtilior redigendi quodlibet elementum in ſuam perfectionem ſeu quintã eſſentiam, ſed præſupponitur, quòd elementum quodque prius iuſtificatum ſit. Deinde ponatur in vas circulatoriam in fimo

equino aut in Balneo Mariæ per dies xxx. tunc iterum destilletur. Sic corpus ipsum tanquam materia crassa permutabitur in spiritum vel substantiam subtilissima. Sunt qui idem facilius efficiunt accipiendo quatuor partes terræ, & vnam partem de vno quatuor elementorum quodcunque voles, & digerendo modo prædicto, & circulando per dies xxx. sic quoduis elementũ in quintam essentiam permutant. Materia autem satis circulata iudicatur, quum quinta essen. super reliquam materiam innatat.

¶ De viribus singulorũ chelidoniæ liquorum. Elemẽtum aquæ prodest ad omnes ægritudines corporis, calidas & frigidas. Temperat etiam omnes venas circa cor, & omnes venenum à corde expellit. Omnes qui pulmoni accidunt morbos curat. Sanguinem purgat, & hominem præseruat ab omni corruptione virtutis naturalis. Prodest in summa omnibus ægris in quocunque morbo.

Elementum aeris, oleo simile, iuuenum vires & venustatem confirmat & auget, si interdum cum cibo vtantur: omnem enim

sangui

ſanguinis putredinem prohibet. Adurit (conſumit) & expellit omne phlegma ſalſum, & tollit melancholiam & omnem bilis aduſtionem.

Elementum ignis quantitate grani tritici cum vino optimo permixtũ, & iuſuſum in fauces hominis ægroti, imò etiam ſemimortui, omnes vires corporis reſtituit & recreat, penetrat enim vſque ad cor, & ipſum calefacit, & expellit omnia venena & omnes humidas ſuperfluitates à corde. Lullus cum quinta eſſentia vini infundit huius olei guttulam, vt moribundos aut deſperatos reſtituat intra uigeſimam horæ partem.

Sut qui alio modo breuiore quintã eſſentiam à chelidonia extrahant. Chelidoniam cum radice & flore minutatim ſcindunt, ponderant, & aqua fontana ſuper eã infuſa decoquunt donec ad idem pondus reducatur. Deinde in pila lapidea terunt, & ſuccum expreſſum linteo à fęcibus purgant, reliquum ad mellis conſiſtentiam decoquunt. Poſtea in cucurbitam ponunt, ita vt repleatur dimidia: & in Balneo Ma-

destillantes, aquam seu phlegma colligunt. Deinde vase in cineres translato, oleum aerium excipiunt: cui cum supernatans alterum olei genus viderint (aucto nimirum igne,) aliud vas recipiens supponunt, in quo ignis elementum colligitur. Horum liquorum vnumquenque rectificari oportet, vt idoneus sit remediis corporis humani: nempe septies repetita destillatione, aquæ quidem seu phlegmatis in Balneo Mariæ ita vt singulis vicibus cucurbita diligēter lauetur (purgetur) à fæcib. remanentibus, quæ admisceri debent elemento terreo post ignei liquoris destillationem relicto in cucurbitæ fundo. Similiter aerem rectificabis septena per cineres destillatione, admiscendo fæces cum terra. Deniq; liquorem ignis similiter. (Materiam verò terream, ita vt in superiore modo dictum est.) His ita paratis vires attribuunt, easdem quas supra scripsimus, singulis, quas nihil attinet repeti: ea tantum in quibus differunt, adscribemus. Aqueus, Chelidonij liquor omnes à pectore calores & venena pellit. Pulmonis & hepatis obstructio-

Sulphuream forsan incombustibile.

ſtructionibus prodeſt. Humorem enim & phlegma ſuperfluum conſumit. Deniq; hominem intra dies nouem ab omni infirmitate liberat. Aerius liquor non atram bilem, non amaram, nec phlegma in corpore humidum obtinere ſinit. Sanguinem auget, & in omnes corporis partes cum diſtribuit penetratione ſua. Quãobrem hoc oleo vtentes ſæpius vena incidunt. In periculo amittẽdi oculi ſi per 30. dies vna aut altera gutta quotidie inſtilletur, mirificè prodeſt. Liquor igneus multò efficacior ẽ aqueo & aereo, & iuuat vbi illi fruſtra tẽtati ſunt. Iuuẽtutẽ conſeruat, ſenectã vegetã & iuuenilẽ reddit·cor recreat: & cum aqua ſiliginis ſumptus dicitur eſſe elixir vitæ. Porrò terrea materia rectificata per diſſolutiones, coagulationes, & calcinationes, eſt ſubtile ſal terræ, quo cum omnia metalla in lapidem conuerti poſſunt, & omnes ſpiritus figi habentes humiditatem radicalem. Nutrit etiam leproſos. Ex hoc philoſophi priſci lapidẽ fecerunt quem philoſophicum vocant. Modus liquores prædictos intra corpus ſumendi, huiuſmodi

eſt. Tres guttas ignis chelidoniæ, tria cochlearia aquæ roſarum, modicum cochleare de aere ſanguineo (liquorem aerium intelligo,) permiſce, & propina ieiuno: ſi affectus eſt calidus, cum vino: & ſi humo excesſerit annum vigeſimum, quartum, cum aqua vitæ. In febrib. autem calidis, nullo modo ſumi debet, Hæc omnia Vlſtadius.

De quatuor elemẽtis extrahendis à chelidonia, & à folijs Lauri, vide etiam Io. Ganiueti librũ qui Amicus medicorum inſcribitur, differẽtia quarta capite ſeptimo.

Quomodo extrahatur Quintum eſſe à fructibus, vt pomis, piris, prunis, ceraſis, caſtaneis, &c. ex Vlſtadio.

FRVCTVS minutiſsimè conciſos & contuſos in mortario terreo (lapideo,) miſce tum decima parte ſalis communis. Deinde in cucurbita cum alembico cæco pones in fimo, vt ſupra dictum eſt de ſanguine humano, &c.

Ex floribus, herbis, radicib.

PLANTAS bene maturas collige, cælo ſereno, Luna creſcente & iam ferè plena: purgatas minutiſsimè diſcinde, & in pila marmorea contunde cum decima parte ſalis: & in circulatorio ſeu alembico cæco fermẽtabis in fimo equino per mẽſem. Deinde in alembico roſtrato deſtillabis in Balneo Ma. Augendo primum ignem vſque ad tertium gradum. Tum fecibus è cucurbita extractis & minutiſsimè tritis, aquam deſtillatam rurſus ſuperinfunde, & rurſus putrificata in fimo vt prius, tandem deſtillabis, ignem minuendo per gradum medium. Deinde iterum teres fæces, &c. vt prius, & deſtillando rurſus minues ignẽ per medium gradum. Putrefactio quoq; decreſcat ſemper per medium gradum: nempe ita vt in ſecunda digeſtione putrefiat per dies viginti & vnum, in tertia per dies quatuordecim, ĩ quarta per dies octo. Quarta autem deſtillatione peracta ponatur in circulatorium, (ſupra infraq́ue clau

ſum & largum, in medio anguſtum, cum breui roſtro cauo ex ſumma inferioris uẽtris parte ſurſum tendente:) & digeratur in fimo vel balneo cũ igne primi gradus: vel in Sole, aut vinaceis, per menſem. Euadet autem liquor tanto nobilior, quãto ſæpius deſtillatur. Et ſic habes quintam eſſentiam: quæ tamen efficacior fuerit, ſi ex herbis, ſeminibus vel radicibus deſtillaueris aquam: & eam rurſus infundas ſuper fæces ſuas, digeraſq́ue per ſeptem dies: & poſtea deſtilles per cineres, prorſus eodem modo ut ſupra de Chelidonio dictũ

eſt:

eſt: vt ſingula elementa ſeorſim habeantur, & quidem rectificata.

De quinta eſſentia ex ſanguine humano, ouis, carnibus, & melle.

QVINTA eſſentia quomodo eliciatur ex SANGVINE HVMANO, OVIS ET CARNIBVS, lege apud Vlſtadium capite decimoquarto. Additur eis pars decima ſalis, cum quo bene miſcentur, putrificantur, & deſtillantur, idque quater alterni vicibus: & demum circulatione longa perficiuntur, donec ad ſummam odoris ſuauitatem & ſubſtantiæ ſubtilitatem perueniant: meminit & Lullus libro primo capite quarto, de quinta eſſentia, ſed illic addendum eſſe ſalem codices impreſsi omiſerunt. Videtur autem ſal rectè addi humidis rebus deſtillandis, illis ſcilicet quæ facilè putreſcerent, quales præcipuè animalium partes ſunt.

Aqua præcioſiſsima Alberti Magni. vt in libro quodam manu ſcripto reperi. Sanguinem hominis ſani deſtilla per vitrũ tanquam

quam aquam rosarum. Hæc illita omnis corporis infirmitas sanatur, & potu eius quicunque internus est morbus. Exigua eius quãtitas sumpta omnibus viribus exhaustos restituit. paralysin efficaciter curat: & ab omni futura ægritudine præseruat. In summa omne morborum genus curat. Ego verò neque ex sanguine humano remedium hominibus fieri probare possum, quod etiam si ratio & experientia suaderent, religio tamen prohibere videtur, prę sertim in tanto remediorum numero, &c. Sed neque ipsa præparandi ratio placet, in hac Alberti aqua si modò eius est, cũ semel tantùm & simpliciter destillari iubeat. Plus rationis habet quæ sequitur compositio, ipsa quoque in eodem libro manu scripto mihi reperta.

Oleum sanctum siue oleũ viuum, quòd vitã hominis conseruet, Hugonis Gordonij, quo ille plurimas grauissimas ęgritudines curauit. Sanguinis rubicundi de hoĩe sano vel hominibus sanis, ætatis annorum viginti quinque aut triginta, libri tres. Serpentis certi, medullæ bubullæ, vtriusque

libra

libra. Destillentur in alembico bene luta-
to: & exibit aqua prima alba, altera palli-
da, tertia flaua quarta rubea & crasſiuſcu-
la. Oleum ſic deſtillatum cum Luna pari-
ter creſcit decreſcitque, quamobrem ſan-
ctum cognominant. Quòd ſi ægroto qui
& vires omnes & loquendi facultaté ami-
ſerit, tres guttas cum vino per exiguo in-
ſunderis, mox & loquetur & validior erit.
Si quis quotidie huius olei guttam cum co
chleari vini biberit, animo & corpore per
omnia membra robuſto euadet: & ſenectu
tem prorogabit quàm fieri poteſt longiſsi
mè, nec ab vllo veneno lædetur. Curat
etiam fiſtulas, fracturas veteres & chroni-
ca vlcera, ſi vini lotione prius ſicciora eua
dant. Vulnera recentia triduo ſanat illitu.
Ficos ani internos externosque curat. Me
detur variis affectibus, lepræ, morpheæ, pa
ralyſi, & alijs. ſi quis ieiunus gutta cum ui
ni albi cochleario biberit.

Nonnulli multum gloriantur de ſan-
guine humano ſublimato, vt quidam Bar-
tolomæus de Montagna Paduæ faciebat,
ſed certè ipſum præparare neſciebat: quo
ſi

ſi vti volueris, facias ſic. Sanguinem de ſanguineis iuuenibus bono victu vtétibus recens extractum, quieſcere permitte: & aquam ſupernatantem abijce. deinde cum modico ſalis triti fortiter agita, & in vaſe diligenter occluſo (lutato) reconde in fimo equino per quadraginta dies. demum deſtilla aliquoties, ſuper fæces ſemper aquam refundendo. Vltimo verò habebis aquam mirabilem, quæ cum zulabio aliquo mixta hecticis ſummoperè conducet. Fiet autem melior ſi poſt deſtillationem rurſus quadraginta dies in fimo maceretur. Licebit etiam cum ſanguine alia remedia hecticis ſalubria admiſcere, Guaynerius.

De quatuor elemētis extrahendis à ſanguine humano, vide Io. Ganiueti Amicū medicorum.4.7.

De ſanguine humano ſimpliciter deſtillato lege Brunſuicenſem in libro Germanico deſtillationum: Idem hanc aquam & excrementi humani, ſi miſceantur, mirabilia quædam efficere ſcribit. Mihi animus ab huiuſmodi remedijs abhorret.

Io.

Io. Bracescus per ſanguinem humanum allegoricè aliud quippiam & metallicum veteres inſinuaſſe putat, vt recitaui ſupra ſi ubi de Quinta eſſentia in genere ſcripſi. Vlſtadius capite decimo Cœli philoſopho rum docens quomodo ſiat quinta eſſentia vini, ſingulis elementis ſeorſim abſtractis: Et hoc (inquit) quod in ſeptima deſtillatione eſt deſtillatū, appellatur ſanguis humanus, quem chymiſtæ maximè inquirunt, & eſt ipſe aer, Hæc ille. Videtur autem aeris liquor qui in pleriſque deſtillatis oleoſus eſt, ſanguinis humani nomine appellari, quoniam corpus noſtrum ex quatuor humoribus tanquam elementi conſtat, ex quibus ſanguis aeri comparatur calidus, humidus & pinguiuſculus, &c. Ioan. Braceſci verò ſanguis humanus metallicum quidam eſt à colore ſic dictum.

De extrahenda quinta eſſentia à melle quæ intrat aurum potabile, lege Vlſtadiū ca. duodecimo, & cap. vigeſimoſecundo, vbi & modos diuerſos præſcribit ad triplicem aquam mellis colligendam, & facultates addit, de quibus cap. duodecimo nihil dixerat

dixerat, & duas tantùm aquas diuersas elicere docuerat.

De quinta essentia metallorum.

IOAN. Bracescus in dialogo Raymundi & Demogorgonis, cum asseruisset quintam essentiam humanæ vitæ seruãdæ & extendẽdæ vtilem non aliunde quàm ex solis metallis haberi posse, subdit tandem: Cùm autẽ secũdum opinionem philosophorum veterum singula metalla secundum similitudinem, virtutem, nomen, colorem, & proprietatem in omni metallo sint comprehensa, vt apertè demonstratum est in libro expositionis librorum Gebri. Igitur & hæc nostra medicina, quemuis solummodò ab vno aliquo metallorum extracta fuerit, habebit tamen nihilominus virtutẽ omnium metallorum & planetarũ, & uirtutem super totum corpus humanum sanandi plures infirmitates curabiles. Idem voluit significare Ioan. de Rupe scissa de humiditate nostra radicali loquens, & de quinta essentia sub nomine aquę uitæ. dicit enim

enim aquam ardentem bonam in ſe continere omnium metallorum virtutem, & nõ aquam eſſe vitis, ſed vitæ: quia vitam hominibus donet. Qui hac de re plura cognoſcere volet & clarius, legat eiuſdem Braceſsi dialogum quo Gebrum interpretatur.

De quinta eſſentia extrahenda ab antimonio, plumbo, ceruſſa, ex Vlſtadio.

ESSENTIA quinta ex antimonio ſic fit. Puluerem antimonij ſubtiliſsimum in corpora cum aceto acerrimo deſtillato, & relinque donec acetum in colorem maximè rubicundum vertatur. Deinde colabis acetum & in vaſe puro aliud acetum deſtillatum antimonio ſuperinfundes, et pones ſuper ignem modicum donec acetũ coloretur. Hoc toties repetes, donec acetum deſinat, colorari. Quicquid verò eius coloratum fuerit, per alembicum deſtillabis in cineribus: defluet autem primo acetum ipſum: poſt hoc uidebis egredi materiam mille colorum, & hæc eſt illa quin-

quinta eſſentia quæ à philoſophis appellatur plumbum philoſophorum, & à quibuſdam lac virgineum, (differt tamen ab illo de quo infra dicetur, inquit Vlſtadius,) & ferè oleum benedictum colore refert. Hanc pones in pelecano vt circuletur per dies quadraginta. Vulnera exsiccat, & vtilis eſt ad omnes plagas loco balſami. nam facilè & citiſsimè omnia vulnera curat: & a poſtematis omnibus mirũ in modum confert.

¶ Quin etiam ex plumbo vel ceruſa extrahitur quinta eſſentia ſicut ex antimonio, ſuperfundendo acetum deſtillatũ per digitos quatuor, poſtea in fimo digeratur, vt dictum eſt de quinta eſſentia herbarum & florum. Deinde deſtilletur, & primò videbis aſcendere ipſum acetum: poſt ipſum liquorem quendam oleo ſimilem. Et hoc etiam appellatur oleũ plũbi, ſiue quinta eſſentia plumbi, & habet in ſe quandam dulcedinem ſicut oleum antimonij. Valet autem contra omnes cõbuſtiones ignis & aquæ calidæ, vt contra impetiginem & veſicas cholericas. Notandum tamen eſt,

ceruſam

cerusam prius debere ablui sæpius cum aqua rosarum colando per panum lineum, donec nihil in ipso remaneat de puluere cerussæ. Deinde exiccata usui reseruetur. Sic fieri iubet Bulcasis, & Io. de S. Amando super Antidotario Ioan. Mesuæ.

De extrahenda quinta essentia ex metallis diuersis, vt auro, argento, plumbo, sulfure, auripigmento rubeo, sandaracha, antimonio & marchasita plumbea, qui uoluerit leget apud Lullum in libro de quinta essentia.

Spiritus siue quinta essentia vitrioli laudatur à quibusdam aduersus comitialem morbum & apoplexiam. Spiritus auri ad vicia iecoris. Spiritus berylli aduersus renum aut vesicæ calculū. Sed de his & alijs quibusdam infra dicemus inter olea metallica & alibi.

De aquis uitæ compositis.

AQVAE vitæ compositæ propriè dicuntur, vbi remedia quædam in ipsa aqua vitæ macerata & simul destillata fuerint.

Minus propriè vbi poſtea adduntur, nec deſtillantur ſimul. Sunt & aquæ virtutum ſeu aureæ dictæ, vbi remedia non in aqua vitæ, ſed ĩ uino prius macerata deſtillatur, de quibus infra ſcribimus: & harum quædam plurima cum iſtis quas hic deſcribimus cõmunia habent niſi quòd minus vehementes minusq́ue calidæ & ſiccæ ſunt.

Aquæ uitæ quædam ſimpliciter remedijs in aquam uitæ infuſis fieri iubentur: aliæ in aquam vitæ ter quatérve deſtillatã. Sunt. quibus etiam tempus infuſionis ſeu digeſtionis præſcribitur, vt dies xiiij. &c. Quædam initio trita immittuntur, alia integra: teruntur autem poſt dierum aliquot fermentationem. Sunt quæ ſemel tantùm deſtillentur, aliæ bis aut ter. Et quædam in Balneo Ma. tantùm, aliæ in Balneo Ma. ſemel & iterum, tertio verò per cineres, ut quam Vlſtadius deſcribit cap. 46. licet illic infuſio tantum in uino fiat. Apud eundem cap. 44. Aqua vitæ ter deſtillanda deſcribit, cuius prima aqua dicitur benedicta, ſecunda aqua vitæ, tertia mater balſami. Rurſus quarũdam deſtillatio ſic reperitur bis

bis aut ter, vt aqua prius deſtillata ſemper iterum refundatur ſuper fæces, vt Apud Vlſtadium capitib. 49. & 56. Item aliæ lento igne in Balneo Ma. detrahi iubentur: aliæ in eodem valido igne, vt deſcripta Vlſtadio cap. 46. Nonnunquam in prima deſtillatione herbæ tantùm recentes & ſemina recentia ponuntur tum aqua vitæ: à quibus extractæ aquæ poſtea adduntur ſicca odorata, aromata & alia, itẽ mel, & iterato deſtillantur. deinde ambra, moſcho & camphora adiectis, tertiò alembicũ ſemper inuoluendo cum pannis madidis ex albumine ouorũ cum farina: vide Vlſtadium cap. 51. & 56. Quod ad materiam, nulla ferè ſine aromatibus cõponitur: pleriſque etiam herbæ quædam odoratæ adduntur: quibuſdam & flores & ſemina, interdum & aquæ aliæ deſtillatę: Item vinum maluaticum mel: ſaccarum, ficus: quibuſdam denique aurum integrum: ego niſi extinguatur in liquore, fruſtra adhiberi puto. Sed hæc omnia clarius exemplis patebunt. Vlſtadius Aquas vitę compoſitas numero quatuordecim deſcripſit, quas nos

breuitatis ſtudio omittemus. Aqua vitæ cũ aromatibus & melle,&c. quater deſtillanda in Balneo Mariæ legitur apud Vlſtadium ca.53.& alia ſimiliter, ſed ſine melle, cap.54.

Mirabilem quandam aquam vitæ deſcribit Vlſtadius cap.56. Primum varia medicamenta recentia iubet digeri in Balneo Mariæ per dies quatuor infuſa in aqua vitæ: deinde deſtillari in cinere igne lento. Poſtea aromata & alia ſicca addit, & per dies quatuordecim digere iubet, ac iterum deſtillari in Balneo Mariæ. Deinde addit camphoram, rhabar. crocum, ambrã, & moſcũ. Quod ſi aquam inquit, adhuc meliorem deſideres, adijce precioſos quoſdam pulueres ſeu ſpecies confectionum diambrę, diamoſchi, diamarg.&c.& ducatos aliquot optimi auri cum ſacchari ſelibra, & tribus diebus in tepida aqua Balnei Mariæ digeres: poſtea deſtillabis per filtrum in vitris retortis bene lutatis, ita vt vinum vitrum altiore ſitu ſit quàm alterum. Et hæc aqua vitæ (inquit) excellentisſima eſt inter omnes alias.

Aquæ vitæ, contra pleroſque morbos auxilium. In aqua vitæ quater deſtillata im

pone

pone rosmarinum, cinnamomum, caryophillos, zinziber & macis & duos aut tres florenos aureos, quibus hac ratione nihil decedit. Quater destillata vtere mane & vesperi ante somnum. Varia morborum genera depellit, & iuuentutem restaurat.

Aqua uitæ in qua maceratus sit rosmarinus quid possit, vide infra in Oleo rosmarini.

Diāthos facti cum saccharo, vncias tres pone in tribus libris vini per triduum vel aqua vini destillata semel pro senibus, (ea scilicet quæ prior manat, non quæ posterior:) præterea destilletur per filtrum. quidam in alembico destillant, & seruant ad vsum. Alij miscent rosatæ nouellæ partem ternam, ut remittant caliditatem & siccitatem dianthos.

Aqua vitæ contra pestem.

R. RVTAE, saluiæ, florum lauendulæ, maioranæ, absinthij, rorismarini, rosarũ rub. cardui bened. pimpinellæ, tormentillę, valerianę, granorum iuniperi, baccarum

 lauri,

lauri, terræ ſigil. boli Armenæ præpar.ana drac.duas. Dictanni, angellicæ, biſtortę, corticum citri, meliſſæ, zedoariæ, inulæ camp. gentianæ, rhapontici, ana drac.tres. Coriandri præp. florum borraginis, bugloſsi ſandali albi & rubri, ſeminis acetoſæ, baſilici rhabarbari ben albi & rubri, granorum paradiſi, piperis, ana ſeſquidrachmam. Zinziberis drac. duas Cinnamomi, croci ſpecierum confectionis contra peſtem electuarij liberantis, elect. de gemmis, diamoſchi dulci, diacameron, diambræ, diarhodon abbatis, lętificantis Almanſoris ana drachmam. Calami arom. caryophyllorum, macis, nucis, moſch. cubebarum, cardamomi galangæ, agallochi, ana ſcrup. duos. Oſsis de corde cerui, ſpicæ nardi camphoræ ana drach. ſemis. Folia auri octo. Moſchi ſemiſcrup. Theriacæ electæ vnc. quatuor. Mithridatij vnc. duas. Vini ſublimati rectificati menſuras duas. deſtillentur per alembicum.

Aqua uitæ contra peſtem, à quodam noſtri temporis medico Solodori in Heluetia anno Domini 1547. magno & mirabili ſucceſſu comprobata.

ta. ita vt vix decimus quisque ex infectis qui eam sumpserunt, perierit.

R. Margaritas optimas, hyacintum orientalem, matrem perlarum, corallos albos & rub. de singulis vncias duas.

Vnicornis cornu sescunciam. Croci, myrrhæ boli Arm. terræ sigillatæ, zedoariæ Venetæ, ligni, aloës eboris. Mithrydatij. Theriacæ Alexandrinæ, cinnamomi electi, ben albi & rubei, corticum citri & seminum, singulorum vnc. duas. Sandalorum omnium, de singulis sescunciam.

Ossicula de corde cerui numero duodecim. Granorum pæoniæ, baccarum iunipeti, vtrorumq; numero sexaginta. Conseruæ buglossæ vnc. duas. Radicum tormentillæ, dictammi vulgaris, inulæ, astrantiæ, chelidonij, Libystici vulgaris, morsus diaboli, ari. Valerianæ, saxifragæ illius quam Germani bibinellam vocãt, angelicæ de singulis istarum stirpium radicibus vnc. duas. Saluiæ, scabiosæ, rutæ, mentastri, pulegij, cẽtaurij minoris, absynthij, rosarum alb. & rubr. de singulis manipulum. Liquorum

destillatorum, rorismarini, gentianæ, melissæ, betonicæ, rosarum syluestrium, sonchi siue cicerbitæ quam nostri carduum ancerinum vocãt, cardui benedicti, hyssopi, florum boraginis, plantaginis maioris, iridis, singulorum vncias quinque.

Liquores destillatos, vt decet, in balneo Ma. miscebis cum optimo vetere vino Alsatico, aut potius cum aquæ vitæ sexies destillatæ libris quatuor, in valida cucurbita vitrea mensurarum quatuor capace: quam bene lutatam per quatriduũ in Balneo Ma. relinques. Deinde hyacinthos, corallos, margaritas & matrem perlatum in calce rediges igne vrendo, & super marmore conteres diligentissimè, ita vt nulla amplius asperitas tactui se offerat. Hunc puluerem in vase aliquo impones, & cum aqua rosacea dilutum defundes: & quicquid asperiusculum remanet, quod non miscetur cum aqua iterum teres & denuo dilues. Corallos quidem tritos liceret per dies quatuordecim in succo berberis impositos in aquã resoluere, qui modus melior videtur. Post hęc radices mediocriter contundes, & simi

li iuniperi & pæoniæ ſemina: herbas verò diſcindes. Deinde in validam cucurbitam vitream ſex menſurarum capacem immittes, herbas, radices & gemmas cum roſacea dilutas, & ſuperinfundes aquam vitæ quæ cum liquoribus ſtillatitijs in Balneo Ma. digeſta eſt: & luto ſapientiæ munitam cucurbitã impones in foueam quam in loco humido excitâris, vt in cella aliqua ſubterranea, altitudine duorum cubitorum, lõgitudine & latitudine ferè quatuor cubitorum, quam fimo equino & calce replebis alterno ſitù ſtratorum, vt vocãt ita vt pedes duos ſupra foueam emineant, In huius medio cucurbitã relinques per menſem. Deinde paulatim remoto fimo auferes eam: & materiam quam continet deſtillandã in ſex minores cucurbitas diſtribuens, & in Balneo Ma. deſtillabis igne tã lẽto, vt ab vnius guttæ ad alterius delapſum decem vnitate ordine numeres. Omninò enim cauẽdum eſt, ne iuſto calidius ſit Balneũ. Peracta deſtillatione fæces in ſingulis cucurbitis relictas rude ſiue bacillo aliquo mediocriter agitabis, & aquam à ſingulis detractam de-

tractam denuò ſuperinfundes,ac iteratò deſtillabis igne lento,vt prius.Hac etiam deſtillatione finita, fæces omnes effunde: & liquores in ſex cucurbitis collectos diſtribue in duas cucurbitas,quarum vtraq; tres menſuras capiat, & in Balneo Mariæ leniter deſtilla. Sic habes theſaurum & incomparabile aduerſus peſtem remedium.

Vſus eſt tum ad preſeruandum, tum ad curandum, imperato ſudore poſt eius potum,&c. Cùm primum autem aliquis ſe peſte infectum ſenſerit, (modo ne poſt viginti quatuor horas id fiat, poſt enim id tempus nulla aut minima remediorum ſpes,) ſemuncia huius liquoris epota,in lecto mediocriter opertus ſudorem expectet, in cubiculo, vbi aëri aditus ſit recluſus. Incipit autem ſudor ferè poſt ſeſquihoram, & perferri debet vt minimum tribus horis: præſtabit autem ſi paulò plus vel quatuor hori ſudetur,nullo interim potu admiſſo, & facie ſubinde abſterſa linteo.Poſtea paulatim remotis ſtragulis & abſterſo corpore, cùm ſurrexerit æger,hordeum coctum,aut paucam toſtam farinam arenæ in iuſculo edet

ad-

admixto aceto roſaceo,aut ſimplici, quod etiam per dies octo ſemper admiſcebitur cibis eius. Pro potu ſumet hordei decoctũ cum paſſulis & glycyrrhiza,bene refrigera tum,quantum libuerit,& vino per tres aut quatuor dies abſtinebit,poſtea diluet aqua. Cibo igitur poſt ſudorem ſumpto, lectus nouus ægro parabitur, aut permittetur ei pro arbitrio in cubiculo ſed abſque aêre, verſari per tres quatúorve dies. Quod ſi à ſudore internum calorem adhuc perceperit, bibat liquorem deſtillatum ex refrigerantibus, vt papauere erratico,moris,intybis,floribus ſambuci,aut acetoſa. Et ſi inter ſudãdum,vt ſæpe fit,anthrax aut bubo exoriatur,hoc remedio vteris. Cepam parte aliqua reſcinde excaua, & in cauum impone theriacam,tormentillam, dictamum diligẽter trita partibus æqualibus, & partem reſciſſam repone, & inuolue ſtuppa humida, & ſub cinere per ſex horas aſſato: tum in pila tritam, per linteolum aceto roſaceo affuſo exprimito. Inde madidum linteolum loco ĩpones,& quoties inaruerit, rurſus madefacies.

Quòd

Quòd si quis semel in mense semuncia huius liquoris pota sudauerit, preseruabitur. Proderit etiam si quis quotidie mane vnam aut alteram guttam ore aliquandiu retinuerit.

Aliam aquam vitæ tum ad pestem tum alios morbos commentatam describit Vlstadius cap. 46.

Aqua vitæ seu quinta essentia, cuius presentaneus est effectus aduersus uenena, præsertim ex animalibus morsu ictúve relicta, à Matthæolo Senensi descripta lib. 6. commentariorum in Dioscoridem. libra antidoti nostrę iam descriptæ (cuius descriptionem nos breuitatis causa omittimus, licebit autem eius loco ponere optimam theriacam, uel Mithridatium vel aliam efficacē antidotum) & libra syrupi de corticibus citri, misceantur cum libris quinque aquæ uitæ toties distillatæ, vt ad quintam essentiā peruenerit, & ponatur in cucurbita uitrea duplæ capacitatis, (hoc est librarum quatuordecim) & eam bene lutatam tandiu leuiter commouero, donec antidotus tota resoluatur & misceatur cū liquore. Sic per

men

mensem relinques, bis in septimana similiter mouens aut agitans. Exacto mẽse aquã claram, quę supra antidotum in fundo sub sidentem ascẽdit, paulatim & leniter defundes in aliud uas uitreum, & optimè obstructum reseruabis. Hic liquor tã efficax est, quod innumeris experimentis mihi constat, vt si media eius vncia è uino bibatur, aut cum aliqua aqua destillata idonea aut etiam per se, hominem veneno ex morsu ictúue cuiuscunq; animalis infectum restituat, etiam & vocẽ & sensus iam amiserit, & magna cum admiratione omnium reuocet. Vt plurimum etiam humores iam infecti, vomitu redduntur. Eadem vis ex contra venena quæ quis in cibo aut potu sumpserit. Est enim huius liquoris vis adeò subtilis & efficax, vt vel momento tẽporis omne corporis venas penetret. Similiter etiã alijs multis & diuersis affectibus medetur, vt eruditus quisque medicus per se estimabit: imprimis verò pestilentiæ resistit, tum præseruando tum curando infectos, Hæc Matthæolus. Aqua vitæ ad cholicam affectionem. In mensuram aquæ vitę rectifica-

tæ im-

tę immittes cinnamomi ſemunciam, nuces moſchatas duas aut tres, caryophyllorum ſcrupulos duos, ſingula trita, diei ſpatio, & deſtillata inde aqua in alembico vitreo. cochleare plenum ægro propina, Andreas Furnerius.

Aqua vitæ Georgij à lapide. Cinnamomi, cubebarum, zinziberis, nucis moſcatæ caryophyllorum, galangæ, ſingulorum vncia. Saluiæ recẽtis vnciæ quatuor. Vini ſublimati ſexies ex vino optimo & non ex fæcibus, ad pondus omniũ, id eſt vnciæ decẽ.

Deſtillatæ per alembicum aquæ quotidie tantùm ſumi debet quantum auellana caperet. Hac vſum aiunt M. Gallum phyſicũ Caroli Imperatoris, & vixiſſe ann. 124.

Aqua virtutum nobiliſsima, auro & argento præferenda, ex libro quodam manu ſcripto. Caryophyllorum, cinnam. macis, galangæ, zedoariæ, baccarum lauri, granorum paradiſi, ſingulorum ſemunciam. pulegij, ſaluię, hyſſopi, rutę, betonicæ, ceri folij, camphoræ, ſerpentinæ, ſingu. ſemunciam. granorum iuniperi, ſem. fœniculi, ſem. petroſelini, ſem. aquilegię, ſileris montani, florum

rum cocti, ſem. apij, herbæ paralyſis, caſtorei, ſing. drachmas duas. Libiſtici, ſpicæ nardi, cubebarum ana vnciam. Pimpinellæ vncias duas. diatr. (vox eſt corrupta) drachmas duas. Hæc omnia ĩ vino deſtillato per dies quatuordecim, deĩde colabis vinũ, ſpecies cõteres, et rurſus admixtas uino ꝑ dies octo relĩq; & deſtilla: & tãdẽ inijce aliquot folia ſaluiæ recentia. Vires ei attribuuntur eædẽ oẽs qui ſupra ſcripſimus in aquis virtutũ, quæ circiter uiginti uni ex eis attribuuntur. vnitatis conſeruatio, iuuentutis reſtauratio, & aliæ quæ etiam ferè ſimplici aquæ vitæ rectificatæ adſcribuntur.

Aqua vitæ quędam in libro quodam manuſcripto contra lepram & peſtilẽtiam cõmendatur: ad cuius compoſitionem fumus terræ, vrtica minor, folia bedeguar in vino macerantur in Balneo Ma. per mẽſem, deinde deſtillantur iniecta etiam auri in puluerem redacti drachma: deĩnde additur vinũ deſtillatũ quod cum pipere ſit decoctum, ut æqua ſit utriuſque liquoris portio: qui iuncti & per octo dies ſimul in Balneo Ma. macerati iterum deſtillantur. Huius aquæ

cochlea-

cochleare quotidie mane bibi iubetur per mēſem,& loca le ꝓſa inungi. Purgari ea ſan guinem aiunt,& congelatum diſſolui,& to tam corporis temperiem inde mutari: & ſi credere fas eſt, omnes ferè morbos curari.

Aqua vitæ Emperici, cuiuſdam, ad diuer ſos morbos peculiari quodam & egregio apparatu compoſita. Pedis coruini, iuę mo ſchatæ, ſaluiæ, turionum ebuli, betonicæ, hyperici, chamædryos, ſamſuſchi, chamæ-pityos, origani, pulegij, hyſſopi, rutæ, caryophyllatæ, gentianæ, ariſtolochiæ ro tundæ, ſingulorum manipulus ſeſqui. Po-lypodij, ſchœnoanthi, ſpicæ, caſsiæ ligneę, folij, ſingulorum drachma. Baccarum lau-ri drachma ſemis. Chamæmeli drachmæ duæ. Nucleorum perſicorum, balſamitæ, pimpinellæ, chelidoniæ, agrimoniæ, ſingu-lorum vnciæ duæ. Roſmarini uncia. Di-ctamini tormentillæ ſcabioſæ albæ, ſingu-lorum vnciæ quatuor. Seminis bardanæ ſeſcuncia. Aniſi, fœniculi, ſerpilli, [al-KeKengi,] granorum iuniperi, petroſe-lini, ſingulorum ſemuncia. Sauinæ, na-ſturtij, vtriuſque manipulus ſemis. Carui, cumini,

cumini, ſeſelios, ſingulorum drachma ſemis. Cineris veſpertilionis, tamarici, radicis ireos cum floribus, ſingulorum ſemuncia. Ex his omnibus fiat puluis qui diuidatur in ſex partes quarum vnam pones in aqua vitę ter deſtillata, & relinques fermentari per diem naturalem: tum deſtillabis, & poſtea aliam partẽ pulueris in aqua iſta deſtillata fermentabis deſtillabisq́; ſimiliter. & ſic deinceps ſingulatim cæteras quoque partes omnes fermentatas deſtillato, & vltimum liquorẽ ſerua. Deinde Nucis moſchatæ macis, cardamomi, folijs, cinamomi, zedoariæ, ſingulorum vnciæ tres. Agallochi, ſandali albi & rubei, ſingulorum vnciæ duæ. Oſsium de cordibus ceruinis, vncia. Theriacæ veteris, vncia. Zinziberis, amomi, cubebarum, granorum paradiſi, galangæ, piperis ſingulorum vnciæ quatuor. Moſchi electi vncia vel plus, ſaltem nõ minus ſemuncia. Trita hæc omnia ponantur in prædicta aqua per triduum. deinde iterũ deſtillẽtur lento igne in balneo Mariæ ter, ſemper refundendo aquam abſtractum ſuper fœces. Tandem adde huic liquori olei

oliuarũ clariſsimi quartam partem, & tantundem mellis optimi deſpumati,& cũ per diem quieuerint,deſtilla vt ſupra. Vtilis eſt hic liquor dolori capitis,epilepſiæ, maniæ, vertigini,obſcuritati viſus, deficienti auditui,pectori obſtructo,cardiacæ, item contra venena, chiragram, podagram,guttam, arthritin.Sanguinem purgat,febres omnes de frigida cauſa tollit, ſtomachũ roborat. Curat cholicam,ileon,diabeten, ſplenis & iecoris obſtructionem, aquam hypoſarca, & paſsiones omnes ex frigida cauſa natas. Denique ſelectiſsimum eſt remedium pro conſeruatione corporis. Propinatur quantum dimidia nux auellana caperet cum cyacho puri vini albi.

Alia. Mellis deſpumati libram. Aquæ vitæ ſelibram,ligni aloes vncias tres,Gummi Arabici vncias duas,Nucis moſcatæ,galangæ,cubebarũ,cinamomi,maſtiches, caryophyllorum,ſpicæ nardi,moſchi, ſing. drachmas tres, Ambræ drachmas duas. Hæc omnia pariter trita miſce liquidis,& deſtilla. Hæc aqua fœtentem animam emendat, dẽtes dealbat, ſurditatem & tineam capitis

curat

curat: & omnia vulnera ſanat, ſi intinctum ea linteum ſuperponatur, denique iuuentutem conſeruat, & amiſſæ ſpeciem reuocat.

Aqua magnæ virtutis in paralyſi, quam amicus quidam ceu experimentis cognitã nobis communicauit. Caryophyl. galãgę, zedoariæ, nucis moſcatæ, piperis vtriuſq;, baccarum iuniperi & lauri, corticum citrij & arantij, zinz. albi, foliorum ſaluię, ozimi, libanotidis, ſambuci, menthæ, pulegij, gentianæ, florum ſambuci, roſarum rub. et albarum, ſpicæ, ligni aloës, cardamomi, cubebarum, calami aromatici, ſtichadis Arabicæ, chamædryos, chamæpityos, macis, mercurialis, ſem. artemiſiæ, caricarũ, paſſularum, dactylorum ſine oſsib. amygdalarum dulcium & amararum, pineorum, ſingulorum drachma. conſolidæ vtriuſque, virgæ paſtoris, ben albi & rubr. ſingulorum drachmæ duæ. Scolopendrij ſequidrach. Laureolæ drac. ſemis. Mellis albi drach. quinque. Sacchari librę tres. Theriacæ, Mitridatij vtriuſq; vnciæ quatuor. Aquæ vitæ quater deſtillatæ libræ ſex. Deſtillentur in vaſe duplici, lento & continuo igne, donec mute-

tur color, tunc muta recipientem, idque ter facies.

Compoſitiones duæ aquæ vitæ ex Raymundi Lulli libro de aquis.

IN ſequentibus aquis vitæ compoſitis etſi Raymundus non exprimit vinumue medicamentis an aqua ardens, vt ſimul deſtillentur, addi debeat: viſum eſt tamen hoc loco eas recenſere, quòd Raymundus videatur omnino in aqua ardente hæc remedia deſtillari velle, potius quàm in vino, vt qui vbique liquores perfectiores & ſæpius deſtillatos probet.

R. radicum fœniculi, ruſci, capillorũ Veneris, aſparagi, raphani, petroſelini, eryngij, milij, ſolis, endiuiæ, ſcariolæ, ſingulorũ partes æquales. miſce & lento igne deſtilla. (Apparet hunc liquorem mouendę vrinę, & aduerſus calculos vtilem eſſe).

Alia. R. Caryoph. nucis moſca. maſtiches, doronici, zedoariæ, galangæ, piperis longi, corticum citri, ſaluiæ, ſambuci, (forte ſanſuchi,) anethi, ſpicæ nardi, ligni aloẽs, cube-

cubebarum,cardamomi,lauendulæ, mentæ,pulegij,origani;calami aromatici, sticados vtriusq;, chamedrios,chamepithyos, singulorũ partes æquales, & parũ moschi. Trita destillentur. (Facultates sunt eædem quę aquæ vitę simplicis sed longè efficaciores. Vel eædem quæ supra alijs aquæ vitæ compositis ex pluribus medicamẽtis attribuuntur.) Deinde sequitur aqua ex multis remedijs frigidis composita (non suo loco, vt videtur) quam supra commemoraui in Essentia quinta frigida. Deinde subijcitur Aqua vitæ perfectissima, (vt vocat: nimirum quòd ex plurimis ijsque calidissimis composita sit.) R. Euphorbij, serapini, opopanacis, pyretri, capparis, chœnoanthi, spodij bedellij, piperis longi & albi vel nigri, cubebarum, castorei, zedoariæ, singulorum partes æquales. quibus addes mastichen bonam & parum ambræ, croci & ossis de corde cerui. Item R. omnia antedicta in aquis compositis, & igne lento destillentur. Est enim aqua mirabilis, & remediorum omnium mater ac princeps: cuius mirabiles & innumeræ sunt vir

tutes contra omnes paſsiones frigidas. Et fit tali modo, &c. Subiungit autem deſtillandi modum per ſerpentinas, vt vocant, et alia addit quæ omnia aquæ vitę ſimplici cõueniunt, vt codicem noſtrum librarij culpa mutilatum exiſtimen.

De remedijs quæ Aquæ vitæ miſcentur citra deſtillationem: primum intra corpus deinde extra.

SAEPE inſtrumenta, tempus aut ſumptus aliquem deficiunt, quò minus medicamenta quorum vim impreſſam vellet (ſeu per metempſychoſin quãdam) in Aquam vitæ per deſtillationem ei admiſceat, qui vnus miſcendi optimus modus eſt. Nam & per digeſtionem ſeu præparationem in moderato calore primum aliqua mixtio fit, deinde in deſtillatione dupliciter, vaporum primò per minimas & tenuiſsimas ſpiritum partes, deinde guttatim cùm in aquam concreſcunt, mixtionis vero omnis perfectionem & colophonem circulatio imponit, & ſanè nulla quam homines moliun-

moliuntur mixtio, proprius imitari poteſt naturalem. Quod vel hoc argumento à fine & effectu ſumpto conſtat: quoniam hoc modo parata & mixta, minus quàm vllo alio corrumpuntur: & ſimpliciſsimã quandam puriſsimàmque eſſentiam nacta, vt omninò ad ſenſum ſimplicia, & ætheree ſeu quintæ eſſentiæ ſimilia videantur ad incorruptionem quandam, quoad eius fieri poteſt, perueniunt. Hoc quidem conſtat quo quæque res minus exactè & per omnia mixta è quibus conſtat partes, habuerit, eò viciniorem eſſe corruptioni: quòd primum & præcipuè in ijs quæ meteora dicuntur corporibus, deinde alijs multis ſiue per naturam ſiue per artem mixtis, facile intelligitur. Sed quoniam in diuerſis adeò hominum conditionibus alijs de cauſis impediti, non ſemper quod optimum eſt ſequi poſſunt, ſi quinta eſſentia fieri non poſſit, ſecunda ſaltem aut tertia, aut quotquot licuerit, deſtillationes lento igne repetantur. Multò melius enim omnis mixtio per agitur paulatim & lente, quàm ſubitò & violenter. Et ſi deſtillare ſimul cum aqua

vitæ remedia, (quorum vim miſcere ei deſideramus) non licuerit: contrita ſaltem aliquandiu in ea macerentur: atrahit enim ad ſe omnium ei impoſitorum vires. Extat Arnoldi de Villa noua liber, aut Rogerij potius quem manu ſcriptum habeo, in quo docetur ſigillatim ad quos affectus & morbos, quæ medicamenta in aquam vitæ maceranda infundi debeant, per ſingulas corporis partes, quas ille duodecim zodiaci ſignis attribuit.

Gentianam aduerſus grauiſsimos quoſdam morbos & venena antidotum eſſe optimum multis hactenus ſeculis notum eſt. ſed multò efficacius pollinem eius cũ aqua ardente faucibus pecorum quæ veneno in cibo potúue vel morſu ictúue læſa ſciunt aut ſuſpicantur, quidam infundunt: & ſi gentiana deſit, ipſam aquam ardentem per ſe. Ad hominis morborum quorundam remedia, præſertim thoracis, apomeli addi poteſt. Nam & alioqui in delicijs quibuſdam apomeli cum aqua ardente mixtum, & madidus eo toſtu panis pro ientaculo ſumitur. Poteris & arte deſtillatã ex

gentiana cum vino aquã apomelite aut vino aromatite dulci contra diuersos morbos propinare.

Absyntites vinum præstantissimum aliqui hunc in modum parant. Absynthij, prę sertim sicci, comis aquam ardentem optimam super infundunt, & tantundem vini maluatici. huius cochlear paruũ miscent cum paruo vini haustu & propinant. Sic statim & efficaciter fit, & diu conseruatur. ego in cholica aliquando feliciter propinaui. Eadem ratione in alijs etiam tum herbis tum aromatibus, & cætera. vti licebit. Nam & breui tempore sic virtus extrahitur: & gratior fit potus & satis longo tempore conseruatur.

A*qua vitæ viridis.* Melissæ & balsamitæ: quas in vmbra siccaueris, illius vncias tres, huius duas, infunde in libras quatuor aquę vitæ quater destillatæ in Balneo Mariæ per dies octo: deinde vtere siue per se, siue admiscendo ei alias aquas vitæ compositas, ad confirmandum stomachum. Oportet autem in vmbra siccatas esse herbas, vt viridis & pulcherrimus color reddatur. Nã

si in

in ſole ſiccaris,aqua fiet obſcura ſeu ſuccus alicuius herbæ, Vlſtadius capite 56. Licebit & alijs coloribus tingere, qui ſimul & coloris gratiam & remedij vim augeant, vt croco, paſtinacis luteis & rubentibus aridis. Sunt qui per ęſtatem ceraſa acida nigra addunt: vnde etiam ſapor fit gratior,& calor nimius remittitur.

Aquæ ardenti quidam inijciunt mentam conciſam & contuſam, inſolantque per quatuor aut quinque dies, poſtea collant & rurſus inſolant. Hac extremum naſum illinunt aduerſus corruptum et peſtilentem aërem.

His ſubijciam aquæ ardentis vſum cum alijs medicamentis extra corpus.

MVLTI vnguentis calidis, qualia ſunt, Martiatum, Arragon, diathæa, vſus tempore aquæ ardentis aliquid miſcent, & ita inungi iubent.

Aqua cerebro calorem fouens ac reſtituens, qua perfricandum eſt caput. Aquæ vitæ vnciæ duæ. Moſcho carij. caryophillorum,

lorum, ſampſuchi, cubebarum, piperis lon
gi ſingulorum drachma ſemis. Trita miſce
to, capitiq́ue infricato aliquandiu. Sunt
qui euphorbij ſcrupulū ſemis addant, Epi-
phanius Empyricus, alij alia odorata & ca
lida addunt, vt Saluiæ vncias ſex Rutæ, zin
zib. granorum paradiſi, ſinnami, florum ro
riſmarini, corticum citri, ana ſemunciam.
Olei laurini vnciam. Spicæ drachmam. Ca-
ſtorei ſeſquidrachmam. Et in deſtillato li-
quore ſuſpēdunt moſchi & ambræ, vtriuſ-
que granum. Hunc illitum capiti prodeſſe
aiunt, etiam odore, paralyſin & apople-
xiam aduertere.

Aqua mirabilis ad pudendorum abſceſ-
ſus, eiuſdem. Ouorum vitellos tres addu-
ritiem toſtos & minutim inciſos pila con-
tere: aquæ vitæ eminam ſuperinfundes cū
ſcrupulo aluminis, drachmis duabus cam-
phoræ, & dimidia æruginis, ſingulis contri
tis. Macerata aliquandiu per linteum vali-
dè exprimes. Hoc liquore imbuta lina-
menta ter quatérue per diem vlceribus im
ponantur, miraberis effectum.

Aqua pro lauādis partibus paralyticis.
Myr-

Mirrhæ, aloës, ladani, terebinthinæ, castorei sing. drachmas duas. zedoariæ, galange, cubebarum, nucis mosch. piperis longi, pyretri, singulorum drach. tres. Herbæ paralysis, iuæ artrithicæ, stichados Arabes saluiæ, sampsuschi, mentæ, pulegij, centaurij minoris, rosmarini, singulorum semuntiam, Omnia trita infundes in aquæ vitæ destillatæ libras duodecim per tres dies: Vt reperi in libro quodam manu scripto, sed fortè nimia. est aquæ vitæ mensura. Nam ad singulas libras eius, sex drachmæ tantùm (cum scrupulo fortè) specierum adduntur.

In Catholico morbo interdum fauces & guttur ex prauis destillationibus eroduntur, quibus nisi succurretur, sæpe gargareon absumitur, sæpe vsque ad ossa transit corruptio. Itaque purgationes & diuersiones fieri debent: & cætera. Fit & aqua ad id mirabilis. Destillatur theriacha in aqua vitæ & aceto per alembicum, aqua exit limpidissima virtutum multarum: præcipuè autem valens vbi profundius conduci vis medicamenti debet. si ergo bolum Arme-

nium

nium aut ſphragida in ea diſſolueris, ac partes eroſas tetigeris, & ſeminaria eius contagionis abſumes, & eroſionem omnem ſanabis, Fragaſtorius libro tertio de contagione.

De aquis deſtillatis compoſitis, ſed alijs quam cum aqua vitæ.

AQVAS quę ex duabus aut pluribus medicamentis permixtis deſtillatæ ſunt, compoſitas voco. Harum aliæ medicinales ſunt, aliæ odoriferæ, aliæ coſmeticæ, id eſt ornandi gratia inuentæ. Sunt duæ ſimul duo ex his aut etiam omnia præſtent. nos vnamquáque tamen ad vnum genus referemus, in quo ſcilicet magis exellit. Medicinalium rurſus aliæ intra corpus ſumuntur, alia extra tantum adhibentur, aliæ vtrobique. Nos duo tantum capita inſtituemus. Nam licet quædam vtrobique vſurpentur, magis tamen vel intus vel extra.

Nunc earum quæ in corpus ſumuntur quædam ſimpliciores ſunt quas priore lo-

co describemus: secundo ex pluribus compositas. De aquis vitæ compositis, vbi species in aqua vitæ simplici macerantur, separatim scripsimus. Hic reliquas vt dixi, & quas caponum aquas vocant ponemus, & vnam cum medicamentis aliquot in sanguine porci infusis.

In vino macerari & postea destillari, de ijs præcipuè herbis & medicamentis institutum videtur, quæ per se parum succi habent, vt saluia betonica, melissa, absynthiũ, &c. quæ insuper odorem suum attrahente illum ac imbibente vino, nec ob tenuitatẽ dissipetur, ita infirmius retinent. Dicemus autem hîc etiam de quibusdam in vino macerandis, sed recentibus. Nam supra de aridis in vino alióve liquore maceratis atque ita destillatis egimus.

Betonica, vulgò dicta [eerenbrensz,] in vino per dies aliquot macerantur, & similiter melissa. Vires nimirum eædem, sunt sed efficatiores tenuioresque, quam herbis ipsis per se.

Melissa id est citraria (inquit Lullus) ponatur in vino ad destillandum. Huius vini

cochlear bibatur à ieiuno. Intellectum & ingenium acuit, memoriam auget. Cui lingua impeditur, is linteum hoc vino madidum linguæ imponat, & rectè loquetur, nisi balbutiat naturaliter. Epilepticus cum pauca theriacha ieiunus bibat, & perfectè curabitur. Curat anhelitum fœtentem, & aufert dolorem dentium. Carnes vel pisces in eo positi non putrescunt, & seruari possunt quandiu libuerit. Vino corrupto infusum, id restituit. Calculos frangit, vrinam & menses prouocat. Valet contra illiacos & renũ dolores. Contra scrophulas bibi debet, & amplastrum ex herba fieri. A ieiuno pota rumpit omnes internos & latentes abscessus. Sanat omnes punctiones, quæ ad cor aut latera ferũtur. Omnibus uermium intra corpus generib. aduersatur. Omnes denique corporis tum viui tum mortui corruptiones tollit, & omnia quæ tangit sanat, seruatque in bona sanitate & bona virtute. Spiritus exhilarat, omnibus membris confert, & sanat omnia genera guttarum frigidarum. Neruos super omnia confortat. Vtilissimum est

eſt contra ſcabiem ex frigore generatam. Viſum bibentis acuit: caliginem & lachrymas & ſuperfluos humores oculorum tollit. Pectori ſalubre, concoctioni vtiles contra malos humores quibus impeditur. Cum bono vino potum, appetitum ciet. Labes, lenticulas ſiue maculas faciei inde ablutæ abſtergit. Quod ſi adiecto pauco balſamo facies lauetur, bonitas coloris efficitur. Gingiuas curat. Odor eius occidit omnes muſcas & vermes. Hydropem ſanat cuius cauſa eſt frigida, & coleram ſuperfluam, potu & ablutione. Omne genus vulnerum vtiliter eo abluitur, & ſic ab omni putrefactione perſeruatur. Omnia febrium genera ſanat, maxime quartanas Sancti Lazari morbus huius vini potu creſcere prohibetur. Prodeſt etiam ijs quorum imminutum eſt cerebrum, & phreneticis. Item ſi quis caſu ederit araneam & ſtatim hoc vinum ſuperbiberit, veneno lædi non poteſt, Hæc Lullus. Meliſſa contuſa in vino per noctem maceratur. Deſtillatam hanc aquam quotidię potam vel (&) in ore retẽtam appoplecticos ſanare aiũt.

Item

Item comitiales hydropen, quartanam, aliosque varios ex bile atra aut pituita affectus. Datur etiam ad vuluæ strangulationẽ & dolorem dentium, Remaclus F.

Aqua centaurij minoris, auro comparãda R. Gentianæ partem vnam, cẽtaurij partes duas. Trita & quinque diebus in vino macerata destillato. Hæc aqua mane & vesperi pota præseruat corpus ab omni morborum genere omnia apostemata excludit. bonum colorem facit. Pestilentiæ resistit. phthisicos sanat. stomachum repletum inanit. calculum in renibus frangit. aquosos splenis humores separat. mẽses promouet, si nouem diebus quotidie mane bibatur, & uterum expurgat. Item purgat omnem bilem & sanguinem corruptum. Omnes plagas intra corpus sanat uisum clarificat. Morsus uenenosos curat. Ad uulnera quidem sananda centaurij etiam puluis im poni debet, Lullus in lib. de aquis. Quidam hodie aridas gentianæ radices in uino macerant, & aquam inde efficacissimam destillant.

Saluiæ & pulegij partes æquales in mor

tario contuſas deſtilla. Hæc aqua calefacit hominem nimis refrigeratum. Coctam cum caſtoreo quotieſcunque aliquis biberit ca. (calidam uel eam) per tot dies prolõgat uitã eius uſq; ad tempus ſtatutũ à Deo. Nec poteſt eſſe quiſquam tantopere refrigeratus, quin ea pota cum caſtoreo nouẽ diebus perfectè ſanetur. A ieiuno potare mouet malum uentris, & omnem guttam & ſcabiem, & facit bonum ſanguinem, optimum colorem in facie: & ad alia multa prodeſt, ter die pota, Aegidius.

Aqua de iuniperi baccis recentibus uino maceratis deſtillatur. Ego aridas in uino maceraui, unde liquorem deſtillatum optimum & odoratum habui.

Iridis radices contuſæ per duos aut tres dies in uino albo macerantur, & deſtillantur.

Sed quarumuis herbarum radices quæ in uſu medico ſunt aut eſſe poſſunt, conciſæ minutius & dies aliquot in uino maceratæ, aquam reddunt eiuſdem facultatis, ſed tenuioris, &c. Minus autem uini affundi debet recentibus radicibus, quàm aridis:

dis: & forte illis etiam minus, quæ aut refrigerare debẽt, aut modicè calefacere. quare easdem recentes potius quàm aridas destillabimus, ut pauciore uino indigeãt: aut si recentes desint, in aqua potius macerabimus aridas, aut in alio quopiam liquore idoneo, aceto interdum, præsertim ad usus extra corpus.

Gualtherus Ryffius radices in uino maceratas destillandas enumerat, quæ sequuntur: Alij, Angelicæ satiuæ & aquaticæ, ari, aristolochiæ cauæ quam uulgò sic Germani uocant, asari, bistortæ, bryoniæ, carlinæ, dracunculi, eryngij hibisci, hirundinariæ, iridis, inulæ, lapathi, liliorum, mei seu dauci cretici, pæoniæ, pastinacarum, petasitæ, peucedani, pimpinellæ seu potius saxifragiæ: polygonati, pyretri, raphani communis & syluestris, raporum rubiæ, satirij scrophulariæ maioris, symphyti maioris, ualerianæ. Hic dum suas singulis facultates adscribit integrum librum facit, cùm tamẽ alias uires non adferat, quàm quę remedijs ipsis simplicibus etiam ante destillationem attribuũtur, quod uno uerbo ipsum ab ini-

tio monuisse satis fuerat. Et sanè miror cũ tanto studio libros trãscripserit, & sua omnibus modis ad magnitudinem augere conatus sit, cur alias plurimas radices omiserit, imò potius cur non omnes quæ in vllo sunt medicorum usu enumerauerit cum suis singulas repetitis facultatibus, quod quidem ne faceret non voluntatem ei, sed memoriam festinatione impeditam defuisse puto.

Raphanum syluestrem, quem uulgò maiorem uocant, in uino per aliquot dies maceratum, minutatim concisum, efficacem stillatitium liquorem reddere crediderim. facilè enim acrimoniam suam deponit in liquores in quibus maceratur, ita ut etiam dulces quædam radices, ut pastinacæ, simul cum eo in aceto maceratę, acriores euadãt, raphani uero segmenta suam acrimoniam exuant. Aduersus calculos quidem in aceto macerari poterit, unà cum apij radice & aniso, &c. & destillari in cineribus.

Pyretri radix recens (uel etiam arida) cõtrita & in uino macerata destillatur: uel etiam, ad dentium dolores & apophlegmatismos,

tiſmos, in aceto ſiue recenti ſiue deſtillato, ut docet Ryffius.

Aqua utilis aduerſus dentium putredinem. Radices pyretri tenuiſsime contritas cum uino generoſiſsimo miſce: & fac mixturam quæ ſit ſimilis aquæ uitæ compoſitæ. hanc per alembicum deſtillabis. Vſus tẽpore cochlear plenum guſtabis, ore continebis, mane uel quando uolueris, nam breui ſenties remedium. Sanat dẽtes infirmos, corruptos, concauos, eoſdem purgat & clarificat: Et ad omnem putredinem ſiue immunditiam oris extrahendam, & per ſputum excreandam prodeſt, innominatus.

Aqua ad epilepſiam, cuius duo uel tria cochlearia in ipſo paroxymo dari debent, ab amico nuperrimè nobis communicata. Aquam angelicæ, quam in uino optimo per triduum præmacerare poteris, & aquã lauẽdulæ pari portione miſce, & da patiẽti.

De uino & lacte ſimul deſtillatis, ſcriptum eſt ſupra in ſimplicibus aquis ex animalibus.

Aquæ compoſitæ quædam, uel ex remedijs per ſe, uel cum aqua fontana deſtillan-

dis, ex Rogerij tractatu 4. cap. 6.

Aqua extracta e folijs hyſſopi, leuiſtici, ſatureiæ, praſsij, inulæ, & floribus iridis, & trifolij illius quod multos flores gerit ad magnitudinem nucis gallæ, cuius flores ſi ſugantur ſuccum dulcem reddunt. Humores phlegmaticos thoracis diſſoluit, ſputũ attenuat, promouet & incidit.

Aqua deſtillata ex gummi Arabico, tragacantha alba, glycyrrhiza, violis, maluis, omnibus in aquam infuſis & deſtillatis, caliditatem pectoris reprimit, & ſiccitatem emendat.

Aqua foliorum plantaginis, quinqueruiæ, tormentillæ & roſarum, ſi bibatur cũ vino calido, pectoris vulnera ex cauſa calida, conſolidat, & diſcratiam calidã alterat.

Aqua extracta è folijs vel floribus iaceæ albæ vel nigræ, verbaſco, roſis, ſauina, lappa inuerſa, intemperiem thoracis frigidam emendat, phlegmaticos humores conſumit, & vulnera thoracis ex frigida cauſa conſolidat. Aqua deſtillata è menta, betonica, meliſſa, balſamita, ſatureia, ſaluia, ſerpillo, polio, puleio regali, haſta regia, ex

folijs

folijs singulorum, capitis & stomachi infirmitati ex causa frigida medetur: fluxum ventris eadem ex causa sistit, concoctionem iuuat.

Aqua è floribus violarum & maluarum alterat & laxat.

De aquis virtutum siue Aureis, & alijs quibusdam compositis ex pluribus remedijs, cum vino destillatis.

AQVAE virtutum, quas Germani aureas nominant, omnes destillantur aromatibus & herbis odoratis. (præcipuè saluia quæ tanquã basis in hisce aquis compositis videtur, (per dies aliquot prius iu uinum infusis: & in vsu frequentiore sunt foris adhibitę, quam intra corpus sumptæ: pręcipuè ad spiritus suo odore cõfortandos, & contra capitis dolores, &c. Sunt qui simpliciter in vino infundi iubeant, alii uase optimè obturato (quidam in lagena stanea) posito in cella uinaria, in fimo equino, in Balneo Marię, in Sole, in paleis aut stramento cõciso, in calce cui aqua pluuialis aspergatur in lagena.

Aquas virtutem Galtherus Ryffius in suo destillationum libro complures cum aquæ ardente compositas describit, pauciores verò aromatibus & cæteris speciebus in uino maceratis, quæ tamen præferendæ videntur, ubi viria leuiora sunt, & corpora sicciora, & minori caliditate indigent. Sumptu quoque & tempore minore fiunt. Et licet in his quoque aquam triplicem colligere, uiribus differentem, ex quibus mediã præcipuè probarim. Nam aqua uitæ purior circa initiũ destillationis fluit, circa finem aquosior. Ex aromatibus uerò & gummis, prius dilutiores partes ascendunt, calidiores & sicciores sequuntur, quod uel color magis magisq; ad ruffum uergens, declarat. Postremæ ustilaginem olent, & gustu insuauiores sunt. Sed extra corpus efficaciter adhibetur, &c. Verùm triplex melius colligitur ex aromatibus & speciebus siccis tantum, non in uino, sed aqua ardenti quę nihil amplius in phlegmatis habet rectificatis: in quibus similiter mediam elegerim.

Aquis uirtutũ, aliqui etiam semina odorata

rata diuretica admiſcēt,& fœniculum,uiolas, petroſelinum, ſaxifragam, thus, maſtichen,pomum arantium: præter aromata & herbas odoratas, ſaluiam, coſtum, rutam, abrotonum, ſerpillum, lilium conualium, Talis Arnoldo cuidā Pariſiēſi adſcribitur.

Omninò in aromatum tum ſpeciebus, tum numero & pondere varietas eſt. Sunt qui ad diuerſa aromata, ut caryophyl. nucem moſc. cinnamum: ſing. ſemūciam: (quibus alijs addunt zedoariæ, galangæ, piperis longi, granorum paradiſi, ſingul. drachmas duas, ſaluię & lauendulæ tantùm addant, ut coniunctum pondus earum ęquet pondus aromatum, &c.

Huius aquæ tres aut quatuor guttas uino quod in prandio & cœna bibitur, miſceri coſulunt: aut mane & ueſperi cum modico uino ſeorſum bibi. Hæc aqua (aiunt) uiſum clarificat, cerebrum & ingenij bonitatem confirmat. Paralyſin amolitur. Faciem candidam & nitidam reddit, cutem abſtergit: & alia plurima præſtat.

Aliqui menſe Maio uel Iunio, quum ſaluia & lauendula in uigore, ſunt huius dimi

dium,

dium,(vncias ſex,) illius duplum accipiũt, & minutatim concidunt. Addunt caryophyl.zinzibe.nucis moſcatæ. macis granorum paradiſi, cinnami,zedoar,galangæ,roriſmarini, ſingulorum ſemunciam conterunt,vino infuſa deſtillant. Hæc aqua(inquiunt) poſt tertiũ annũ melior eſt quàm initio. Vires habet eaſdem omnes quas ſupra ſingulatim circiter viginti in alia aqua virtutum enumerauimus. Deſcriptionis huius Iudæum quendam authorem faciũt, qui vires has omnes attribuat.

Aqua mirabilis & multæ virtutis. Caryophyllatæ, zinzib. roriſmarini partes æquales ponantur in generoſo vino per octo dies,& poſtea deſtillentur vt aqua vitæ. Prodeſt dolenti pectori.ſtomacho debili,doloribus,& tortionibus ventris. Vermes in corpore & inteſtinis interimit. Si quis obeſior attenuari cupit, hanc bibat: & ſi quis macilentus habitum meliorem deſiderat,cum ſaccharo bibat.

Aqua virtutũ.Saluiam,lauendulã,roriſmarinũ,carui,& aromata diuerſa,cõciſa aut trita in optimo vino in lagenam ſtanneam

infuſo

infuſo macerabis: quam obrues calce viua per dies xiij.& calci aquam pluuialē aſperges, poſtea deſtillabis inſtar aquæ roſaceæ. Hac aqua madidum linteum fronti & ſyncipiti in capitis dolore impones.

Alia bona & nobilis, Saluiæ lib. I. ſ. Nucis myriſticæ, zinzib. caryophyllorum, granorum paradiſi, cinnamomi ana vnciam. ſ. putrefiant in vino præſtanſtiſsimo, more ſolito. Tum ſpecies conterantur & deſtilletur totum.

Sunt qui præterea addant, florum borraginis, roſarum rubearum, corticis citri, ligni aloes, ſingulorum vnciam ſemis. & in optimo vino (cuius pondus ſextuplex ſit ad reliqua) per tredecim dies macerentur: deinde vino colato ſpecies diligenter conterant in pila lapidea, iterumq; admiſceant vino, & vel mox deſtillent, vel adhuc dies aliquot relinquant. Aliqui etiam in vas recipiens deſtillantem aquam ſaluiæ recentis, (malim aridæ) ſemunciam ponunt. Facultates eius hæ prædicantur. I. Carnem omnem, piſces & cibaria reliqua, quibus aſpergitur, ab omni corruptione inte-

gra

gra cum odore saporeq; suo conseruat 2. Omnia uinorum uitia emēdat, ut cum turbantur, pendula sunt, aut situm olent, aliterúe corrumpuntur, si modicum eius uino instilletur, ita saporem & colorem recuperāt, alia intra septem dies, alia intra unũ, neq; amplius deinde corrumpuntur, neq; medicata sentiuntur. 3. Aromatibus aspersa uim eorum conseruat & odorem 4. Abscessus interaneos rumpit, & antequã suppurentur per inferiora expurgat 5. Abscessus extrinsecus similiter si illinatur aperit, & affluere facit, demum sanat. 6. Vitia oculorum curat, ut lippitudines tum fluidas tum siccas, & pustulas & maculas, aut albugines seu pterygia, si modicè cum penna instilletur. 7. Quicquid præter naturam in facie sub oculis excrescit, & lepræ incipientis suspicionem facit, illita hac aqua per pẽnam sanatur. 8. Pota affectus omnes interaneos curat. 9. Item uitia iecoris, splenis, intestinorum, uentriculi. Omnes malos humores ex cruditate in uẽtriculo natos, tollit. 10. Argentum uiuum ab argento uero separat. 11. Vulnera quæuis si illinatur per

curat:

curat: item plagas & ictus & ortos inde tu mores 12. Hædropem pota & illita depellit, item auriginem. 13. Cerebro (craneo) illita, guttam ex catarrho cerebri naſcentem emendat. Illita & pota capitis dolores aufert. 14. Oris uitia emendat, ſi quis per noctem in eo retinere poſsis. 15. Ozænis & fœtori narium & catarrho medetur, ſi quis intra nares aliquandiu retinendo tolleret. 16. Dentium malis illita ſuccurrit. 17. Cordis affectus ſanat, & pectus cùm ſiccius uel humidius iuſto fuerit, aut tuſsi aut anhelatione ægrum, &c. 18. Memoriam auget & obliuionem tollit in homine, qui ſæpius per interualla uel guttam inde hauſerit. 19. Furfures, porriginem, ſcabiem, ulcera, poſtulas & ſi quid aliud impurum cutim infeſtat, aut etiam interiora corporis abſtergit, & uenena exigit, illita & pota. 20. Illita faciei utcunque modicè colorem nitoremq́; iuuenilem conſeruat, ut uel octogenarius, uix paucos ſupra triginta annos natus uideatur. 21. Omnem lepram incipienté auertit. Hæc ex libro quodã manu ſcripto Germanicè ſine auctore. 22. Exhilarat, & iracundiam

cundiam remittit. Et aduersus pestillentiam commendatur. Attribuuntur autem ab alijs ijdem aut similes effectus etiã aliis aquis virtutum: aut aquis vitæ potius compositis, quæ destillantur ex aromatibus & herbis odoratis, & cætera. in aqua ardente optima maceratis, & fere etiam aquæ ardenti simplici.

Alia aqua virtutum. Saluiæ nobilis vnciæ decem, lauendulæ herbæ (aliàs florum) vnciæ duæ: rutę, zinzib. caryophyllo. granorum paradisi, nucis mosc. singulorum vncia, cinnamomi semuncia, Galangæ, piperis longi, vtriusque drachmæ duæ. Spicæ, citrii castorei, ligni aloes, granorum paradisi, singulorum drachma. Hæc omnia contrita in vase stanneo cum libra olei laurini, & sesquimensura vini generosi, per dies nouem aut tredecim seruentur: & ter aut quater interim agitando misceantur, postremò destillentur. Alii non oleum laurinum, sed baccarum lauri vnciam addunt, & rutæ tantundem, & macis drachmam. Vires ei easdem omnes attribuunt, quas & proximè præcedenti adscripsimus circiter

vigınti

viginti. Alii eandem aut ſimilem non cum vino,ſed cum aqua ardente parant.

Aqua vitę qualis Conſtantinopoli fit in aula imperatoris, vt idem liber manu ſcriptus habet. Caryophyllorum nucis moſc. zinzib. coriandri, galangæ, piperis longi, granorum iuniperi, arantiorum,ſaluiæ,baſilici,roſmarini,amaraci,menthæ, lactucæ, foliorum lauri, pulegii,gentianæ, florum ſambuci, roſarum alb. ſpicæ nardi, ligni aloes, cardamomi, cinnamomi, artemiſiæ,ſingulorum partes æquales. malum punicum, ficus duas, paſſulas, amygdala dactylos, de ſingulis parum. His tritis ad miſce partem mellis & ſacchari. Omnia in generoſo vino per quinque dies macerentur, ac deſtillentur. Eſt autem optimus qui primus effluit liquor, alter infirmior, tertius infirmiſsimus. Quod in fundo ſimile vnguento relinquitur, vtile eſt ad multos affectus frigidos. Primus liquor remedio eſt ad omnes maculas oculorum,ruborem & ſanguinem(concretum.) Ventriculum confirmat,animũ exhilarat, guttę medetur,febri,tuſsi,vtero,& tineę capitis,bonum

num denique concolorem conciliat.

Aquas uitæ aliquot Vlstadius describit, plures quidem cum aqua ardente composi tas:cum uino autem ternas capitibus 46. 49.& 55.

Petrus Andreas Matthæolus Senensis morbum suum Italicum sanguineum cho-lericumq; recenter contractum curare do-cet aqua philosophica,ut ipse uocat (codi-cis Basileæ olim excusi folio 70.) composi ta (ex diuersis medicamentis, succis, syru-pis & uino per octo dies simul maceratis.) ac destillata in uase uitreo per balneum fer uentis aquæ, cui arenæ quantitas sit com-mixta.Excipit autem duplicem aquam,pri mam claram,secũdam rubentiorem. Dein-de ad pituitosum uel melancholicum mor bum Italicum,aliam compositionem subiũ git similiter destillandam. Quòd si effica-cius,inquit, in atram bilem remedium desi deraueris, tres aut quatuor angues lõgos, nigros,excoriatos exenteratosq; tum mul to sale, temporis aliquo spacio, tum aceto perfricatos,ut unà colliquescãt, addere po teris: nam hoc solùm morbo Italico sed le-

præ

præ multisque alijs ægritudinibus, quas nunc prætermittendas duximus, maximè confert. Sed compositionẽ istarum aquarum & vsum apud ipsum authorem leget qui voluerit. Ipse quidem se quosdam decimo potu curasse ait: alios longiori tẽpore, in quibus grauior erat morbus.

Io. Almenar libri de curandi morbi Catholici ratione capite quarto: Humoribus inquit, euacuatis, procuranda est membrorum alteratio: pro qua intentione fiat balneum siue stufa cum aqua dulci, in qua bulliant malua, bismalua, melilotus, chamæmelum, rosæ, lapathum, fumaria, postridie post purgationem. Et quum incipit sudare æger, accipiat infra scriptam aquã. R. radicis althææ, fumi terræ, lapathi, inulæ, singulorum selibram. minutim incisa pone in quatuor libris vini maluatici per diem & noctem. deinde addatur theriacæ ætatis decem annorum aut amplius sescuncia. destillatæ huius aquæ accipiantur vnciæ tres cum vncijs duabus aquæ buglossæ in principio, vt dictum est. Et ista stufa reiteretur omnibus sex diebus transactis aut

ſeptem bibendo iſtam aquam, quæ eſt optima & ſingularis, & in hoc morbo magnũ ſecretum, & vltimum eſt cauterium.

Aqua ad aſthma certi remedij. Calaminthæ, hyſſopi, adianti, marrubij, ſcabioſæ, tuſsilaginis, ſingu. manipulus. Ariſtolochiæ rotũdę vncia. Ireos ſeſcuncia. Sem. vrticẽ tantundem. Radicum fœniculi, petroſelini, vtrarũquæ vnciæ duæ. Lilii cœleſtis unciæ tres. Inulæ campanæ ſelibra. Sem. ſinapis, naſturtij, vtriuſque ſeſcuncia. Coſti drachmæ quinque. Spicæ drachmæ decem. Baccarum lauri vncię quatuor. Nigellæ ſeſcuncia. Omnia tenuiter trita per dies ſex relinquantur in vini albi ſex menſuris infuſa, deinde lento igne deſtillentur. Propinabis manè vncias ternas, Epiphanius Empiricus.

Aqua ad renum & veſicæ calculos. Aſparagi, ruſci, apii fœniculi, petroſelini, rubiæ, ſing. ſemuncia ſeminum quinq; diureticorum, liguſtici, lithoſpermi, ammeos, raphani, ſeſelis Maſsilienſis, dauci, ſaxifragę, ſin. drachmę tres. Adianthi, matricariæ; ceterach, ſcolopẽdrii, trifolii, graminis, ſene-

cionis

cionis (cardaminā intelligo) hepaticę, sem. peucedani, sing. manipulus. Iridis semuncia. Xylobalsami drachmæ sex. Glycyrrhizæ uncię duæ. Quatuor seminum communium frigidorum maiorum mūdatorum, sing. semuncia. hederæ terrestris, pimpinellæ, singu. manupulus. j. s. Nucleorum cerasorum vncia. Spicę nardi drachmæ tres. Gummi hederę drachmæ sex. Hircini san. præparati vncia. Cinnamomi tantundem. Trita infusa uini albi libris denis, aut q. s. destillato. Similis aqua & ad eundem usum describitur à Rogerio tractatu 4. cap. 6. sed cum aceto destillata, non cum vino.

Aqua ad calculum Epiphanii empirici. Hyperici, chamædryos, chamæpityos, senecionis, (non erigerontem, sed sisymbriū cardaminem intelligit.) graminis quinque folii, scolopendrii, helxines verbenæ, eupatorii, pulegii, rutæ singu. manipulus. Quinq; radicum diureticarum, acori, inulæ, herbæ, asari, tamaricis, singulorum drachmæ tres. Quinque seminum diurecticorū, saxifragiæ, lithospermi, dauci, raphani, petroselini, Macedonici, ammeos, mara-

 thri,

thri,cari,libyſtici,ſin.drach. duę. Nucleorũ perſicorum drachma ſemis. Quatuor ſeminum communium frigidorum maiorũ mundatorum, de ſingulis ſeſquidrach. Glycyrrhizæ unciæ duæ. Baccarum iuniperi ſemuncia. Trita hæc biduo in libris quinque vini relinques infuſa, tum deſtillabis igne lento. Propina poſt balneum, vel mane in aurora tepidã à ſemuncia vſq; ad vncias duas.

Aquæ compoſitæ nonnullæ cum aceto deſtillatæ.

DE ipſo aceto deſtillato vide ſupra vbi de aquis in Balneo Ma. deſtillatis egimus.

Aqua veſicæ calculum comminuens. Epiphanij empirici, Succi ſaxifragiæ libræ duæ. Succi milij Solis, petroſelini, aniſi ſing. ſelibra. Aceti albi vnciæ octo. Inde deſtillatam aquam ieiuno propinabis.

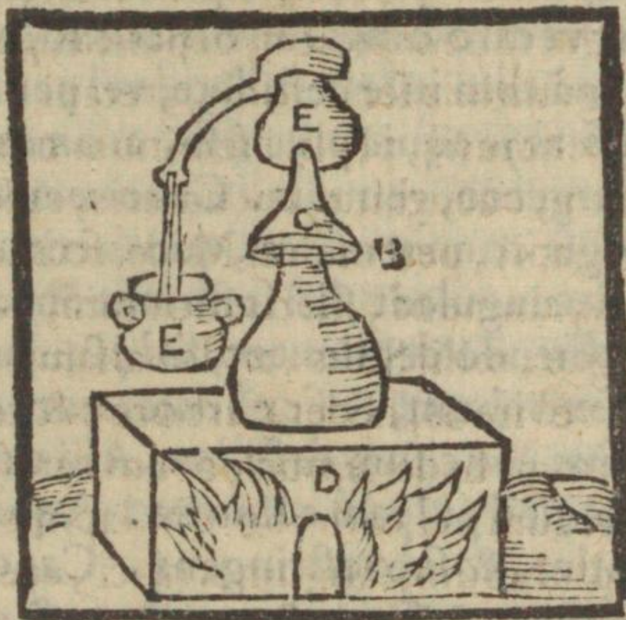
Aqua hirrundinum ſic fit. Hirundines iuuenes tritas in puluerem miſce cum caſtoreo & pauco bono aceto, & deſtilla. Hæc aqua à ieiuno pota eſt vera medicina morbi caduci de quacunque cauſa prouenientis.

nientis, Et quamuis homo passus fuerit illum morbum per quinque annos, curabitur, si huius aquę parum sumpserit per quatuor dies, & curabitur perfectè. Phrenitin quoque à ieiuno pota curat intra nouem dies. Cerebrum bonum facit supra omnes medicinas: purgat stomachum pectus mollificat, neruos confortat, radices paralysis eradicat, augmentat naturam, & refrigeratos calefacit. Item cum hysopo cocta (cum hyssopi decocto malim) & pota, hydropem ex frigiditate natum curat, & febres quotidianas. Sed abstinebunt ea grauidæ, ne fœtus in vtero corrumpatur. Cum hyssopo pota capitis dolorem arcet: somnum facilem præstat, & concoctionem & vrinæ (aliâs alui) excretionem promouet. Pilos remouet, vbicunque cuti puræ illinitur, ita vt nunquam renascantur, Lullus & Aegidius.

Aqua Rogerij (tractatu 4. cap. 6.) aduersus obstructiones hepatis, lienis & matricis ex frigida causa frangit etiam lapides renum & vesicæ. Potest autem bibi per se, vel cum saccharo. R. radicum rusci, aspa-

ragi, dianthos, ſcolopendriæ, ceterach, politrichi, † pentilidion, hepaticæ, pulmonariæ, graminis ſenecionis, cretani † ſimplicis, centaurij, pſylij: ſeminum citrulli, melonum, cucurbitæ, cucumeris, ruſci, aſparagi, apij, petroſelini Mace. fœniculi, leuiſtici, ammeos, ſileris montani, dauci, ſaxifragiæ, milij Solis, xylobalſami, peucedani vel ireos, hederæ arboreæ & terreſtris, gummi hederæ, nucleorum ceraſorũ, cantharidum vel cariarborum, lapidis ſpõgiæ, † plumbum, ſanguinis hirci, aceti albi, (cardui) fullonis ſe. minoris (ſeminũ minorũ fortè) cinnamomi, ſpicæ nardi ſeminis † acori vſti, vrticæ, trifolij, tribuli marini & campeſtris, vniuſcuiuſque quantum libuerit. Ponantur hæc in amphora A magna amplum habente fundum & ſtrictum os, quod cooperiatur ſuperius cum argilla B. Item iuxta vſque quantum libuerit: ponatur caput emboti. item ligentur. & tunc ſub amphora prima fiat ignis lẽtus D; ita ne materia ebulliens attingere poſsit caput emboti. Sic vapor per emborum ad aliam ollam tranſiens in ſuperiori conden

ſabi-

ſabitur, & in liquorem valdè clarum & ſubtilem vertetur, qui in inferiore olla recipitur E, Hæc Rogerius. Quæ à librarijs corrupta iudicaui, hoc ſigno † notare uolui.

Caponum aquæ.

CAPONVM aquæ, vt vocant, propinantur ad uires reſtaurandas, valde debilitatis morbo aut nimia euacuatione, puerperis & ſenibus ægrotantibus. Solent au-

tem caponem ipſum in aqua diutiſsimè coquere, vt caro omnis ab oſsibus ſoluatur: & ſic vnà cum iure deſtillare, vel per ſe, vel adiectis alijs aquis precioſis, aromatibus, auro, argento, gemmis. Caponem aliqui eò magis commendant, quò fuerit annoſior: nec iugulant, ſed ſuffocant: nec in aqua bulliendo deplumant, ſed plumas manibus extrahunt, & ſic exenteratum minutatimque conciſum deſtillant. Alij non integrum, ſed pulpam adimunt. Aqua capi analeptica, & ſubadſtringens. Caponem coques in aqua ſecundum artem: & addes aquæ roſaceæ libram, conſeruæ roſarum, borraginis bugloſsi ana vnciam. Coralii vtriuſque ana drach. duas. Speciem diarhodon abb. drachmam, Paſſularũ ſine nucleis vnciã. Coriandri præp. ſemunciam,

Fragmenta omnium (gemmmarum,) margaritarum, ana vnciam. ſ. Deſtillentur.

Alia. Capus decoquatur cum libra bubulæ ad ſufficientem decoctionem: cui addes uini maluatici, aquæ roſarum utriuſque ſelibram: panis albi, vt imbibatur, vncias tres. Contundes hæc ſine carne

bubula

bubula. & addes ſpecies illas quæ ſequuntur. Specierum ələctu. de gemmis, diarhodon abbatis, diamoſchu dulcis, ſin. drachmam. Diamargariton, ſpecierum confectionis cõtra peſtem, vtriuſq; ſcru. duos. Folia auri puri octo. Miſceantur omnia cũ iure, & deſtillentur lento igne.

Sunt qui hanc aquam parent cum croco & cinnamomo, &c. pro puerperis quæ & debiles ſunt, vteri fluxio eis non procedit. propinatur autem vel per ſe, vel cum ſaccharo.

Aliqui etiam ſine deſtillatione hunc in modum parant. Capum vetuſtiſsimum exenteratum & ritè paratum diutiſsimè decoquunt: pulpam deinde & oſſa comminuũt, & in vaſe ſtanneo aut vitreo, bene obturato, & in cacabum aqua plenum bullien te impoſito, circiter ſex horas coquunt. Sunt qui aurum adiiciant, vt annulos aut numos aureos.

Aqua quædam cum capone gallóve aut gallina decoctis ſimul varijs medicamentis cõfortantibus, deſcribitur apud Guaineriũ in capite de cura hecticæ: nõ deſtillãda, ſed

coquenda

coquenda tantum in uaſe uitreo, impoſito in cacabo pleno aqua.

Aquæ compoſitæ, ad varios affectus, intra corpus præcipuè, quarum quædam ex recentibus adhuc pharmacis & ſucculentis fiunt, aliæ verò infuſæ in plantarum ſuccis aut aquis deſtillatis, ſero lactis, aut ſanguine.

AQVA ſomnifera, Hyoſcyami unciç duç Radicum mandragorç uncia. Opii drachmç ſex. Gith. ſuccini, utriuſq; drach. duæ. Sedi maioris & minoris, nymphææ, lactucæ, ſingul. manipulus. Trita infundantur in libras duas aquæ papaueris, cum vncia i. ſ. ſeminis lolii. per biduum deſtillentur.

Alia ſommifera. R. ſem. lolii libram. Sem. hyoſcyami ſelibram. Sem. portulacç libras duas. Sem. vel rad. mandragoræ uncias tres. halicacabi tantundem. Sigillatim tritis affundes, ſucci fabæ in uerſæ, ſucci rad. vel foliorum hyoſcyami, utriuſque libram. Succi foliorum papau. nigri, aut ſi id deeſt, rubei, libram. ſ. deſtillati huius liquoris exibe vnciam. uehemens eſt.

Aqua

Aqua pertalis dicta, tertia Aegidii, quod petram seu calculum comminuat. Seminis pimpinellæ, petroselini, apij, ari, (aliâs caryophylli, sinapis, aro & lappa omissis item apii, nimirum herbæ, & radicis: nam semen prius nominatur) lappæ, mastiches singulorum partes æquales. Bene trita misceantur cum sanguine lyncis (aliâs hirci, & melius) & pauco aceto affuso relinquantur per dies aliquot in uase bene occluso: tum destillentur. Vtilis est calculosis, qualiscunque fuerit calculus, rubeus, albus, acutus, planus, quod si calculus fuerit confirmatus, patiens de hac aqua bibat quotidie, sic enim comminuetur & redigetur in arenam, Hac aqua si semel quotidie lauentur capita scabiosa, curantur, & noui capilli renascuntur, & scabies intra nouem dies curabitur. (alias, & quæuis scabies inde lota curat intra tres uel quatuor dies.) A ieiuno pota, sanguinis & coloris bonitatem facit (supra omnem medicinam) mirificè, neruos roborat, & morbum caducum tollit bis die pota (Aliâs additur. Paralysin ex ter-

terminat, ſi non ſit mortua in membris) Aegidius & Lullus.

Aqua experta in vlceribus renum & veſicæ per cardinalem Tutellenſem. Caudæ equinæ plantaginis roſarum rub. granorum halicaccabi, radicum althææ, glycyrrhizæ, raſa ſingulorum vncia. Iuiubarum ſebeſten vtrorunq; drachmæ ſex. Boli armoni ſemuncia. Quatuor ſeminũ communium frig. maiorum mundatorũ ſing. drachmę tres. Sem. papaueris albi drachmę ſex. Cytoniorum ſemuncia. Seri caprini libræ ſex. Relinquantur per duos dies infuſione, poſtea deſtillentur. Propinabis ieiuno vncias quatuor tepidas, quandiu durauerit. Epiphanius empiricus.

Aqua alia compoſita, ſecunda inter Aegidii aquas: legitur etiam in libro Lulli de aquis. Ruta, ſatyrium cum manibus & teſticulis, chelidonia, (aliâs, Ruta, agrimonia, ſatyrion, chelidoni.) ſaccharum (aliâs tutia) & lapis calaminaris, æquali ſingula pondere contrita deſtillentur igne lento. Hæc aqua multis viribus pollet. Nullus oculorum dolor tam improbus eſt, qui

non

non huic remedio cedat. Pota uenenum omne pellit, aut cum cibo ſumpta. Sic enim venenum vomitu reddit. Hydropicis medetur, ſtomachum ab omnibus prauis humoribus expurgat. Ignem ſacrum, vno die extinguit, ſi ſtuppa canabis in ea intincta ſuperponatur. Valet etiam in igne nigræ diſpoſitionis exterius candido, vel (vt Germanicus quidã liber. habet) contra internum calorem ignis. nam ſi rubedo foris appareat, nullo modo emplaſtrum imponi conueniet. Cancrum curat admixta aloe, & ſtuppa canabis in eã intincta emplaſtri modo impoſita, bis in die.

Aqua compoſita, prima inter Aegidii aquas, Hyſopi, pulegij, caryophyillatæ, cichorij, ſingulorum drachma, Contrita deſtillentur. Poſtea accipe tutiæ. petroſelini Alexandrini, rutæ, zedoariæ, aloes & lapidis calaminaris, ſingulorũ, drachmam. Cõtrita decoques in prædicta aqua ad cõſumptionem tertiæ partis, & liquorem panno colatum ſeruabis in vaſe vitreo diligenter obſtructo per dies, nouem (aliâs quadraginta) Poſtea detur in potu quotidie mane

ante

ante diem(aliâs per decem dies) ægro ieiuno. Prodeſt autem contra morbum caducum, ſi ſex horis poſtea qui ſumpſit ieiunare pergat. Et ſanè efficaciſsimum eſt remedium. Omnem neruorum reſolutionem ſanat, & membra corroborat. Cum caſtoreo pota ualet contra omnem guttá, quæ nondum radices egit in membris. Nouem continuis diebus à ieiuno pota fugat omnem febrim ex quacunq; materia prouenientem, (ſi per nouem dies quotidie manè bibatur.) Eſt etiam vtiliſsima hæc aqua ad abluendum vulnera in quibus nerui diſſecti ſunt.

Alia Aegidij numero nona, aliqui duplicem vocant. Seminis apij, ſem. papaueris albi, apii. zinzib. (aliâs, Sem. apij papaueris albi ſacchari, caryophil.) ſingulorum æquale pondus. Tritis in mortario adde aquam conſeruatiuam (hoc eſt ex petroſelino deſtillatam, & deſtilla. Hoc ſummum eſt tuſsis remedium, & malè affecti pectoris, ſi quis ieiunus eam frigidam biberit, & veſperi quàm poterit calidiſsimam. Cũ caſtoreo calida pota valet contra apoplexiam

xiam & membra paralytica ſanat, modo paralyſis non ſit mortua in membris. Somnum & quietem facilem conciliat: membra omnia exhilarat: prauos humores pellit, & caput ac cerebrum confirmat.

Alia inter Aegidii aquas numeros ſext. Gladioli, hyſſopi, ſauinæ, abrotoni. (aliâs ſeminis abrotoni, omiſſa ſauina, non placet.) ſingulorum aquas parte, ſimul tere, & per dies aliquot relinque, tum deſtilla. Hęc aqua per quam efficax eſt. Reſiſtit omnibus febribus tum calidis tum frigidis. Menſes prouocat, ſi modo ter bibatur, ſed noxia foret prægnanti, & fœtũ perderet. Reſtringit fluxum ſanguinis, & ventris, (ego ſanguinem ab ea undecunque cieri potius quam ſiſti dixerim. alius codex, nihil quã ventris fluxum ab ea ſiſti, habet.) & ſtomachum purgat à malis humoribus. Vermes interimit à ieiuno pota; & omnem dolorem curat: cum caſtoreo paralyſin ſanat, ſi quotidie quàm calidiſsima bibatur, intra tres dies. Eandem deſcriptionem reperio in libello Lulli de aquis.

Aqua

Aqua cõtra pestẽ, &c. ex sanguine maiadis id est uerris castrati, ex libr. quodã Germanico manu scripto.

MAIALEM vndiquaque ruffum & boni habitus iugulato. sanguinem olla recens exceptum, bacillo de iunipero rubra diu agitato, & agitando collectum sanguinis grumum abiicito. Tum ramenta eiusdem iuniperi immites, & baccas de iunipero rubra similiter circiter vigintiquinque. His addes parum agrimoniæ, rutæ, phu, scabiosæ, veronicæ vulgò sic dictæ, pimpinellæ, cichorii, pulegii, singul. manipulũ, Quòd si sanguinis mensura sextarios tres excesserit, adiicies theriacæ vncias duas: sin minor fuerit, pro portione sanguinis theriacæ modum minues: Debent autem omnia præparata in promptu esse, vt sanguini adhuc calenti imponantur. Permixtis omnibus liquorem stillatitium elicito, quem diligentes seruatum in vitreo vase dies octo insolabis. quod semel quotannis facies: durat enim circiter viginti annos.

nos. Hunc liquorem experientia constat egregiè prodesse aduersus pestem, apostemata capitis & laterum seu costarum, iecoris & pulmonis morbos lienis inflationé, sanguinem corruptum, febrim, tumores, cordis tremorem, hydropem, calores præter naturam, malos humores, & imprimis aduersus venena & pestillentem febrim. Bibet autem æger quocunque ex prædictis morbis correptus, lingulæ mensuram, vel quatuor aut quinque guttas, & vt insuper sudet curabis.

De purgantibus medicamẽtis cõpositis destillatis.

AQVAE compositæ dicendæ sunt ét illæ quæ ex medicamentis compositis, in vino, aqua ardente, alióue liquore maceratis, destillantur. Aromaticæ quædam compositiones, ad cordis & spiritum vires instaurandas aquis caponum parandis per destillationem, vt supra dixi, miscentur: Item aquis ardentibus, seu potius quintæ essentiæ vini aduersus pestem & venena, vt supra docuimus. Sed & purgantia medica-

menta, electuaria præcipuè, in quibus dia-crydium & alia vehementia & ſtomacho inimica recipiũtur, liquorib' admixta præcipuè cũ aqua ardente retificata, aut cũ vino, (fortaſsis etiam cum vino & lacte aut lacte ſeróue ſeorſim, in calidiorib. naturis & morbis, rectè fieret,) & aliquandiu in infuſione relicta, artificioſe deſtillantur, vt propinentur iis qui vel delicati ſunt & diuites, vel nimium viribus exauſti, aut ſtomacho ad reliqua pharmacha abhorrente. Quod & Lullus vehementer laudat, & empirici quidam nobis cogniti cum gloria vſurparunt. Noui ego quendam qui electuarium hamech & quod de ſucco roſarum cognominatur, præcipuè deſtillabat: & exceptum liquorem per ſe propinabat imbecillioribus, robuſtioribus verò electuarii aliquid miſcebat, ita ſe ſine omni moleſtia ægros purgare inquiens. Cum elleboro aqua ſit quæ iuuentutem inſtaurat. talem apud patrem meum vidi. Sed huiuſmodi aquæ diuexant corpora, & fucatam iuuentutis imagionem præſtant, Cardanus.

Aurum potabile.

DE auro potabili, qui volet, legere poterit multa in libr. Philippi Vlſtadij, quem Cœlum philoſophorum inſcribit. & in libro Lulli de quinta eſſentia. Ineſſe quidem vim auro, quæ ab eo ignito extinctoq; in aqua, emanet, argumento eſt, quòd aqua in aqua extincta fuerit maſſa ferri, vel auri, vel argenti, aduerſus aconitum venenum commendatur à Nicandro. videtur enim de aqua intelligendum, in qua hæc metalla extingui debeant, cùm nullum alium liquorem nominet. Ferrum, inquit, ignitum, extinguas aut ferri ſcoriam, aut aurũ ignitum aut argentum, in turpida potione intinguas. Vbi interpres, Ferrum (inquit) in aqua extinguæ, & bibe. Et paulò poſt, Scoriam ferri in melle extingue & bibe apobamma, ſic vocans liquorem in quo aliquid extinctum eſt. Dioſcorides in vino extingui iubet, vt & Auicenna habet & Aegineta nec non Aetius, qui & molarem lapidem ita extinctũ conferre addit, & vinũ

bibendum esse calidum:)his verbis, Et ferri scoria, aut ferrum ipsum, aut aurum, aut argentum candens vino extinctum, si is liquor bibatur. Et sanè vinum plus viriũ auri candentis quàm aqua recipere posse videtur. Aquam cum aliquando gustarẽ, in qua sæpius extinctum erat aurum, nullam in eo qualitatem odoris saporísve mutari deprehendere potui.
Quintam essentiam redactam, amplius vino vitium auri attrahere credibile est: magisque si aurum in tenuissimas diductum laminas fuerit, maximè verò si in calcẽ redactum. Sed hæc omnia superabit, quod ex auro redditum fuerit oleum. Simpliciter vero decocti auri, vt in iure caponis, vim planè nullam esse, nisi quid ipsa persuasio potest, crediderim cum plerisque omnibus eruditis. De auri facultatibus vide Auicen. lib. 2. ca. 78. Sed quoniam purissimum ad remedia deligendum est. adscribam hic Plinij verba ex lib. 33. circa finem capit. 4. de auri purgatione. Torretur aurum cum salis grumo pondere triplici misso: & rursum cum duabus salis portionibus, & vna
lapidis

lapidis quem chistõ vocant:ita virus tradit rebus vnà crematis in fictili vase:ipsum purum & incorruptum.Ego Plinium hoc loco non rectè schistum lapidem pro schisto alumine accepisse coniicio. nam & alibi, (lib.35.capi.15.) aurũ à lumine nigro purgari ipse scribit, Excellit autem inter aluminis genera quòd schistũ vocatur. Quin & ratio à viribus sumpta magis pro alumine facit nam & sale per se purgari dicit aurum, & schisto addito.atqui alumen ad salis effectus, magis quàm lapis schistos accedit,cui veteres nullã aliam vim tribuunt nisi quã cum hæmatite (cui congener est) communem habet,nempe sanguinis sistendi. Alumen verò ad purgationem metallorum etiam in aqua forti,vt vocant,assùmitur. Excusari tamen Plinius potest, quòd lapidis nomen cõmunis apud eum sit: nam & argentum viuum & mettallica multa lapides nominat. quare etiam alumen schiston, lapidem schiston, appellare potuit. Non debuit tamen hoc facere propter differentiam illius qui propriè lapis schistus vocatur. Eodem in loco Plinij post ver-

ba iam recitata, mox ſubiicitur. Reliquus cinis (ſalis ſcilicet quo cum vna cremato purgatum eſt aurum, vel duarum ſalis partium, ſchiſti verò vnius) ſeruatus in fictili & ex aqua illitus, lichenas in facie ſanat, lomento eum conuenit ablui. fiſtullas etiã ſanat, & quæ vocantur hæmorrhoides. Quòd ſi trito ſpuma adiiciatur, putria vlcera & tetri odoris emendat. Ex mellæ verò decoctũ cũ melanthio, et illitum vmbilico, leuiter ſoluit aluũ. Verrucas curari eo M. Varro author eſt. Hic in prioribus verbis, cinis ſeruatus & illitus, nemo dubitare poteſt quin de cinere loquatur. ſequentia verò decoctum & illitum, ad aurum ipſum videntur pertinere. Sed meo quidem iudicio legendum fuerit decoctus & illitus, idem nimirum cinis, vt & ſermonis conſequentia & ipſa remediorum ratio poſtulat. Nã & ſalis vſus apud medicos (Dioſcoridem & alios) eſt ad lichenas ſiue impetigines, ad excreſcentias omnes eryſipellata & herpetes: & cum melle toſti ad phagedænas, & cætera. Puerorum verrucas noſtri ſale & fuligine perfricant. Et alumen apud Pli-
nium

nium putreſcentia vlcera compeſcit, cum adipe: phagedænas vlcerum ex aceto, aut cum galla pari pondere cremata, cum ſalis duabus partibus (qua proportione etiā ad auri purgationem miſcetur (vitia quæ ſerpunt. Porrò ſpumæ nomine Plinius halosachnem intelligit vt etiam. 31. 7. In hūc locum nihil obſeruatum inuenio ab Hermolao aut Gelenio. Cæterum vt alumine aurum purgatur, ſic etiam miſy, teſte ſimiliter Plinio 34. 12. & alia ratione cum argento viuo, vide Plinium 33. 6. Vt purgetur cum plumbo coquitur, Idem 33. 3. Alium eiuſdem purgandi modum Cardanus lib. 6. de ſubtilitate deſcribit.

Aurum potabile, Recipe mel & fauos de examine apum nouellarum: cui miſcebis ambram griſeam, ſperma ceti, agallochum, piper longum, caryophyllos, nucem moſchatam: ſandalos & aurum purū. Hæc in fimo equino per dies triginta relinquens. Poſtea deſtillabis per alembicum in Balneo. deinde materiam relictam conteres (læuigando ſuper lapide nimirum,) & aquā deſtillatā denuò ei ſuper infundes, &

iterum destillabis in cineribus. Hæc aqua aurum soluit. Quòd si aurum potabile induratur, accipies de eo magnitudine pisi, & impones in ouum coctum durum, cui vitellum ademeris, ita soluetur. hoc ægro propinabis. corroborat enim per se, Innominatus.

Chymistæ ex auro solido liquorem faciunt, qui potus, vt aiunt, corpus lætificat, Geor. Agricola.

Sapientibus placet, quod edere cibos paratos in vasis aureis, vel quorum decoctioni adiunctæ fuerunt laminæ auri: & bibere vinum in quo laminæ vel monetæ aureæ extinctæ, fuerint multoties. bonam habitudinem cordi conciliat & imprimit validè. Arnoldus de conseruanda virtute.

In quinta essen. vini, aurum, argentum viuũ, margaritæ, & lapides preciosi aliaq; metalla dissolui possunt, ad faciendum aurum potabile. Sed hæc auri resolutio ad chymistas potius quàm medicos pertinet, Phil. Vlstadius capite nono & deinceps: vbi plura de auro potabili legẽt qui volẽt.

Vinum in quo lamina auri quadragesies

ſies aut quinquages extincta fuerit, apud quoſdã loco auri potabilis habetur, Anoldus de Villa noua.

Idem in libro de vino. Vinum extinctionis auri, (inquit) habet proprietatem magnam in multis cõditionibus. fit autem extincta lamina auri in bono vino quatuor aut quinque vicibus. dimittatur clareſcere, & diligenter colatum ſerueatur, habet enim virtutem confortandi cor, & deſiccat ſuperfluitates omnium aliarum fœcum à ſanguine: & ſubſtantiam cordis & ſpiritus ſua claritate illuminare poteſt, ſua ſoliditate confortare: & ſuo temperamento temperare & præſeruare, ſanguinẽ purgare, & ſua grauitate ſuperfluitates ad partes expulſionum inclinare, & iuuentutem conſeruare, virtutes partiũ principalium in ſuis actionibus conſeruat, & temperie ſoluit vrinam delegatam. ſanat epilepticos & inſenſatos & cõfert leproſis. Multi hoc tempore viri diuites & principes, partes aliquas auri cum ferculis eorum coqui iubent, alii vtuntur in pannelis cum electuariis, alii in limatura. nam in confectione

diacameron

diacameron additur tum auri tum argenti limatura. Sunt qui frustum auri in ore tenere & saliuam deglutire soleant. Constat autem quòd argentum ore retentum extinguit sitim: & corallium confortat stomachum, tum retentum ore tum collo suspensum, ita quòd pendeat versus stomachum. sic enim eius conturbationem prohiberi expertus sum. Alii conuertunt aurum in aquam potabilem, qui modus sine dubio optimus est. Et alii quidem aliter eo vtuntur pro diuersis hominum conditionibus & temperamẽtis. Est sanè aurum res arcana, perfectißima, temperamento æquali & mirabili proportione elementarium virtutum composita, cui nullum corpus mixtum comparari potest. Vulnus cum eo factum non inflammatur, in electuariis confortat visum, & synceram reddit supra omnia substantiam cordis & principium vitæ. lepram palliat & refrænat. Sed hæ virtutes auro vero & naturali non chymistico attribui debent.

Elixir vitæ, quod nuper amicus quidam nobis cõmunicauit per literas his verbis.

Huius

Huius remedii deſcriptio Roma ad me miſſa eſt, quod an tantum poſsit quantũ pollicetur nondum expertus ſum. Extingue aurum ter vel quater in vino, vel ſæpius pro quantitate vini. Deinde deſtillabis in Balneo Ma. quater, & vteris in uariis morbis tã calidis quàm frigidis, addendo calida vel frigida remedia, & interdum aliquid bonæ theriacæ prout morbus poſtulauerit.

Spiritum ſiue quintam eſſentiã auri, quidam ad uitia iecoris ſananda extollunt.

Aquæ aliquot compoſitæ ad oculorum affectus.

AQVA mirabilis ad viſum conſeruandum, & contra maculam oculorum. Rutæ foliorum, mentæ, roſarum rub. ſaluiæ, capillorum Veneris, (alii mentam & ſaluiam omittunt, & pro iis addunt, fœniculum, uerbenam, eufragiam, betonicã, ſiler montanũ, & endiuiam,) ſingulorũ manipuli ſex. Ponantur in uino albo per diẽ naturalẽ deinde deſtillẽtur per alembicum. Quæ primo effluxerit aqua, argento

compa

comparatur: ſecunda auro: tertia Balſamo & hæc in vitro diligẽtiſsime ſeruari debet, Lullus.

Aqua ad omnes curabiles oculorum affectus, ex Aegidio & Lullo, deſcripta eſt à nobis ſuperius inter aquas compoſitas ad varios affectus internos.

Aqua compoſita ad oculos. Per initiũ Maij collige chelidoniam, verbenam, rutã, fœniculum. teres ſingulatim, & de ſucco ſingularũ vncias ternas accipies, miſcebis. addes parum de pampinis (vt Galli vocant pampes) roſarum, tres vncias ſacchari candi, tutiæ optimæ vncias quatuor, & tantundẽ ſanguinis draconis. Omnia trita miſcebis & deſtillabis in alembico vitreo. Liquorem qui extillauerit per duos aut tres dies in recipiente clauſo relinques, deinde vteris. Efficax eſt ad oculos malè affectos, rubentes, & catarractam ſiue ſuffuſionem. Aqua vitis vnà cum melle per ignem ſublimata, oculorum lippitudines maxime curat, Monachi in Meſuen. Eſt autem aqua vitis, inquiunt, quæ tempore veris cum putantur vites, ex locis inciſis, per aliquot

dies

dies clarissima destillat. Hæc aqua etiam non destillata, punctiones & calorem oculorum remouet, & visum ex calida causa impeditum clarificat, si in vtroque angulo oculi gutta vna ponatur, Rogerius.

Aqua vel oleum de sponsa solis visum acuit, & quemuis oculorum affectum intra quinque dies curat, & cæt. vide infra in cosmeticis aquis, inter eas quæ ad capillos tingendos faciunt. Aqua pro oculis æstate, ad pręseruationem visus, descripta, à Io. Manardo in epistolis. 6. 4.

Rosarum partes tres. herbæ fœniculi, rutæ, ana partem vnam: incidantur, & simul bene commisceantur, & post tres dies destilletur aqua, vel cum solo vapore aquę bullientis, vel in Sole, vel ad Balneum Mariæ vocatum, ita vt in recipiente aquam vase pugillus earundem herbarum (melius si aridæ fuerint, nostro iudicio) imponatur, vt super eas stillæ cadant & rostrum superioris uasis cum inferiore illo studiose committatur, & circumlinatur, vt vapores exire non posint.

Aquæ ophthalmicæ quædam ex Rogerio.

REPLETO vase destillatorio foliis agrimoniæ, verbenæ, fœniculi, rutæ, menthæ, & leuistici incisis, superasperge aliquantulum vini albi & clari, & vasis lutatis destilla: hic liquor tumorem palpebrarum ex frig. causa reprimit, lippitudinem desiccat, lachrymas intercipit, visum clarificat, maculas frangit. Quòd si efficaciorẽ volueris pro maculis frangendis, adde folia callitrichi, & morsus gallinæ (anagallidis) cui flores rubent. Potest etiam è fœniculo elici aqua ad easdem causas. Nam ex radicibus & foliis fœniculi in aqua decoctis liquor collectus in pelui, supra aquam illam adhuc bullientem posita, in phiala seruatur, & quotidie mane & vesperi gutta vna in angulo oculi ponitur ad prædictas causas, communi experimento.

Vt maculam frangas myrrham et aloen trita cum præditis aquis misce: & colati liquoris guttam mane & serò in vtroque angulo oculi pone.

Aqua de floribus ſpinæ albæ & ſalicis deſtillata, punctiones, calores & rubores oculorum remouet, lachrymas de calida cauſa intercipit, & maculas de eadem cauſa frangit.

Aqua de foliis (& floribus) euphragiæ lachrymas de frig. cauſa intercipit, palpebras de eadem cauſa tumidas extenuat, maculas ex eadem cauſa frangit, & uiſum impeditum reſtituit. (Ego euphragiam non calfacere, ſed temperatam eſſe, uel modicè refrigerare gradu primo, ſiccare autem ſecundo dixerim.) Aqua egregia ad viſus debilitatem à Gordonio deſcripta. R. Chelidoniæ, fœniculi, rutæ, ſileris mon. eufragiæ, uerbenæ, roſarum ru. electuarum ana lib. ſ. caryophyllorum piperis longi ana unc. duas. Concaſſata in alembico uitreo igne lento deſtilla, & quotidie impone in oculis.

Alia eiuſdem ad fiſtulas, quibus eam mederi certum eſt. Vini albi optimi deſtillati eodem uaſe, quo aqua uitæ, lib. 2. aquæ roriſmarini, ſaluiæ, ſing. lib. 5. ſacchari lib. 2. Simul denuo deſtillatis adijcito ſaluiæ, florũ

roriſma-

rorifmarini,fing.vnciam. Macerata diebus octo, colabis, & uteris.

Aqua ad cancrum in quacunque parte corporis. Herba cancri quæ etiam pes columbinus vocatur,flores cotoneorum,flores cerifolii, frondes aut folia rubi Idæi quem Galli frambofiam vocant, & paucę rofæ albæ, mel, & vinum album, & alumẽ quod Galli à glatie nominant. Hæc omnia fimul deftillentur, Andreas Furnerius.

Aqua ex talpa,&c. ad omnem guttam, noli me tangere, capitis fcabiem, guttam rofaceã & lupum: Vide infra inter cofmeticas vbi aquæ ad tingẽdos capillos inuentæ recenfentur. In cofmeticis etiã referemus aquas illas qua tubercula & vlcufcula in facie fanantur.

De *aquis odoris.*

AQVAE nonullæ folius ferè odoris gratia fiunt, vt manibus, faciei & capitis barbæq́ue pilis afpergantur,item linteis fubdariolis, & veftimentis, cum alijs tum electorum, quibus non folùm afperfione, fed

ſed etiam vapore ſuo feruidam, odoris ſuauitatem communicent. Roſacea etiam ad ciborum condimenta venit, ſola puto in hoc genere, nam & ad intinctus aſſumitur, & infunditur aſsis carnibus adhuc calidis, &c. Cæterum ex odoratis aquis aliæ ſimpliciores ſunt aliæ ex pluribus compoſitæ. Vtriſque aquæ virtutum, aureas noſtri vocant, adnumerari poſſunt: nam & harum aliæ ſimpliciores ſunt, aliæ compoſitæ. Sed aquæ aureæ plereque omnes etiam intra corpus ſumuntur, & omnes in vino aut aqua ardente herbis aut aromatibus infuſis fiunt. Odoratæ nobis ſimpliciter dictæ aliter vt ex ſubiecti exemplis patebit. Rurſus odoratæ vel totæ deſtillantur, vel poſt deſtillationem etiam odorata quædã pretioſa ei addunt.

Quædam ſine deſtillatione fiunt.

Ireos puluis aquæ calidæ mixtus, odoratam reddit, & barbitõſoribus in uſu eſt. Lauendulæ & multò magis ſpicę vulgò dictæ flores, tum recentes, tum aridi, in aquã, aut uinum, aut aquam ardentem vaſe bene obturato inſolatoq́ue iniiciuntur, vt odo-

re ſuo imbuant. Sed recentes & adhuc humidi, vinum ferè in acetum conuertunt: ſicci non item.

Odoratior autem fiet liquor, ſi flores in vaſe vitreo clauſo, in Sole ſiccentur: & poſtea uinum albũ affundatur. Quòd ſi quis odoratam aquam ex tempore deſideret, vnam aut alteram guttam olei de ſpica aquæ puræ ſatis copioſæ affundat, & ſimul in uitreo uaſe oris anguſti agitet. Hæc omnia quanquam ſine deſtillatione fiunt: eadem tamen ritè deſtillata, præſertim aliis quibuſdam admixtis, ſiue pretioſis, vt moſcho, ambra, zibetta, caphura, agallocho, ſiue mediocribus, vt aſſa dulci, ſtyrace, & ſtacte, myrrha, aromatibus quibuſuis, præpuè caryophyllis: aut etiam vilibus, vt roſis, corticibus aut floribus, aut foliis citri, limonis, arantii, foliis lauri, herbis cõmunibus odoratis, roſmarino, amaraco, ozimo, &c. multo ſuauiora fient. Crocus quidem nimis uehemens eſt, & caput replet.

Aqua

Aqua rosarum cum moscho, cum croco, cum caryophyllis, cum caphura, &c. ex Bulcasi.

Cvm moscho. In aquæ rosaceæ libris duabus pones moschi boni cõtriti aureum, in ventre destillationis uitreo. Et destillabis paulatim, & repones in vase uitreo diligẽter occluso, Aqua est mirè odorifera, & regibus conueniens, vt panni eorum inde aspergantur.

Cum croco. Croci boni semunciam in libris duab. aquæ rosaceæ infundes per spacium diei, & destillabis. Vtilis est hæc aqua vt misceatur medicamentis: item ad odorem & ornatum

Cum caryophyllis. Caryophyllorum contritorum semuncia in sesqui libra aquæ rosaceæ per horas xxiiij. pones, & destillabis.

Cum caphura. Vnciam caphuræ cum libra aquæ rosaceæ destillabis, & vteris in medicamentis regum.

Eodem modo fit aqua rosata cum sandalis, & aliis speciebus (aromatibus) quibusuis

busuis. Sunt qui destiilant hæc omnia in aqua simplici loco rosaceæ.

¶ Tribulum quasi trifolium Romęuocant, herbam odoratissimam, quam destillant pro suffumigiis, & aliis uaris odoramentorum lasciuiis faciendis, Monachi in Mesuen.

Aqua odorifera, qua capitis, cordis & stomachi vires refocillantur. Florum lauendulæ manipuli quatuor. Rosarum alb. & rub. trarumque manipuli duo. Rorismarini, caryophyllatæ, cyperi recentis, corticum citranguli, singu. manipulus. Menthæ, saluiæ, thymi, sambuchi, foliorũ lauri, uel pulegii singu. manipulus semis. Caryophyllorum vnciæ quatuor. Galangę, nucis mosch. calami aromatici, zinziberis, cinnamomi, florum (malim radicis) ireos, singul. semuncia. Vini albi librę sex, (vel q.s.) Trita infundantur per octo dies in uitro bene clauso. postea utere. Egregia est ad manuum lotionem, si parum inde ad copiosam aquam puram miscueris. Poteris etiam destillata vti, & imponere moschi scrupulum, Epiphanius Empiricus.

Alia

Alia eiusdē eximia odoris suauitate oblectans, zibetti, moschi vtriusque drachma, ligetur in linteo subtili, & infundatur ad Solem uer aliquot dies in aquæ rosaceæ libris duabus.

Alia eiusdem, per quam odorifera. Ozimi, menthæ, sambuchi, iridis, hyssopi, balsamitæ, (sisymbrium interpretor.) satureię, melissæ, saluię, lauendulæ, rorismarini, singu. manipulus semis. Caryophyllorum, cinnamomi, nucis moschatæ. singu. vncia. Citrangula poma (è citriorum genere ouata specie, colore luteo) tria aut quatuor. Terantur & infundantur in aqua rosarum triduo. deinde lento igne destillentur. Destillatione paracta addes moschi scrupulum, & insolabis.

Alia eiusdem, excellentissimi odoris.

Aquæ rosarum libiæ tres, caryophyllorum, cinnamomi, sandalorum citrinorum, singul. drachmæ sex, florum lauendulæ manipuli duo. Assę dulcis drachmæ sex. Vini maluatici, aquæ uitæ, utriusque vnciæ duæ. Relinque per mensem in infusione ad solem bene clausa in uitro, uel su-

per fornace. Deinde in Balneo Mariæ destilla, & adde destillationi moschi drachmā semis. Tum rursus diebus decem in Sole vel super fornace relinque, utere. Mirum in modum odorata est.

Aquæ odoratæ Andreæ Furnerij, in libro eius Gallico de decoratione naturæ humanæ.

AQVA miræ suauitatis, pro suffiendis lectorum linteis, unde locus uniuersus grato odore spirat. In paruam phialam vitream immittes octodecim aut uiginti grana moschi, & zibetti, & ambræ parum, deinde aqua rosacea impletam igni appones, & cum incaluerit auferes, & bene obstructam refrigerari sines. post quam biduo sic reliqueris, vtêris deinceps. Tam elegans est, ac destillata fuisset. Cum indusium aut lintea suffire uolueris, pones eam in uase ore largo, & supra eam bulliētem vestimenta extendes, ut uaporem imbibant.

Alius modus aquæ odoratæ, quam uocant, cassolettam, id est capsulam. In uas
parum

paruum ex orichalco ſunde modicum aquæ roſaceę moſchatę,& modicum zibetti, & caryophillos, agallochum, ſtyracem calamitam, omnia trita ad ignem miſceto: & exhalante inde vapore imbues quæ uolueris ueſtimenta Mirabilis eſt odor,quem conſerues, uas diligenter claudes: & cùm videbitur, amplius roſaceæ affundes, vt renouetur.

Alius. In aquæ roſaceæ, libras quatuor immittes aſſæ dulcis craſsiuſculè tritæ. ſtyracis, & caryophyllorum, camphoræ, agallochi ſingulorum unciam. Moſchi, zibetti, vtriuſque grana uiginti. Hæc pariter indes in uas uitreum membrana clauſum, decē aut duodecim foraminibus modicè pertuſum & uas ipſum incacabo aqua pleno per horas quatuor bullire permittes quaſi in Balneo Mariæ. Poſtea refrigeratū, colabis per linteum ſubtile,& in uitreo uaſe ſeruabis, in quo moſchi grana quindecim iniecta fuerint, quibus cum aqua iā dicta perfuſis, (dilutis) uas obſtrues, & per quinque dies inſolabis, Sic aquam habebis longè odoratiſsimam.

Aqua odorifera & ſecreta, cuius pars vna cum decem aquę purę partibus mixta, totam facit ſuauiſsimam. Moſchi grana uiginti plus minus, (prout odor eius magis minúsve tibi placuerit,) nucis moſchatę, charyophyllorum, galangæ, ſpicæ nardi, granorum paradiſi, macis, cinnamomi, ſingulorum uncia. Omnia trita indantur in uas uitreum deſtillationi idoneum, affuſa aquæ roſaceæ ſeſquilibra aut circiter. Sic per quatuor aut quinq; dies relinques. poſtea addes ter tantum aquæ roſaceæ, & totũ hoc deſtillabis in alembico in cacabo pleno aqua bulliente tanquam in Balneo Mariæ. Aquam inde collectam diligenter occluſam ſeruabis ad eundem vſum, vt ſuperiorem.

Alia excellens. Aquæ florum citri librę duæ. Aquæ de roſis rubeis libra: de myrtis, ſelibra. Roſarum moſchatarum bona quantitas, & ſimiliter iaſmini (ſcilicet florum.) caryophyllorum ſemuncia. Aſſæ dulcis bene contritæ vnciæ tres.

Vernicis uncia. Styracis calamitæ & rubei, utriuſque ſemuncia. Omnia trita & aquis

aquis admixta destillabis in alembico uitreo cum capite & recipiente diligenter luto septis, ad exiguum ignem aut in balneo Mariæ, uel in cacabo aquæ bullientis.

Aqua odoratissima, qua cũ etiam oleũ destillatur. Illa quidem uel cum centuplo aquæ puræ, permixta, totam sua suauitate imbuit. hoc verò etiam cum millecuplo. Myrrhæ electæ, puræ, recentis & pinguis in frustula minutatim contritę libra. Succi rosarum selibra. Mixta in alembico destillantur in cinerib. vbi primum lento igne aquam separabis, aucto deinde oleum: demum aquam ab oleo secernes. Aqua illa faciei nitorem conciliat. Vulnera efficaciter glutinat tum uetera tum noua. Oleum verò maximè preciosum est, & eadem quæ aqua efficit, sed multò celerius: verbi gratia, horę spacio, quod aqua diei. Aquę huius destillatę uncia centenis aquę puræ admixta, omnes reddit egregiæ odoratas olei verò uncia, aquæ puræ etiam centenis libris addita, idem facit.

Aqua rosacea moschata, quæ ad aliâs etiam compositiones requiritur. In vase uitreo

uitreo quod inferius largũ, ſupra anguſtũ ſit, moſchi grana duodecim aut amplius ĩmitte, & ſic mẽbrana clauſum per quatuor aut quinque dies inſolato. Deinde uas aliud ſimiles roſis repletum modicè ſiccis & tuſis obſtrues linteo tenui & raro, vel cilicio. Tum os uaſis quod roſas continet, impones in os alterius quo moſchus continetur, & diligenter luto obſtrues ambitum, & inſolabis, ita ut uas roſarum ſuperiore loco ſit, alterum inferiore, in feneſtra aut alibi, ubi calor Solis vehemens ſit. Poteris etiam roſas modicè ſiccas & contuſas, optima aqua roſarum aſpergere, & ita in deſtillatorium immittere, &c. Hac aqua longè ſuauiſsima, tum per ſe vtêris, cum uolueris, tum aliis compoſitionibus eam admiſcebis.

Aquæ deſtillatæ Coſmeticæ, hoc eſt ad ornatum pertinentes.

AQVAE deſtillatæ coſmeticæ in aliquot differentias diſtrahuntur. Alię enim faciei conueniunt, ut colorem eius reddant,

dant,album,roſeum,nitidum,e trugas amo ueant, à Sole præſeruent: aut ut maculas & ſcabritiem in ea aboleant. Aliæ ad capillos & colorem in eis mutandum pertinent. Aliæ dentes dealbant.

Non debet autem omnis coſmeticorũ vſus in honeſtus,& homine probè inſtituto indignus videri. Nam Galenus quoq; clariſsimus medicorum coſmetica medicamenta non pauca præſcribit in opere de cõpoſitione ſec. locos: & ſæpe vtilem & honeſtum eorum uſum eſſe docet. Nam maritorum quorundam improbitas paruis & leuibus coniugum vitiis, ab amore earum ad pellices & meretrices auertitur: & vitia quædam huiuſmodi ſunt, vt hominem ingenuũ cum iis in publico apparere pudeat. nonnulla etiam moleſtiam inferunt,dolorémve aut pruritum, vt tubercula quædã in facie, &c.

Nos quidem hæc non mulieribus aut aliis hominibus,ſed medicis tantum ſcribimus,quos viros bonos, & prudẽtes eſſe cõuenit: vt cum aliâs honeſtis iſtis remedijs utantur, tũ imprimis cum huiuſmodi à Re

gum

gum & principum nobiliumque matronis ſpectatæ probitatis requiruntur. Plura de iſtis, & quid coſmetica ars, qua honeſtus ornatus quæritur, à commotrica & fucatoria differat, leges apud Galenum & compoſ. medic. ſec. locos libri. 1. cap. 2.

Aqua coſmeticas ſimplices hic nou referemus, vt ſunt aqua florum fabarum, fragorum, roris, lactis caprini: Vide ſupra de aqua fragorum, & de eadem ac cæteris apud Brunſuicenſem aut Ryffium. Habet & aqua uitæ uim coſmeticam ut ſuo loco recitauimus.

Aquæ deſtillatæ de foliis perſici & ſalicis, æquo pondere mixtæ humectata inde tubercula in facie rubicunda, Galli uocãt [rubiz,] perſanant.

Vinum aromaticum ad ornatum mulierum, quæ cutim albam, ſubtilem, puram & coloratiorem reddit. Zinziber & cinnamomũ pone in uino, & deſtilla ad modũ aquæ roſaceæ. Valet etiam contra omnes frigidas complexiones, & maximè contra paralyſin, Arnoldus in libro de uino.

Coſmeticam aquam, qua cum mulieres

cutem

cutem crassam, nigram & squamosam emẽdant, ex argento uiuo cocto in ouo crudo &c. habes apud Nicol. Massam de morbo Catolico lib. 6. cap. 2.

Aqua ad faciei candorẽ. Spumę argenti lib. s. Tritam cerne. & in aceti albi lib. 2. decoque at tertiæ partis consumptionẽ, rudè agitando, decoctã destillato. Tandem addito caphurę semũciam aphronitri, olei de tartaro, aluminis scissilis, sing. unciam. Colato per pannum crassiorem, faciem & collum illine Epiphanius Empiricus.

Alia eiusdem ad faciei nitorẽ. R. radicũ lilii, ari, dracunculi, singularum recentium selibram. Aquæ florum fabarũ sesquilibrã. Aquę rosaceæ, uncias octo. destilla. adiice muscho carij, cinnamomi, utriusque drachma duas. Faciem bis die abluito.

Aqua ad eundem vsum elegens, eiusdem. R. Florum fabarum, amygdalorum amarorum, persici foliorum, sing. vncias tres. lactis caprini, quantum aliorũ omniũ destillatis adde 6. vel 8. ouorum elixorum albumina, quæ misceri agitariq; cum aqua destillata oportet: mox iterum destillato

atque

Atque caphuræ drachmas duas admiſceto.

Aqua Gallicana, ad lentigines omnem ſcabritiem & maculas faciei. Tartaria ad albedinem vſque cremati libra. Maſtichæ, tragacantæ, utriuſque ſemuntia. Camphoræ drachmæ ſex. Albumina ouorum quatuor. Trita mixtaque in aqua roſacea deſtillentur. Remediantur cum admiratione, Epiphanius Empiricus.

Aqua cõcilians faciei roſeum & formoſum colorem. R. pintã aquæ vitæ ter deſtillatæ praſilii vnciam: caryophyllos numero decem & totidem grana paradiſi. cubebas quinque numero. Omnia trita & cribrata cũ aqua uitæ perparum feruefacies in uaſe diligẽter operculato, ne quid ullo modo expiret. Deinde refrigeratam hanc mixturam deſtillabis per alembicũ uitreũ omnino lento igne, & habebis aquam bonam & claram. Cùm vti uolueris, ſpongia inde madida faciem uel cutẽ alicuius tinge. Facit enim ſine dubio colorẽ roſeũ, candidũ formoſum. Et durat iſta tinctura longo tẽpore: nẽpe per duos uel tres annos. Quòd ſi aqua uitæ defuerit, accipe uinum rubeum

rubeũ de Rupella quod reperiri põt optimũ menſura ſemiloti. maior enim uini mẽſura eſſe debet quàm aquæ uitæ: Sed aqua vitæ multò melior eſt ad hanc aquam parandam. Hæc aqua cutem hominis ſubtiliter & mirabiliter ornat, Ex codice manu ſcripto ſine authore.

Huic ſimilẽ mox ponem⁹ ex Gordonio.

Alia rugas maculas faciei tollens,& cutim clarificans ex albuminibus ouorum deſtillatis. Vnde ſupra inter aquas ſimplices in Balneo Mariæ deſtillatas.

Aqua mirabilis quæ delet napas (tubercula ſeu puſtulas papuláſve aliqui napas vocant. Itali puto) Lupinas, glandulas, ſcropulas, porros, id eſt verrucas, & omnia naſcentia mala vbiuis in corpore tollit. Olei laurini libræ duæ. Thuris albi, maſtiches electæ, gummi Arabici, terebinthinæ claræ, ſingulorum drachmæ tres. Tritis terendis miſce omnia & deſtilla per alembicum. Et in aqua iſta ſic deſtillata infunde ſelibram cineris terræ, & iterum deſtilla: & ſerua aquam tanquam theſaurum, Innominatus. Videtur autem,

hic

hic liquor oleum potius quàm aqua futurus: & nisi cinis adderetur, recte destillatis balsamis adscribi posset.

Aqua cosmetica faciem dealbans, & calculum comminuens, descripta est nobis supra circa finem tituli vbi de viribus liquorum destillatorum in genere egimus. Vide etiam Rogerium tractatu 4. capite. 5.

Cosmeticas quasdam ad faciem reperies etiam, mox in sequentibus ad capillos inscriptis. Sunt inter balsama quoque inferius quæ ad ornatum faciant.

Aquæ destillatæ aliquot ad facies ornatũ ex Andreæ Furnerij libro Gallico de decoratione naturæ humanæ.

AQVA ad nitorẽ & albedinem faciei.

Florum rosarũ albarũ, nymphææ, sambuchi. liliorum ademptis crocis, fabarum, singulorum istorum florum libra. Aquæ frangorũ selibra. Medulæ panis albi quantum videbitur. Albumina ouorum duodecim. Thuris albi vnciæ duæ. in his omnibus per noctẽ infundatur cerussa trita. Destillentur oĩa in alembico vitreo aqua ex tracta-

tracta Soli exponatur. Ea abluatur facies manè & vesperi, ita ne abstergatur.

Alia, vt facies & reliquæ corporis partes pulchram & iuuenilem speciem retineant. Aquæ vitæ vnciæ duæ. Aquæ de floribus fabarum, rosaceæ, vtriusque vnciæ quatuor. Nymphææ vnciæ sex. Mixtis omnibus adiice tragacanthæ albissimæ drachmam, per sex dies insolatam hanc aquam colabis linteo puro. Vsus eius est manè, ita vt non abstergatur.

Alia ad splendorem & formam faciei. Aqua de albuminibus ouorum recentium per spongiam facta cum æquali mēsura succi limonum, destilletur vt rosacea. Huic aquæ postea addes lixiuii communis circiter duas vncias: & limonem integrum contusum (decorticatum potius) immittes, post octo dies exprimes ab eo succum. & miscebis cum aqua. Facies prius abluta aqua pura, & abstersa, hac aqua destillata lauetur nitorem. Nitorē elegantē conciliat, cutim conseruat, & omnino optima est.

Alia qua utebatur Isabella ex Arragonia ducissa Mediolani. Florem farinæ fru-

menti ſubigito cum ſextario lactis caprini, inde panem in furno leniter coquito,& ex trahito antequam nimio coctus ſit. Huius panis medullam per minuta fruſtulam diuiſam aut friatam,& in alio recenti lacte caprino infuſam per ſex horas relinquito. Amiſcebis aquam è duodecim albuminibus ouorum cum ſpongia factam, calcis deputaminibus ouorum vnciam. camphoræ, aluminis ſaccharini, coralii albi ſingulorũ drachmas duas. Omnia hæc trita cum liquidis incorporentur, & in alembico vitreo deſtillẽtur. Aqua inde proueniet optima, & vtiliſsima ad tollendum omnes moleſtias in facie naſcentes. Decorem faciei quàm fieri poteſt ſummum conciliat.

Alia formam faciei concilians. Folia roriſmarini, & tartarum album cum vino albo miſcebis,& aqua inde extracta per alembicum vtêre vt præcedentibus ad eundem effectum.

Alia ad idem. Flores fabarum in bono vino albo per vnum aut alterum diem inſolabis in lagena vitrea, deinde lento igne deſtillabis. Vſus eius eſt manè & ſero vt ea

abluatur

abluatur facies, ſed eadem ſemper prius lauetur decocto ceruſſæ. Et breui tempore videbis effectum.

Alia quæ omnes maculas tollit. Cryſtalli & coralii partes æquales pone in vaſe vitreo cum aqua limonũ digitum tranſuerſum ſuperante. hoc vas obſtructum in loco aliquo frigido vt in cella vinaria, in terram impones, (addẽdum erat per quot dies,) Deinde limaces abiectis teſtis aqua modice ſalſa toties lauabis, donec omnis eorum viſcoſitas abierit. Tum deſtillabis & ſeruabis aquam. Deinde ex rapis etiam minutatim conciſis aquam elicies in alembico. Vſus tempore, accipe primæ aquæ cochlear vnum, ſecundæ quatuor, & tertij quatuor, miſce & ablue faciem, quæ tamen prius abluta ſit aqua pura & abſterſa.

Alia ad idem mirabilis. Accipe limaces ſine teſtis ſuis, & laua vt ſupra dictum eſt. deinde ſalis (aliàs ſalis gemmæ) contriti vnciam in vaſe vitreo ſparges, & limaces ſuperimpones. tum rurſus ſalem alterum ſperges, et limaces ſuperimpones, idq́;

alternis facere perges donec tertia pars vasis impleatur. Tunc affundes ſucci limonum tãtùm, vt ſupra ſalem & limaces duobus digitis excedat,& deſtillabis. Aqua iſta utêris vt ſuprà ſcriptum eſt. Quòd ſi deſtillandi commoditas nõ fuerit, ſimul omnia mixta inſolabis vaſe clauſo,donec vngueti formam recipiant, eóque vtêris veſperi. ut aliis ſupra ſcriptis unguẽtis,(facie prius abluta, abſterſaq́ue, & poſtridie manè ablues faciem cum aqua de floribus fabarum. Hoc etiam in Antidotario Gordonij legimus.

Alia non deſtillata. Duodecim limones, ſingulos in quatuor partes diuiſos, in bono vino albo pone. Hoc liquore vtêris ſicut aquis prædictis. Feliciter ſuccedet.

Poſt hęc ſequitur eiuſdem effectus aqua deſtillata ex ciconia tenera, quam ſupra deſcripſi inter Aquas medicinales ſimplices.

Alius modus optimus & ſecretus. Oua ſex recentia, vini Maluatici ſelibra pipio nondum totus plumis veſticus, caſeus à preſſura recens cui nihil ademptum ſit butyri, arantia poma 8. olei de tartaro vnciæ 3.

vnciæ 3.ceruſſæ vncia. Terentur quæ teri poſſunt, & miſceantur omnia, ut deſtilentur igne lento.

Aquæ uſus eſt ut præcedentium. Cutem reddit elegantem, ſubtilem, teneram, quàm fieri poteſt maximè.

Lotio ſiue aqua regia quæ tollit omnes maculas. In aquam terebinthinæ claræ, quanta de libris duabus extrahitur, impone maſtiches ſemunciam, thurris albi vncias tres, tragacanthæ ſemuntiam. Trita commiſce cum aqua, & deſtilla. aquam ſeruabis. Deinde axungiam porci maſculi nõ ſalitam liquato, & per linteum duplex colato. Deinde accipito, zinziberis albi, caryophyllorum, cinnamomi, euphorbij, ſpicæ nardi, camphoræ, ſingulorum uncias duas. nuces moſcatas tres. Trita hæc omnia cum axungia colata, vt dixi miſceto. his adde uncias duas argenti viui ſepius ab luti cum ſale & aceto & per corium traiecti, & cum hoc incorpora ſcoriam (la feuil le ou de la la uére, vt Gallicè ſcribitur) argenti fini (de couppelle.) Omnia ſimul mixta deſtillato, aquam ſeruato. Poſtea

accipe aquæ de terebinthina prædictæ vncias ſex, & poſterioris aquæ de axungia duplum miſce: & cum vti volueris, abluito faciem prius cum decocto ceruſſæ & abſtergito. Tum de aqua iſta commixta circiter ſex guttas in volam manus effunde, & vbi volueris illine, & locũ illitũ intege donec ſiccetur. Effectus ſequetur mirabilis.

Alia de limacibus. Limaces albæ triginta. Lactis caprarum libræ duæ, Adibis porci vel hœdi recẽtis vncię tres. Cãphoræ tritæ drachma, deſtillentur in alẽbico vitreo.

Alia. De medulla panis frumentis albiſſimi ſex vnc. infunde & laua in libris duabus lactis, Miſce diligenter, & deſtilla, vt ſupra, & laua.

Probatur, etiam aqua deſtillationis albuminum ouorum.

Alia candorem faciei inducens. Myrrhę vncię duæ: thuris albi, maſtiches vtriuſque ſemũcia. zinziberis albi drachmæ tres cinnamomi electi argenti ſublimati, vtriuſque drachmæ duæ. Camphoræ drachma. albuminis ouorum libræ aut ſeſqui. Omnia diligenter mixta ponantur in ventre

gallinæ

gallinæ iuuenis & bene habitæ, exenteratæ. Quòd si voles, gallinam simpliciter adiicito, sed pelle ¦de tracta minutatim diuisam. addantur etiam lactis asinini, aut caprini sextarij circiter tres. Destilla in alembico vitreo.

Vt facies eleganter splendeat. Oua recẽtissima triginta macerato in aceto quam acerrimo per tres dies & noctes: deinde cũ acicula pertundito, vt quicquid humoris continent effluat. Hæc in rosario destillabis vt facies eo abluatur.

Aqua faciem clarificans. Radicem serpentariæ purgatam & concisam in tenues rotulas per dies nouem macerabis in vino albo ita vt quotidie vini recentis selibra aut amplius affundatur, deinde accipe omẽta (toyllettes Galicè) hœdina mense Maio seruata numero sex: oryzæ contritæ & coctæ in tribus libris aquæ solani nigri, & libram de farina oryzæ, aquæ prunorum syluestrium selibram, fabarum contritarum sine corticibus quæ in aqua iam dicta bulliant. His adiicies duodecim poma putrida, & oua decẽ. radicum iridis cõmunis

aut iridis Florentinæ mani. duos. mellis libram amygdalorum amarorum selibram. gummi Arabici, sarcocollę, tragacanthę, boracis, camphoræ, singullorum drachmas duas. lactis ouilli, libras sex, terebinthinæ Venetę uncias duas. aquę de floribus nymphææ libras duas. Hæc pariter in alembico destillentur igne lento. Aqua destillata Soli exposita sæpiculè moueatur.

Alia quæ maculas cutis delet & dealbat. Boracis vncia. camphoræ drachma semis. aluminis communis drachmę tres. gummi Arabici, & tragacantę, utriusque semuncia. sarcocollæ, assæ dulcis utriusque drachmę duæ, cerussæ uncię quatuor. Omnia hæc tere, misce & infunde in aquę serpentariæ aut(&) de floribus lilii utriusque selibram, unà cum aquis de floribus genestæ, de solaneo, de nymphæa, singularum unciis quatuor. Mixta destillabis in alembico uitreo.

Vt facies clara & iuuenilis fiat, adeò ut uix maiorem quindecim annis ętatem prę se ferat. Oua gallinæ recentia sine corticibus duodena. cinnamomi uncia. lactis asini lib.

ni lib. Aqua inde per alembicum detracta ablue faciem,

Coſmetica quædam ex Antidotario Gordonij.

R. RADICVM lilii, rad. dracunculi, ari, cicerum excorticatorum, orizę amyli, ceruſę lotæ, ſaponis Gallici, ana unc. duas. Ponantur in olla noua cooperta, decoquã tur in furno, & conterantur. Tum R. tragacanthę, gummi Arabi. ana unciam. infundantur in aqua de floribus ſabarum. Deinde porcellanas tempera in aqua limonum, donec poſsint malaxari. adde boracis ſemunciam. Hæc omnia cùm valde exigua axungia porci, miſceantur cum aqua fabarum. Hinc facto quaſi unguento illine totam faciem mane & ueſperi, & ablue cum aqua tepida, colaturæ furfuris. Hoc medicamen abſtergit, purgat dealbat: denique faciem reddit ſumme & mirificè uenuſtam, planam, æqualem, gratioſam.

Aliud. Limones ſciſsi in tres uel plures partes, decoquantur in uino albo, quo cum facies abluatur.

Aliud

Aliud ad rubificandum poma maxillarum, (cui ſupra quoque ſimilem deſcripſimus.) R. Aluminis, braſilij, granorum ex quibus fit perſicum rubeum, terantur cum aqua vini deſtillata. Inde plurimum illinatur locus quem libuerit rubificare. Quòd ſi adderetur per exiguum aquæ ſalis Ammoniaci deſtillati, color foret firmior ac diuturnior. Caueatur tamen iſta aqua Ammoniaci: quia omne corpus corrodit, & ſi vti libuerit minima quantitate adijciatur, ne corrumpat medicamentũ.

Qui plures liquores, deſtillatos præſertim, ad faciei puritatem & nitorem requirit, legat Rogerium tractatu 4. cap. 5. vbi is deſcribit aquam fabarum, & limonum, quarum uſus ſit uel per ſe, uel cũ compoſitione quadam, & cætera. item aquam cum bryonia & dracunculo compoſitam. & ſimplices, ex fragaria, ex haſta regia, ex herba muſcata, ex floribus nigellæ, & cætera.

Aquæ ad tingendos capillos & alios pilos.

Sponſam

SPONSAM Solis tritam (alias, Solsoſij ſemina trita) pone in lacte mulieris nutrientis puerum maſculum, decem (alias quadraginta) diebus. deinde fac oleum. Hoc oleum decoctum cum auro foliato leniter bulliendo per diem unum, mirabile eſt: nam ſi quis cum eo lauerit crines, auro ſimiles euadent. Eadem ſi facies illinatur & fricetur, plana & clara erit, vt angelica videri poſsit, continuando per quinque dies. Quin & viſum clarificat, & quem uis oculorum affectum intra decem (alâs à quatuor) dies curat: nec non omnes dentium dolore intra triduum: & ſi gingiuæ cum ea bene fricentur, vermes cadunt & moriũtur, Aegidius inter cuius aquas hæc numero quarta eſt. Si quis biberit de hac medicina nouem diebus, curatur à paralyſi de quacunque cauſa prouenìente, etiam ſi durauerit per quatuor annos, Lullus in lib. de aquis. Videtur autem hic liquor nõ deſtillatione, ſed expreſsione tantum fieri, vt dicam inter Olea ex ſeminibus.

Aqua ex lardo deſtillata, vt capilli longi & flaui ac ſplendidi fiant, & facies elegantior

tior. Lardi quantum uolueris radẽdo quã minutiſsimè cõſcindes, deinde in pila marmorea contundes ut paſtam ſubactam referat. Hac in alembico deſtillata liquorem album colliges, quo pilos & faciem inunges. Pulchritudinem enim eis & ſplendorem conciliat, Andr. Furnerius.

Aqua ex melle deſtillata pilos uenuſtos & prolixos reddit. Vide infra ubi dicemus de quintis eſſentiis ſimplicibus: & inter aquas quæ deſtillantur in roſariis.

Aqua dealbans, &c. ex talpa, ſexta inter Aegidij aquas. Talpam in puluerem redige cum ſulphure, & affuſo chelidonię ſucco relinque per aliquos dies, poſtea deſtilla. Hac aqua lauabis locum cuius uis beſtię, & dealbabitur. Eidem ſi admiſceas aquam, aliâs omittitur vox, aquam aloen & ceram, inungendo locum affectum curabis omnem guttam: & quod vocant noli me tangere, ſi emplaſtrum inde factum imponas. Iuncta ſimiliter ſcabiem capitis emendat, & curat guttam roſaceam emplaſtri modo impoſita. Cęterum cum lapide calaminari & aloe mixta, curat lupum perfecte

fectè,emplastro inde imposito bis in die, si etiam superfluitates eadem mixtura lauentur. Nullo modo autem intra corpus sumi debet.

Aqua tingens viridi colore. Cuperosę, id est vitrioli libra. Smerilli selibra. Destilla & vnge. Epiphanius Empiricus Capparorum aqua destillata virides uerè pilos & capilos efficit, Cardanus.

Aqua ad dentium purgationem benefaciens.

R. SALIS Ammoniaci, salis gemmæ. singu. uncias tres. aluminis saccharini sescunciam. destill. aut in li. duabus aquæ macerentur octo dies colenturque, dentibus lauando affrica, Epiphanius Empiricus. Alias duas similes ad eundem vsum reperies infra post Aquę fortis descriptionem.

Per descensum quomodo destillentur aquæ ex herbis, floribus et radicibus.

modus

Modus deſtillandi per deſcenſum aquas odoratas & efficaces ex floribus & herbis.

ACCIPE vas figulinum ſuper quod linteum lineum rarum extende, & ſuper ipſum roſas, (nam ſic roſacea fragans mirum in modum euadit,) aut vacinia florèsve alios aut herbas ſparge. Inde habeas patellam quæ vas integat, & ſuper fundum ignem pone. Sic deſtillatur odoratiſsima non ſolum, ſed etiam efficaciſsima aqua. Roſacea in Sole concluſa poni ſolet, vt fumi odore priuetur, cùm tamen odorem roſæ retineat, Cardanus.

Roſæ recentes linteolo ſuper peluim tenſo impoſitæ, ſi vas carbonibus ignitis plenum acceperint, deſtillant aqua multa & odora in eam peluim. Eodem modo flores reliqui, Syluius, Mihi quidem hoc deſtillationis genus pro ijs omnibus quæ frigida ſunt & refrigerare debent, commo-

dum

dum videtur, præcipuè si odore careant, vt pleraque omnia adstringentia: & magis etiam quæ frigida & humida sunt. Quinetiam multam aquam & breuiori tempore, minorique sumptu sic habebimus, nec periculum est quòd euaporent. Sed danda opera ne vas impositum nimis ferueat: & ne diutius quàm par est relinquatur, ne aqua adustionem recipiat.

Si duæ matulæ sibi applicentur & superior rosis impleatur & insoletur (interposito linteo) destillat aqua odoratissima in subiectam, Syluius. Aqua rosarum mosca ta quomodo in Sole fiat per descensum, præscripsimus, supra in capite de aquis odoratis. Palpebras inuersas emendat violarum florum luteorum humor, qui per se in vitream ampullam destillat. Vas impletur floribus qui diebus pluribus sole continuo macerãtur, vnde liquòr quidam colligitur in fundo, is oculis salutariter imponitur, Alexander Benedictus.

R. Turiones fœniculi, antequam floreant, succi plenos cum folijs. hos in phialam vitream imponito, non omnino tamen

men

men replebis:& os eius inuersæ in alteram phialam subiectam immittito, ac oblinito fermento, ne spiritus exhalare possint.

Pones autem phialas in foramine alicubi in pariete, solem meredianum feruidissimum uersus. Sic intra sex aut circiter horas aquam habebis vtilissimam ad lippitudinem & visum acuẽdum: cuius vtilitatem amicus in seipso expertus, qui aquam quoque ipse parauerat, nobis indicauit.

Squillæ recentes detracto cortice exteriore, cultro incisæ vasi infernè foraminulento, & supra operculato lutoq; munito imponuntur. Huius ollæ fundus immittitur in alteram ollam subiectam inscrobæ terræ, & luto cõmissura circundatur. Tum ignis excitatur circa superiorẽ ollam per noctem vnam (horas decem aut amplius.) Sic aqua defluit in ollam inferiorem: quæ cum farina vel pane mista, gustata mures cito necat: citius si lithargyri paucũ miscueris, Bulcasis lib. 2. & ex eo Syluius.

Est quando per descensum fiunt aquæ & olea quædam, quomodo ex resinosis arboribus vrẽdis pix, Syluius. Sed de oleis

quæ

per deſcenſum fiunt, infra dicemus.

Quædam medio ferè inter aſcenſum & deſcenſum modo fiunt, ut oleum uitrioli cucurbita in latus poſita tranſuerſa.

Deſtillatio in cineribus, vel arenis, aut ſcoria trita, &c.

IN cineribus deſtillantur tum aquæ, tum olea. Aquæ, mitiſsimo calore, quem manu tum cineres, tum ipſa deſtillatoria ua ſa tangendo diſcernes. Et fortè nihil intereſt in Balneo Marię aut cineribus quaſuis aquas deſtilles, ſi ignis modum obſerues. Nam in Balneo Mariæ aquam cui deſtillatorium vas imponitur feruere licet: cineres feruere aut calere nimis non licet: nempe cum herbæ, radices, flores, aut liquores aliqui ad deriuãdam ex eis aquam deſtillantur. Eò quidem ſuauiora, & empyreumatis minus olentia fieri creduntur in cineribus deſtillata huiuſmodi, quò lenius lentiusque res perficitur, ita ut capitellum non caleat, & aliquando inter unã & alteram guttã delabentem, circiter quinquaginta vnitates ab acelerante numerari

posſint. Olea uerò maiori igni & calore vehemẽtiore indigent: nempe ſicciore, ita que licet ĩ cineribus rectè fieri poſsit, quicquid in aqua fit, non conuertitur tamen. nam olea in cinerib. fieri poſſunt, in aqua bulliẽte nequeunt. Sed hæc res clarior fiet infrà ubi de quinta eſſen. docebimus. Facilis autem & in promptu eſt per cineres deſtillatio, ſi uas figlinum aut æneum mediocre, ſatis profundum, & cucurbitæ ſeu corporis deſtillatorii capax cinere tenui & cribrato aut arena tenuiſsima, eouſq; repleatur, ut quæ in uaſe eſt materia deſtillanda, tota infra cineres habeatur neque emineat. Hoc uas cineribus plenum ſupra quinque aut ſex ferreos cylindros aut bacillos pones: qui tranſuerſi de latere ad latus impoſiti ſint, tribus nempe lateribus foco impoſitis, eorum duo latera occupabunt, poſterioris, ſi res ad parietem fiat, non eſt opus. Anterior pars huius ceu quadratæ cõſtructionis aperta relinquetur, ut ignis illic fieri & ſubijci poſsit. Longitudinem laterum ſingulorum pedalem eſſe ſatis eſt: altitudinem digitorum ſex, aut circiter. Hęc omnia

omnia circunquaque luto (admiſtis fruſtulis teſtaceis)obfirmabimus, ut calor melius contineatur, duobus ſpiraculis relictis in angulis. Sed modus hic prorſum extemporaneus eſt, & pro uno duntaxat uaſe idoneus. Ego operoſiorem aliquando fornacem conſtruxi huiuſmodi. In angulo domus baſin cum lateribus & calce erexi, ad altitudinem ſeſquipedis. Super baſi fornacem rotundam cum hoſtio uno anguſto, longo latoq́ue inſtar parui lateris, (ita vt manus in ſeri poſsit,)qui cum claudere libet fornacem opponitur. Spiracula ſeu uentilia erant tria. Altitudo fornacis ad digitos circiter decem. Supra hanc fornacem eiuſdem circunferentiæ lamina ferrea impoſita erat, diametri ad duos pedes aut amplius circa hanc undique margo erigebatur ex crudis lateribus (nam pro fornace lateres coctos accepi) in orbem, altitudine ad duos palmos. Rotundum hoc ſupra laminas ſpacium cineribus replebatur. In cineres per circuitum circiter quinque uitrea deſtillatoria indebantur, ut eodem tempore, & eodem igne plures ſimul

aquæ, aut olea deſtlllarentur. Vndique autem fornax munita erat luto ſubacto cum aqua ualde ſalſa, cui pars aliqui fimi equini miſta erat. Eſt ſanè hoc genus fornacis ualde idoneũ, quòd exiguo igne indigeat, qui & ipſe in tali forma diutiſsimè durat: ut mane & ueſperi ſemel curaſſe ignem ferè ſufficiat. Debet autem is ex carbonibus tantum fieri, qui per bacillum ferreum, tantùm ut commodè per hoſtiolum inſeratur, in fornacem omittuntur. bacilli huius margines utrinque modicè eleuantur, ut carbones commodius contineantur. Opus eſt etiam bacillo ferreo oblongo (pro modo fornacis) in fine curuato ſecundum angulum rectum, & ibidem in fine aliquantulum dilatato, per quem moueantur & digerantur qui intus ſunt carbones, & de bacillo detrudantur. Sed hęc experientia melius cognoſcuntur. In his fornacibus, & quomodocunque in cineribus, tum alia aquarũ oleorumq́;, vt dixi, genera rectè parãtur, & præcipuè quæ ſicca in vino infuſa & aliquando uaſe optimè clauſo macerata fuerint, eundem prorſus odorem

dorem ſaporemque redditura: ut abſynthium, ſicut ſupra docui, gentiana, baccæ iuniperi, & aromata ex quibus deſtillatas aquas aureas denominant noſtrates, &c. tum aquæ uitæ deſtillatio aliquoties repetitur: in aqua hoc animaduerti, meliorem ſemper & puriorem partem primam fluere & quicquid phlegmatis eſt, (uel aquæ mortuæ, vt quidam uocant, quòd inutils, noxia, & ferè fœtida ſit,) poſtremum ſequi, quod in capitello vitreo pulchrè dignoſcitur. nam dum eſſentia purior, ignea ſcilicet & aerea fluit, nullum in capite ſignum apparet: ubi uerò iam phlegma commeat, aquæ ſtriatim fluentis ueſtigia manifeſtò apparent, quæ ut primum uideri cœperint, remouendum eſt uas recipiens, & quicquid in cucurbita ſeu uẽtre reliquum fuerint, tanquam inutile effundendum: & altera deſtillatio inchoanda, idque repetẽdum, donec nullũ amplius phlegma ſe probat, quod quarta plerunque aut quinta deſtillatione contingit. Poſt quam non amplius deſtillatione, ſed circulatione opus eſt, vt liquor rectificetur ut illi loquũtur,

& in cęlũ aut quintam essentiam uertatur.

Destillata uapore aquæ calentis uires & qualitates plantarum integrius retinent: sed quia excrementosa sunt, parum diu seruari possunt. Diutius quæ cinerũ aut scoriæ pulueratæ calore destillantur in uasis lapideis aut uitreis, quantunlibet multis, super longam aut rotundam fornacem tegulis intectam, quæ sustineant arenas altas plumbo alto cricundatas. Sed uasa hęc paulatim calfaciẽda & refrigerãda sunt priusquam aeri frigido aperiantur: alioqui mox rumpuntur, Syluius.

Vlstadius destillationem quandam in cineribus fieri iubet igne tam lento, vt possis numerare unũ duo tria per singula guttarum interualla.

Fructus quilibet bene maturos, concisos contritos destillabis in arena igne lento, Vlstadius.

Ex temporaneus quidam modus.

CONFICITVR & repente aqua, dum calefacto aut feruente succo, cyathus super ponitur uitreus, in quo fumus trãsit in

in guttas. guttæ inde collectæ in aquam coguntur. Sic acetum in aquam facilè uertitur. Vtilis hæc ad oculorum maculas & suffusiones detergendas, maximè si albo aceto ruta incoquatur, Cardanus.

Resinam larignam aliqui in vase ligne ponunt cuius fundus ad perspicuã, & quã fieri potest summum tenuitatem à tornatore redactus sit: sic in loco calido purior & tenuior pars destillat.

De rosarijs, id est instrumentis, quibus ex rosis et alijs medicamentis liquor stillatitius elicitur, igne subiecto plerunque immediate, ex carbonibus aut segmentis lignorum.

IGNIS in destillatione magis adustionis odorem communicat aquæ destillandæ quam carbones aut aqua, quod ut caueas arenam imponito patellæ in communibus rosarijs: aut potius fac vt arena inter ignem & patellam sit, necnon circa patellam, eamq́ue uitreatam si terrea est: nam & ex ære fit. Patellæ & alembici commissuram luto munies, fascia scilicet lintea luto inducta & aptè circumpositas, nec non

vas recipiens cum naſo alembici, Brunſuicenſis. Hodie quidam roſarias iſtas capellas ex ære faciunt, & ſuprà arenam ponũt herbas deſtillandas: & in circuitu patellæ (& infra ipſam quoque, ni fallor) ſpacium vacuum aqua replent, canali vbi infundantur ad id facto. Ignem autem uel ex carbonibus ſubiiciunt, uel ex lignorum ſegmentis breuiſsimis, quòd ignis flãma propter ambientem aquam minus poſſe nocere uideatur. Sed procul dubiò hæc omnia in uitreis uaſis multò fęlicius deſtillabuntur, ſiue in Balneo Mariæ ſiue in cineribus.

Acetum deſtillatione candidum redditur, cùm ad alios chymiſtarum & medicorum uſus, tum ut ſyrupo acetoſo meſceatur, de quo Bulcaſis uerba adſcribam. Cõſtrue atenor ſimile illi in quo deſtillatus aqua roſacea. & ſemper pone uas deſtillatorium ex uitro uel ex terra uitreata: & imple tres partes ex aceto bono, ut quarta pars uaſis ſuperius ſit uacua, ne cum ebullierit acetum effundatur. Deinde operi uas cum uaſe aliquo ſuperius, ſicut nouiſti, habente naſum, ut ſit in aqua roſacea: & fac

fac ignem leuem non fortem: nam si esset fortis, non fieret acetum adeò albũ. Oportet autem acetum quod destillatur, esse ex vino albo, & acerrimum. Sic album & purum colliges liquorem, & repones. Eodẽ modo destillari potest uinum, Hæc Bulcasis. Ego in uitreis uasis in cinerib. aliquãdo destillaui, quod aliquot hactenus annis seruo odore saporeq́ue aceto non destillato simile, colore tantum & substantia differens quibus aquam puram refert. Videtur autem Bulcasis sentire destillãdum esse acetum cum igne sine aqua, non in Balneo Ma. sed eo modo quem in rosis destillandis, & primum & secundum facit .i. sine aqua cum igne lignorum, aut potius carbonum. Nos in cinerib. optimè destillauimus. Dissoluuntur aceto forti, præsertim destillato, uel succo limonum; margaritæ, testæ ouorum, lapides renum, ucsicæ: coralium utrunque, eaq́ue post siccata prõptè friantur: præcipitata & sublimata in cinabrium, & in argentum uiuum redeũt, Syluius. Aceto destillato metalla resolui chymistæ aiunt. item urina humana destillata.

lata. Cannabis. folia in farinam uerſa, quòd caput feriant, potum ſuauiter inebriantẽ efficiunt. Cardan. Videtur aũt aqua ſuperinfundenda, & cum ſimul fermentata fuerint, deſtillanda, ſimiliter ut aqua ardens vel in roſario, aut ſimili inſtrumento, ubi ignis immediatè ſubiiciatur: & forte bis aut ter repetenda deſtıllatio.

Idem dixerim de auenæ aqua, de qua ſimiliter Cardanus: Aqua (inquit) ex auena deſtillata utantur. Moſcouitæ quòd uino careant. nec minus excalefacit aut inebriat quàm uinum. Cùm enim auena craſſioris ſit ſubſtantiæ, neceſſe eſt ut ex deſtillatione incaleſcat, attenuetur ac exacuatur, & ad naturam aquæ ardentis accedat, Hæc illę. Idem ſanè fieri poterit ex quouis potu inebriante, vt zytho, ceruilia, curmi, & apomelitæ, præſertim uętere: & eo qui cum milio decoquitur.

Mel inter deſtillandum inflari & exundare ſolet, cùm incalefactum eſt. hoc cauetur, cũm deſtillatio fit in roſario communi, ſuperimpoſito in patella ligneo cribro (cum ſetis equinis.) ita ut mel attingat.

De-

Destillaturus autem in cucurbita uitrea. puram & bene lotam arenam admiscebis, & ignem lentum facies. Aqua prima abiicitur, colligitur uerò secunda cui color aureus, & sub finem ruffus. Huius aquæ vsus est mulieribus ad capillos, ut augeantur, mollescant, & flauescant, ea madefacti præsertim in Sole. Defluuia capillorum emendat. Oculis tumidis & lippis medetur: & aquosas earum tunicas & caliginem discutit. Angulos oculorum læsos & vlcerosos sanat. Locis ambustis egregiè medetur, præsertim mollib. & teneris ita ut nulla cicatrix relinquatur. Posterior aqua, quę ruffa est, expurgat pus & saniem in putridis ulceribus, si ea lauentur, & imponãtur madida inde lintea, & cum ea repurgarit, carnem etiam producit, Ryffius. Vide Vlstadium.

DE OLEIS DESTILLATIS.

Et primum in genere: deinde particulatim: De oleis ex plantis, floribus, herbis, gummis, resinis.

finis, feminibus, corticibus, lignis:
De oleis compofitis illis quæ balfama uocant.
De oleis ex animalibus.
De oleis metallicis.

OLEA quæ uafis chymifticis fiue per defcenfum, fiue per afcenfum parantur, quædam fimplicia, quædam cōpofita funt. horum quædam ex pluribus compofica ut balfama, quæ artificialia uocant, aliquot: quædam ex paucis. Sunt quæ inter fimplicia & compofita media uideri pofsint, vt illa ubi uni medicamento contrito liquor aliquis additur, quo cùm maceretur & unà deftilletur, ut per id quafi vehiculū afcendat, poftea feparatur.

Itē quædā ex plantis fiunt earúmve partib. floribus, radicib. femi. corticibus, refinis, gummis, lachrymis. Quædam ex animalibus, earúmue aliqua parte, aut excremento. Alia ex metallicis, aut fimilib. vt ex antimonio plumbo, fuccino. Nos de fingulis loquemur, per tres iftas pofteriores claffes. De cæteris uerò oleis quæ alio quopiam modo fiunt, vt exprefsione, infufione

infusione, &c. infra seorsum tractabimus.

Vt oleum benedictum ex lateribus igni tis oleo restinctis destillatur per sublimatione, sic ex ladano, cera, liquoribus, gummis, resinis, ossibus, medullis, & aliis pingui humore abundantibus potest sublimando trahi oleum, Syluius.

Olei natura rebus mixtis siue à natura compositis omnibus inesse uidetur, cum sali etiam corpori aridissimo insit, vt Cardanus scribit. (Est etiam in sale pinguitudo, quod miremur, Pli.) sed aliis plus aliis minus. Est enim oleosus & pinguis humor qui in mixtis inest, non aqueus ille & facilis exiccatu, sed aereus qui etiam calidus est. Vtique enim elemento sui generis humiditas est. Hunc liquorem in quibusdam ipsa natura separat, non in plantis tantum per succos siue liquores, opoùs Græci dicunt: lachrymas, gummi, resinas, elæomeli: sed etiam in corporibus inanimatis, ut in metallicis pinguibus, surfure, argento uiuo: item in bituminum generibus diuersis. naphtha, succino, ambra, & petrelæo, cui nomé quòd è saxis effluat,

Manife-

Manifestissimè verò in animalibus, tum per alias eorum partes, tum præcipuè adipes, medullas, sanguinem & in iis quæ sanguine carent congenerem ei pinguem aliquem humorem. Idem neque excremẽtis deest, alui vesicæ, sudori, melli, ouis, &c. In solidis quidem tum animalium tũ plãtarũ partibus, iis præcipuè omnibus inesse uidetur, quæ fibras seu uenas habent manifestas, per quas scilicet nutrimentum attrahitur. Nutritioni enim dulcia maximè destinantur, quæ quidem facilè in pinguitudinem à mediocri calore vertũtur. quin & ipsa pinguia sub dulcia sunt. Et succi pin guis abundantia in iis maximè spectatur, quæ dulcibus multis aluntur. Pinguia tamen ipsa per se non nutriunt, quòd innatent, neque in massę seu chili in uentriculo ynitatem redigi possint. Iam pinguiusculus ille succus eò plus olei continet, quo in solidiore aut sicciore inest materia, vtpote syncerior & minus aquosus. Guaiacũ q dem quod iu aqua subsidit, eo abũdat. Rariora & leuiora ligna pinguem succum in gummi aut resinas cõuertunt, quamobrẽ

eo minus abundant: ſolidiora denſioraque & grauiora eundem retinent, vt guaiacū, iuglans, fraxinus.

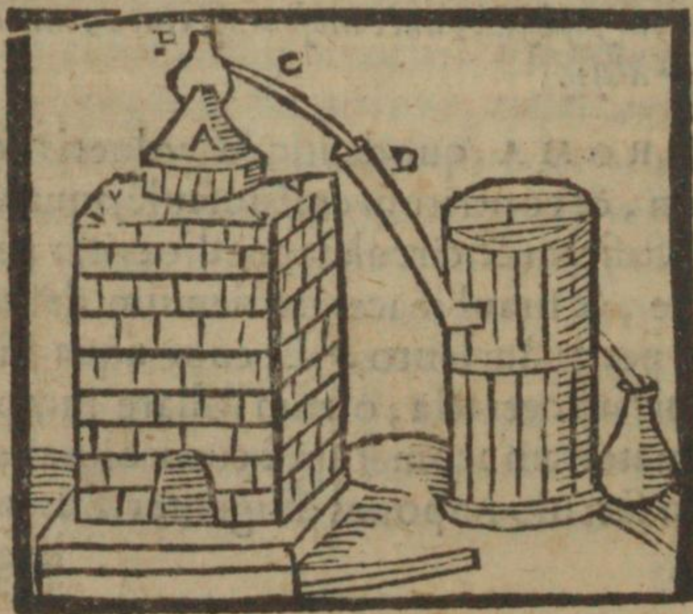
Porrò oleum lignis omnibus ineſſe vel cinis oſtendit. omnium enim cinis pinguitudinem ſuam habet, quam in lixiuium deponit. Adeò durabile eſt pingue aereum & magis etiam igneum, vt cùm terra comburatur, a qua euaporet, illa remanent, partim in cinere, partim in fuligine. quãquam in vtriuſque etiam illis terræ eſſentia reliqua ſit, vt ſola aqua abſumpta. videatur tota. Sed hæc ad philoſophos pertinent.

Quomodo extrahēdum ſit oleum ex aromatibus, ut caryophyllis, nuce moſcata, croco, macis, & alijs.

AROMA quodcunque volueris conciſum, & contritum craſsiuſculè, aqua vitę rectificata & circulata, mediocriter perfunde, & ſimul macerata demum deſtilla igne per quàm lento. Et cum aqua vitæ omni iam detracta, oleum ſtillare incęperit, materiam aromatum è cucurbita exemptam ſacculo impones diligenter filis obligato

ligato, & in prelo ad id apto exprimes, vtriusque fereis preli laminis bene calefactis. Sic expressum oleum destillare, rectificare & circulare conuenit: vt oleum syncerũ à crassiore materia separetur. Fæces deinde rursus digeri seu putrificari possunt cũ aqua uitæ prius separata, & denuò destillari. Et hic modus commodissimus vtilissimusque inter cæteros videtur, Ryffius: sed obscurius quàm oportebat, nos ut licuit uertimus.

Oleum quomodo per destillationem extrahatur è lignis, & similibus, uelut caryophyllis, ex Cardano.

IN vitreo vaſe A contrita ponuntur, & quanto leuiore licet igne deſtillantur: & ſi liceat aqua feruente circũ vas poſita oleũ elicere, longè erit melius. Summitati vaſis pileus vitreus B imponitur, ac luto ne reſpiret aptatur, cui de more canali aiacent, C cui alter canalis vitreus adiungitur D ita luto ſeptus vt nihil poſsit reſpirare. Hic per vas ligneum E tranſit, quod aqua perpetuò frigidiſsima repletum habere oportet, cannula detrahentes quicquid iam calorem contraxerit, aliam nuper hauſtam denuò addendo. nam ſic refrigidatur, fumique non vtuntur, ſed in aquam vel oleum tranſeunt, conuerſique per canalis partem obliquam & vltra vas aqua plenum expor rectam, guttatim in vas cadunt. Vt igitur vidi, primo turbidũ quoddam effluit, ſubſtantiam rei tenuiorem efferens, pòſt aqua clarior exit, demum oleum, quod exuſti potius odorem refert quam rei illius à qua defluxit. Hoc modo aquam etiam (ex herbis & floribus) deſtillatio fieri poteſt, ſed is longe melius per deſcenſum fit, &c. Sunt qui iuxta Fornacẽ moſchum ponunt alia-

que pretioſiora odoramenta, retinetque aqua odores non ſolum proprios, ſed etiã moſchi, & aliorum quæ apponuntur.

De deſtillatione per deſcenſum. Vlſtadius capi. xix. docet de hoc deſtillandi modo in genere: & priuatim de oleis ex lignis iuniperi, ex uitellis ouorum, ex nuce moſchata, & Benedicto: ex quo ego clarius & breuius rem oſtendere conabor. Docet igitur conſtrui fornacem A huic deſtillationi aptam, ſimilem foco qualis apud Germanos fit, ex lateribus non coctis, altitudine ſeſquicubiti vndique, excepto anteriori latere, (quod humilius fieri poteſt, & lateribus tenuibus tegi, ad imponẽdum aliquid vt feramenta, quibus ignis regitur, (latitudine trium cubitorum quoquo uerſus. In medio huius foci foramen B ſit tantum vt pes hominis immitti poſsit. (Erit autem hæc fornax etiã ad alium vſum apta, nempe ad ſigillandum ſigillos Hermetis, vt vocant: cum cucurbitæ vitreæ os in foramen furni inditum palmi, id eſt quatuor digitorum longitudine, & ſi quid amplius circa ipſum patet eo argilla obſtructo, vbi incan

duit

duit forcipe ſimiliter candente comprima-
tur.) Deſtillaturus ergo in hac fornace,
cucurbitam C accipe de optima terra: ſin
minus de cupro vel orichalco. hanc imple
vſque ad tertiam partem materia deſtillan
da. & include ei operculum D ferreum te-
nuiſsimum ex lamina ferrea. foraminibus
paruis plenum. Tum inuertes, & impones
os vaſis in fornacis foramen ad tres vſque
digitos inſerendo, & quicquid circunqua
que patet, luto diligenter explebis, ita vt ni
hil quicquam in hoc foramen decidere poſ
ſit. In parte autem inferiore foraminis cu-
curbitam E vitream ſubijcies (pro qua im
ponenda eximendaq́;. & vt videas quando
materia tota deſtillarit, anterior fornacis
pars debet eſſe aperta:) cui ſuperioris cu-
curbitæ os inſertum aptetur, (non lutan-
do tamen.) Tum ignis fiat ſuperius circa
vas quod materiam continet circumqua-
que. Sed ignis primò exiguus eſſe debet,
& à vaſe quantũ fieri pôt remotus deinde
paulatim & maior & vaſi ꝓprior excitari.

Sciendum eſt autem quòd à quauis ma-
teria, à principio aqua deſtillat, plus mi-

nus, ſecundum materiæ differentiam. Hæc cùm fluere deſierit, & iam oleum de ſtillare cœperit, euacuabis cucurbitam è vitreo ſubiectam, iterumq; ſubijcies: & ignē augere perges, & eundem propius vas excitare. donec nihil amplius olei deſtillet. Tunc enim ignis mox longe remouendus eſt vt ſuperior cucurbita refrigeretur. Deinde inferiorem, id eſt excipientem auferes, & oleum ſeruabis. Cæterum ignis, vt dixi, in principio perexiguus requiritur paulatim augendus ad quartum vſque gradum, duabus ex cauſis. Primum ne nimij caloris ſubito exceſſu omnis humiditas, etiam oleoſa conſumatur: quod præcipuè cauendum eſt, cum ex vitellis ouorum & nucib. moſchatis oleum deſideramus. Nā in aliis quibuſdam, vt ex lignis iuniperi, repentino etiam & magno igne excitato nihil deliqueris. Deinde quia lignum accenſum fortè cucurbitam lædere, vteret, rumperet: aut oleum ingrato odore afficeret. Porrò in oleo Benedicto ſimplici, augebis ignem ſaltem in fine deſtillationis, & deſtillandi locum huiuſmodi parare po

teris

teris. Foueam in terra fodito, longam, latam & profundam pro modo ollæ in eam imponendæ. Sit autem olla vitreata, aqua abluta, & ſuper orificium eius ponatur lamina ferrea tenuis, multis foraminibus perforata, ita vt lamina infra ſummum ollæ marginem ſit digiti tranſuerſi latitudine. Supra hanc impones aliam impones aliam ollam que materiam deſtillandam contineat, ſic vt orificia coniungantur, & omnia optimè lutentur. Tum fiet ignis circa ollam ſuperiorem, que tota ſic extra foueam præter orificium. Sed ſecundus hic modus incommodior primo eſt: quoniam aqua ab oleo ſeparari non poteſt: nec facilè cognoſci qu ando tota materia ſit deſtillata, niſi vſu & conſuetudine id cognoſcatur. Poteſt etiam fornax fieri in colle præcipiti, vt idem Vlſtadius docet: ego ne ſim prolixior, omitto.

Oleum de foliis citri, arantiæ, aut limonis cùm deſtillatur, primò aqua elicitur: deinde oleum, quorum vtrunque ſeparatim ſeruari debet. oleum quidē imprimis ſuaue & bonum eſt. Fit autem hunc in mo

 dum,

duum. Folia de quauis prædicta arbore, discissa contunde in mortario, & destillando aquam excipe, & cùm videris guttam aliquam diuersi coloris aquæ innatantem, mutato recipiente ignem auge, & oleum collige. idē modicè olebit adustionē. quòd vitium emēdatur, si diu Soli expositum relinquatur. Sunt qui iam dicta folia inter duo lintea siccent & conterant, adiiciantq; alia multa odorata, vt zibetum, moschum, ambram, styracem cal. ladanum, cinnamomum, benzoum: non quidem substantiam eorum, sed fumum duntaxat, hæc enim iniiciunt in aquam rosaceam super ignē, & vapore eorum folia imbuunt. His ita diligenter imbutis, accipiunt aquam rosaceam in qua macerata sint aromata quædam vt charyophylli, galāga, nux moschata, &c. per vnū aut alterū diē: eaq; madefactū puluerē foliorū in cineribus igne lēto destillēt, donec aqueus liquor separatus sit deinde aucto igne oleū excipiunt, quod lōgè gratissimi & suauissimi odoris est, Fur.

Empiricus quidā mihi retulit, hoc modo commode oleum separari ab herbis & ra-

radicibus. In terebinthina aut larigua resina lota (octies aut nouies) donec albescat herbas aut radices impone, & in arena calida relinque q.s. Deinde destilla igne lento: & profluet primò terebinthina, mox ab initio, aut si parum mouet conserta seu vniuersa deinde fluet, primum lacteo ferè colore, deinde flauescens. Deprehendes autẽ gustu quando liquor optatus fluere incipiat: colore mutato, vas recipiens quoque mutabis, vt seorsim excipias. postremus enim liquor ignobilior est, & extra corpus, vsurpandus: prior verò intra corpus Hæc ille. Ipse mihi videor oleum de baccis iuniperi vidisse hoc modo paratum.

Olea destillata quę intra corpus dantur, omnia miscenda sunt cum liquore aliquo, vino, apomelite, aut syrupo cum aqua destillata quapiam, alióue medicamẽto, vt infra etiam inter balsamelæa, dicemus, hoc est quòd empirici dicunt, oleis vt pote spiritibus, addendum esse aliquod corpus.

De oleis ex floribus,

Oleum ex croco paratur sic. Aspersa aqua vitæ digeritur materia, & abstracta per

destillationem aqua vitæ prælo expressu: liquor circulatus, ut supra scriptum est d: aromatū destillatiōe in genere, ex Ryffio.

Oleum de spica, ex Gallico libro furnerij. Herbam (flores potius) spicæ aut lauendulæ ad breue tempus insolato: tū in alembico aquam extrahito. Hæc per æstatem Soli loco quàm calidissimo exposita, oleū insuperficiem effundit, quod subinde ab aqua separatum seruabis. Nam & suauissimè olet, & aduersus morbos varios, præsertim frigidos, vtile est: & dolores tollit.

Eiusdem alter modus. In quanta volueris copia olei de amygdalis dulcibus, flores spicæ bene maturos macerabis in vase vitreo infimo equino per dies quadraginta: deinde lento igne dsteilla: postremò in Sole rectifica vase diligenter obstructo. Si tamen abdustionis odor sit, duo aut tria exigua foramina in cooperculo relinques: Sic in Sole purgatum, bonum & odoriferum remanebit.

Eiusdem tertius modus. Floribus spicę bene maturis vas vitreum imple, obstrue, & quotidie quantum poteris adijce. Hoc facere

facere perges diebus octo: deinde vas obstructum in fimo equino per tres menses putrificato. tandem destillabis: in alembico magna diligentia, & extractum oleum insolabis, ita vt semper quicquid clarius est, separes & reserues. Sunt qui materiã, vt primum ab igne (sic habet Gallicus liber, sed puto legendum à fimo, scilicet equino in quo macerata est per tres mẽses) extracta fuerit, Soli exponunt, & innatans aquæ oleum subinde remouent. Vbi verò flores oleum reddere iam desierint, quantum poteris exprimes, & succum expressum in Sole relinques vase inclinato vt supernatans oleum facilius separetur. Sic olẽ per quam odorũ habetur sine omni adustionis vitio, Huccusq; Furnerius. Idem oleum Ryffius fieri ait, vt oleum de rosmarino, concisis floribus in uino vetere maceratis, destillatisque ita vt alembici spiritus subinde refrigerẽtur, &c. Vide supra in Oleo de Rosmarino. Sunt qui hoc spicæ oleum publicè vendant, & balsamũ nominent, cum tabulis in quibus facultates eius descriptæ habentur. Valdè calidũ

& suc-

& ſuccum eſt. Noui ego mulierem quæ vnam & alteram guttam eius non ſine periculo intra corpus ſumpſit, ſed lumbricos inde multos deiecit. Miſcetur rebus quàm plurimis, odoris præcipuè gratia. Gutta eius cum multa aqua agitata, totam reddit odoratam. Medici etiam oleis vnguentisq́; calidis eam admiſcent, tum odoris gratia, vt uel gratum augeat & conſeruét, vel celet ingratum: ſuperat enim omnes odores: & fortè nullus liquor reperitur æquè ſimul & vehemens & ſuauis odore. Ex ſpica certè longè odoratior quàm ex lauendula fieri videtur.

Oleum roriſmarini quod vicem balſami gerit. Ampulam floribus roriſmarini impletam ſepelito in arena clauſam panno duplicato cerato, aut cum cera & coopertorio ita quòd non reſpiret, Arnoldus: duplici linteo, deinde etiam cera occluſam, Hollerius vſque ad mediam partem: & ſic relinque per menſem aut amplius, donec flores in aquam conuertantur. Hæc aqua ſeparata & ſoli expoſita per dies x. aut xx. (aliâs xl.) denſatur inſtar olei. Cor, cere-

brum,

brum, neruos, & totum corpus roborat. Pannos faciei & maculas delet, iuuẽtutem conſeruat. Gutta eius aquę impoſita, vt balſamum ſubſidit. Prodeſt ad telas & lachrymas (aliás maculas & alios affectus) oculorum, ſi gutta vna imponatur in oculos, bis aut ter ad ſummum Membra paralytica vt plurimum recalfacit, & ſanat aliquando. Phlegmati ſalſo reſiſtit. fiſtulas & cancrum quæ aliis nõ cedunt remediis, perſanat. Ad eadem facit aqua vitæ ex vino in quo decoctus ſit roſmarinus deſtillata, Lullus.

Ego roſmarinum non decoquerem, euaporat enim vis vini & quinta eſſentia: ſed in vaſe obſtructo macerarem aut putrificarem, deinde in Balneo Marię primum poſt in cineribus aqua ſuper fœces rurſus infuſa deſtillarem. Mecum facit Arnoldus de Villa noua, qui in libro de vino, (vbi ille de roſmarini etiam oleo eadẽ ſcribit, quæ iam ex Lullo ſcripſimus. ſi modo Lulli ea ſunt.) Sæpe (inquit) expertus ſum quòd aqua vitæ facta de vino in quo remollitus fuerit roſmarinus, curat phlegma ſalſum, ſcabiem, cancrũ, & fiſtulã, quæ aliter ſanari

non

non possunt. Sed hoc oleum rorismarini non aliter fit quàm è floribus verbasci oleum, non per destillationem.

Oleum rosmarini fieri debet ex floribus decerptis cum summis turionib. seu ramulis quibus adnati sunt, contritis, & in optimo vino vetere maceratis seu putrificatis. Debent autem destillari lento igne, ita vt alembici spiritus subinde refrigerentur: postea circulari, donec quoad eius fieri potest omnis crassa substantia à subtili separetur. Gualtherus Ryffius. Poterit autem destillari, vt coniicio, vel in cucurbita, præsertim breuiori, cum alembico: vel in retorto cum recipiente diuersæ figuræ, vel potius in duobus retortis, quorum alterũ si recipiens: vel in vasis æneis, quæ vesicas vocant pharmacopolæ, vt aqua cinnamomi, aut aqua ardens.

Eodem modo destillantur olea, vt idem docet, de vernice seu gummi iuniperi, de spicæ aut lauendulæ floribus, anisi semine, & multis aliis seminibus.

Chelidonii quarta essentia siue ignis qui est tanquam liquor olei, &c. quomodo pa-

retur

retur & in quem vſum, lege ſupra vbi de quinta eſſentia tractauimus. Licebit autem â pleriſque herbis & aliis medicamentis, oleum duplex, aëreum & igneum, eodem modo quo in Chelidonio illic præſcriptũ eſt, extrahere.

Oleum rutaceum. Cardanus lib. ſec. de ſubtilitate, venena quædam eſſe ſcribit, quę ſolo tactu occidant. Aduerſus hæc inquit, auxilium eſt, nõ hærere loco cuiquam donec incaleſcat manus: lotio frequens partium cum aqua tepida, olei quoque rutacei, non illius vulgaris, ſed eius quod eodem modo factum ſit quo & ſpicatum & caryophyllatum apud pigmentarios fieri ſolet, inunctio, Hæc ille. De oleo ex ſeminibus rutæ, paulò poſt ex Lullo ſcribemus, id verò cuius hic Cardanus meminit, ex rupta ipſa hoc eſt ſummis eius ramulis florentibus parandum exiſtimo.

De oleis ex ſeminibus & fructibus.

OLEVM de caryophyllis aliquando in Italia guſtaui, ſupramodum ſuaue &

efficax.

efficax. Id quo mō extrahatur, docuimus supra verbis Cardani, vbi de oleis extrahendis, in genere scripsimus. Item alio modo ex Ryffio, eodem scilicet quo ex quibusuis aromatibus, quæ in aqua ardēte macerata destillantur, donec aqua ardens separetur, & cum primùm cœperit fluere oleum, materia è cucurbita exempta exprimitur, & cætera. vt supra ex Ryffio scriptum est: qui huius etiam olei vires particulatim describit.

Oleum de nuce moschata quomodo eliciatur, vide superius vbi in genere tractauimus de destillatione oleorum per descēsum ex Vlstadio. Oleum de nuce moschata & inuolucro eius macis, eodem modo quo ex caryophyllis extrahitur, Ryffius qui vires vtriusq; singulatim describit.

Anisi oleum extrahitur, (vt ex alijs siccis quæ in plantarum genere sunt,) seminibus contritis optimo vino maceratis, deinde paulatim per ascensum destillatis, ita vt spiritus in alembico assiduè refrigerentur, &c. & liquore postea circulato. Vires eius Ryffius enumerat, nos omittimus vt

& alio-

& aliorum ferè vbi nullus peculiaris effectus aquis & oleis attribuitur, quin idem illis etiam à quibus detrahuntur remediis antè destillationem conueniat, nisi quod destillando subtilior & efficatior redditur.

Olea è baccis iuniperi, & è baccis lauri eodem modo fiunt: nempe contrita vino macerata, aut aqua pluuiali, destillantur eodem modo quo aqua ardens, vel in vesica ænea, vt pharmacopolæ nominant vel ita vt ex lignis & caryophyllis oleum trahi supra scripsimus ex Cardano: vel vt ex aromatibus ex Ryffio. Non multum enim referre puto, modo spiritus qui per alembicum feruntur, in ipso rostroque commodè refrigerari possint.

Vires oleorum istorum Ryffius recenset. Solent & agyrtæ apud nos oleum de baccis iuniperi vendere, cum tabellis impressis quæ virium eius catalogum continent. Hoc inter cætera etiam tertiana laborantibus mederi audio.

Oleum de frumento quidam faciunt exprimendo inter duas laminas ignitas: alii hoc pacto inutile fieri putant, & parari debere

debere vt oleum de iunipero, nimirum ex lignis iuniperi per deſcenſum. Meſue triticum excorticatum in uaſe ſublimationis etiam deſtillari ait vt oleum philoſophorum. Curat impetigines, & cutis aſperitates à ſiccitate natas lenit & humectat, & cæteras cutis infectiones emendat. A Raſi etiam in antidotario deſcribitur. Vide infra inter olea non deſtillata. Poſſet etiam de hordeo & ſimilibus fieri, tum per ſublimationem, tum per deſcenſionem, Monachi in Meſuen.

Oleum de ben (id eſt balano myrepſica) moſchatum, quod Furnerius retrabã vel retrahan vocat, precioſiſsimi odoris. E fructibus ben (qui Genuæ ſatis copioſe reperiuntur, eodẽ ferè precio quo amygdalæ) exprimes oleum vt ex amygdalis, ſines quieſcere, & impones moſchi ſatis bonam copiam: & ſic in vaſe vitreo bene obſtructo immittes in caccabum vt aliquandiu bulliat, deinde oleum per deſtillationem excipies, quod ſuauiſsimum & odoratiſsimum erit.

Olea quædam ex ſeminibus, quæ reperi in libro de aquis Raymundi Lulli.

HAEC olea ſeparatim conſcribere uolui, quòd dubitem an author per deſtillationē ea fieri voluerit, aut ſimpliciter per expreſsionem, in ſingulis quidem hæc verba adiicit, & extrahatur oleum ad modum laicorum: quibus innuere videtur, ſimpliciter per expreſsionem ſeminum in torculari, vt vulgus facere ſolet, colligendum eſſe oleum, præſertim cum ab iiſdem in Sole ſiccatis extrahi velit. Non dubium eſt tamen quin eadem ritè deſtillata longè efficatiora eſſent: ſed ad deſtillandum oporteret liquorem in quo ſemina trita macerantur cum eis reliqui, & putrificationem præcedere, &c.

Semina ſponſæ Solis macera in lacte muliebri quadraginta diebus: & deinde fac oleum ad vſum (modum laicorum. Vide ſupra inter liquores coſmeticos.

Oleum ex ſeminibus rutæ. Rutæ ſemina trita miſce cum auro foliato, & pone in aceto per diem vnum. Deinde leuiter ad

Solem deſicca, & extrahe oleum ad modũ laicorum. Id precioſum eſt & uenenis reſiſtet, ita vt vomitu reddãtur: quòd ſi quis ſecundò inde biberit, reliqui etiam humores ab eo infecti eiicientur: ſi tertiò, curabitur perfectè intra tres uel quatuor dies.

Omnem dolorem oculorum curat ex quacunque cauſa, dummodo pupilla illæſa ſit, ſi oculi bis die hoc oleo lauentur, & gutta vna in oculum infundatur, curabitur enim oculus intra tres, vel quatuor dies. Si à ieiuno bibatur, non ſinet venenum appropinquare ad hominem illo die. Quòd ſi quis etiam lætali vulnere ſaucius inde biberit ieiunus euadet, modo reliqua cura vulneris fiat vt par eſt. Item à ieiuno potum, guttam omnem & ſcabiem depellit: & hydropem ex frigida cauſa natum, ſi vel biduo ſumatur. Denique membra omnia dormientia (paralytica, inunctum ſcilicet,) excitat & reſtituit. Ruberta (ſi rectè legitur, forſan à colore: ego Sperma potius legerim) id eſt oleum naſturtii Naſturtium (malim ſemina naſturtii, vt in reliquis ibidem, ante & poſt oleum) madefactum

factum acri aceto. ſicca in Sole, & extrahe oleum ad modum laicorum.

Hoc mixtum cum aloe & oleo laurino curat omnem ſcabiem & guttã, locis inunctis. Cũ aloe & carbonibus de vlmo potũ tertianam & quartanam curat, & omnem rupturam in corpore. Cum ptiſana coctũ & potum, ſanguinis fluxum ſiſtit, & aluũ aſtringit. Cum furfure coctum & potum omnem guttam depellit. Oleum de ſeminibus pimpinellæ. Pone ſemina in vino rubro per aliquot dies, deſicca, tere, & fac oleum ad modum laicorum. Potum hoc oleum à ieiuno arenam & quemuis calculum veſicæ, etiam conſummatum ex quacunque materia diſſoluit, frangit, expellit. Aggrauata hominis membra alleuiat, Hæc ille.

De oleo ex baccis iuniperi deſtillando, primum per aſcenſum, deinde per deſcenſum, vt ex amicis accepi.

R. SEXTARIVM vel modium plenum baccis iuniperi, contuſas biduo macera in aqua fontana: deinde pone baccas illas una cum aqua in aqua maceratæ ſunt

in cucurbitam aut veſicam, vt vocant, ex cupro, quam replebis ita vt vacua remaneat menſura duorum aut trium digitorum. Tũ igne ſubiecto mediocri deſtillabis per omnia tanquam aquam ardentem. hoc eſt per fiſtulam ſiue cannam quæ tranſeat per vas aqua frigida plenum.

Redditur autẽ aqua copioſa, ita ut vas recipiens vnum non ſufficiat.

Tandem oleum ſequitur, quod permittendum eſt in aquam defluere, cui innatabit. ſeparabis autem vaſe, in quo eſt, angu ſti colli inuerſo, ita ut aqua permittatur effluere, donec modicũ adhuc ſuperſit. quod deinde oleo in aliud vas transfuſo ſeparabitur. Reddit autem baccarum ſextarius, vt in Alſatia vocant, olei circiter quatuor vncias. Alii vt oleum ab aqua ſeparent, imponunt in calicem vitreum cui pes ſit adẽptus arte per fillum ferreum cadens, aut caſu, ita vt exiguum in imo foramen relinquatur. tranſit enim aqua, & cùm ad oleũ peruentum eſt obturatur foramen, & effunditur oleum in vas vbi ſeruari debet. Sunt qui ſimpliciter deſtillantes, materiam

in

in deſtillatorio ſæpe moueāt, ne aduratur. Et ſimiliter aiunt aromata trita, ut caryophyllos cinnamomum, recte deſtillari. Ali qui, vt audio, in retortu deſtillant, non vitreo, ſed ex cupro, ſtanno interius obducto, quod inſeratur in cannam ex cupro oblongam, vt pro aqua ardente fit.

Alius eiuſdem apparatus per deſcēſum, ab amico quodam qui ipſe parauit, tanquā res ſecreta nobis communicatus. Baccas iuniperi bene maturas & ſiccas per autumnum, vel ſub autumnum, inter duos, vt in faſtis aſsignātur, ſacros diuæ Virgini dies colligito ante meridiem octaua vel nona hora, in magna copia, quæ circiter duos ſaccos impleat, tempore ſereno. Deinde bene contuſas in cilicio, quo piſtores vtūtur, pones non nimis multas vna vice, & ſub prelo exprimes, atque ſic per diem & noctem relinques ſub prælo, vt ſuccus aquoſus interim deſtillet. Hunc per ſe repones in vaſe aliquo, vt vtaris eo tum ad media quædam intra corpus, tum extra ad purgendas partes, (cum aliquo unguento & aqua vitæ,) præſertim arthriticas. Fa

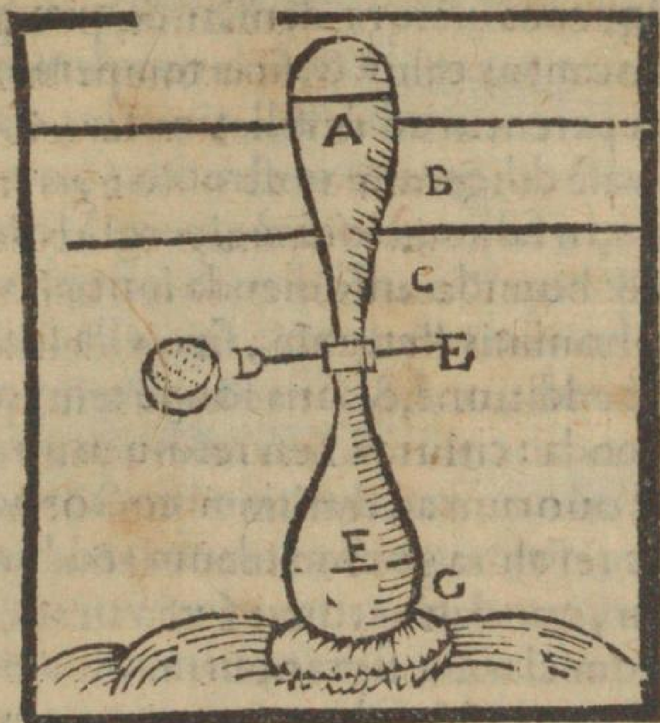
cile autem conſeruatur, neque facilè corrũpitur hic ſuccus, & ſuauis & efficax eſt. Aliqui humorem aquoſum non ſub prelo eximunt,ſed in communi fornace(Balneo Ma.) ſeparant. Relinquam materiam bene ſiccatam tritamq́ue pone in cucurbita quatuor menſurarum capace, non prorſus tamen implebis. In ea luto ſapientiæ, ne quid expiret occluſa,putrificabis materiam per dies circiter vigintiocto in fimo equino: aut ſi hyems ſit in Germania, iuxta fornacem. Ad putrificationem quidem in fimo equino ſcrobẽ fieri oportet duos pedes altam, & fimum ac calcem alternis imponi. aſperges autem aquam calidam quotidie aut altero quoque die. Tandem cùm ſatis putrificata & mediocriter liquida apparebit materia, deſtillabis. Vas recipiens eiuſdem ferè magnitudinis eſto, & imponatur circulo ſtramineo. Vtrunque autem vitreum, & filo candente ferreo ſectum eſſe debet. Ea inter ſe committes mediante lamina ex metallo, potiſsimum argento, frequentibus foraminibus, quæ nõ ſint maiora quàm ſi acu communi pertuſa

essent. Huius laminæ circumferentia supra infraque eminere seu limum habere debet, vt vasa in limbos illos immittantur. Primum igitur vas superius in quo materia est, cum lamina committes & luto firmabis: & foramen quoque fundi circunquaque luto explebis: deinde partem illam vasis per foramen mediæ fornacis demittes tantum, vt inferius quoque uas. i. recipiens, inter limbum laminæ inferiorem inseri ac luto muniri posſit. Luctum subactum esse debet cum aqua salsa & tormento: hoc aliqui lutum sapientiæ vocant.
Fornacis ratio hæc est. In medio construi fundum debet cum foramine, vt diximus. Supra hoc fundum circa cucurbitam arena ponitur, ferè vsque ad tertiam cucurbitæ partem. supra arenam verò pruna, plus quam tertia parte cucurbitæ, nec opus est remoueri cinerem, reliqua pars cucurbitæ, quarta fortaſsis, aut paulò minus quam tertia, vacua & libera emineat. Quod si metueris, ne forte cucurbita superior non satis vim ignis ferre posſit, luto eam loricabis, ea saltem parte, qua pruna circum

ponetur, ſed ſi ignis paulatim, nec ſubitò augeatur, nõ opus erit hac incruſtatione. Fundum in medio fornace ex lateribus cõ ſtruetur, qui ferramentis oblongis imponentur. quâ autem foramen orbiculare relinqui debet, lateres in orbem exciſos eſſe oportet. Sic inſtructa fornace deſtilla: & effluet primùm liquor aquoſus, in quo vt primùm olei gutta apparuerit, vas recipiens mutabis: & primum illum liquorem per ſe ſeruabis. Hoc ſanè oleum per deſcenſum in vaſe vitreo extractum, minus aduſtionis vitio affici poſſe mihi videtur. Hactenus etſi ſatis clarè rem mihi, vt dictauit amicus, deſcripſiſſe videor: adiiciam tamen figuram aliquam, vt quàm clariſsimè poſſum, rem ob oculos ponam.

A. cucurbita continens grana.
B. pruna.
C. arena.
D. lamina foraminulenta.
E. fundus ſuper quo arena iacet.
F. cucurbita excipiens.
G. circulus ſtramineus cui recipiens imponitur.

Oleum

OLEVM ex pineis nucleis ad erugandã mulierẽ cutem deſtillatione pee deſcenſum fit, vt oleum è ligno iuniperi, Syluius

De oleis ex gummis, lachrymis ſeu liquoribus denſatis, & reſinis,

OLEVM de myrrha. Vide ſupra inter aquas odoratas Furnerii, vbi vnam deſcripſimus quę fit cum myrrhæ partæ vna, & roſarum ſucci parte dimidia, longè odoratiſsima.

Liquores

Liquores natura densati & quæ gummi, vocantur calidi & sicci temperamenti, vt præparentur ad destillationem, contrita in vase diligenter obstructo (poterit & vinum, ni fallor, modicè aspergi) loco frigido & humido infodienda sunt pro funde ad hominis staturam, sine vlla materiæ calidæ additione, & satis longè tempore relinquenda: citius tamen resoluentur, si uitellos ouorum ad duritiam coctos addideris Sic resoluta gummi oleum reddunt turbidum, quod in retorto (vt vocant) destillatum clarius fiet ac purius. Nam omnia gummi, & caphura quoque cum pinguem liquorem album cõtineant, qui per destillationem eis detrahitur, facile ignis iniuriam & adustionis vitium sentiunt: ut licet in vasis admodum humilibus destillẽtur, liquor tamen emanet fœculẽtus, crassus, adustus, & odoris ingrati cuius vsus ne extra quidem corpus placeret, nedum intra: viribus quoque non iisdem. Sic resolutam materiam colabis per pannum laneum aut ex pillis cõtextum, vt quicquid inest terrestræ arenæ & quisquiliarum separetur.

paretur. Deinde quod colatum eſt denuò quot volueris diebus in loco mediocriter calido relinque, poſtremò deſtilla. Sunt autem olea huiuſmodi maximè ſubtilia & efficacia: cum ipſa natura prius præcipuas ſtirpium facultates, illarum quæ gummi aut lachrymas fundunt, in eis quaſi collegerit. Hęc ferè Ryſſius libro primo de deſtillatione. Idem Ryffius in eiuſdem operis tractatu de oleis nullam peculiarem ex gummi extrahendi olei rationem præſcribit: ſed ad librum primum remittit. Singillatim autem deſcribit vires oleorum ex Ammoniaco, Belzoo, Camphora, Caryophyllis, Euphorbio, Galbano, Ladano, Myrrha, Oppopanace, Sarcocolla, Sagapeno, Styrace liquido & calamita. In ſolo de Maſtiche oleo, tritam maſtichen cum vetere vino reſolui, & digeri iubet, deinde deſtillari. Et gummi Iuniperi ſimiliter in uino reſolui ac macerari, propter ſubſtantię eius ſiccitatem: poſtea deſtillari.

Oleum belzoi. Libram belzoi aut amplius craſsiuſculè contuſam aqua ardente rigabis: & in retorto, ſuppoſito recipien-

te

te deſtillabis in cineribus, lento igne primùm, deinde magno. Oleum hoc odorem egregium & ſuauiſsimum ſpirat. Qui effluxerit aqueus liquor ſeorſim ſeruari debet, Furnerius.

Oleum de ſtyrace, ex eodem. Styracem calamiten ſucculentum & pinguem craſsiuſculè tundes &, aqua vitæ optima irrigabis: tum deſtillabis retorto vt præcedens oleum, & aquam ſeorſim repones. Hoc oleum mira odoris fragratia excellit.

Oleum camphoræ: Vide ſupra in Aqua cãphoræ, inter aquas ſimplices deſtillatas.

De oleo terebinthinæ ſiue larignæ reſinæ.

RESINAE terebinthi aut laricis libras quatuor pone in capaci retorto, ſiue cucurbita vitrea, & deſtillando elice oleũ ita ut cucurbita aut retorta arenæ imponatur, primò autem cum aqua exibit oleum tenue & clarum, ſecundo aurei coloris, vltimò fuſcum & craſſum, horum vnũ quodque per ſe auferto & reponito, Valerius Cordus.

Plura de oleo terebinthinæ eiusq́ue ap-

paratu & viribus Ryffius ſcribit, quæ nos breuitatis cauſa ommittimus.

Hoc imprimis cauendum, nedum deſtillatur, ebulliat, vt in melle quoque. facilem enim turgent & inflantur liquores iſti calefacti: quamobrem ignis primò per quam leuis fieri debet, ac paulatim augeri. & alembicum, vt artis eſt, refrigerari. Sunt qui lateres craſsiuſcule tritos addant, aut ſilices albos, aut arenam lotam reſiccatamque, aut hederæfolia & medicũ vitri craſſiuſculè contuſi, (huiuſmodi quædam etiã melli deſtillando adduntur,) vt ebullitionem iſtam prohibeant.

Ego laterum ſilicumue fruſtula minima oleo vetere, aut aliquo medicato perfuſa adderem, vt in oleo Benedicto: vt eadẽ opera & ebullitio impediretur, & virtus olei augeretur. Mecum fere facit ſequens deſcriptio, quam in libro quodam manu ſcripto reperi. R. Arenam puram, vel ſilices albos paruos claros, & pone ſuper ignem in uaſe donec candeſcant, deinde extingue eos in terebinthina, vt bene imbibant & arenam illam extinctam deſtilla in alembico.

alembico

Oleum terebinthinæ aliqui ad lithiasin commendant. Item illa, Terebinthinum oleum è terebinthinæ libra, laterum antiquorum (vel, vt Albucasis, recētium, quia plus olei combibant.) vncia, & masticches & styracis, vtriusque vncia. Lateres igniti extinguuntur oleo: extincti tritique cæteris commiscētur in alembico vitreo. Tres liquores effluūt, quorum tertius est optimus, Iac. Hollerius inter olea anodyna ad dolores frigidos.

¶ Aliter ex libro manu scripto. In cucurbita semiplena terebinthinæ, pone vitri triti manipulum, & spongias duas quantitatis digitorum (deest numerus:) & pone secūdum artem alchymistarum tam circa ignem, quàm circa cucurbitas (videtur legendum, & pone secund. artic. alch. ignē circa cucurbitam.) & fiat ignis per xxiiij. horas. Perfecta prima destillatione, iterum destillato, renouando vitrum, cucurbitam & spongias.

Ad cicatrices delendas, vel potius remittendas & emolliendas, terebinthinum

oleum ſummè proficit, his demptis quas varioli reliquêre. Nam qui ad variolorũ, quoq; ſtigmata hoc oleum commendant, decipiuntur, Braſſauolus.

Oleum ex tartaro ſublimatum.

TARTARVM (contritum) pone in vaſe (cucurbita vitrea luto inducta, aut fictili) & impoſito alembico vitreo deſtilla. Efffuet autem primò aqua, deinde oleum, quod ſeorſim excipies igne paulatim aucto donec fluere deſinat, Codex Germanicus manu ſcriptus. Empirici quidam ſpiritum ſiue quintam eſſentiam tartari aduerſus apoſtemata interna, & morbum regiũ commendant.

Olea de corticibus.

OLEVM cinnamomi fit, vt ſupra ex Cardano docuimus, quo modo olea extrahũtur ex lignis & ſimilibus, vt caryophyllis: depictis etiam inſtrumentis. Vel vt ex Ryffio ſcripſimus de oleis ex omni genere aro-

re aromatum extrahendis. Cinnamomum circiter dies octo in aqua ardente sexies destillata macerati: tum destillari potest, vt ex amico audiui. ¶ Huc adscribam aquæ etiã vt vocant, cinnamomi parandæ rationem: nam in huius etiam destillatione oleum tãdem sequitur, quanquam paucum & propter adustionis vitium intra corpus inutile. aqua verò nobilissima vtilissimàque est cuius descriptioně nuperrimè amicus quidem ad me transmisit huiusmodi. Fornax & instrumẽta omninò eiusmodi esse oportet, qualia pro aqua ardente habentur, canna per vas aqua frigida plenum transeunte, (quæ, nisi fallor, melior erit, si bene longa sit, nempe ad longitudinem quinque pedum Rom. quãtam se vidisse aut etiam longiorem in huius aquæ destillatione alius quidam nobis retulit: sed forte minus longa opus est, cum non magna aquæ copia destillat:) Posset etiam destillari in cucurbita vitrea luto incrustata, vt aqua fortis, eo modo fortassis melior futura. Cinnamomi optimi triti, non cribati libram, pone in fundo uasis destillatorii caute, ne puluis

dissipetur

dissipetur aut lateribus adhæreat. & mox sesquismensuram aquæ recentis affundes, & operculo imposito, & vase recipiente subiecto, ignem ex carbónibus paruum facies. Quæ prima effluit aqua crassiuscula est, fere instar olei. Curandum autem diligenter ut cùm primùm color se mutauerit, uas recipiens quoque mutetur. Fluit autem aqua secunda albidior: tum rursus mutatur, alio quoque vase excipienda, & sic deinceps donec fœces emanent. Quartæ mutationis aqua clarissima est: quæ cũ flauescere cœperit, illico auferẽdum est operculum cum canna, quòd res iam perfecta sit & omnis cinnamomi virtus extracta. Hoc totũ tribus aut quatuor horis fieri potest. Sed oportet huic destillationi duos homines adesse, quorum alter diligenter obseruet liquorum mutationẽ, & ignem curet, ne maior sit iustonève liquor effluens nimis acceleret. Alter curabit vt vas aquæ frigidæ per quod aliquota pars cannę transit, recte habeat, & ne cãna nimium incalescat, quare subinde mutata aqua frigidiorem e vase aliquo proximo infundet, & lintea

madida ex aqua frigida cannæ circumponet, & operculo ſimiliter ſi nimis caleat. Plurimum enim iſtarum partium refrigeratio refert, vt & copioſior liquor & melior fluat. Hanc aquam cinnamomi ipſe vidi guſtauique, pergratam & ſuauem odore ac ſapore. Erat autem liquor acris quem vidi, lacteo ferè & turbido calore: cui ruffæ aliquot olei guttæ innatabant, quæ inſuauiores erant quam aqua & aduſtionem olebant. Idem ferè Cardanus ſcribit in genere, de liquoribus ex odoratis lignoſis, vt caryophyllis, &c.

Vires hic liquor egregie reficit: reliquas eius facultates Ryffius deſcribit ſed ex ipſa cinnamomi natura cuiuis cõſtare poſſũt.

Eodem modo paratur etiam oleum de cortice nucis moſchatę quẽ macis vocant, ipſum quoque à Ryffio deſcriptum.

Oleum mirificè odoratum, quo chirothecæ & alia quædam inunguntur, ex Furnerio. Menſe Maio accipies corticum arboris almon (ſic legi inquit Furnerius in libro à quo tranſcripſit, dubitat autem vlmũ ne potius an limonem citri genus intelligi opor-

oporteat) ſecundorum partes tres, & eiuſdem arboris florũ partes pinguiores, [les eſpis de la fleur qui ſunt graſſes,] æquale pódus. Exiccato in vmbra. Præfertur autẽ hæc arbor ſi locis nõ aquoſis naſcatur. His addes tertiam partem baccarum iuniperi recentium, et deſtillabis per deſcenſum, paruo igne primùm, deinde magisq́; augendo donec oleum omne deſcenderit in receptorium vas quas vitreum & luto obſeptum eſſe debet. Poſtea inſolabis, orificio vaſis aperto aliquandiu, aut membrana foraminibus aliquot pertuſa clauſo, donec aduſtionis odor exhalet. Sunt qui gratiæ odoris augendæ cauſa adiiciunt belzoum, ſpicam nardi, agallochum, ſcobem cypreſsi, ſtyracem, ambram moſchũ & pariter omnia deſtillant, ſecundò etiam repetita deſtilatione.

De oleis quæ extrahuntur ex lignis.

OLEA de lignis omnia per deſcẽſum ut vocant, deſtillantur. De oleo quidem ex ligno iuniperi parando, ſupra docuimus

mus ex Vlſtadio, vbi de oleorum deſtilla-
tione per deſcēſum in genere tractauimus.
Qui plura cupit, pręſertim quod ad vires,
requirat ex libro Germanico Ryffij: qui
eodem plane modo etiam de Guaiaco o-
leum elici ſcribit: nec non ex Roſmarini li
gno. Adſcribam hic quod in libro quodā
Germanico reperi. Lignum iuniperi pro
oleo inde parādo, ſcindi debet initio Maii,
vel autumni, quod viride ſeu recens ſit, cor
tice rubente. Decorticatum diligenter ſic-
cabis in furno ſtatim ab extractis panibus.
deinde ſecuri diſſectum in ollam impones
cui fundum ſit foraminulentum, & in ollā
ſubiectam aptè inſeratur. Ollam ſuperio-
rem replebis ſegmentis è ligno iuniperi, &
etiam populi illius quam tremulam vocant
cum parte lapidum alborum è quibus calx
paratur. deinde cum operculum diligenter
luto munieris, inſeres inferiori, & ignem
circunquaque excitabis. Hoc oleum etiam
ſolo iuniperi ligno paratum. ferè extra cor
pus tantùm adhibetur. nam valde vehemēs
eſt, & aduſtionem admodum reſipit. Inqui
nat tamen cutim vt nō facilè abluatur. Ego
vim

vim eius aduersus scabiem & impetigines egregiam esse noui. Idem aduersus pestilentem morbum Brassauolus commendat. Frigidas causas remouet, & reprimit typum quartanę. Inunctum ab vmbilico vsq; ad muliebria & renes, matricem cõfirmat, et eius humiditatẽ desiccat,& ad conceptionem præparat, Rogerius.

Oleum quod destillatur de lignis iuniperi siccissimis, duorum vasorum fictilium orificiis interesse oppositis : aut etiam per alembicum vitreum, si retineatur ore, mirabiliter tollit dolorem dentium ex frigido catarrho natum: & similiter prodest cõtra omnes alios dolores ex frigidis humoribus prouenientes, vt dolores neruorum, articulorũ spasmum, paralysin, et similes, Matthæolus. Oleum iuniperi (inquit Mesues) emendat cutis infectiones, serpiginẽ, cancrum, vlcera maligna, qualia quæ in tibiis & cruribus quorundam malum mortuum recentiores vocant. Segmentis iuniperi tenuibus vas vitratum oris angusti reple laminam ferri tenuẽ foraminibus multis in cribri triticei modum pertusam, ori

toti applica: luta eandem cum ore tum di-
cti vasis,tum alterius minoris etiam vitra-
ti oleum excepturi: quod terræ vbi infoderis,igne luculento maius alterum iunipe
ri fructula capiens, circunda horis duabus.
sic oleum in vas minus destillabit. Hæc Me
sues interpretes Syluio. Ibidem Syluius in
commentariis. Hac arte(inquit)oleum fit
ex pineis nucleis ad erugandam mulierum
cutem,ex ligno Guaiaci, & potentius ex li
gno sancto ad morbi Hispanici dolores ac
vlcera (quibus & oleum iuniperi,& geni-
stæ & fraxini,& similium prodest)& lignis
aliis, præsertim pinguibus ac succulentis,
vt fructibus,baccis similibus. Vas autem
maius esse possit metalicum,aut si vitreum
est vel siliceum, probè totum luto sapien-
tum muniatur: figulinum autem: quia ra-
rum,est oleo foras exhalenti viã daret, ob
id vitratum sit intus. Infernum autem vas
ac receptorium vitreum esse potest, ambi-
tu non lutatum modò sit paulo crassius.
Potest & metallicum: potest denique ter-
reum esse modo sit vitratum: alioqui oleũ
tenuissimum hàc illàc per vasis poros di-
fflueret,

fueret, multò minus, fouea intra terram parietes terra figulari paratos habente (quod Mes. imperabat) recipi tutò id oleum possit. Adde quod neque minus vas terræ infodere est necesse, si velut area aliqua possis carbones & ligna sustinere: quibus vas maius est circundandum, Hæc Sylui.

Oleum fraxininum splenicos iuuat, præter id potest quę oleum iuniperi, & eodem fit modo, Mesues vbi rursum Syluius. Id oleum hypochondrio sinistro illitum, & potum, splenis obstructiones potenter liberat, duritiamq; emollit ac digerit. Hoc oleum (inquit Rogerius) arthritidem frigidam reprimit, excoriatis cicatricem inducit: morpheā albam soluit, & denigrat eam.

Ioan. Manardus in Epistolis 16.4. consulens valetudini cardinalis Campegii articularij. Laudo (inquit) & modum & vsum spumæ decocti ligni sancti seu Indici ad loca dolentia. Efficacius tamen esse puto, oleum ex eodem ligno modo quem chymistæ per descensorium vocant, destillatū, inunctis videlicet ex eo locis dolentibus & tumidis. Soleo etiam ex ramentis igni

crudi,in nobiliq; aliquo vino decoctis, addito antiquo oleo,linimentũ parare,quod dolentibus locis vtiliter illinitur.

R. LIGNVM tesseratim concisum, hoc imple nouum vas fictile,quod operculo testaceo punctim pertuso obturetur, id diligenter lutatum excipiat altera testa vacua in terra defossa ad os vsque superiori desuper incumbente luto congluti nata, per operculum flammarum vi circumcirca æstuante,in vacuam quatuor aut quinq; horarum spacio defluet oleum. Vbi deferbuerit, aperi & offendes oleum aquæ innatans: quó si papulas,exulcerationes,tubera compagum & neruorum dolores inunxeris, iuuamentum non modicum præstabis. Aqua etiam illa bibitur mane & sero, per se vel cum Syrupo sequente, &c. Andreas Matthæolus in libro de morbo It. l co.

Potest etiam vt ex amico audiui, destillari guaiacum eo modo quo aqua fortis: optimè quidem in fictili vase vitrato quod igni resistat, qualia Haganoæ præsertim faciunt. Hoc oleum prodest articulorum vitiis ex Italico morbo: si cum optima aqua ardente

àrdente inungatur. ¶ Oleum ex ligno Guaiaco, & potentius ex ligno ſancto, ad morbi Hiſpanici dolores ac vlcera prodeſt Syluius. Empiricus quidè aliquando mihi retulit, non abiiciendũ eſſe hoc lignũ quãuis bis aut ter decoctũ, nã ſic quoq; adhuc oleum optimum exeo deſtillari.

Accipe ligna ſicca hederæ, & granã & gummi ſi poteris habere. Fruſtatim conciſa ponantur in vas terreum perſoratum in fundo duob. uel tribus locis: & tunc ſup ponatur alia olla. Ponantur in terra: & cõiungatur fundum ſuperioris cum orificio inferioris, cum argilla vel paſta, & olla ſuperior tota emineat ſuper terram. Demũ excitato igne circunquaq; deſtillabit oleũ nigrum in vas inferius. Hoc oleum præ omnibus oleis ſanat arthritidem ex cauſa frigida, Rogerius.

Olei capniſti hoc eſt infumati apparatũ, quoniam per deſcenſum fit, ſimiliter vt de lignis oleum, hoc loco adſcripſi ex Aetii lib. primo, vbi de oleis agit: vnde Nicolaus Alexandrinus etiam mutuatus eſt in tractatu de oleis. Vnguium aromaticorũ nigre-

nigreſcentium (melánon. Fuchſius Nicolai interpres legit megálon, id eſt magnorum,) thuris maſculi, ſtyracis optimi, bdelii puri, coſti, ſingulorum drachmas quinq; (ſing. vncias duas ſemis, Nicolaus, quod magis placet.) Olei dulcis optimi ſextarios quinque (ſextarios duos ſemis Nicolaus.) Hipni quod ſatis eſt. Coſto in craſſiuſculas partes diſſecto, atque itidem ſtyrace & bdellio, ſimul commixta in vas fictile (nouũ Nicol.) ſine anſulis coniicies, cuius orificium hipno obturabis, exteriusq́ue aſpalathi ſurculis aut quapiam re odorata, aptè circummunibis, ne quid è fictili excidat. Inde vas aliud fictile ſine anſulis quærito, collo pro cero: quod orificium habeat alterius uas aromata continentis orificio aptè cõueniens, in quod coniicies olei dulcis ſextarios quinque. Poſtea effoſo ſolo fictile oleum continens vſque ad colũ obrues, ne futuro igne excandeſcat: inde alterum aromatum uas in caput reſupinabis, & ita vtriuſque orificia coaptabis: vt exquiſitiſsime cohæreant. Deinde uas totum luto, circumlinies, vndecunque qua parte

orificia conglutinantur, mox circa fictile ſubiectis carbonibus ignem ventilando ac cendes. Quo accenſo finito aromata tabe fieri, ut ſenſim ignita per fictilis oſculum in ſubiectum oleum euaporent. Cuius rei cauſa capniſton, id eſt infumatum vocatur. Poſtridie oleum amoueto, & in vitreo va ſe reponito. Vtuntur hoc mulieres, quibus menſes detinentur, imum ventrem ac lumbos eo inungentes. Conuenit etiam his quæ à puerperio malè (nimis parum) purgantur, ſimiliter illitum. Præterea vtile eſt ad thoracem refrigeratum, mede-turq́ue teneſmo, ſi exceptum lana (calida, vt addit Nicol.) complicata imo ventri, & lumbis apponatur. Idem videtur capnelæum dictum: ſed Kiranidum author naphtham interpretatur, lib. 4. in Echeneidis mentiones.

Vidi & ex papyro in cuculli, formam conuoluto, accenſoq́ue ſupra diſcum ſtanneum, ſumma eius extremitate per forficem retēta olei nigricantis guttas aliquot defluere, quæ ad oculorum maculas ſiue albugines laudantur.

De

De balsamo uero, & antibalsamis, id est arte cõpositis oleis, quæ ueri loco usurpantur: tum intra, tum extra corpus.

BALSAMVM vox est in omnibus propè linguis vsitata, Syriaca proculdubiò, nã in sola Syria & vno duntaxat horto olim nascebatur. Panag. Hebraicã uocem Ezechielis. 27. Dauid Kimhi post nõnullos interpretatur locum proprium Iudææ: alij apharsamon, id est Balsamum. Iudæi recentiores palsamon, scribunt. Græci balsamon, Pausanias palsamon. Nicander blasamon propter carnem. Opobalsamon liquor est: carpobalsamon semen, quod & casamum aliqui vocant, & ipso liquore odoratius prædicant: xylobalsamon, rami seu ligna. Cogitaui ego aliquãdo balsamũ ab excellentia dictum esse, quod preciosissimum nobilissimumque inter aromata esset, nam baal dominum & magistrum significat Hebræis, sam verò aroma. Balsamõ, aromaticus flos. Varinus. Et sane decet, vt res ipsa Syriæ propria est, ita nominis eius etimologiam ex eadẽ lin-

gua

gua peti. Forſan & belſuin, (alii beniuin, alii belzoum ſcribunt,) ſuauiſsimi odoris liquor eandem ſui nominis originem habet. Non autem ſam ſolùm Hebræis, ſed & boſem aroma ſignificat, vnde Germani moſchum videri poſſunt appellaſſe [biſem.]

Balſamum noſtra ętate quidam interiiſſe exiſtimant, aureo colore ſuccus ille erat, vulnera ſanabat, & rugas tollebat, & mortuorum faciem à corruptione vindicabat, lapidemq́ue renum comminuebat: delebat oculorum maculas venenis reſiſtens, maxime aconito, & rigoribus febrium ipſarum, atque in his omnibus vires balſami excellebant. Nunc uero ex Hiſpaniola genus aliud balſami defertur, colore rubro ad nigrum tendente, ponderoſum, olens exuſtum quiddam: & illicò caput ferit, linguam etiam acrius ſed ſerius vt piper. Vulnera & ipſum recẽtia celerimè ſi quid aliud ſanat: & rugas tollit. Crediderim ſi nõ certè ad omnia ad plurima ſaltem id olei genus eſſe efficax, atque accedere balſamũ verum. Arbos quę oleum iſtud parit Goa co

max

max vocatur, Punicæ forma & magnitudine fermè similis: sed tamen folio paulò maiore tenuioreque cortice quasi arido, ligno quod ardet vt tæda: fructu ut vuarũ racemi, rarioribus tamen & paulò maioribus acinis, vinosi coloris, qui cum surculis aquę diu incocti, id olei genus reddunt, Cardanus.

Sunt è mercatoribus qui adserunt hortos balsami interiisse, ex quo tempore Zelimus Turca, præcessor Solymanni occupauit Chayrum, quum Turcæ cultoribus hortorum iugulatis, non statim subrogassent alios, anno à nato Christo 1516. Porrò repositum aiunt non cõtemnendæ magnitudinis balsamum multis milibus ducatorum conferendum apud celeberrimum virum seculi nostri Lucullũ alterũ D. Antonium Fuggerum. Ioan. Agricola in commentariis in Galenum de locis affectis 49.

Antibalsama, Balsami veri notas aliquot Dioscorides præscribit. In medicamentorum quæ inuicem substitui possunt catalogo, qui cum Galeni operibus & in fine etiam librorũ Aeginetę habetur, legitimus,

mus, Pro balſami liquore ſtillatitia myrrha, hoc eſt myrrha liquida quæ ſtacte dicitur, ibidem habetur. Pro opobalſimo liquor myrti. ſed rectius legendum videtur liquor myrrhæ. Auicenna li.2.ca.de oleo. Loco balſami (inquit) ponitur myrrha liquida: aut æquale pondus olei adhii: ſeu aldadi, vel dadi, vt Belluenſis tranſtulit, Raſis in calce Antidotarii ſeparati, in oleo Benedicto ſiue de lateribus: Valet (inquit) ſicut oleum balſami: ſed eſt ſubſtilius, & calidius & maioris vtilitatis in affectibus frigidis. Monachi in Meſuen. Et paulò poſt. In tractatu, quid pro quo qui imprimitur in libris filii Meſuæ, legitur.

Pro balſamo terebinthina deſtillata uel oleum laurinum, vel gummi hederæ ponitur. Cæterum quid ſit dadi non facilè dixerim deſcribitur autē ab Auicēna c.213. Bellunenſis quid ſit nec illic, nec in Gloſsis interpretatur. Granum eſt (inquit Auicenna) ſimile hordeo, lōgius ſtrictius, ſolidius, amarum, frigidum eſt, ad caliditatem declinans, & ſiccum in ſecundo. Adſtringit uentrem uenenis reſiſtit. doloribus

ani & hæmorrhoidib⁹ prodeſt. Durities re ſoluit, &c. Ego ciſthum ſiue ladanum eſſe coniicio. nam id quodque frigidum eſt. ita modicè vt tepidam qualiditatem habeat. ſecundum Galenum: aſtringit, aluum ſiſtit: item ſiccat in ſecundo gradu. calidius aũt eſt quod in calidioribus locis naſcitur: idéque mollit mediocriter & diſoluit & concoquit. Iam in antiballomeatis Græcis legimus propolim loco tragopogoni, id eſt ladani poni, & Auicenna in reſolutione (inquit) duritierum, ponuntur duæ tertiæ ponderis ipſius de Kur, id eſt pro populi, & medietas ponderis ipſius de abhel. Dioſcorides anodynis medicamentis miſceri ait ladanum. Auicenna ani doloribus & hę morrhoidibus prodeſſe. Iam quòd Auicenna habet dadi hordeo ſimile eſſe, ſed lõgius, ſtrictus, &c. plene ſuſpicor corruptũ eſſe ex Dioſcoride, qui ladon (id eſt fruticem ladani) ciſtho ſimilem facit. longioribus tantum nigrioribusque foliis, Poſtremo ipſa nomina ladon & dadi non malè colludunt. ¶ Oleum ex floribus roſmarini factũ (eo modo, vt floribus verbaſcit

fit,)

fit,) vicem balſami gerit, & gutta eius in aquam immiſſa ſimiliter ſubſidit, Arnoldus de Villa noua. Balſami veri inter cæteras notas hanc quoque ponunt. Lac ab eo coagulari: ego cum experiri vellem an idem fieret à balſamo artificiali ex terebinthina & gummis calidis compoſito, non coagulari, ſed neqne ſcindi ab ipſo animaduerti. Vulgus apud nos oleum de ſpica deſtillatum ſimpliciter balſamum nominat, propter excellentem nimium odoris ſuauitatem. Sunt qui & alia quædam odorifera balſami nomine appellent, aut etiam viribus proxime accedere putent, vt Ryffius oleũ de caryophyllis. In antiballomenis Græcis legitur pro xylobalſamo ſubſtitui poſſe radices albarum violarum. Antiballomena verò cum Meſ. operi, olim impreſſa, ſic habent. Pro xylobalſamo, lignum hederæ vel leuco radix. Pro calpobalſamo, fructus hederæ vel xylobalſamum æquali põdere. Eadem & pro ipſo balſamo gummi hederæ. Sed forſan in omnibus iſtis errauerit interpres, cum nullus ſcriptor hederam vllo modo cum balſamo comparit. i. a

que cogitaui vel interpreté qui ex Arabico transtulit lapsum esse, vel potius ipsos Arabes cisson, id est hederam & cisthum confundendo. ladanum enim cisthi succus est, qué Auiccena pro balsamo substituit.

In Antibalomenis Galeno adscriptis. hæc etiam reperio. Pro liquore balsami, liquor carpasi:& Pro liquore carpasi, liquor myrti:&, Pro liquore salicis, liquor hederæ nigræ. quæ Arabes quibusdam omissis aut mutatis in sua transtulerunt, vt coniicio. ¶ Est & casia quædam balsamodes ab odore dicta. Sisymbrium genus syluestris menthæ, aquaticum & plerunq; rubens, recentiores multi balsamitam vocitant. Alia est balsamina vt Ligures Padani vocant. Hetrusci Hierosolymitanum pomum, folijs vitis albæ, flore cucumeris, fructu vtrin quæ turbinato cucumeris pusilli similitudine, &c. Pomum maturitate dissilit, inanitàsque confracto patet, semina intus aliquot lenticulæ figura continens, ruberrima, ex quibus oleum exprimitur ad vulnera præcipuũ. Alioqui pomum oleo prius imbutũ aliquot dies insolant, deinde vel fi-

mo

mo vel terra tantiſper obruunt dũ prorſus intabuerit. Sic balſami vires glutinandis vulneribus adſciſcere pollicentur, inde tractum balſaminæ vocabulum, Ruelius ex Hermolao. Braſſauolus hoc oleum de cochiis vocat:& herbam, quæ fructus illos in thecaechinata gerit, cochiam aut momordicam. Oleum (inquit) variis modis paratur,& per infuſionem, & ſub terra per multos annos defoſſum,& per cocturam : fitq́; ex echino, foliis ſeorſum, & ſeminibus. Quod ſub terra conditur, hæmorrhoidum doloribus ſuccurit. In genere, id oleũ omnes dolores ſedat. Qui plures & plane mirabiles effectus huius olei & herbæ ſcire deſiderat, legat Matthæoli Senenſis in Dioſcoridem commentarios lib.4.ca. 184. tot quidem & tantos: vt ſi veri ſint, balſamum ipſum præ eis contemni poſsit.

Balſamelæon, id eſt oleum balſami, plantæ cubitalis, aut bicubitalis, rutæ agreſti ſimilis: cortice cuius partem orientem ſpectante ſacrificato & vulnerato lachrymæ pingues deſtillant, ipſius ſcilicet balſami pinguedo. Alii plantæ huius ſurculos vere

ineũte in pila terũt,in aqua coquũt,torcula ri exprimunt,oleumq́; balſami vocant. Sũt qui ſurculos tritos in oleo veteri dies quadraginta inſolant, in vaſe duplici coquunt exprimunt,ſurculos nouos tritos immittunt,ſecundo & tertio colant & recondũt Meſue interprete Syluio, Vbi Syluius etiã in ſcoliis. Oleo vetere(inquit) die vno maceretur xylobalſamum & carpobalſamum recentiſsima. poſt arte chymiſtarum oleũ extrahatur,fuerit non ignobile, vel xylobalſamũ recens in oleo veteri diebus quadraginta inſoletur, vaſe duplici coquatur. vires huius olei ab omnibus tam laudati à Meſue,taceri mirum eſt. Calfacit enim, humectat,tenuat,digerit,terget,glutinat. Glutinandi hæc facultas veteribus indicta, facit ipſum hodie precioſum. Opobalſamũ rariſsimum, & ob id precioſiſsimum. Quapropter Petrus de Albano,Gulielmus Placentinus,Bartolomęus,Montagnana. oleũ balſami compoſuerunt, viribus verò balſamo nihil ceſſurum. Alii folia,& ſemen & lignum huius plantæ oleo inſolant dies quadraginta,exprimunt,& ſeruant,ſed viribus

opobalſamo id multò eſt inferius, Hæc Syluius.

Aegyptij factitium opobalſami genus faciunt ex cortice recenti odoratiſsimo, amygdalino oleo ſubferuefacientes, ſingularis odoris cùm recens miſcetur, Alexander Benedictus.

Excitat ſubito comitialiter humi proſtratos, oleum quod balſaminum vulgus vocat, naribus ſubditum olfaciendũ, Idem. Videtur autem oleum de ſpica deſtillatum intelligere: id enim multi hodie balſamum vocitant.

De balſamis arte compoſitis.

BALSAMIS omnibus quod ad facultatem attinet, commune propoſitum eſſe videtur vt vulnera et vlcera glutinent, idq́; breui tempore, & mala eorum ſymptomata auertant: vt calfaciant: ſiccent, & partibus ſint tenuibus. hinc eſt quod omnia reſinam terebinthinam habent, quædã & alias reſinas: vt pineam, maſtichen: hinc & gummi adduntur, thus, elemi, gummi hederæ, bdellium, ſarcocolla, mumia, &c. Aliis odo-

ris gratia adiungitur etiam aromata diuersa: vnde & polycrestotera fiunt, & ad varios intra corpus quoque affectus idonea: vt in his magis etiam, quibus insuper plantæ diuersæ earúmue partes adiiciuntur. Destillantur pleraque, paucis exceptis, quæ extra corpus tantum vt ad uulnera adhibentur. Destillantur autem in cineribus maximè: omnia primum lento igne, vt quod clarius, tenuis aut aquositus est eliciatur, deinde paulatim aucto, vt oleum quod ruffi coloris est, excipiatur deinde etiam maiori, vt oleum rubeat: & tandem ad nigrum colorē vergat. Qui in medio effluxerit liquor, magis probatur ad vsus intra corpus: postremus calidior, vehementior & ingratior est aptior forinsecus adhibeatur ut ubi maiore vi opus est: ut primus, ubi exigua. Primus liquor à terebinthina præcipuè reddi uidetur, cuius gratia ne ebulliat laterū aut silicum frustula misceri, possunt, &c. ut supra de terebinthina destillanda diximus. Omnia intra corpus sumpta propter terebinthinam & gummi, ructus citant, nonnunquam molestos, & magis quidem me-
dio

dio & poſtremo liquore ſumptis. Vrinam omnia ſuo odore imbuunt. Debent omnia intra corpus ſumi cum aliquo liquore, uino præcipuè mixta, ita vt ad cochleariũ liquoris,gutta olei una aut duæ ad ſummũ addantur. Fœces in fundo relictæ inutiles ſunt, niſi quod colophoniæ loco vſurpari poterunt. Deſtillantem nuper vidi empiri cum neſcio quod balſami genus in patella cum cineribus ſupra lateres impoſita, vt ſupra deſcripſi in mentione deſtillationis per cineres. cucurbita vitrea tam alte in cineres impoſita, vt non ſupra materiam in ea contentam aſcenderet. Repleta erat ad medium capax fortè ſi tota repleta fuiſſet quatuor librarum. Occupabat eum hic labor per quatuor aut quinque dies noctesq́ue non intermiſſo igne. Separabat autem tantum duos liquores,primum album, qui copioſior erat: deinde ruffum,qui tertia parte paucior reddebatur. Lutũ quo cucurbita, alembicum & recipiens illinuntur, ne qua perſpirent, cum rimas agit,mox iterum illinendum eſt: itaque noctes etiam vigilandum, & ne ignis intermittatur. Poſſ. nt ẽt

liquores omnes non mutato recipiente in vas vnum excipi, et postea separari, nam posterior priori innatat, tanquam leuior. Hoc oleo ille vtebatur ad plurimos morbos, guttam vnam quotidie propinando. & per dies aliquot (vt quatuordecim) interdum continuando. sic ad febres chronicas prodesse dicebat. plerunque aromatum aliquid, vt zinziberis, & sacchari miscebat cum vino & olei gutta, ut minus manifestum esset ægro se olei tantum guttam bibere: aliquando nihil misceri volebat cum vino aliud præter huius olei guttam, præsertim ad emendandum anhelitus fœtentis vitium. Aliquando ex aqua dabat, aliàs offulæ panis instillabat. aliquando phlegmaticis & crassis hominibus cum cõdimento sinapi & piperis, inde sudare iubens: sæpe vero fieri dicebat vt plurimum pituitæ inde euomerent. Commendabat ad eadem omnia in quibus thæriacæ vsus est: & contra venena etiam magis. item ad omnia uulnera, & tumores quosuis præterquam hydropicos: ad spasmum, ad dentes purgandos, ad confirmandas gingiuas,

aduerſus comitialem, & venena. Linteo inde madido inuolutum ſerpentem interimi aiebat. Alterum liquorem, qui rubet, leproſis etiam remedio eſſe, ſi nondum in eis obtinuiſſet malũ, necdum anheloſi eſſent. Vterque liquor in guſtu acrimoniam habebat, reſinoſi odoris, & fumoſi quodã modo, magis verò proſterior. Semunciam diuitibus ſeptem vel octo drachmis vẽdebat.

Oleũ Gulielmi de Saliceto Placentini, quod in quinto ſuæ praticæ, ca. de oleis balſami vicẽ ſupplere ait. Carpobalſami, myrrhæ, nucis Indæ, ſingulorũ ſemuncia. Hyperici drachmæ duæ. Omnia craſsiuſculè contrita relinquantur in vnciis quatuor olei veteris vſque ad menſes ſex: & deſtillentur. Aliud nobilius quod loco balſami ponitur eiuſdem.

Olei ſeſquilibra, myrrhæ, xylobalſami, opopanacis, bdelii aloes, carpobalſami, ammoniaci, ſerapini, nucis Indæ, hyperici, macis, gũmi Arabici, thuris, tragacanthæ, ſing. vncia Lateris triti, quem nunquam aqua tetigerit, igniti, & in oleo communi extincti vnciæ tres. Terebinthinæ mundæ & claræ

vnciæ

unciç ſepté. Trita ſingula et ſimul ſubacta in mortario, deſtillentur vt aqua roſacea. Prodeſt hic liquor aduerſus calculum, admixtus medicinis cõtra eundem. Durities & cicatrices complanat. Et ponitur vbiuis loco balſami.

Aliud eiuſdem mobilius. Myrrhæ, carpobalſami, nucis Indicæ, ſingu. ſemuncia. hyperici drachma (aliàs drachmæ duæ.) Trita craſsiuſculè miſceantur cum quinq; vnciis olei. & ſeſcuncia terebinthinæ. In fine addantur grana quinque mochi, & tria ambræ, & vncia olei de lateribus. Et deſtillentur vt ſupra. Eadem quæ balſamum prçſtat, & vbiq; ei ſubſtitui poteſt. Hoc & Nicola. StoKKerus excellẽs in Germania medicus vtebatur, ſed ſine terebinthina, ſi rectè eius deſcriptionem amicus ad me miſit. Relinquebat autem in infuſione diebus decẽ ante quam exprimeret. expreſſo demum moſchum & ambram addebat cũ oleo de lateribus, nec deſtillabat puto. Deſcriptio ſuperior habet in Luminari maiore, vt & ſequens Montagnanæ. Balſamum compoſitum Bartolomæi Montagnanæ

ex Antidotarii eius capite primo quod est de vnguentis. Terebinthinæ libra. Thuris albi unciæ quatuor, baccarum lauri tantundem Gummi elemi vnciæ sex. Mastiches. galangæ caryophyllorum, cinnamomi zedoariæ, nucis moschatæ, cubebarum, ligni aloes benetriti sin. vncia. Omnia simul destillentur, primò lento igne, & primò defluet aqua balsami dicta. Tum aucto igne aliam aquam separatim colliges. Et sic fac tertiò. Tunc emanabit balsamum in omni probatione. Erit autem tanto fortius, quanto sæpius destillatum fuerit.

Balsamum Petri Aponensis in additione eius in librum Mesue, in sermone de vnctionibus (ad effectus cordis.)

Myrrhæ electæ, aloes hepaticæ, spicæ nardi, sanguinis draconis, thuris, mumiæ, opopanacis, bdellii, carpobalsami, ammoniaci, serapini, croci, mastiches, gummi Arabici, styracis liquidi, sing. vnciæ duæ. Ladani electi, siue castorei vnciæ duæ semis. Moschi drachma semis. Terebinthinæ ad pondus singularum rerum. Tere terenda, & omnia mixta cum terebinthina per alem-

bicum

bicum ingeniosè destillabis. est enim hæc ars sicut de aqua rosarum. Hæc Petrus, vt Monachi qui in Mesuen scripserũt, ex manu scriptis codicibus se descripsisse profitentur, multo emendatius quam in excusis codicib. & Luminari maiore habeatur. Mẽtionem inunctionis spinæ (inquit Aponensis) apud veteres nullam reperimus, fortè non quòd illi rem adeò vtilem & laudabilem ignorauerint, sed quod occultare voluerint. Est enim egregium hoc auxilium præseruans subiectum vitæ. Nam principium ossium & neruorum est nucha, & oritur à cerebro, &c. Itaque hac inuncta cõfortabis substantiam velatiuam, (nimirum tunicas cerebri,) & substantiam spiritualẽ, & neruos, & ossa vniuersa, subueniens etiã paralysi & omnibus neruorum affectibus, item saltui & tremori cordis, & lassitudini manifestæ. & est medicamen omnium medicamentorum in celeri cordis consortatione. (post hæc descriptione adiecta, subdit.) Hoc oleum balsamo vicinum est, & secundum hanc viam subtilissimi sophistarũ adulterant balsamum. est enim inter cæte-

ros modos hic nobilissimus. Hoc oleo si vnguantur cadauera, non putrescunt. Cũ volueris confortare corpora extenuata, miscebis aquam rosarũ, & vnges super basis mansionibus, & à nucha vsque ad renes. Si eo modicè tepefacto ante horam paroxysmorum, inungatur spina relinquendo super ea vestigium eius cum pecia, repelles rigores erraticarum febrium, & quarumlibet simplicium febrium. Sed quartanis & erraticis subuenit à principio periodi (locus hic cum sequentibus quibusdam videtur corruptus in excusis codicib.) in syncope quasi extrema peruncta spina: vt eius organum voce loquatur, sub lingua infirmi ex eo parum appones, postea in auribus & naribus si necessitas vrget. Ex eodem dabis cum postulat necessitas, in suffocatione matricis, & morbo caduco, & aliis plurimis passionibus. Datur pondere tr. (lego, grani) vnius cum vino odorifero. Sic animum & naturam confortat, & multis affectibus medetur. Præcipuè uerò prodest melancholicis, tristibus, & quorũ vires & membra languent, ac si contusi &

per

per vim debilitati essent. Pro hecticis, ad miscebis oleum rosatum aut mastichinum, & vnges spinam eorum apud balneum & sine balneo, Hactenus Aponensis. Idem hanc compositionem loco veri opobalsami miscere suadet Theriacæ, Mithridatio, Diacurcumæ, Aureæ Alexandrinæ. Hoc oleo, inquit Epiphanius Empiricus, tanquam matre omnium remediorum ad omnes neruorum passiones vtitur, nucham, dorsum & iuncturas bis die illinendo. exprimentis enim constat, præcipuè in materia frigida. Idem in balneo Mariæ destillari iubet hoc oleum, quod non probo.

Est & alia Gulielmi Placentini compositio, quam reperio in Luminari maiori in Diacurcuma seu Diacrocu, huiusmodi ℞. Terebinthinæ lib. 2. olei communis lib. 3. olei laurini vnc. 16. cinnamomi unc. 3. euphorbii, caryophyllorum, baccarum lauri, gummi hederæ, serapini, galbani aromatici, opopanacis, ana unciam. thuris mastiches ana vncias duas. Terantur terenda, & destillentur.

Hæc & alia quædam balsama diuersa de

scribit

ſcribit etiam Ryffius in ſuo de deſtillatione libro.

Aqua viuificans & ſeni iuuentutem concilians, ex libro Lulli de aquis. Terebinthinæ libra. Mellis ſelibra. Aquæ uitæ terquatérue deſtillatæ unciæ tres. Ligni aloes bene triti, ſcandali muſcatelli, ſingu. drachmæ tres. Gūmi Arabici uncia, (forte drachma.) Nucis moſchatæ, ambræ, utriuſque drachmæ duæ. Omnia trita deſtilla igne lento, donec habeas primam aquam claram. Et cùm ſecunda incęperit manare, quæ erit ſimilis carboni ignito, ignem auge cōtinuò, & ſeparatim ſerua. Tū rurſus aucto igne, tertiam collige, quæ nigra eſt & denſa inſtar mellis, donec liquor omnis effluxerit. Ex his aquis ultima calidior eſt, quàm prima & ſecunda. Prima vocatur mater balſami, ſecunda oleum balſami, tertia balſamū mū artificiale. Prima in potu darur cū uino tepido. Secunda & tertia proſunt ad remouendum mala quę nouiter corrodunt carnes humani corporis. Prima cum uino tepido albo pota, purgat ſtomachum ab omni malo humore: & aquam prohibet, ne

per

perueniat ad cor aut partes principales, ut frequenti experientia constat. Linteolum tenue madefactum hac aqua cum paruo digito in nares intrusum, cum æger ingreditur lectum, & intus relictum curat à rheumate. Mane & uesperi pota anhelitum fœtentem quacunq; ex causa.curat. Dentes inde abluti roborantur & dealbantur: & dolore liberantur: siue is ex humore, siue ex sanguine putrefacto proueniat. Quicquid ei impositum fuerit integrum & incorruptum cõseruatur. Linteum ea madidum & uulneribus (inde prius ablutis.) aut fistulæ & aliis impositum (malignis ulceribus.) Quartanæ resistit si spina dorsi per aliquot dies cum ea perfricetur. Scabies inde lota sanatur. Linteum ex ea madidũ ad hæmorrhoides utiliter imponitur. lana xylina modicè in hanc aquam intincta, contra quamuis surditatem utiliter immittitur, Iuncta curat faciei ruborem, paralysin linguæ, & omnes frigidos affectus.

Secunda & tertia aqua ualent contra noli metangere: contra regium morbum colliqúe & gutturis affectus. Item contra

fistulam,

fistulam,& malum morbum præcipuè si recens fuerit: lauando enim & fouendo, & linteum inde madidum superponendo frequenter curatur. Iuuant etiam si quis collisus lapidibus vel fustibus, vel baculo fuerit. Nullum venenum eis appropinquare potest, & contacta inde aranea moritur. In unguntur vtilissimè ad omnem paralysim. Omnes corporis partes lauando confirmant. Sciendum est autem quòd prima aqua ex his tribus quasi generalis continet omnes virtutes. Ad corrodendum verò secunda & tertia præferentur, magisq; hęc quàm illa. In summa, medentur omnibus morbis qui ex sanguine aut phlegmate putrefacto proueniunt.

Apud eundem Lullum aqua mirabilis sic fit. Caryoph. nucis moschatæ, zinzib, xedoariæ, galangæ, piperis utriusque, granorum iuniperi, corticum citri, saluiæ, basilici, rosmarini, maioranæ, menthæ rotũdæ, baccarum lauri, pulegij, gentianæ, calaminthæ, florum sambuci, rosarum, ammeos, spicæ nardi, ligni aloes, cubebarum † (hic videtur aliquid deesse) tam sylue-

ſtris quàm domeſtici, cardamomi, cinnamomi, calami aromatici, ſtichados, chamædryos, chamæpityos, meliſſæ, maſtiches, olibani, aloes hepaticæ, ſeminis & florum anethi, ſem. artemiſiæ, ſingu. vncia. His addes ficus ſiccas, vuas paſſas vltra marinas, nucleos dactylorum, amygdalarum dulcium pinguium, ſingulorum vnciam. Mellis albi veteris ſelibram. Deinde ſaccharum duplum ad omnia prædicta. Hæc omnia immites in aquam vitæ quinquies aut ſexies per alembicum vitreũ deſtillatam, quæ pondere triplici ſpecies omnes ſuperet. Relicta per biduum deſtillabis lẽto igne. Aqua prima clariſsima eſt & pretioſa. Secunda colore differt, alio vaſe excipienda. eſt autem alba, vtilis ad dealbandum facies mulierem, quibus omnes maculas ſubito tollit, ſi vel triduò ſemel inde lauentur: & odoriferas reddit & claras. Hæc aqua balſami ſeu mater balſami, vocatur: debet autem cum aqua uitæ eiuſdẽ poneris, & in alembico deſtillari per balneum igne lento. Et effluet primò aqua odorifera & mirabilis, quam recipies per

ſe: deinde alteram odoris crocei, poſtremò tertiam ſanguinei.

Virtutes prima & ſecũdę aquę ſunt hę. Si altera ipſarum fundatur in vulnus recẽs non opus eſt alio remedio: ſed intra diem naturalem cum dimidio ad ſummum ſanabitur, modo non ſit mortale. Omne vlcus malignum, vetuſtum, putridum, cancroſum, fiſtula, lupus, noli metangere, eiſque ſimilia, alterutra de iſtis aquis lauẽtur, & curabuntur intra paucos dies. Gutta duntaxat inſtillata carbunculum intra tres horas extinguit.

Si oculus laboret lippitudine, vel tela vel ungula, vel carnoſo aliquo tumore innato, tertio quoque die guttam de iſtis aquis inſtilles: & intra nouem dies ſanabitur, niſi omninò deſtructus fuerit. Gutta de eis cum pauco generoſo vino pota calculum in renibus aut veſica, aut in virga obſtructum, vel intra duas horas frangit, & dolore liberat. Carne mortua inde abluta, breui curatur locus.

Si mulier ex vtero laboret, parum de eis ex iure aliquo bibat. Si dolor ſit ex percuſ-

ſione vel caſu ſine vlcere, foueatur locus exigua earum portione, & recedet dolor intra tres horas. Simili auxilio neruus cõtractus, induratus aut aliter malè affectus, reſtituitur. Reliqua earum facultates medicus eruditus per ſe æſtimabit. ¶ Tertia & ſanguinea aqua, quæ ſancta & benedicta cognominatur, adeò excellit viribus, vt ſi quis de ea quindecim diebus medio cochleari vtatur, curetur à lepra, phthiſi, aſthumate, hydrope, paralyſi, iſchiade, ſyncope, morbo caduco, gutta arthritica, hectica, ſtranguria: aliisque multis morbis, idque intra duos menſes. Senibus iuuentutem recuperat, hominem moribundũ deſperatumque à medicis, reſtituit, ſi vnica eius gutta in os inſtillata deglutiatur, ita vt ad cor perueniat. Quod ſi quis per annum (quotidie) quantitatem grani frumẽti huius liquoris biberit cum cochleari aquæ florum borraginis deſtillatæ inſtar roſaceæ, anno exacto carnibus, ſanguine & toto corpore, tũ forma tum viribus, quaſi renouatus videbitur.

Aliud balſamum artificiale, ex eodẽ lib.

Lulli de aquis. Terebinthinæ ſeſquilibra, galbani vnciæ duæ, aloes cicotrinæ, maſtiches, caryophillorum, galangæ, cinnamomi, nucis moſch. cubebarum, ſingulorum vncia. gummi hederæ ſemuncia. Omnia bene trita miſce & deſtilla per alembicum vitreum, igne lento primum, & collige ſeorſum aquam primam: deinde aucto igne ruffam: & poſtea magis aucto, oleum rubens, donec nihil amplius deſtillet, recipiente ter mutato. Habet hoc oleum omnes facultates veri balſami, ardet enim in àqua, & lac ſtatim congelat. nam ſi in pinta (menſura) lactis ponatur gutta vna tepida, ſtatim coagulabitur. Primus liquor vocatur aqua balſami, ſecundus oleum balſami, tertius balſamum artificiale. Vtilis eſt primus liquor contra fluxiones auriū, ſi duæ aut tres guttæ mane & veſperi immittantur. Oculis inſtillatus lipitudinem emendat, & lachrymas conſumit. Superfluos in quauis parte corporis humores mirifice reſtringit. Dolorem dentium tollit, ſi lauētur inde, & vermes, ſi qui inſunt, interficit.

Tertius liquor impatiens ex ueneni, araneis & ſerpentibus infeſtus. Duæ vel tres guttæ in morſum venenoſum inſtillatæ, ſtatim ſanant. Si hoc liquore circulum deſcripſeris in quo includas animal venenoſum, immorietur id potius quam exeat. In ſumma, eadem cum theriaca facit, ſed efficacius omnia. Omne genus apoſtematum infuſus, intra nouem dies ſanat. Et ſimiliter fuſtulam vtcunque malignam, & noli metangere. Affectus omnes ex phlegmate & frigido humore natos, curat, linteo in eum intincto ſupra locum dolentẽ impoſito. Exterminat paralyſin & omnẽ tremorem membrorum. neruos mirum in modum confirmat. Calidior eſt primo & ſecundo. Si quis guttam eius in manum ponat, ſtatim penetrat ſine dolore. Denique alia multa efficit, & omnẽ affectum ex frigida cauſa obortũ, ſanat, ſi rectè vſurpetur.

Aqua memoriam confirmans. Florum roſmarini, borraginis, chamæmeli, uiolarum, roſarum, ſingulorum uncia. Stichadis, foliorum lauri, ſamſuchi, ſaluiæ, ſingulorum vnciæ duę. Omnia minutatim cõ

cisa in optimo vino macerabis & destillabis per alembicum. Deinde liquori destillato miscebis terebinthinæ libram. olibani vncias octo. mastiches, bdellii, anacardorum, sing. vnciam, singula trita admiscebis, & iteratò destillabis. Deinde rursus addes. Nucis moschatæ, macis, galangæ, cubebarum, cardamomi, singulorum vnciam. agallochi, ambræ, moschi, singulorum vncias duas (si rectè habet codex manuscriptus:) trita mixtaque per quinque dies relinquito, ac tertiò destillato, aucto igne donec oleum manare desinant.

Aquas uitæ quasdam balsamis adnumerandas, reperies in cœlo. philosophorum Vlstadii, capitibus 44. & 52.

Balsamum authoris incerti. Terebinthinæ selibra, thuris vnciæ duæ, ligni aloes, croci, vtriusque vncia. Mastiches, caryophyllorum, macis, galangæ, cinnamomi, zeduariæ, cubebarum, nucis moschatæ, singulorum semuncia. gummi hederę vel elemi vnciæ sex. tegularum extinctarum in oleo, vt decet, quas aqua non tetigerit, vnciæ tres. Terenda tere. primò fluet aqua,

ſecundò oleum balſami, tertiò balſamum artificiale.

Balſamum artificiale (inquit Matthæolus Senenſis) in Commentariis in Dioſcoridem, quod ad morbos quam plurimos mirè efficax reperi, ſępe compoſui hunc in modum. R. reſinæ larignæ, lachrymæ abietis puræ & liquidæ (alioqui oleum abietis vocant, Germani [bulhartz] vtriuſque libram. mannæ thuris, ladani, vtriuſque vnc. octo. ſpicæ drachmam. maſtiches, galangæ, caryophyl. caſiæ odoratæ zedoariæ, nucis moſch. cubebarũ, agallochi ana vnc. tres. gummi elemi vnc. ſex. aloes hepaticę, caſtorei, nucleorum dactylorum, ſtyracis calamitæ, myrrhæ, belzoi, ana vnc. Tere terenda, & mixta liquoribus deſtilla artificioſe. Manebit autẽ primo aqua clara ſubtiliſsima, quæ mirum in modum ardet. aqua balſami dicta. Tum ſequetur oleum flamma, ſubtile, quod uocant oleum balſami. poſtremò balſamum artificiale, rubens. Prima aqua, vt expertus ſum, ventriculos frigidos mirificè iuuat, & phlegma conſumit. Liquor ſecundus excellenter

ter medetur vulneribus, fiſtulis, doloribus neruorũ & articulorũ. Tertius non ad prę dicta ſolùm vtilis eſt, ſed inſuper alia complura quę breuitatis cauſa rel nquo. Aliud R. Terebinthinæ libras duas Galbani, gũmi hederæ ana libra. ſ. roſarum, bedegar, roriſma. viridium vnc. 4. R. Gummina & tere groſſo modo. infunde in aqua roſa. Poſt recipe terebinthinam & funde ſimul, & ſperge deſuper aquam roſac. poſt adde flores, & coque omnia ſimul: & cum aqua ferè fuerit conſumpta, ponantur in alembico, & aquã primo deſtillantem proiicie: tum ſequetur oleum.

Aliud mater balſami dictũ. R. Terebinthi. lib. j. olei laurini vnc. 6. galbani gũmi ele mi, ana vnc. 6. gummi hederæ olibani vnc. 2: vnc. 2. Ligni aloes drac. 1. maſticis, myrrhæ, aloes, ladani, caſtorei, (raſæ) pini ana drac. 2. gummi oliuarum arborum lib. 1. Garyoph. galangæ, cymini, cinnamomi, nucis moſchatæ, zedoariæ, cubebarum ana drach. 3. Tormentillæ, dictamni albi, ana drach. 6. Mixta omnia deſtillentur per alẽ bicum vitreum.

Aliud, Dornstetti excellentis apud Germanos medici. R. xylobalsami vnciam. Opopanacis, resinæ pini, bdellii, galbani ammoniaci mastiches, sarcocolæ, gummi elemi, olibani, myrrhæ, benzoi, singulorum semunciam. Olei benedicti, laurini, ladani puri singulorum sescunciam. Carpobalsami, opobalsami (vel loco eius balsami ex descriptione Gulielmi Placentini,) vtriusque semunciam. Sanguinis draconis drachmas duas. Castorei, spicæ nardi, galangæ, cubebarum, cinnamomi, cardamomi, granorum paradisi, corricum, citri sing. dracmam. Olei terebinthinæ ad pondus omnium. Macerata simul per dies aliquot, destillentur in Balneo Mariæ (ego in cineribus malim.)

De balsamis quæ extra corpus usurpantur.

SVPERIORA omnia tum intra tũ extra corpus vsurpantur, ea uerò quæ sequuntur, extra tantum, aut præcipuè.

Balsamũ breuiter sic fit. Terebinthinæ libra. mastiches, cerę nouę, utriusque vncia croci drachmæ duæ. Mixta destillentut.

Balſamum ſiue oleum benedictum ad vulnera paralyſin, &c. Olei terebinthinæ libra. Olei laurini vnciꝫ duæ. Galbani, gũmi, elemi, vtriuſque drachmæ ſex. Gummi hederæ, thuris, maſtiches, ligni aloes, olibani, ſingulorum drach. duæ. Aloes, myrrhæ, ladani, caſtorei, ſing. drac. tres Omnia terantur & infundantur in terebinthina & oleo ad tres dies. Poſtea recipe galangæ, cinnamomi, nucis moſc. zedoariꝫ, cubebarum, de ſing. ſemunciam. Dictamni, conſolidæ minoris, vtriuſq; drachmas tres. Contrita hæc pone in aquæ vitæ vnciis quatuor ad tres dies. Miſce omnia & deſtilla in cinere continuando ſemper ignem die noctuque donec compleatur, & muta vas recipiens ſecũdum mutationem coloris eius quod deſtillatur.

Balſamum ad cicatrices, &c. Si ratione percutionis (inquit Lullus circa finem libri ſecundi de quinta eſſentia) manſerit ſignum magnum in facie vel aliis partibus corporis, hoc remedio id ſignum remouere poteris, non omninò, ſed vt multo minus appareat. Maſtiches vnciæ quatuor

tuor. Corticis malorum granatorum dul cium, gummi, cyperi, carpobalſami, ſin gulorum vnciæ duæ. Croci vncia. Terebinthinæ libræ duæ. Olei oliuarum antiquiſsimi vnciæ quatuor. Tere terenda & cribra, & miſce cum terebinthina & carpo balſamo & vnà cum oleo deſtilla igne len to. Deſtillatum liquorem pones in fimo vel vinaceis diebus quatuor, deinde vtêris, ceu vero balſamo, cuius notas omnes præſtat, & pro eo vendi poteſt.

Aqua mirabilis vel oleum ad ſtrumas gutturis, vnde homines gutturoſi ſi dicun tur. Olei laurini vnciæ ſex. Olibani, maſti ches, gummi Arabici, terebinthinæ claræ, ſingulorum vnciæ tres. Miſce in mortario & deſtilla in alembico. deinde aquæ extractæ addes cinerem (de la cendre, Galicè: niſi legẽdum ſit de la cedre, vt cedriam intelligamus.) Tum rurſus deſtillato, & ſecundum iſtum liquorem inſtar balſami ſer ua. Sæpius die bronchocelis inunctus, pau latim eas imminuit.

Balſamum artificiale, non deſtillandum ſed coquendũ tantùm, ex libello Gallico

Andræ. Furnerij. Olibani, galbani, olei de papauere albo, olei de amygdalis amaris, terebinthinæ claræ, singulorum vncia Viridis æris in puluerem redacti vnciæ tres, (vn quarteron, Gallicè. sed nimia hæc quãtitas videtur.) Olei oliuarum libræ duæ. Oleum in patella plumbata super igne calfacies, & cùm bulire cœperit, galbanũ frustulatim immittito, & ad lentum ignem leniter subinde moueto: deinde mastichen & olibanum addito, & moue donec paulatim liquentur. Deinde picem therebinthinam (sed picis mentionem supra omisit,) igne lento ita ne ne ebulliant. Tum aufer ab igne, & reliqua duo olea adiicè, & mouendo commisce, & iterum modicè ad ignem pone. Tandem viridæ æris immitte, permisce, & cola per pannum nouum in vas alterum plumbatum. Cùm verò uti volueris oleo dicto, videndũ est prius ne quis neruus aut vena propemodum dissecta sit. Tum vlcere diligenter purgato, modicum huius olei in vasculo aut cochleari æneo calfacies, & tam calidum quàm æger tollerare poterit immittes, ea copia qua

uulnus

vulnus totum ſatis madefiat. Deinde lanã ſuccidam nigrã à genitalibus veruecis impones: aut è cannabi linteum ter aut quater complicatum,& ad horas quatuor illigatum relinques. Quòd ſi tum dolor non ceſſauerit, iterum infundes vt ſupra dictũ eſt, & ſemper curabis vt purum ſit vlcus, ſic paucis diebus mirabiliter ſaneſcet.

Sunt qui terebinthinam & gummi quædam in cucurbita vitrea comiſceant,eamq; luto clauſam in arena poſitam modicè bullire ſinant: deinde aliquandiu relinquant donec fæces in fundo ſubſidant, indurenturque: tum collant.

Balſamo à quibuſdam comparatur etiã oleum de hyperico, quod quia non deſtillatur infra deſcribant.

Aqua educens oſſa,& ne putredo vulneribus accidat, præſeruans. Terebinthinæ puræ & albę ſed illotæ,zopiſſæ,mellis,ſingulorum libra. Reſinæ pineæ albæ ſelibra, Deſtillentur.

Aqua Epiphanii ad fiſtulas compoſita cum terebinthina, gummis quibuſdam & aromatibus &c. ſuprà à nobis poſita eſt,ſecunda

cunda ordine inter aquas compoſitas ad externos quoſdam vlceroſos affectus. & rurſus alia ſimilis ordine tertia.

De oleis ex animalium partibus, vel ex excrementis.

Ex oſsibus & medullis poteſt ſublimã do trahi oleum, Syluius.

Oleũ ex vitellis ouorum, alembico deſtillari poteſt, Vt oleum philoſophorum Meſuæ, Syluius. Vide ſupra vbi de oleorum deſtillatione per deſcenſum in genere tractauimus ex Vlſtadio.

Oleũ de ſtercore humano. vide ſupra in aqua ſtercoris humani, De ſanguinis humani liquore, vide ſupra in Quinta eſſentia.

De mellis deſtillatione, ſupra ſcripſimus inter aquas quę deſtillãtur in Roſariis, &c. Eſt autem huius qui poſtremus fluit liquor craſsiuſculus, vt oleum, puto, nominari poſsit.

Olea deſtillata etiã inter ſe miſceri poſſunt, vt in hoc Epiphanii Empirici remedio, ad lentigines & omnem ſcabritiem & maculas faciei commendato. Lactis virgi-

nei ſeſquuntia. Aquæ roſaceæ cum pauco ſulphure vncia. Oleorum de tartaro, de frumento, de vitellis, ſingulorum ſemuncia. caphurę ſcrupulus. Quamuis hęc olea non ſoleant per deſtillationem fieri: oleũ tamen de frumento & de vitellis, meliora fiunt deſtillata.

De *oleis ex metallis lateribus, gagate, ſuccino.*

AQVAE & olea chymiſtarum induſtria ſingulari ſecreta, maximarum ſunt virium, & eſſentiæ tam tenuis, vt olei cuiuſdam gutta fortuitò illapſa lectum, ſtragula eius multiplica & culcitras momento penetrarit, aſſeraſque fundum lecti ſternentes vſſerit, Syluius. Videtur autem hæc penetrandi vis ad olea ex metallis extracta præcipuè pertinere, quibus magis etiam vrendi vis ineſt.

Aceti deſtillati præcipuè vſum eſſe video pro extrahendis oleis de metallis, vt antimonio, plumbo, ceruſſa. Alii aliis liquoribus acribus & calidiſsimis ad id vtũtuntur, vt lixiuio acri, aqua ardente, vrina deſtillata, aqua forti.

Lullus canone quinto libri primi de quinta

quinta eſſentia, cùm docuiſſet extrahere quatuor elementa à plantis, ſubdit. Et ſic quoque facies cum metallis, prius cum noſtro menſtruo illa reſoluere facies ſub fimo per hebdomadẽ. oportet autẽ mẽſtruũ eſſe acutum cum vegetabilibus aliquibus quę infra in Quæſtionario dicemus. Poſtquam verò metalla fuerint diſſoluta, pone ad deſtillandum in igne primi gradus, & exibit menſtruum, & manebit calx metalli fundo. Poſt hoc verò reitera ſupra fæces metalli, de nouo menſtruo ad pondera metalli, & pone ad putrefaciendum per menſem cum dimidio, & poſt hoc deſtilla ſicut feciſti de vegetabilibus, ſed qualibet vice addas nouum menſtruũ ſuper fæces. Alias diuerſas philoſophorum opiniones in extractiones elementorum à mineralibus in lib. tertio explicabimus, Hæc ille.

Oleis metallicis omnibus cõmune eſſe puto, quod cæteris oleis grauiora ſint, vt Carda inſinuat, & alius quidam guttas olei de vitriolo ponderoſas eſſe ſcribit.

Oleũ deſtillatum ex auri pigmento aut myſi (ſeu vitriolo Ro.) arteriis & cordis

regioni illitum,hominem ueneno infectũ; etiam acutisſimo, & tactu duntaxat occidente, ſeruare poſſe exiſtimo, Cardanus. Et mox, At poſtquam in hos ſermones incidemus,haud ab re eſſe puto illud quærere quonã pacto oleum parari poſsit, quod illitum arteriis cogat uenenũ extendi uomitu,aut purgatione,uel ſudere, uel urina. Certum eſt metallicũ eſſe oportere, quod validiſsimum eſſe debet. Vide ego quandoq; tale, & ſolo pondere quod eſſet metallicum haud dubiè coniectaui. Oportet & ex veneni natura illud eſſe. nam immodica caliditate,vt dictum eſt, delet prius cõceptam ɯalam vim: & ſimilitudine auocat exterius quod nocet, & contrarietate pellit. Oportet & diſcutientem, illic non par uam eſſe uim,& rurſus aduerſus uenena ipſa contrarietatẽ quandam:quæ duo laſeris ſucco conueniunt. Igitur quæ propellere venenum debent,oportet metallica eſſe uenena, nõ tamen acerbiſsima: & calidiſsima & diſcutientia, & uenenis quodammodo contraria. Horum igitur materia his conſtare poteſt, myſi & auripigmento, &

laxeris

laxeris ſucco, & gentiana, & pinguedine ſerpentium venenoſorum, & aconito. Quod ſi cuipiam terræ ex his (prædictis viribus, vt ſunt diſcutere, uenenis reſiſtere &c.) plura inſint, detractum oleum ui ignis omnium erit præſtantiſsimum. Et paulò poſt. Cæterum oleum quod ſola arteriarum illitione venenum extrudat: non hoc ſenſu præſtantiſsimum dixerim, ut nō etiã præter id des in potu, theriacham aut lac aut aliud excellens remedium, quin etiam melius proficeret, illud bene auſim dicere, illitionem arteriarum, & admota exterius, eſſe his quæ bibuntur præſtantiora ac ualidiora, hoc uino duntaxat excepto quòd uenenũ adhuc in ventriculo maneat. Nam his (venenis recenter ſumptis, ut nō dum è ventriculo egreſſa ſint) quæ vomitũ validum prouocãt præſtantiſsima ſunt, vt lac, lixiuium, oleum, aqua nucis uomicæ. Igitur in morſibus uenenatis, in aculeorum ictibus: in unguentis uenenoſis, in potu Veneni quod iam ad præcordia pene trauerit, exterius adhibita auxilia validiora ſunt, &c. Hæc ex Cardano pluribus de-

ſcripſi, vt inde etiam magis ratio conſtarẽt mirabilis illius de ſcorpionibus, &c. olei, quod quia abſque deſtillatione fit, inferius ſeparatim deſcribam.

Antimonij oleum vtiliſsimum eſt ad omnia vlcera maligna, vt ipſe feliciter experior. Purgatur autem antimonium prius, multoties fuſum & liquatum igne.

Longè ab hoc differt oleũ de antimonio chymiſtarum, quo argentum illi colore aureo inſignire conantur. Matthæolus in Dioſcoridem.

Oleum de antimonio quomodo fiat, ad ulcera & fiſtulas, ſcripſi ſuperius ex Vlſtadio, in tractatione de quinta eſſen. Sed empirici quidam etiã ad diuerſas intra corpus affectiones oleum ex antimonio parant, quod miris & magnis laudibus extollunt. Parant autem hunc ferè in modum, vt audio. Antimonii ſelibra. tartari calcinati albi tantumdem ſimul tundantur & in tigillo (crucibulo) aurifabri ſuper prunis ſimul liquentur, ſeu ſoluantur: liquata effundantur in teſtam aliquam vbi agitentur miſcendo: & cum in maſſam induruerint,

iterum tundatur,& colentur per colum(id eſt ſacculum eius figuræ quæ eſt ſacci pro vino Hippocratico ut uocant)in loco humido, (calido & humido) ut in cella vinaria,colo ſuſpenſo,ſic enim paulatim extillabit oleum,quod à nonnullis propter colorem ſanguineum Rubedo antimonij uocatur,& ſimiliter ab aurifabris quibuſdam cōficitur ad neſcio quam tincturam. Ad remedia verò humani corporis cum quinta eſſentia uini uel aqua ardente præparari debet, ita ut duplum ferè eius affundatur ad prædictam antimonii rubedinem: & in cucurbita diligenter agitentur, miſceantur: ac ita deſtillentur in cineribus ter uel quater,donec ſpiritus omnem malum odorem amittat. Semper autē miſcendæ agitandæque ſunt fæces cùm aquam deſtillatā ſuper eas refundis, aut cùm quintam eſſentiam recentem ſuperinfundis, neque enim ſatis certus ſum utro modo fieri debeat. Sunt qui ab initio ſtatim acetum rubrum acerrimum (deſtillatum)cum antimonio & tartaro calcinato ſimul liquādis miſceant. Sed hæc omnia ſcribo, non tanquam certa,

verum ut obiter ante annos aliquot sb em-
pirico quodā excepta annotaui. Scio chy-
miſtas & aurifabros quoſdam oleum vel
quintā eſſentiam antimonii tanquā theſau
rum perfectiſsimum quærere. Hi primum
lixiuiū acre cōpoſitū ex viua calce & cine-
re clauellato per filtrū deſtillant: & in hoc
lixiuio per horas quinque antimoniū ſub
tiliter tritum coquunt:& rurſus refrigera-
tum hoc lixiuium per filtrum deſtillant,&
& quod de antimonio ſimul tranſierit,nē-
pe puluerem coloris lutei reſeruant. Dein
de acetū acerrimū rubrum deſtillatum in-
fundunt ſupra antimonium in cucurbita
poſitum, ita ut digitis tribus aut quatuor
emineat: in loco calido per dies aliquot
ponunt,& quotidie decies aut vigeſies agi
tando permiſcent. deinde acetum in aliud
vas uitreum leniter defundunt, ita ut nihil
perturbetur. Hoc quinquies aut ſexties
repetunt,(nouum ſemper acetū ſuper anti
monium in cucurbita relictum fundēdo,)
demum acetū omne coniungunt,& deſtil-
lant per alembicū lento igne,donec oleum
fluere incipiat. Eſt autem hoc oleum, ſiue
quinta

quinta essentia antimonii: colore sanguineo. Hoc Mercurium tingunt, & incomparabilem thesaurum esse aiunt, summum chymiæ misterium: vt ex libro quodam Germanico manu scripto transtulimus. Oleũ ex antimonio elicitur rubrum, acutamque ualdè sulphur olet, & vim eius (antimonij) retinet, ob substantiæ crassitudinem ad pauca utile, Cardanus.

Calx integra oleo communi restinguatur, alembico uitreo destilletur, manabit oleum ossi corupto idoneum, Syluius. Calcis uiuæ frustum integrum infundatur in oleo communi, donec calx in puluerem reducatur, tum destilletur in alembico uitreo, & emanabit oleum calcinum, quod primus descripsit Leonardus de Prædapalea Patauinus. Ioan. Iacobus de Manliis.

De cerussa oleũ, vide supra vbi de quinta essentia egimus ex Vlstadio.

Oleum ex gagate sacratum dæmoniacis, epilepticis, paralyticis, spasmicis, tetanicis, arthriticis ab vtero suffocatis saluberrimũ conceptumque adiuuat. Fit ex gagatis lapidibus, quomodo oleũ iuniperi.

(per descensum,) vel sublimatione (vt oleum de lateribus, Mesue interprete Iac. Syluio: cuius ex scoliis uerba hæc subiicimus. Cũ bitumen gagatæ multò vilius sit, & uiribus aut ijsdem aut validioribns, tentari posset ex ipso oleũ quod largius fluet, præsertim si recens est bitumẽ, cùm ipsum sit terræ velut adeps, & olei uice vratur accolis locus Asphaltitæ & locorũ aliorũ bituminosorũ. Deinde an epilepsiam iuuare possit dubitat, cum odore illo bituminis tetro epilepsiam magis prodat. Mihi verò uerisimile videtur iuuari ab eo epilepsiam attenuando, digerendo, siccando quas vires cum & antea non ignauas obtineat. tũ multo magis liquor eius destillatus hæc præstat. Neq; verò ideo non iuuat hunc morbum: quoniam eundem odoris eius bituminosi suffitu prodi verisimile sit, vt myrrhæ, galbani, & cornuum, vngularum pelliumque capræ & hirci suffitu. Nam & cornua & vngulas diuersorum animalium, aduersus hoc malum medici vsurpant, scobæ eorum intra corpus data. neque enim eadem ratio est siquid suffiatur. & si sumatur simpliciter.

ſimpliciter. Sed his de rebus non tam ex rationibus & coniecturis, quàm experimẽtis docere debebant medici. Ipſe ſuffitum contriti ſuccini (quod ipſum quoque bitu minis generi adſcribitur) præſertim albi na rib. epileptici admoueri vidi, prunis in cochleari impoſitum, & mox ſedari paroxyſmum quòd & odore ſuo tantum poma, vt vocant, cũ moſcho uel ambra cõpoſita præſtant. Quòd verò de dæmoniacis ſcribit Meſue (inquit Syluius) ſuperſtitioſum eſt, à Chriſtianoque homine alienum.

Sulfur & gagates igni liquãtur vt liquores omnes idem.

Oleum philoſophorũ (quod etiam leũ ſapientiæ, & perfecti magiſterii, & benedictum, & diuinum, & ſanctum quidam uocarunt,) ueterum omnium conſenſu effectibus ſecretis nõ paucis eſt efficaciſsimum. Nam calfacit, ſiccat, eſſentiæ tenuitate in altum penetrat, digerit, materiam omnem excrementoſam conſumit.

Ob id epilepſiæ, paralyſi, vertigini, obliuioni, & lienis, renũ, ueſicæ, uteri, neruorũ, articulorum omninò, & reliquarum partium

tium neruoſarum doloribus frigidis maiorem in modũ confert. Eſt autem quoddam naturale ſiue minerale, & aliud marinum, quod ex inſulis ac ſcopulis fluit, (naphtha dictum:) in quo genere præſertur ſubalbum, mediæ bonitatis ſubrubrũ eſt: ſubnigrum verò & craſſum, peſsimum. Cæterum arte ſic fit. Lateres ex terra rubente multum antiquatos in fruſta comminutos carbonibus non fumantibus accende, donec igniti rubeant: tum concha, roriſmarini (alchil) vel antiquo claro plena extingue, & quod eius fieri poteſt oleo imbue. ſica per ſe in caſulis, (caczobit, Monachi in Meſuen: apud quos etiam caczola mox pro cucurbita legitur,) Pòſt minutiſsimè tere, & vaſi per ſublimationem deſtillandum trade. luto chymiſtarum capitello committe, carbonibus in fornace accenſis coq;, donec oleum deſtillet in phialam uitream naſo imo capitelli agglutinatam (argilla & pilo, Bulcaſis,) quod exactè obſtructũ reconde & ſerua. quanto enim antiquius, tanto valentius fuerit, Meſue ĩterprete Syluio, cuius hic etiã ex Scholiis

uerba

verba ſuſcripſi. Oleum (inquit) de lateribus tam tenue eſt ut momento latiſsimè ſpargatur: ſi manui infundatur, eam cito penetret. Oleo balſami eſt multò tenuius, calidius & in affectibus frigidis efficacius. vrinam mouet lapidem frangit: uermes enecat, aurium tinnitui à flatu craſſo, paralyſi, ſpaſmo cynico, iſchiadi, gonagræ, podagræ, & cæterarum iuncturarum doloribus prodeſt potum aut inunctum: ſed praua eius portio aquæ affectui aptè miſta bibatur. Hoc oleum à Raſi etiam in Antidotario, & Bulcaſi in libro qui ſeruitor inſcribitur, paratur: vbi Bulcaſis lateres nouos qui aquam nondum ſenſerint, præfert, quia oleum melius imbibunt: & eos in fruſta vncię unius diuidit, ac vaſe uitreo aut uitreato probeq; lutato ita cóponit, ut eius pars tertia maneat uacua. Igné primò leuiorẽ fieri oportet: ſedqui fundũ uaſis attingat, paulatim augeri. Primò exibit aqua, deinde (oleũ rubẽs, Bulcaſis) per ſe colligendum. Sic terebinthinã guaiacũ, & alia multa deſtillamꝰ Oleũ etiã chamęmelinũ, & nardinum quoq;, benedictũ dicitur Meſue:

ſue: ſed hoc (de laterib⁹) prę̃ſtãtiſsimũ eſt, & quibuſdã petrelęum uocatur, Hęc Syluius. Fœtidum eſt hoc oleum, ſed ſummè penetratiuum. Io. Iac. de Manliis.

Vide quędã ſupra, vbi deſtillatione oleorum per deſcẽſum in genere egimus ex VI ſtadio. ¶ Bulcaſis fruſta ſingula vnciæ (drachmæ, Raſis) magnitudine ignita, in oleum antiquiſsimum immergere iubet, & extincta ab oleo extrahe: & ſimul omnia craſsiuſculè trita, in unum aut plura vaſa deſtillatoria, quæ uentres nominat, ponere ut duæ vaſis partes uel amplius impleantur. Iubet etiã cauere ne ignis appropinquet huic oleo (dum deſtillatur) facilimè enim accẽdi, & egrè extingui. Deinde iterum noua fruſta laterum, & præparata vt prius deſtillari, donec ſatis olei colectũ ſit, quod in uaſe ſtricti orificij diligẽtiſsimè obſtructũ cum cera (& terra) ſeruari iubet facilimè enim exhalare ꝓpter ſubtilitatẽ ſuæ ſubſtantiæ. Hoc oleo (inquit) vtere in ægritudinib. frigidis, vt epilepſia, apoplexia, grauitate auditus: & arthride frigida. reliquos eius effectus explicaui in libr. de oleis. eſt enim

res

res secreta philosophorum. Parandi modum Rasis eundem omninò describit.

Oleum quod balsaminũ vulgus uocat (è spica,) excitat subitò comitialiter humi ꝓstratos, naribus subditum olfaciendum, aut quod ex lateritio lapide eximunt, saxo nomen habet, Alexander Benedictus. ¶ Hoc oleum fit etiã aliis quibusdam admixtis, vt in lib. quodã manu scripto reperi, cuius hic verba adiiciam. Lateres rubeos vetustissimos, aut recentes quidem sed ab aqua intactos infrustula confringet, eaq; ignita extingue in oleo oliuarũ, vel quod melius est in laurino. Mox rursus cãdefacies, & extingues ut prius, donec nigrescant. Deinde frusta hęc impones in alembicũ unà cum oleo in quo extinxisti, si quid eius reliquum est. sin minus: recens affunde ad mensuram digiti. Postea adde castoreis, & spicæ nardi, vel eius loco rutæ: utriusq; partem vnam: costi partes duas. Trita hæc misce cum lareribus in cucurbita: quam in fimo equino diebus circiter uiginti defodies. Tandem destillabis, aucto paulatim igne.

Primus liquor bonus est, secundus melior,

melior, ſed optimus tertius colore rubeo. Hoc oleum prodeſt aduerſus omnes frigidos affectus ut balſamum, quo quidẽ ſubtilius eſt, & calidius, utiliusq́ue in morbis frigidis. Perforat enim manum cito, & ſpatio lato expanditur. Veſicæ lapidem & frigidos affectus eiuſdem curat. Vrinam prouocat. Aurium noxis frigidis medetur, & vermes earum interimit.

Vtiliſsimum eſt paralyticis, & cynico ſpaſmo inunctum aut potum: item iſchiadi, & dolori iuncturarum & dorſi. Emplaſtrum cum hoc oleo & ſale Ammoniaco paratum, ſplenis apoſtemata & durities breui tempore diſſoluit. Ad epilepſiam valet & narium obſtructionem naribus iniectum. Calefacit cerebrum, memoriam confirmat, dolorem dentium ſedat. Iniectum utero menſes prouocat. Embryon viuum aut mortuum educit. Ora venarum aperit, & ſanguinem coagulatum diſſoluit. Pulmonem purgat ab humoribus craſsis. Guttæ eius aliquot cum ſyropo roſarum potæ, anhelos iuuant, aquam ad oculos deſcendentem, id eſt ſuffuſſionem,

mirè

mirè consumit. Si piscatores inunxerint inde retia, pisces innumeros illicient. Ferrum eo madidum & igni admotum, statim ardebit. Vermes occidit vbicunque fuerint. In testa oui uel alio vase calefactum, loco dolenti vtiliter guttatim infunditur donec dolor remittat. Venenis frigidis resistit, ut ictui scorpionis & opio & hyoschyamo per os sumptis. Calculos uesicæ pellit, cortice petroselini aut fœniculi admixto, (decoctis nimirum corticibus radicum in aqua, & modica huius decocti parte cum una aut altera gutta in potu sumpta.) Sed hæc omnia fermè Rasis in Antidotario simplici oleo Benedicto, hoc est destillato è solis lateribus & oleo, attribuit. Præfertur, inquit Rasis, quod ualdè rubeum est, fortis odoris, subtilis substantiæ.

Oleũ de plumbo: Vide supra ubi Vlstadii uerba de quinta essentia recitauimus.

Succinum artificiosa coquendi ratione vertitur in oleum sui coloris Ge. Agricola. Fieri nimirùm è succino oleum potest eodem modo quo è gagate de quo su

prã

pra ſcripſimus. Videntur enim naturæ nō diſsimilis eſſe. Germani communi uocant [aggeſtein:] nigri tantum differentiam ad dentes gagati. Cardanus cāphoram quoq; congenerē eſſe putat, hoc argumēto quòd ſuccini ſuffitus linteolo madido exceptus, camphorę odorē in eo poſtea reddat, quod tamen mihi experienti non ita uiſum eſt.

Sulfur illitum & potum, ſcabies, lepras, & Cardanicum morbum tollit, ſed uehementiore ui oleum eius, quod quomodo fiat in libris de morbo noſtro docuimus, Cardan. Sed liberos eius de morbo Catholico ſuo nondum æditoś puto.

Si oleum in ſe continet, ſi bitumini immiſceatur. Vnde Arrianus refert, apud Ichthyophagos, in Indica hiſtoria, ex ſale oleum illos excipere. Indicium quoque quod oliuæ littoribus gaudeant. nam ſalſum ſolum etiam non leuiter pingue eſt. Sed, ut dixi, oleum omnia ſic continent, quod ui ignis detrahi poteſt. At multum non poteſt continere, niſi bitumen adwixtum habeat, Cardanus.

Ad oleū de ſulphure faciendum, eligendum

dum eſt purum & ignem non expertũ (pręcipue viuum, & cinerei coloris,) Hoc oleum Romæ pluribus modis fit, per ſublimationem & per deſcenſionem, &c. Valet autem ad multa & præcipuè ad fiſtulas, & ad curanda oris vlcera, quæ gangrenas appellant, in quibus curandis maxime excellit. Madefacta enim pennæ aut alicuius feſtucæ extremitate, ipſa vlcera ſemel aut bis tantum contacta continuò morificata ſanãtur, Monachi in Meſuen.

¶ Vitreum uas (vt Matthæolus Senen. in libro de morbo Catholico) tintinabuli non abſimile, illitum figulari luto à terra vnios cubiti menſura, æneo vel ferreo filo ſuſpẽdes, ſub quo metretam vitream maioris circunferentię, in cuius medio inuerſus fuerit cyathus ſtatues. Porro cyathi fundus ferream bracteam digitorum quatuor latitudinis ex igne candentem ſuſtineat, ex qua ſulfur accendatur. Hoc dum comburitur, recentius ſuperaddatur. Inde fiet vt ex fumo aſcendente ſuſpenſum uas breui temporis in interuallo guttatim in inferiorem paropſidem deſtillet oleũ, quod

diligenter collectũ vitrea conſeruabis ampulla. ¶ Sulfur igné non expertũ, vel flauiſsimum, interim vtédum fummum craſſum remittit. excipiendum campana vitrea aut ſilicea. In qua ex vapore craſſo oleum concretum deſtillat in vas planum capax, in cuius medio ſulfur vaſculo conditum vritur, Aliis trito ſulfuri per aquam vitæ incéſam ignea conſumitur ſubſtantia, poſt reliquum deſtillatur vt oleum philoſophorum. Alii furfuris flaui, terebinthinæ, vtriuſque vncias tres, olei roſati librã vnam, coquunt igne lento, cum uini odori vnciis duabus ad vini conſumptionem, (vt in Luminari maiori legitur,) Syluius.

¶ In duabus olei de ſemine lini partibus, partem vnam ſulfuris viui immitte, ſimul optimè tere, & relinque ſub fimo per duos dies in uaſe bene obturato, eritque clarum & pulchrum. ¶ Sed omnia hæc olea videntur in hoc ſolum parari vt extra corpus adhibeãtur. ego empiricos quoſdã hodie eſſe audio qui etiam intra corpus oleũ quoddam de ſulfure propinent. aduerſus comitiales præcipuè: & forſan id cuius

ignea

ignea ſubſtantia, vt Syluius meminit, per aquam vitæ accēſam prius conſumpta eſt, deinde per ſublimationem deſtillatum, tutius cæteris intra corpus exhiberi poſſet.

Vitrioli oleũ à chymiſtis pariter & medicis expetitur, & tanquam res ſecretiſsima occultatur. Ego deſcriptiones aliquas ponam quas ab amicis accepi, uel in libris manu ſcriptis inueni. & poſt cæteras efficaciſsimum quendam & mihi cognitum huius olei modum declarabo, quo Empiricus quidam apud nos ad omne ferme genus morborum curandum vtebatur, & in multis quidem feliciter, &c.

¶ Vitriolum in calcem rediges, ut noſti: deinde aquam ardentem affudes, ita ut modicè excedat. Tum aquam ardentē per deſtillationem in phiala, aut retorto, aut cucurbita (in latus inclinata) ſeparato. Ea detracta paulatim ſpiritus vitrioli vrgeto, ignem magis atque magis augendo, donec ſpiritus omnes tranſierint. Hunc liquorē deſtillatum impone iterũ in vas aliquod ex tribus prædictis, & ĩ caccabo aqua pleno deſtilla, donec quicquid ineſt aquo-

ſum ſecernatur, id quod omni induſtria efficere cònaberis, ut omninò aquoſitas tota ſeparetur, ſiue per alembicum (roſtratum, ſiue cæcum, cuius interior margo limbum habeat cauum inſtar alembici (ſ. roſtrati.) Da operam vt aqua in caccabo leniter bulliat, (ſi modo bullire debet. Germanica vox [ſieden] æquiuoca uidetur:) vt aquoſitas ſola aſcendat, & oleum ſemper in fundo cucurbitæ maneat. ad hoc efficiendum, ut minimum biduo tibi opus eſt. Deinde relictum in cucurbita oleum in cucurbitam aut aliud vas ex prædictis luto loricatum immites, & deſtillabis, obſernabiſque non aqua aliqua ante ſpiritus tranſeat, Nam ſi quicquam aquoſum adhuc permixtum fuerit, neceſſe eſt vt poſtea in Sole aut loco calido ponas cum alembico cœco, ut aquoſitas eleuata in limbo alembici remaneat. Hoc ſi aliquoties repetas, hanc inſolationem dico, oleum ſemper ſuauius & melius euadet.

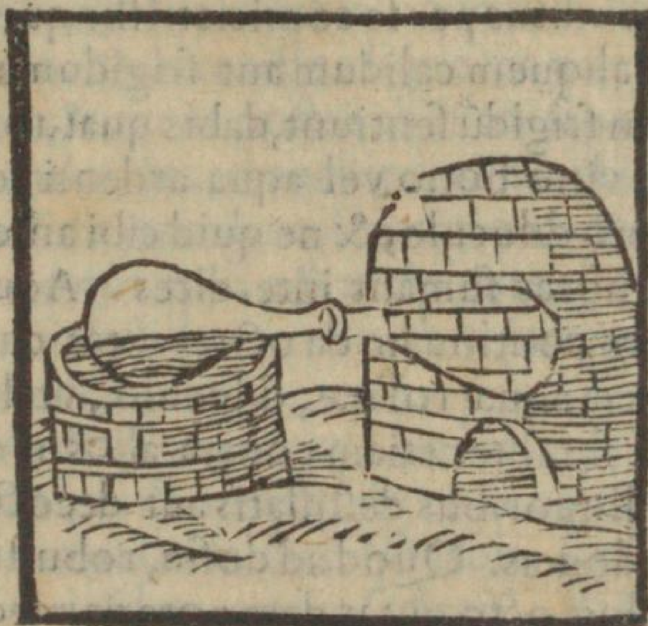
Quinetiam olei deſtillationem ſecundò aut tertiò repetere poteris. ſic enim magis magiſque rectificatus oleum. Huius olei duas

duas tresue guttas aduersus omne genus morborum propinare poteris per se, aut cũ aquis ad singulos affectus idonei. Hoc oleum ipse gustaui suaue, gratum, & efficax est, colore (si memini) albicans.

Alius modus. Vitrioli Romani libras quatuor desicca in vase fictili ad rubedinẽ vsque. deinde contritum pone in cucurbita uitrea diligenter luto inducta, (vt fit pro aqua forti: & leni primum igne paulatim gradus ignis augendo destilla, donec fumi albi incipiant exire de rostro cucurbitæ. tunc pones vas receptorium magnum luto munitũ: & ignem excitabis cum lignis per duodecim horas semper continuando & exibunt (tandem) guttæ rubeæ & ponderosæ. Cum vero receptorium incipiet esse clarum, res perfecta est: quare desines, vt vasa refrigerentur. Postea pones in alẽbico paruo ad separandum phlegma, & reseruabis reliquum, insolabisque per dies nouem Cùm volueris vti, da cũ bono uino albo, vel Maluasia, sex uel septẽ guttas, ita ut tribus aut quatuor horis postea nihil edatur. cõuenit ẽt ante somnũ, si nihil superbibatⁱ.

Vtilis eſt hic liquor dolenti ſtomacho, leproſis, calculoſis, vrinæ retentioni, febrientibus & in peſte cũ aqua acetoſæ, tepidius adiecta ſemidrachma de ſpeciebus diamargariton frigidi ſi reperiri poſſunt.

Alius apparatus olei de vitriolo contra morbos innumeros. Vitrioli Romani quã tum volueris pone in cucurbita, ad rubificandum, cum igne qui adhibetur aquę forti per horas vigintiquatuor, quandiu aqua ſine ſpiritibus procedit, & amplius ſi non erit rubificatum, ſemper eundem ignẽ ſeruando. Cùm iam rubificatum fuerit, aufer capellum (alembicum) & recipientem, & ſerua aquam ad ſecreta dicenda. Poſtea cõtere vitriolum, & in cucurbita pone cum quinque partibus quintæ eſſentiæ vini, vt vitriolum imbibatur. Debet autem cucurbita in furno tranſuerſa imponi, cui alteram (recepturam oleum) forinſecus oppones, cuius fundum impoſitum ſit in vaſe aquæ frigidæ. Tum ignem furno excitabis, non minus vehementem, quàm pro aqua forti fit. Sic effluet primum aqua vitæ, & demum aucto igne oleum vitrioli ſequetur,

quetur. Deinde aquam vitæ ab oleo ſepa rabis capello impoſito cucurbitę, continẽti vtrumque, & recipiente foris appoſito, cum igne aquæ fortis. Sed vt res clarior fiat figuram qualemcumque deliniauimus fornacis in qua oleum deſtillari, debet, tranſuerſo cucurbitæ ſitu, igne circumqua que excitato, vt oleum emanans refrigeriũ prætèrquã in recipiente non inueniat. Vires huius olei innumeiæ ſunt, quarum

aliquas hîc recenſebimus, ut reliquas medicus eruditus per ſe coniiciat. Illis qui morbum aliquem calidum aut frigidum magis tamen frigidũ ſentiunt, dabis quatuor guttas è vino bono vel aqua ardenti ieiunis ſummo diluculo, & ne quid cibi ante quatuor horas ſumant interdices. Aduerſus febrim continuam da octo guttas cum ſemuncia aquæ roſatæ, diluculo, vt dictum eſt, & ſimiliter etiam contra alios morbos cum liquoribus deſtillatis aut decoctionibus idoneis. Quod ad doſin, robuſtis hominibus octo gutas dare poteris, mediocribus quinq;, debilibus quatuor, &c. In hoc oleo ſi ſolueris marchaſitã auream, tinget Lunam ad omnes gradus.

Alius modus pro eodem, ut melius & puris fiat. Vitrioli Romani quantum voles pone in cucurbita fictili ex terra crucibulorum, intus vitreata: & in furno, ut ſupra dictum eſt, cum igne aquæ fortis deſtilla: & effluet aqua alba vitrioli. deinde ceſſante illa augebis ignem, & ſequetur aqua viridis quæ cum deſierit, ignem fortiſſimum ſupra infraque excitabis, & emanabit

oleum rubrum.

Vas recipiens mitabis liquorum mutationibus: Vel tres illos liquores vaſe vno excipies,& aquas poſtea ab oleo ſeparabis deſtillando, & remanabit in cucurbita oleum. Fit autem hæc ſeparatio cucurbita erecta (cum capello & recipiente:) prima verò olei deſtillatio, cucurbita iacente trãſuerſa, vt dictum eſt.

Si modicum lanæ xylinæ intingas in aqua vitrioli Romani, & cum ea tangas quæ uis mala oris, facilè ſanabis, Ex libro amici cuiuſdam manu ſcripto. Videtur autem hîc aqua intelligi quę prior fluit extra corpus tantum uſurpanda, non ipſum oleum uitrioli, quod pretioſius & purius, & aduerſus intrinſecos morbos propinandum ſeruatur. ¶ De viribus olei vitrioli,ex eodem codice manu ſcripto. Vinum Maluaticum cũ modico olei vitrioli bibe, continuãdo per quinq; vel octo dies. obſtructionibus liberat, ſanguinem purgat, calculum pellit. Malam ſcabiem curat,ſi bibatur cum aqua fumariæ & myrobalanis cõditis. Renouat hominẽ cũ aqua endiuię.

Capi-

Capitis quosuis dolores sanat cũ aqua sam suschi,aut buglossi,aut melissæ:itẽ vertiginem,si modo cõtinuetur. Cũ aqua agrestæ omne genus morborum curat, purgato prius corpore.Restaurat memoriã cũ aqua acori aut fœniculi.Somnũ cõciliat cum semine lactucæ aut papaueris.Melencholicis prodest cum aqua buglossi aut borraginis. Rabidos (insanos) curat cum aqua nymphææ,continuando. item apostemata calida:& lethargum cũ aqua rutæ agrestis. Purgat corpus cum aqua vitæ.paralysin sanat cum aqua mentastri vel saluiæ & hyssopi: spasmũ cum aqua saluiæ,tremulos cũ aqua basilici: & diuersos morbos internos cum aqua trifolij.omnem debilitatem oculorum cũ aqua fœniculi.rheuma à capite lilij.catarrhum cum aqua adianti & hyssopi, & tussim.similiter morbum lateralem cum aqua plantaginis. pleuresin cum aqua capillorũ veneris.stomachi debilitatem cũ aqua menthæ.Cum aqua cydoniorũ vomitũ restringit:quod si æger fuerit humidi tẽperamenti.detur cum aqua plantaginis vel bursæ pastoris, cum pauco diarhodon. Fluxũ
ventris

ventris curat cum aqua plantaginis, colicam cũ aqua rutę. Cum aqua absinthii morsibus venenatis resistit. Sanat omnia apostemata, & hydropem, continuando. Membris resolutis prodest, si infricetur cum felle bouis. Cum tamarindis lieni medetur. cum aqua raphani & tribuli marini, calculos pellit, & renum obstructiones aperit. Febres omnes sanat cum aqua agrestæ, & quasdam species lepræ, continuando. Hoc verum est aurum potabile, & vera chelidonia, & amplius, pondere non cedit auro, & easdem totidemq́ue facultates habet quas aurum potabile. Modicum eius cum pauca aqua rosacea potum, sermonẽ amissum restituit, sanguinem è naribus fluentem cum rosis sistit.

Alius modus olei de vitriolo, quo senex quidam empiricus in Heluetia utebatur, duas aut tres guttas cum theriaca miscendo, & sudorem ab hoc imperando in lecto per horas quatuor aut quinque, ita vt ne digitus quidem interim exereretur, quo remedio multos ab eo difficiles morbos curatos scio, &c. Eo mortuo oleum vi

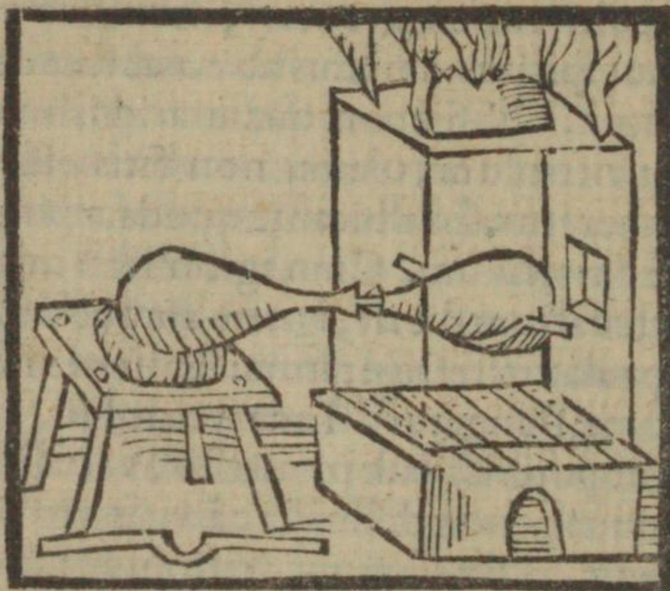
di

di quod colore albicante aut fusco mihi vi debatur, fortè propter argenti frustula quę immissa erant. Gustus erat acerrimus, supra omne acetum fortissimum, ita vt gutta vna linguam instar cauterii subito feriret, non læderet tamen: sed neque fauces deglutita ledebat. sapore alioqui non ingrato, odore ferè nullo, vel non nihil recipiente adustionem. Paratur autem hunc in modum. Vitrioli libras tres aut quatuor, aut quantum libuerit: in amplum vas fictile vitreatum quod foris vndiquaque luto munitum sit diligenter, & rursus siccatum, impones & super foco accensis prunis imposito vase, fumum omnem (à quo tanquam uenenoso tibi cauebis) euaporari & exhalare diligenter curabis, agitando interim cum baculo & quid inferius est sursum semper mouendo: curando pariter ne ebulliendo redundet: sic perges donec bullire desinat, & vapor fumusq; omnis consumptus videatur quàm maxime. Tum prunas vitriolo desuper in ipso vase impones satis multas, atque ita relinques, donec vitriolum planè in calcem rediga-

tur

tur,nec humiditatis aut vaporis quicquam in eo ſuperſit,& iam rubrum aut flaueſcentem colorem contraxerit, nec ullus vapor aut ſpiritus amplius ab eo abſcendere videatur. Niſi enim quàm aridiſsimum fuerit vitriolum, oleum non ſatis efficax extraheretur,ſed albicante quodam phlegmate permixtum. Cum igitur ſatis in calcem redactum fuerit, ignem amouebis, & vas paulatim refrigeratum: leniter eximes ne forte frangatur. Inde vitriolum eximes ut poteris, cultro adacto, vel aliter, quanquam non difficulter à vaſe uitreato diſcedit. Exemptum vitriolum minutatim confringes, & fruſtula impones in cucurbitam terream, quæ parata ſit a figulo ex optima teria, & optimè cocta, tam valida vt tribus diebus, & noctibus continuis ignem vehementem in fornace ſubſtinere poſsit. Nam ſi frangeretur, oleum, & operam perderes: licet minima tantum rima aut fiſſure ei accideret. Itaque vt facilius igni reſiſtat,loricanda eſt luto, eoq́ue duplici aut triplici, hoc eſt poſt primum ſiccatum alterum inducendum

dum lutum, aut etiam tertium. Fornacis figura huiusmodi ferme erit.

Hæc fornax construenda est quadrilatera, & in summo caminanda seu concameranda modicè. in medio summæ fornacis faciendum est foramen seu in fumibulum ea amplitudine vt singulis horis uel quoties opus fuerit, carbones per id in fornacem commodè immittatur, cum oblongo batillo ferreo, per quem carbones leuiter delabantur circa & infra cucurbitam, ne fortè cucurbita lædatur. In quatuor angulis

lis etiam ſuperius relinquenda ſunt foramina, ſiue uentilia, ut vulgus uocat, in ſingula: & totidem epiſtomia ex luto paranda. Carbonibus iam impoſitis & igne ardente, foramen fornacis, impoſita ſcutella ferrea, aut ipſo batillo, claudendum eſt, foramina angulorũ relinquenda ſunt aperta, ut aditus pateat aeri. Cucurbita in medio fornacis collocari debet ſuper ferro, quod parietibus fornacis vtrinq; inſertũ ſit. in huius ferri medio concauo imponetur cucurbita. Os verò cucurbitę extra fornacem modicè propinere debet, per foramen quòd ſtatim luto oppleri & claudi debet, vt nullus illac aeri aditus relinquatur. Deinde cum recipientis uaſis (quòd uitreũ & bene magnum requiritur, fortè ne diſtétum ſpiritibus rumpatur, uel ut longius à fornace abſit) ore, cucurbitæ os committi debet, ut alterum alteri inſeratur. hanc commiſſuram luto optimo cum albumine oui & linteis circundabis diligentiſsime, ne ſpiritus uſquam exhalent. Hoc lutum ſiccari permittendum eſt, antequam rem aggrediaris. Præterea, debent adhuc duo fora-

foramina in duobus fornacis lateribus oppositis fieri, (non in illo per quod cucurbita prominet, nec illi opposito latere sed reliquis duobus.)
Hæc etiam suis epistomiis claudenda sunt vt calor intus contineatur. Horum foraminum vsus est, ut carbones per summam fornacem demissi, ferramento per hæc foramina immisso rite digerantur ac disponantur infra, supra & circa cucurbitam, ut illa omnino in medio ignis sit. Per eadem foramina curabitur ne craticulæ pauimentum carbonibus aut cinere nimium obstruatur, & excludatur aditur aeris, mouendo cum ferramento. Quo facto, mox iterum epistomiis suis claudenda sunt foramina. Ab ima etiam parte fornacis hostiolum relinquendum est, mediocriter amplum, ut aer inferne adeat ne suffocetur ignis. Paulò supra hoc hostiolum bacilli ferrei transuersi ordine ponendi sunt, quibns induci oportet ex luto pauimentum, pollicis crassitudine, plurimis & frequentibus foraminibus peruium, ut
accessus

acceſſus aeri. foraminum ea capacitas erit, quæ pollicis in ambitu. Diligentiſsimè verò curãdum vt ignis ſatis magnus per tres dies noctesq́ue, vt dictum eſt, continuetur, nec vlla intermiſsio fiat, nam ſic quoque oleum & opera perderentur. Sic rebus omnibus inſtructis & fornace & cucurbita ſiccatis, incipies deſtillationem, validum cum carbonibus ignem continuando, vt dictum eſt. Tandẽ in fine tridui exacti, recipiens vas incipit clarum & album fieri igne adhuc in vigore ſuo ardente: atq; hoc ſignum eſt perfectionis. Itaque ignem extingui patieris, & fornace refrigerata, deme vas recipiens, & in manibus huc illuc volutando inclinandoq́ue omnes in eo guttas concretas collige, & oleum ſiue liquorem ſic collectum effunde in vaſculũ ex optimo vitro Veneto confectum: periculum enim foret, ne vulgare vitrũ ab eo excideretur, conſumit enim & corrodit instar aquæ forti. Hunc liquorem Empiricus ille, celandi nimirum cauſa, oleũ philoſophorum, lapidem philoſophorum & lepram nominabat, diſſolui in eo argentũ

dicebat ſi purum & tenue vel in laminã redactum iniiceretur, & ſimiliter numos argenteos. ego tamen poſt mortem eius integra in eo argenti fruſtra reperi. Cucurbitam terream aliquãdo ei diſsiluiſſe audio, quare curandum eſt, vt habeatur ex terra optima, accerſenda fortè Haganoa, aut Colonia agrippina, aut Aquiſgrano. illic enim optima & ualidiſsima omnium teſtacea uaſa fieri aiunt. Aſſerebat præterea hũc liquorem in vaſe, quo continetur, creſcere. Conficiendi modum ab aurifabro quodam primum acceperat.

De chalcanthi, id eſt vitrioli, & ſpecierum eius aduſtione ſiue toſtione, eadem ferè Bulcaſis ſcribit libro tertio de medicaminũ præparatione, quæ nos ſupra in præparatione eius ad oleum vitrioli parandũ. Sed in quẽ vſum ita terreatur Bulcaſis nõ meminit. Præparatur autem ſiue torretur eodem modo zimar quoque apud eũdem. Ipſe quidem inter diuerſos olei de vitriolo modos illum præfero, quem iam proxime deſcripſi. Eſt enim eo modo deſtillatus liquor acerrimus omnium, & ſimul acidiſsimus,

difsimus, vt acetum metallicum dici pofsit, quantum mihi videtur, quam obrem à quibufdam fummoperè commendatur ad extinguendam fitim per æftatem, vncia eius gutta in hauftum vini admixta, ficut in Germanico quodam libro manu fcripto reperi, vbi & hoc additur: Vitriolum in cucurbita tranfuerfa luto munita deftillatur per flammas ignis, fluit autem vix tertio die, & primum aqua.

Alius modus ex eodem libro. Vitriolũ perfunde aqua forti, quæ pinguedinẽ eius extrahet, à qua fi aquam fortem deftillando fepares, oleum remanebit. Sed forfan hic modus non fatis tutus eft, vt intra corpus fümmatur liquor olei ita paratus: extra corpus verò & ad oris mala rectè adhibebitur.

Olei aut quintæ effentiæ uitrioli mentionẽ alicubi apud Lullũ in opere de quinta effentia legiffe memini. Qua ratione uerò parari debeat in nullo hactenus publicato libro: adeò omnes hanc rem ueluti fecretifsima celarunt. Nã defcriptio quã ex Nicolai Maffe libro de morbo Neapolitã

no,ſubiiciã,intra corpus ſumi non poteſt.
Exuſto calchantho, id eſt vitriolo, aut miſy, id eſt vitreolo Romano, vi ignis per vitrea vaſa oleum detrahitur acutiſsimum & calidiſsimum, quo ſi quis iam ſaucietas verrucas tangat, abſcedent ille. Idem guſtarum ferit linguam haud ſecus quàm candens ferrum. Eſt tamen illius vſus ad ſiccada vlcera interiora deplorata, vbi non multum ſordida fuerint, vt inquibuſdam contingit phthoe laborantibus abſque dolore. facit ad præſcindendos cãcros & corrupta membra, ligno oliuæ illito ex eo, Cardanus. Eiuſdem coniecturam ſupra ſcripſimus, quòd oleum ex myſi vel arſenico foris inunctum a venenis liberare videatur. ¶ Spiritus ſiue quinta eſſentia vitrioli laudatur à quibuſdam empiricis aduerſus comitialẽ morbum & apoplexiã.
Atramentum ſutorium ſoluit aluum, cùm ipſum in melle & aqua mulſa drachmæ pondere potum, tum in uino, maximè oleum inde confectum, Ge. Agricola lib. tertio de natura foſsilium.
Vitrioli oleum non ſolum homines, ſed
&

& arbores interficit: ideo in secessu parandum, vbi nullus habitet. Albucasis & alii modum conficiendi ostendunt. Brassauolus. (Ego non ipsum oleum, sed fumum vitrioli dum igne torretur & præparatur ad destillationē, adeò noxium esse dixerim.) Et rursus, Ex chalcantho .i. vitriolo oleū fit adeò vrens vt pro igne potentiali utamur. est enim causticæ naturæ, & cum pauco dolore incidit membra, si ex oleo cultro inuncto tangantur. Dum oleum paratur, fumum cauere oportet, quoniam nō solum hominem interficit, & vicinas arbores exiccati cogit. Cuius experimentum nouit Franciscus de Monte, fractorum ossium & dislocatorum reparator egregius: cui omnes arbores viridarij, per vitrioli fumum periêre dum eius oleum pararet.

Oleum de vitriolo mirabile est, sine dolore cauterizando, & fit hoc modo. Vitrioli Romani siue Cyprini vnciæ triginta, salis nitri, aluminis rochæ vtriusq; vnciæ quatuor. Omnia trita calcinentur igne secundum artem. Postea pone hoc calcinatum in bocia curua lutata ad ignem for

nacis alchymiſtarum, & per ignem auctũ habebis in recipiente oleum: quod eſt cauterium mirabile, & ſine pari in quacunque operatione, & maximè in ſcrophili & verrucis magnis eleuandis. Sed recipiens ſit magnum, ſi vis facere prædictum oleum, Nicolaus Maſſa in lib. de morbo Neapolitano, & Thomas Philologus, qui vitrioli drac. xx. accipit. aluminis verò & ſalis ana xxiiij.

Aqua ex metallis diuerſis, (ex libro quodam Germanico) ad lepram, maculas, & oculorum caliginem, Limaturæ argenti, cupri, chalybis, auri, ana: quantum habere poteris, die primo pones in vrina calida pueri aut puellæ virginis: poſtridie uerò in medullã panis calidi, tertio in albumẽ oui, quarto in lac mulieris puellam lactantis, quinto in uinum rubrum. Deinde hęc omnia impone in deſtillatorium & paruo igne deſtilla, & ſerua. Incomparabilis enim eius facultas eſt. Prodeſt aduerſus lepram & omnes in facie maculas, & nitorem iuuenilem faciei conciliat. facit & viſus claritatem. Hæc aliter leges in Additionibus

in

De aqua forti & similibus.

AQVAE forti ſimilem quandam, ex vitriolo, ſale nitri & alumine deſtillatam paulo ante deſcripſimus, aduerſus magnas verrucas, &c. Sed & communis aqua fortis, & ſimplex oleum de vitriolo gutta immiſſa in verrucam prius reſectam, tollunt eam. cuius rei in me ipſe experientiam feci in verruca ſeſsili in extremo digito, cui nouacula reſectæ guttam aquæ fortis immiſi: inde tamen non ſtatim, ſeu poſt aliquot ſeptimanas Verruca diſceſsit.

¶ Aqua fortis vel ſeparãdi metalla, ſic fit. Halinitri pars vna, liquidi aluminis (quod rochæ vocant) partes tres. arenæ media, ſiccata diligenter & purgata igne deſtillantur vitreis uaſis. Colligitur autem ſeorſim quod prius effluit, cum crocea de mum videtur uaſis facies, auctis ignibus alia ſuccedit, quæ priore excipitur plerunque: & tamen ſi aqua fontis excipias, adhuc adeo acris eſt, vt nihilominus argentũ diſſoluat, & ipſum ab auro ſeparet. Sepa-

ratur aũt ſic. Aquæ extractæ partẽ modicã accipe cui argenti puriſsimi pondus oboli, id eſt duodecim granorum impone, ac impoſitam cineribus tam diu permitte donec diſſoluatur argentum. Hæc purgamẽta calci tenui ſimilia in imum vaſis demittet, quibus ſublatis quod reliquum eſt aquæ purioris, toti aquæ è qua iam detraxerat, addes, quæ ſimili exemplo & ipſa purgamẽta illis ſimilia in imum demittet, quibus ſublatis aquam totam puriſsimam, ac magis habebis ad argentum, ac cætera metalla præter aurum (aurum quoque aqua forti à chymiſtis diſſolui puto, ſed alterius generis) diſſoluendum efficacem. Cum verò facilè euaneſcat, uaſe uitreo diligenter occluſa tenetur. Vires autem æſtimanti quantas habeat aquæ excepta, ut dixi, aqua putei, etiam ſine igne horis uigintiquatuor, argentum in aquam redigat, modico autem cinerum calore in duabus aut tribus horis, non eſt qui miram uim vaporis illis extremis, ac aquæ in quã uertuntur, imò incredibilem non tribuat. Eiuſdem generis eſt aqua quæ fit ſalibus,
am-

ammoniaco nitroque: tum chalcantho & alumine liquido æquis partibus, addita illis demum æruginis parte quarta. hæc eadem arte. facta, nec ipsis parcit lapidibus. Si tamen aliquid ostracitæ lapidis, smiridis vocati, quo gemmas expoliunt, addideris, copiosiorem aquam & meliorem habebis, quia non vritur. His igitur experimento acceptis, videamus cur aqua hæc adeò potens euadat, nanque manifestum edocet experimentum, sicciorem partem vi ignis attenuatam, vim igneam ac rodentem accipere. Sed cur non ardet aqua separationis, vt ardens? Quia ardens calidior est ac tenuior, & minus sicca, ideo ardere potest, non tamen erodere. Illa verò erodere potest, non ardere, parumque calefacere, Simili igitur ratione quod è chalcãtho oleũ ui ignis excipitur: cùm siccissimam partẽ in humorem, vertat, acutissimum est. atque linguam, vt ignis ferit, Cardanus.
Non est autem quòd aliquis putet hunc liquorem ad aurifabros solum & chymistas pertinere. Nam ad remedia humani corporis quoque prodest. Verrucis prius

fectis inſtillatur, vt ſupra dixi. Sunt qui exiguum ligellum extremitate in ipſum in tincta, dentis cauitati immittant, quem ſenſu doloris priuare & mortificare uoluerint. Audiui & oculorum ſuffuſionem in quibuſdam huius liquoris vi curatam.
Per eundem argentum viuum figitur, & præcipitatur, vt iam diximus: & oleum ex chalcantho extrahitur, vt diximus. R. Aquæ fortis ſemunciam. Roſaceæ ſeſcunciam miſce. Hoc liquore madido goſſypio alligato ſummitati radiis bis die contingãtur vlcera gutturis, palati, gingiuarum & labiorum. Thom. Philologus.

¶ Diuerſos quoſdam aquæ fortis modos leges inferius, ubi de mercurio ſublimato ſcribemus.

¶ Aqua ardens, vt candela etiam in aqua ardeat. In amphora ſuperius lata & inferius ſtricta pones ſextarium uini uetuſtiſsimi, cui addes uncias duas utriuſque ſulphuris, hoc eſt uiui & mortui, tantundẽ aluminis, & ſalis craſsi tantundẽ. Decoquantur ſimul donec pars tertia conſumatur. Hoc liquore illita candela uel cereus

ardebit in aqua, non minus quàm in aere: Quòd ſi eo pillum vel pannum aſpergas, appoſita flamma ardebit manifeſtè ſine detrimento. Ex li. manuſcripto. Veriſimile eſt autem deſtillatum, ui ignis ex hac materia liquorem ad eundem effectum longè efficatiorem futurum.

Aqua ad dealbandos dentes, qua vtebatur Iſabella de Arragonia, ducíſſa Mediolani. Salis purgati & contuſi libra aluminis glacialis vncia, deſtillentur, in alembico. Huius aquæ vnciam miſce cum vncia plantaginis: & intincta lana xylina dentes perfrica, eruntque nitidiſsimi, Furnerius.

Alia ſimilis, ex eodem. Salis ammoniaci, ſalis gemmæ, vtriuſq; unciæ tres. Aluminis ſaccharini ſeſcuncia. Salis communis vncia. Trita deſtillentur in alembico vitreo, Extracto inde liquore dentes cum petra fricentur. deinde abluatur os modico vino albo. Vide ſupra in fine aquarum coſmeticarum eandem deſcriptionem, ſed abſque ſale communi: cuius vſus etiam ſine deſtillatione oſtenditur.

Aqua angelica mirè facultatis ad lippitudinem

tudinem, cancrum, & vſtionem ignis. Vnciæ tres calcis uiuæ, & ſelibra aq̄ pluuialis, ſimul in vitreo aut ſtãneo aliquo vaſe per tres dies quieſcant. Tum miſcendo agita, & iterum per viginti & tres horas aut amplius reſidere permitte, in vaſe bene operto. Poſtea per linteum leniter cola, donec clareſcat. Deinde amiſcebis drachmas decem ſalis ammoniaci quàm poteris reperire albiſsimi, & minutiſsimè triti, & longa agitatione cum aqua prædictæ liquati.

Deinde cum reſiderit, ſuper ſtantem aquam claram colabis aliquoties, aut per filtrum deſtillabis. Hæc aqua curat pannum vel maculam (la toile Gallice, id eſt telam) oculorum, tribus guttis ter quotidie inſtillatis, continuando donec ſanetur oculus. lacrymas quoque oculorum & rubedinem ac lippitudinem tollit: item cancrum, & aduſtionem ſi rectè applicetur. Omnes panni tum ſerici tum lanei maculas aufert, ſi ea modicè tepida eluantur. Furnerius.

Vrina humana deſtillata ad reſoluendũ aurum chymiſtæ vtuntur: typographi ad atra-

atramentum librarium.

Aquas diuerſas, uehementer ſiccantes acres, erodentes, ad puſtulas morbi Catholici abſque vnctione ſanandas, lege apud Nic. Maſſam libro 6. capit. 2. de morbo Catholico.

Aqua ardens quædam cum auripigmento, &c. deſtillata deſcribitur à Rogerio chirurgo.

De liquoribus gemmarum.

CARDANVS libro ſecundo de ſubtilitate, inquirens aquam quæ per cathetêrem immiſſa calculos veſicę frãgere poſſit, ſuſpicatur ex tecolitho, aut lapidibus cancrorum talem excipi poſſe, &c. vt ſupra recitauimus, in tractatione de viribus liquorum deſtillatorum in genere. Ego vt coniecturam coniecturæ addam, ſiue hos ſiue alios lapides aut uitrum, cum ſucco parietariæ deſtillarem,

Spiritum ſiue quintam eſſentiam beryli, chymiſtæ quidam magnificant aduerſus renum aut veſicæ calculum.

De solidis quibusdam ut argēto uiuo præcipitato, & eodem & arsenico sublimatis.

ADIICIEMVS hic solida quædā medicamenta, quæ & ipsa in vitreis vasis ad ignem sublimantur aut excoquuntur, & si ferè. præter institutum cum de secretis tantum, id est separatis à substātia crassiori liquoribus in hoc libro agere propositum sit. Quoniam tamen & pauca sunt hæc remedia, & sublimantur (hoc est, similibus vt prædicti liquores instrumentis parantur,) & actenus ferè secreta, hoc est à paucis nota & vsitata, & mirè efficacia, nō omittenda duxi.

Argentum (viuum) præcipitatum sic fit, vt scribit Cardanus libro quinto de Subtilitate. Alumen, chalcanthum, æquis partibus sumito, quibus adde salis dimidio plus altero eorum, destilla hoc totum cū vitreis vasis. Huius aquæ (id est aquæ fortis vulgò dictæ) pondo vnum, argenti autem viui tria in vas vitreum. pone, inde, destilla: & auctis ignibus perseuera eousq;, donec fumus & uas rubescant, nec aquæ

quicquam

quicquam ſuperſit. Demũ fracto vaſe collige argentum viuum, quod coire iam uidebis inſtar lapidis hoc tenuiſsimè terito in porphyride tabula,& denuò exquoque ac deſtilla donec ſiccetur in uaſe uitreo. Rurſus fracto uaſe materiam quæ ſupereſt collige, ac denuò tere in tabula eãndẽ ſubtiliſsimè. Poſt ipſum in æneo uaſe repone ſuppoſitoq; igne valido, cum æneo baculo miſce ac agita per ſpatium duarum horarum, donec ſplendorem fermè ac rubedinem minus acquirat, tuncq́ue exceptũ ſerua uitreis uaſis. Hoc inter omnia quæ citra dolorem carnes erodunt, & ſiccant putreſcentia velcera. ſi ritè factum fuerit, eſt præſtantiſsimum: nec ulli alii vſui eſt quod ſciam, Hæc ille.

¶ Diſſoluuntur aceto forti, præſertim deſtillato, uel ſucco limonum, margaritę, &c. præcipitatum, & ſublimatum, & cinnabrium, & in argentum viuum redeunt, Syluius.

Modus conficiendi pulueris rubri, id eſt argẽti uiui calcinati ſiue præcipitati ex Mariano Chirurgo. Aquę fortis unc. ſex,

argenti uiui unciæ quatuor: miſceantur ſi mul in cucurbita vitrea bene lutata, & impoſito, capello, cuius roſtrum extremum in uas recipiens inſinuetur, igne moderato (paulatim augendo) deſtillentur. Cæterum aqua fortis, quæ aurum ab argento ſeparat, ſic fit. Salis nitri, aluminis rochæ, vitrioli Romani. ſingulorum libræ duæ. miſceantur in mortario, molendo cum pi ſtillo tandiu donec bene miſceantur. Deinde puluis craſsiuſculus in cucurbita illu tata ponatur, & orificiis omnibus obſtru ctis deſtilletur. Signum autem bonitatis eius eſt, ſi humus in quam parum eius ceci derit, ſtatim ebulliet. Huius pulueris rubri virtus eſt mirabilis. Recipe lixiuii tonſtri na vncias tres præcipitati ſeſcunciam, mellis roſati uncias duas. miſce diligenter. Hoc remedio proculdubio deſiccabis & abſterges vlcus ſordidum & putridum (un de carnis generatio ſequetur) vbi alia abſterſiua, vt de ſucco apii, de ſucco ſynogloſsis, fruſtra, expertus fueris.

Nicolaus Maſſa in libro de morbo Catholico, Mercuriũ præcipitatum puluerẽ

angelicum

angelicũ vocat, propter mirabilem & quasi diuinam eius in morbo Catholico operationem, quam ipſe non raro expertus ſit hæc medicina (inquit) exiccat, cum miti quadam & ſine dolore corroſione carnis mollis & ſuperfluæ, remouendo ſimul malam qualitatem occultam ulcerum, & maxime morbi Neapolitani. digerit quamcunque ſaniem & purgat & corroſionem & gangrenas prohibet. diſſoluit ſaniẽ craſſam, duram & crudam, poſt apertionem gummarum. Et huic remedio nullum in hoc morbo comparari poteſt. Nam ſi eo uti pergas, uſque ad perfectum cutis generationem ducit, ut ego ſæpe expertus ſum. & eſt nobilis in uirgæ ulceribus malignis. Fit autem hoc modo. Argenti uiui libra in cucurbita parua uitrea ponitur, & affundi tur tantundem aquæ fortis. Deinde cucur bitam in olla pones, & cineres in ſpatio in ter cucurbitam & parietem ollæ, vt conſer uetur olla, ne ex immediato cõtactu ignis rumpatur. Tum ignis ſubiiciatur, lentus primum, & paulatim augeãtur modo quo dam medio, & ſic dum forti igne dimitta-

tur donec tota aqua consumpta sit, quod cognoscitur cum nihil amplius à cucurbita euaporat. Sic habebis Mercurium calcinatum rubrum.

Hunc tere, & si cum eo aliqua portio argenti uiui remanserit, pone dictum puluerem in uase æreo puro ad ignem: & sic miscendo relinque donec tota argenti uiui pars sit consumpta. Hoc puluere utêris ad omnia dicta, & maximè ad ulcera uirgæ & aliorum locorũ, ubi putredo & sanies mala prohibet consolidationem & in fistulis dissolue ipsum cũ uino, & iniice per æneã fistulam, q̃m mirabiliter operatur. ¶ Porro aqua separationis auri ab argento sic fit.

Vitrioli Romani libr. duæ. aluminis rochæ unciæ sedecim, salis nitri libra: ponantur in cucurbita curua (rotorto) lutata, uel in recta cum capello suo & recipiente. Destilla ut alchymistæ.

Hæc aqua mirabilis est ad remouendas uerrucas in quacunque parte, & maximè in ano & uulua, cauterizat etiam ulcera maligna exedentia ubicunque, etiam in gutture, & prohibet ulcera ne serpant ubi sunt,

ut

ut puta uirgæ & uuluæ.

Quòd si nimis sit uehemens, cum aqua rosacea diluetur. Et ego sæpe sanaui ulcera mala gutturis tangẽdo bis in die cum aqua dicta, dimidio aquæ rosatæ admixto: & est de secretis nostris, uide plura apud eundẽ libri sexti ca. 2.

Cæterum puluerem istum angelicũ habui à sene quodam alchymista, & componebam eum antequam Ioan. de Vigo quicquam de eo prodidisset, Hucusque Massa: & partim Tho. Philologus ab eo mutuatus. ¶ De apparatu & utilitate pulueris huius rubri, lege Ioannem de Vigo libro 5. Additionum. ubi iubet ut uas recipiens triplo maius sit quàm cucurbita, folio 38. b. Et quod album repertum cum ista puluere sit argentum sublimatum à rubro: sicut est quicquid croceum est. Idem in Copiosa eius, folio 163. a

¶ Puluis è Mercurio (inquit Matthæolus Senensis in libro de curandi morbi Italici ratione conflatur hoc pacto. R. aquæ qua aurum ab argento diuiditur lib. quatuor. argenti uiui sesquilibram. Hæc uase

uitreo,ore angusto,collo obtorto, undiq; argilla præmunito,quod ab altero recipiatur,imponantur compages inde uasorum luto figulino sedulo obturetur.ad hæc subdatur ignis ex carbonibus cōflatus ut semper ingrauescat, eousque quò tota defluxerit aqua.Post hęc phialam frangas,in cuius fundo residentem placentulam rubram, leniter extrahens quod albū inhæserit proiicias,rubrum uero in puluerem redigas.Verum enim uero, quoniam ex puluere isto plurimæ possent contingere noxæ sumentibus ipsum, nisi prius rite prępararet,cō modum uisum est præparādi eius modum hic subiicere.R. uncias duas prędicti pulueris, & maceret per noctem in aqua plantaginis & acetosæ, utriusque unciis duabus inde summo mane aquas exhauriens,& nouas superinfundens,ad ignem in uase ęneo siue testaceo colloces, feruentes ferrea uel lignea spatula non cesses agitare, quousq; in puluerem non difficulter omnia redigātur,ex quo poteris cum libuerit in morbum Catholicum tam pituitosum, quam melancholicum, catapotium tale compo-
nere

nere. R. electuarii Conciliatoris (conſtat hoc ex uariis remediis cordialibus ut uocant, & aromatibus, gemmis, margaritis, auro, argento, camphora, ambra, moſcho: & deſcribitur ab eo Differentia 169.) ſcrupulum ſemis, margaritarum, hyancinthorum, ſing. grana quinq;. pulueris præcipitati grana quinque, pulueris diamuſci, diamargariton, utriuſque ſcrupulum ſemis. Fiant catapotia quinq;, (deaurentur. Tho. Philologus, qui & terræ ſigillatæ & boli Armeniæ ana grana iij. addit) quæ hora ante diluculum ſumantur. inde lecto ſe contineat æger horas quinque. Breui, mihi crede, Morbi catholici dolores hoc catapotio elidentur. Pituita etiam & atra bilis uomitu, nec non alui deiectione euaneſcent. Ad hæc ſunt plurima morborum genera, quæ curauimus tali puluere. nam non ſolum ſaniem carnemq́ue putridam dolet aſperſus uerumetiam non difficulter ulcera ad cicatricem deducit. peſtilentiam etiam pauxillo theriacæ addito: ſuccoq́ue tunecis herbæ, quam cardum benedictum uocant, ſiue electuario de gemmis, ante eius confirma-

 tionem,

tionem, mirum in modum fugat. Multos etiam lymphaticos, melãcholicósue (quos à cacodæmonibus incursari uulgò credebant) eodem curauimus. Quid pluribus immoror? Quartana confectos, saccharo buglossato siue theriaca, Mithridatóue additis, facta digestione aliqua, hora ante accessionem, quinque uel septem granorum pondere, pro ætate & ui corporis affecti, hoc puluere liberauimus.

Quinetiam ualet coli & iliorum doloribus adhibitus. nam quosdam stercus per os eiicientes sanauimus, Pauli Aeginetæ monimentis innixi, qui ait medicos quosdam argentum uiuum extinctũ dedisse in oleo. Fascino idem aduersatur: pluribus ad hæc uirtutibus est insignis, quas cum plus otii nactus fuero, sigillatim tibi (ad collocutorem suum inquit) connumerabo: fortasse tunc iucundissimum fuerit etiam explicare, quonam pacto puluerem cum auro uiuóque argento, siue aqua superius explantata possis conficere, Hæc ille. Ego non ita pridem audiui medicũ aut chymistam quẽdam apud Athesinos Mercurium pręcipi-

cipitatum cum auro præparare, auriq́; pretio uendere, cui ea facultas ſit ut abſque morſu erodat. Vide ea quæ circa finem eorum quæ hîc proxime ſubiiciuntur, referemus.

¶ Quomodo fiatpræcipitatum, quod eſt remedium contra omnes morbos ex humorum putredine naſcentes, ex libro quodam manu ſcripto.

Ex partibus æqualibus uitrioli Rom. & ſalis nitri, fac aquam cũ capello & recipiente, in quo pones ſextam ponderis de Mercurio crudo. hoc eſt, ſi uitrioli & ſalis nitri tres libræ fuerint, pone ſex uncias Mercurii. Poſtea permitte ut aqua cum ſuis ſpiritibus deſcẽdat in recipientem. Deinde omnia quæ ſunt in recipiente euacua in cucurbitam mundam & lutatam: ſuper qua pone capellum cum recipiente, & iterum fac deſtillare, & cum aqua erit in recipiente, iterum pone in cucurbita in qua remanſit Mercurius. Hoc repetes vſque ad Mercurij rubificationem.

Deinde rubefactum Mercurium ablues aquis cordialibus, ut borraginis & meliſſæ

& huiuſmodi. Prius tamen ablues multoties in aqua fontis vel putei deſtillata. Mercurium ſic præparatum dabis ægrotis intra corpus, hoc modo.

Si corpus fuerit robuſtiſsimum, da decem grana: mediocri octo: debili, quinq;. ſi puerile, diligenter conſiderabis quid facto ſit opus. Sed omnino miſcebis eum cũ theriaca. ſic dabis ei, qui ueneno infectus fuerit, hydrope, peſte uel alia infirmitate correpto. Si homo ſanus ſemel quotannis aut tertio quoque anno, prout opus videbitur, hoc præcipitato vtatur, cum debita humorum digeſtione, id eſt præparatione purgationis, morbos plurimos præueniet. Nota quòd loco Mercurii potes vti amagalma facto ex ſex partibus argenti viui, & ex una parte auri. & ſic facies maiora mirabilia. (Hoc amalgama nimirum ſimiliter vt Mercurius ſolus cum aqua forti rubificari debebit: & ſi Matthæolus Senenſis, vt paulo ante recitauimus, ex tali mixtura puluerem illum Mercurialẽ etiam ſine aqua forti fieri poſſe ſcribat.) Et aduerte quòd potes curare uulnera cum primo uel ſecundo præ-

præcipitato,quo vtêre ſic.Pone de ipſo cir ca uulnera & intro.Et hoc eſt magnum ſe-cretum. Et ſcias quòd in quatuor deſtilla-tionibus hoc perficies: quo facto pone in cucurbita munda in igne,ut ſpiritus(nimi rum hydrargyri ſublimati cum præcipita-to permixti)quantum fieri poteſt recedât, deinde fac ut ſupra.

¶ De ſublimatione argenti viui, leges Bulcaſin libro tertio Operis quod Seruito rem nominant. De vſu vero eius in caute-riis & ad morbum catholicum,Nico. Maſ ſam libro ſexto ca. ij. & eiuſdem libri capi-te quarto quomodo ad cauteria adhibea-tur, tum alia, tum ut nullo uel pauco cum dolore fiat cauterium. Vtuntur eo hodie quidam ad ſcabiem malignam & impetigi-nes,&c. tum in hominibus tum in equis. Argentum uiuum(inquit Cardanus)ſubli matur hoc modo. Argentum uiuum & ſu torium atramentum in mortarium pari pō dere coniice, & aceto albo acerrimo eo uſque miſce, donec argentum uiuum uide ri deſierit: inde vitreo uaſe luto oblito ex coque donec concreſcat. Si quid ſubterfu-

gerit

gerit ne coeat, iterum in mortario addito aceto terito, & denuò excoquito. Argento viuo ſic excocto ad fucum utuntur. dealbat enim & ſplendorem addit mulierũ uultib. Sed dentes elidit, & fœtorẽ gignit oris. Cȩterum ad argenti uſum & aurifabrorũ artem in non paucis conducit. De ſublimatione Mercurii, marchaſitæ, magneſię & tutiæ, uide Gebrum Summæ perfectionis primum quartum & quadrageſimum quintũ, & deinceps. Item de ſulfuris & arſenici ſublimatione caput quadrageſimum tertium. Sublimatum, præcipitatum & cinabrium, aceto forti, præſertim deſtillato, diſſoluuntur, & in argẽtum uiuum redeunt, Syluius.

Arſenici ſublimati Auicenna meminit. Arſenicum ſiue auripigmentum, (inquit Albertus Magnus in libro de metallis,) eſt de genere lapidum, citrinum & rubeum quem lapidem unum de ſpiritibus uocant chymici. natura ei ſulfuris in calefaciendo & deſiccando. Igne calcinatum nigreſcit, & ſtatim ſublimatione efficitur albiſſimum. Ter quatérue ſublimatum tantam adurendi uim acquirit, ut æs per foret,

&

& exurat uehementer omnia metalla præter aurum. Aeri oppoſitum tranſmittat ipſum in album colorem. quam obrem vtuntur eo falſarii, vt es ſimilè argento reddant in qua re plurimum poteſt.

Medicamenta quæ ad cancrum exulceratum adhibentur, ualentis admodum facultatis eſſe debent. Inter cætera autẽ præſtantiſsimum ac tutiſsimum auxilium in hoc affectu Guidonis à Cauliaco prædicatur, arſenicum ſublimatum, cuius egregias dotes ſupra iam crebrò cõmemorauimus, & in ſequẽtibus adhuc celebrabimus. Hoc (inquit Theodoricus) cancrum lupum, eſt hiomenum (hoc eſt ſphacelum, ſeu ſyderationem) noli me tangere, fiſtulam, & omnes tales peſsimos morbos, prima die occidit & extirpat. Cæterum magna locorum circunſtantium, interim dum admouetur, cura ſemper habẽda eſt, ne ſcilicet ea ipſa inflammatione, atque humorum confluxu, occupentur. Quod incommodum facilè deuitabis, ſi partes illas uicinas & carcinoma cingentes, bolo Armenia, & id genus aliis illeueris. Sed & modo legitimo ſeu iuſta

ſta quantitate (quam coniectura tantum artificiali rationabilis definit medicus) adhibendum eſt arſenicum ipſum ſublimatum, &c. Io. Taugutius inſtitut. chirurg. 3.19. Zinzifar, id eſt Cinnabriũ quomodo fiat, per ſublimationem, vide apud Bulcaſin & Cardanum libro. 5. de Subtilitate.

Auripigmenti calcinatio, ut colorem rubrum trahat apud Io. de Vigo in Antidotaria, folio 163.

Tartarum, id eſt fœx arida vini, quomodo acuatur, ut miras ad remedia quædam facultates habeat, (per deſtillationem aquę ardentis,) docet Lullus lib. 2. de quinta eſſentia.

Lapidem cyaneum, id eſt lazuli, empiricus quidam mihi retulit ita ſe præparare, vt & efficacius & tutius atram bilem educeret à melancholicis hominibus & inſanis. Et primò, ſi recte memini, dicebat oportere illum calcinari. deinde ſublimari: aut prius aquam uitæ optimam ſuper eo in cucurbita poſito deſtillari, deinde ſublimari, & aqua uitæ ſexies deſtillata rigari, ſiccarique.

Sal

Sal ut purior uel cibis uel remediis addatur: aqua permistus destillatur per filtrum, & rursus ad aquæ consumptionem decoquitur, Idem purgatus in crucibulo aurifabrorum magno igne liquatur et funditur. Sic liquatus miscetur cum sale alcali, (aut eius loco felle vitri albo [nam & nigrum habetur] quod aliqui sagimẽ vitri vocant, alii zoza, vt audio,) & sale gemmæ. His tritis vtũtur pro chrysocolla, aut etiã chrysocollæ partem admiscent. Sed mixtura hæc nimium acrimonię habet, & aliquid auri consumit. quare ad rudiora tantũ opera eam adhibent: ad subtiliora uero borace solo utuntur. Sunt qui boracem, salem communem fusum, & salem alcali miscent, partibus æqualibus, & in secretis habent pro borace. Sed hæc extra rẽ medicã sunt.

Fuligo ex pice & butyro quomodo colligatur, leges apud Dioscoridẽ & Bulcasin.

De *aliis quibusdam non alchymicis, hoc est non destillatis aut sublimatis remediis, sed per alios diuersos modos ingeniosæ præparatis.*

QVAE hactenus descripta nobis sunt reme-

remedia, omnia liquorum nomine comprehenduntur, quod nihil terrenum sibi admixtum habeāt, sed uel aqueę, uel aereę uel igneæ sunt naturæ, siue aquę, siue olea, siue tertium quoddam genus liquorum. Omnia uasis quibusdam alchymicis, & vi caloris parantur. Sed quoniam scopus illorum (nempe ut quod in unoquoque remedio optimum & præcipuum est, id à terrena, crassiore & impuriore materia abstractum, purum liquidumq; habeatur,) latius patêre, & ad alias quoque nonnullas medicamentorum præparationes, apparatus, aut compositiones extendi videtur: visum est Corollarij instar, hîc quædam adiungere, quæ non omnino trita nec passim obuia forent. Nemo autē plenam aut exactam & in genere componendi rationem à nobis hîc expectare debet: quum pauca tantum, & quæ obiter occurrerint, atque hęc omnia tanquam parerga simus traditiri. Si qui vero plura & plenius de diuersis parandi præparandique remedia generibus & modis desiderat, is Iacobi Syluii & aliorum hac de re libros adeat. Olea odo-
rata

rata & pretioſa pleraque in vaſe duplici co qui video.

De oleis diuerſis.

OLEVM odorem ac vires plantæ referens, in his quæ oleum abundè continẽt facilè exprimitur: aut fructibus eorum in aqua incoctis colligitur. At in quibus oleum non abundat, tribus modis odorem ac vires oleo exprimere ſolemus. Vulgatiore illo atque antiquiore Dioſcoridis, in purum oleum flores quatriduo infundebantur, exponebanturque in Sole, inde expreſſo oleo diligentiſsime, tantundem florum recentium addebatur, ac rurſus ſub torrente Sole exponebatur, totiesque id facere licebat, donec odorem oleum combiberet, addebantur & ſpiſſamenta pro vnguentis, vt ex melle tum aliis odoratis. Secundus modus expreſsione conſtat, in quibuſdam abſque artis auxilio, vt in myrobalano, & in aliis quæ ſicca ſunt & ſponte odorata, vt myriſtica nuce læui in vino macerata & torculari expreſſa. Sic ex aromatibus oleum licet ſubſtrahere.

quæ odorata ſunt, ſed olei carent ſubſtantia, ut flores, hoc exemplo reddunt. Flores ſuper amygdalas conſpargito ac ſub ipſis, alternaq́ue diſpone florum & amygdalarum folia, compreſſaq́ue tandiu tene donec florum olor euaneſcat. quibus abiectis, pro eis alios flores ſuppone eadem ratione. & hoc toties repete (nam non una eſt ratio in omnibus) donec amygdalæ maximum contraxerint odorem, inde illas torculari ſubiicito. Oportet autem prius cortice undare eas, & paululum torrere. Hoc modo plus contrahit virium oleum, & minus corruptioni obnoxium fit, quòd ſucci (aquei) nihil in eo relinquatur.

Tertius modus deſtillatione fit, (de quo ſupra dictum,) Cardanus.

Oleis pleriſque ad ignem coquendis, uini nonnihil additur quo minus aduſtionē oleant, & ad eius conſumptionem coquũtur. Sed flores & quæ tenuis ſubſtantiæ ſunt, præſtat non coqui in oleo aut ſaltem nō bullire in eo, &c. Plus autem uini addēdum eſt, ſi multæ ſint ſpecies quæ oleo miſcentur & diutius coquendæ: ita ut aliquā

do ſub duplum fit uinum oleum. Quædã in uino prius macerantur: deinde ſuccus expreſſus additur oleo, & ſimul incoquitur, uel per ſe, vel cum parte terebinthinæ: vt in oleo hyperico fit.

Iaſminum fit ex vnciis duabus florum iaſmino dies quinq; inſolatis in libra olei, quod deinde lento igne coquitur.

¶ oleum ex amygdalis dulcibus, caryophyllis integris additis per octo dies inſoletur, mire odoratum fiet. Cæterum exprimendi de amygdalis olei diuerſos modos apud Meſuen leges, & in ſcholiis Syluii in eundem, qui ad alios etiam pleroſque fructus & ſemina à quibus oleũ exprimitur, accomodari poterũt. ¶ Oleo ex amygdalis amaris vtimur loco olei de nucleis perſicorum: ſed hoc quàm illud exſiccat magis, Braſſauolus.

Oleum ego parare ſoleo ex ſeminibus & ſiliquis rubentibus capſici, ſiue cardamomi Arabici: aut ſi ſiliquis eius ſolis, in oleum iniectis, quod pro oleo de piperibus, aut etiam de euphorbio ſubſtitui poteſt, ſi minore copia iniiciatur. pipere enim lon-

ge vehementius eſt. Apud nos (piper rubrum vocant, uulgo aliqui non recte ſiliquaſtrum) paucæ ſilique matureſcunt, propter frigus autumni præproperum. Sed immaturæ etiam ſiliquæ in hypocauſtis aliquot diebus ſuſpenſæ ſiccatæque, ad oleũ recte addentur. Satis enim acrimoniæ habent. Quam in tota planta nullã eſſe uſquã cum & radicis fibræ minimæ & ſine ſapore ſint & folia cauliſq; incipida: in ſiliquis vero tam excellentem, res digna admiratione eſt. Sunt qui propter vehementem eius calorem venenis fere adnumerent: ut Cardanus, quod ego non laudo. Neque ignẽ aliqui uenenatum dixerit, quantuncunq; vrat: cum nullam præterea qualitatem venenoſam habeat. Capſici quidem huius tum ſeminibus tum ſiliquis etiam ipſe ſine noxa uſus ſum in iuſculis ſed perexigua quantitate.

E ceraſorum nucleis oleum faciem abſtergit, maculas & lentigines aufert: vtile etiam arthritidi, & calculo renum & veſicæ. Fit autem ut ex amygdalis dulcibus, Furnerius.

Oleum de fœno ſic fit. Accendatur fœnum,& extinguatur,& poſt ponatur ſuper carbones: & cum reſoluitur in fumum ſuperpone laminam ferream: & adhærebit quædam vnctuoſitas,quę dicitur oleum de fœno. Hoc oleum per plumam illinatur impetiginis & ſerpigini,Rogerius.

Oleum de frumento inter duas laminas ferreas mediocriter ignitas, (vel ut Raſis habet, inter marmor & laminam ferream craſſam)fit,ſed multò melius, ut audio per deſtillationem, commendatur ad aſperitatem cutis & impetigines,Furnerius & alij. Sunt qui etiam ad fiſtulas, & cutis fiſſuras ſeu rimas prodeſſe pręcicent,Matthæolus. Vide ſupra,inter olea deſtillata.

Oleum de baccis hederæ, ſimiliter ut è baccis lauri extractum, iuuat contra artrhitidem ex frigida cauſa, uel obſtructione: & membra torpida ac paralytica reſtaurat, Rogerius.

Oleum de hyperico mirabile. Summitatum hyperici vnciæ tres infundantur triduo in vino odorifero quantum ſufficit, poſt coque in uaſe duplici bene obſtructo

fortiter exprime. Hypericum nouum similiter macera, coque, exprime, adde terebinthinæ vncias tres, olei antiqui vncias sex. croci ſcrupulum. Coque ad vini conſumptionem. Hoc oleum (inquit) Syluius incerti eſt authoris. Galenus tamen vinum auſterum, in quo folia androſemi vel aſcyri (quæ ſpecies ſunt hyperici) cocta ſint, vulnera etiam grandia glutinare ſcribit. & hypericum calidum ſiccum tenuium partium iſchiadicis utiliter bibi quibuſdam. Ex quibus & reliquorum hîc miſtorum viribus collige id oleum roborare, digerere, & tenuare. Ex ſubſtantiis enim contrariis componitur, Syluius in Meſuen. Eandem deſcriptionem ponit Braſſauolus in examine ſimplicium capite 519. Sunt (inquit) qui in uitreatum uas flores ſimpliciter ponant, vt per ſe vi Solis oleum educatur. alii ſub terra condunt, alii infundendo parant, ſiue ex ſolis floribus, ſiue pluribus amixtis, (vt iam uerbis Syluii docuimus.) Sic paratum in vitreato aut uitreo uaſe ſeruant. Sed hæc à Meſue & recentioribus clarè exponuntur. Hæc Braſſauolus. Sunt qui

qui lumbricos addant & per menſem, vel amplius in cella vinaria relinquant, in olla luto aut paſta obſtructa. deinde paulatim in eadem circiter decem horas coquunt, per ſaccum collant & exprimunt. Eſt autẽ optimum quod primò colatur. Color olei ferè puniceus, ſapor ſubacris. Vſus ad vulnera, puncturas, & quaſuis offenſiones, & natos inde tumores. Quidam & malignis crurum ulceribus adhibent.

Alia compoſito olei de hyperico, quod uulnus quoduis, magnum aut paruum, intra uigintiquatuor horas curat, ex libro quodã Gallicè impreſſo ſine authore. Hyperici manipulum. Olei communis libras duas. Axungiæ colatæ purgatæ libram. Terebinthinæ Venetæ trientem. Croci drachmam.

Omnia ſubtiliter incides, & mixta in magna phiala vitrea, quam cera & aliter optime obſtruxeris, fimo immerges ad pedes duos aut amplius: in loco quem Solis radii mane & veſperi maxime feriant. Anno demum euoluto exime phialam, in qua reperies oleũ balſamo ſimile. Eo uti opor-

quam tollerari poteſt calidiſsimum.

Oleum fit etiam è iuniperi baccis per expreſsionem, ut aliis ex ſeminibus Braſſauola.

Oleum è baccis lauri & iuniperi vino maceratis extenditur mola, coxariis & frigidis articulorũ uitiis ac doloribus utile. Iac. Hollerius.

Oleum laurinũ. Baccæ lauri uirides tritę decoquantur in oleo & colẽtur. Aliter: Baccas lauri maturas tere cum foliis, decoque & cola. Aliter: Baccæ tritæ infundantur in uino, & maceratæ per triduũ, exprimantur in torculari. Vel recentes & maturæ contritæ ponantur in ſacculo, & oleum extrahatur.

Vtile eſt cõtra colicam, iliacam, & iſchiadem, Rogerius.

Oleum è nuce myrepſica incude & candẽti ferro preſſa extringitur, Iacobus Hollerius.

Olea ad mitigandos dolores ex herbis quibuſdam conquaſſatis & oleo incoctis fiunt, ut è calendula, roremarino, maiorana & allis, Iac. Hollerius.

Oleum

Oleum ex nucibus myristicis siue moschatis. Diuide eas in parua frusta, & triduo in cretico vino infusas siccato in umbra per biduam, inde in sertagine calefacito moderatè, inspergesque interim rosaceam aquam, atque sub torculari exprimito, Cardanus.

Audio aliquos non macerare in uino, sed ipsas per se nuces contusas calfactasque exprimere. Ipse nuper hoc modo paraui optimum, à Gallo quodam edoctus. Nucum moschatarum vncias ferè quinq; per noctem in uino crassiusculè tritas posui in vase uitreo, ita ut uinū mensura digiti emineret. Postridie hanc materiā in sacculo linteo inclusi, extremitate ligata ne possent excidere. deinde filis posſim obductis constrinxi, ne possent simul ī vnū aceruari. sed in patella prius calfacienda est materia, non nimiū, sed quantum adhuc tolerare digitus pōt, atq; ita in sacculum transfusa mox obliganda, exprimendaq; est torculari ligneo paruo, cum exiguo lacu ligneo fistulam habente quæ deorsum vergat, imposito sacculo, &c. Exprimitur aūt ferè octaua pars

ponderis nucum, ita ut uncia nucum drachmam olei reddat si modo nuces succulentæ satis fuerint. Licebit etiam denuò eandem materiam calefactam, ut prius exprimere: sed perparum & minus bonum secunda uice oleum exprimetur. Præstat igitur materiam istam relinquere, & in sacculo siccare: qui cum opus fuerit uentriculo aut eius ori applicetur. Hoc oleum statim expressum soli diusculum est, & quasi per grummos separatum, qui omnes è vino diligenter colligendi sunt, & vino ab eis colato per linteum in unam massam redigendi, digitis comprimendo ipsam lanam in quam expressa est materia, ut uinum omne diligentissimè separetur. Substantia quidē & color ceræ similis apparet.

Lentis aut pisi magnitudine ori uentriculi inunctum, mire eum corroborat.

Audio quosdam inunctione eius ad Venerem excitandam uti. declutitum calefacit mediocriter ventriculum, & anhelitum commendat. ¶ Audio præterea quosdam nuces contusas aliquandiu coquere. (nescio in vino an aqua,) quod supernatat

tat pingue colligere. Memini etiam aliquando videre ferreum inſtrumentum forcipis effigie, cuius ferramenta duo extrema hemiſphæriis conſtabant cauis, ita ut compreſſa nucem moſchatam caperēt, uel paulo minus, ut compreſsionis occaſio eſſet. Hemiſpherium alterum circiter quatuor aut quinque exiguis foraminibus pertuſum erat, ut oleum poſſet effluere, ferramentis moderate ignitis compreſsis. Inueni & hanc deſcriptionem in libro quodam manu ſcripto. R. nucis moſchatæ libras duas. vini maluatici vnc. tres, quibus nuces moſchatæ (craſsiuſculæ nimirum tritæ) rorētur. Addatur olei cōmunis electi ſelibra. Mixta omnia calide in torculari exprimantur. Sed noſter modus, quem ipſe expertus ſupra deſcripſi, præ cæteris mihi placet.

Roſaceum oleū parandi plures ſunt modi. Fit aūt vel cum oleo et roſis maturis vel utriſq; immaturis, uel maturo altero, altero immaturo, & ſic quatuor ſunt differentiæ. Sunt qui pro oleo communi amygdalinum accipiant. Raſis in Antidotario ſepa

rato.

ponit tres modos. Primum R. olei cōmu-
nis loti libram, cui impones quartam par-
tem roſarum viridium in uaſe vitreato (vi
treo potius) quod Soli expones per tres
(imo quadraginta, vt Aegi. habet) dies. De
inde cola & in vitro repone. Hic modus
cæteris præſtat. Secundum R. oleum & ro
ſas ut ſupra, & uas ſuſpende in puteum, ita
vt tangatur ab aqua, & poſt duos menſes
exime, cola, ac reſerua. Tertium. Oleum
& roſas ut ſupra, pone in vaſe vitreo in-
tus melle illito, quod obſtructum dimit-
tes in profundo terræ, vbi non tangatur
ab aqua nec alia humiditate, per duos men-
ſes. Hoc oleum odoratius fit ſuperiori-
bus. Hæc Raſis ex Aegineta ut apparet. Iu
bet autem Aegineta lib. ſeptimi cap. viceſi-
mo: ad ſextarium olei omphacini, addi vn-
cias tres roſarum rubrarum detractis vn-
guibus per horas vigintiquatuor aëri ex-
poſitarum, deinde oleum diebus quadra-
ginta ſub dio in ſolitum reponi non in pa-
uimento, ſed aſſere. ¶ Meſue capite 411.
quatuor modos deſcribit. Primum vt ro-
ſæ rubeæ recentes in oleo inſolentur per
dies

dies ſeptem: deinde in uaſe duplici coquantur per horas tres:deinde (expreſsis roſarum foliis)aliæ imponantur, & inſolentur & coquantur,vt ſupra. Quòd cum tertiò factum fuerit, adde oleo aquam infuſionis roſarum (quam inquit, præſcripſimus in capite de ſyrupis,) ſicut quartam olei.(ſcilicet partem, vt habent Monachi. Syluius vertit, quãtum eſt oleum, quod minus placet.) Ita per dies quadraginta inſolatum, colla,& iterum diu inſola. Secũdum, oleo loto admiſcendo ſuccum roſarum, & aquã infuſionis earum, & folia contuſa, tum inſolando & permutando vt ſupra,&c. Tertium ut cum amygdalis dulcibus purgatis exactiſsimè tritis in pila, folia roſarum iterum terantur.inde fac offas, easque in aere calido horis vigintiquatuor ſerua. Deinde iterum tere & ſubige in mortario quàm exactiſsime: affuſa pauca infuſionis roſarum calente.

Eandem torculari exprime oleum, vaſi vitreo impoſitũ opercula,& inſola. Quartum vt cum ſeſamo excorticato fiat eodem modo qualiter cum amygdalis. Sed

roſis

rosis immaturis aptiora sunt amygdala, maturis, sesama. Hæc Mesue: apud quem Syluius. Prima (inquit) compositio ex quatuor iam dictis, multis est in usu: Parisiensibus autem compositio Nicolai: in ipsius Antidotario dicenda. Et rursus, Oleum rosatum audio fieri odoratissimum, putrefactis mense vno rosis sub fimo in vase bene operculato. Eadem ratione ex mastiche vulgari, & rosis incarnatis & moschatis, & similibus fieri posse confido odoratissimũ sine vllius olei amistione. ¶ Rosas, absinthium, vel aliud odoratum coque in aqua cum quarta parte olei, donec aqua tota absumatur, & oleum habebit uires illas. Sic ex tempore paraueris oleum ex quaq; re. Cardanus ex Symeone.

¶ Sunt qui rosis cõtusis, & in aqua simplici decoctis, Spumam pinguem innatare dicant, quæ colari vel penna colligi possit.

Alius quidam mihi retulit, folia rosarũ recentia in aqua ad spissitudinem fere mellis coqui oportere, deinde cochleari comprimi vt oleum uel spuma in id ingrediatur. miscebitur autem simul etiam aquæ ali

quid

quid, proinde in uitrea ampula collectus liquor Soli exponitur & oleum supernatans separatur.

Oleum de floribus sambuci, complanat & abstergit cutim, neruos corroborat & doloribus eorum succurrit, Furnerius.

Oleum de spica podagricis vtilissimũ, quod medicus quidam mihi nuper communicauit. Floribus spicę nardi in torrefactis, uas uitreum imple, & superfunde oleũ oliuarum, ita vt digiti mensura exedat. In solatum triduo, sex aut septem ebullitionibus ad prunas in cacabo bullire fac, & cola fortiter exprimendo: tum alios flores siccatos superinfunde, insola d ebus sedecim vel amplius. Sic habebis (inquit ille) oleum anodynum auro dignum, vt frequenti experientia cognoui. Linteola in eo madefacta dolori appone, fallit rarissimè etiam humore peccante non considerato. Vide plura in Antidotario Arnoldi de Villan.

Oleum è floribus verbasci fit, insolatis in uase uitreo (ut etiam è floribus rosmarini:) ad podagricos & alios dolores præsertim

ſertim calidos laudatiſsimum.

Oleum violatum fit quomodo roſatum, ſed ex oleo viridi uel amygdalino vel ſeſamino, Meſue. Paulo Aeginetæ fit hoc oleum ex violis purpureis vel croceis, vel leucoio. inſolat autem exacte operculato vaſe, ne tranſpiret, tantum dies decem. violis interea ter mutatis, additque demum uiolas ſiccas.

De oleo tartari.

OLEVM tartari Petri Argillatæ, ad faciem tergendam & erugandam. Tartarum dolii lateribus adherens, album potius quàm rubrum pulueriſatum, aceto maceretur, poſt inuoluatur panno lineo dein de ſtuppis aqua humectatis, ponatur ſub cineribus, deinde tride tribus diebus ſcutellæ imponatur decliui, deſtillabit humor quidam ſubrufus.

Nicolai oleum tartari lateribus doliorum adhærentis. Tartarum id ex vino generoſo tritum, linteolo inuolutum, aceto arboforti bene madefac: ſub cineribus calidis coque(vre) dum nigreſcat: iterum tere, in

in vafe inclinato ferua dies octo loco frigi do donec in oleum refoluatur. Id fi non fit exprime, & ferua. Eodem modo facit Mefues oleum ouorum. Satius eft calcinatum tartarum manicæ Hippo. vt vocant, impofitum, & loco frigido locatum finere, donec in uas, fubiectum fluxerit oleum, Syluius. Alium quendã modum inuenio apud Furnerium in libro Gallico de decoratione, vbi tartarum vftum & calcinatum quantum duabus manibus capi poteft, in linteo ftrictè ligatum vri & calcinari iubet in camino vitri, calcis, aut laterum: deinde in bona copia aquæ infundi cum alumine ac magnitudinem nucis, & multum agitari: deinde cum quieuerit horis vigintiquatuor, colatam hanc aquam (eo quod in linteo remanet, abiecto) in patella coques: donec nihil quàm alba quædam crufta remaneat, &c. videtur hic locus mutilus. quam (in facculo fufpenfam) prope terram, intra triduũ videbis conuerfam in liquorẽ: qui aliquoties colãdus ẽ donec clarus euadat.

¶ Sunt qui tartarum calcinandum in olla noua ponant in figuli fornace, & vafis de

mum

mum omnibus coctis eximant. Sed melius & purius calcinari puto in cineribus serui dis seu pruna, ut poma assari solent, obruendo etiam prunis. Satis autem vstum fuerit, quum album iam apparebit, nec amplius nigrum. sic vstum in sacculo suspendunt in acutum desinente, suprema parte à baculi fissura, à quo pendet intercepta & compressa, supposita phiala vitreā cum infundibulo. Alius modus. Tartari & salis nitri partes æquales tritas in olla ampla adura: tum ferro inito teres, & pones in sacculo in cella vinaria, ut destillent.

Alius. Tartari & nitri partes æquales tunde misce & accende ut nitrum consumatur. Tartarum quod remansit, in uesica positum suspendes in aqua calida, & resoluetur statim in oleum.

Alius. Tartarum bene ablutum à fœcibus, & optime desiccatum, calcinabis donec albescat. Tum tritum cribratumq; cũ aqua pluuiali destillata calida solues. solutum destillabis per filtrum. deinde coagulabis. coagulatum rursus calcinabis ut amplius albescat. Ita demum in saccul o, qualis est

eſt Hippocratis manica, ſuſpẽdes loco humido: latum aliquid, pro operculo imponendo, ne quid impuri incidat & ollam uitreatam ſupponendo. ¶ Sunt qui in alembico uitreo deſtillent (in cineribus nimirum) unde aqua primum fluit: deinde aucto paulatim igne oleum. ¶ Vſus. Valet ad omnem ſcabiem & impetigines. cutim albam, claram & iuuenilem reddit. Vidi qui ad manantia capitis ulcera uterentur: ad quæ utilius puto id quod cùm nitrum pariter exuſtum eſt. Cuprum quoq; & argentum dealbat, & delet maculas in pãnis lineis. Additur & coloribus vt ſplendidiores reddat, ni fallor: vt ſcriptorio colori breſilici ligni, & aliis.

Oleum de tartaro parare docet etiam Rogerius. 4. 9. Hoc (inquit) pannos & maculas de cauſa melancholica poſt partũ remanentes abſtergit, & faciem repurgat.

De oleis ex uitellis ouorũ, lumbricis, ſcorpionibus.

OLEVM ouorum, ex Raſi. Ouorum vitellos pone in caldario ferreo ſuper prunas donec comburantur, & oleum quod

manat, ſerua in vitro, Vtile eſt dolori ani eius paſsioni, & dolori aurium & dentiũ. ¶ Hoc oleum (inquit Meſues) experientia plurima probatum eſt cutim expurgare, impetiginem, ſerpiginem, & alia cutis vitia, perſanare, capillos regignere, ulcera maligna & fiſtuloſa curare. Vitelli ouorũ elixando duratorum triginta aut circiter. manibus friati, in ſartagine terrea plumbata fricantur igne mediocri, mouendo cochleari ligneo aut terreo, donec rubeſcãt, & oleum ab his reſoluatur, quod preſsi cochleari largius remittent.

Vel ijdem vitelli elixando indurati, mola frangantur. deinde in offas tundantur, & torculari exprimantur quale in oleo amygdalino explicuimus, & oleum deſtillabit. Vel ipſi vitelli in cucurbitam poſiti cum alembico deſtillentur ignis vi, vt de oleo philoſophorum dicetur, Hæc Meſues. Vbi Syluius in Scholiis, Cutis fœditatem mirè aufert, ac cicatrices, præcipuè in ambuſtis relictas, ferè autem grauiter olet, minus tamen poſtremũ ſublimando deſtillatum. Pilos auget Serapioni in antidotario.

Oleum

¶ Oleum ouorum Nicolai. Vitellos ouorum elixorum frige igne lento prunarum in patella ferrea, ſemper mouendo rude ferrea, donec probè aſſentur, calidiſsimo linteo forti, oleo amygd. dul. madefacto exprime. Sed ſatius eſt (inquit Syluius) vitellos crudos frigere, cochleari aſsiduè mouere, donec aſſati, & cochleari preſsi, vaſe inclinato reddant oleum quod phiala conditum etiã diu integrum ſeruatur. Ex viginti uitellis extrahes horis duabus uncias quatuor aut circiter. ¶ Matthæolus in Dioſcoridem ſcribens hoc oleum commendat, ad aſperitatem cutis, ad impetigines, ad fiſſuras labiorum, manuũ, pedum & ani: item ad dolores vlcerum, articulorum & omniũ locorum neruoſorum: denique ad dolores & vlcera aurium. Præterea utile eſt (inquit) locis aduſtis igne, & in membranis cerebri partes contuſas à ſanis mirabiliter ſeparat: quod non ſine magno honore meo & vtilitate ægrorum ſæpe expertus ſum in chirurgia. ¶ In vulnere ſuper pericraneo infundito oleũ ouorum, quod faciet ad ſedationem dolorum,

vt docet Abhomerō Abinzoar, quod nos quoque experti ſumus & bene ſucceſsit, Marianus Sanctus. Oleum ad puerorū vlcera. Ouorum lutea elixa ſedecim. myrrhæ unciam. ellebori nigri grana quatuor in patella ferrea coniuncta leui pruna commiſcentur ferrea ligula, tum lutea comprimito, & oleum eximito, donec deſpumeſcere incipiat. in vas vitreum oleum coniicito, & ad vſus ſeruato, bis die ulcera illinito, & cruſtæ ſponte cadent, Alexander Benedictus lib. triceſimo qui experimentorum eſt.

¶ Ego hoc oleum duobus modis fieri vidi: primo, uitello in ſartagine frigendo donec rubeſcant, & oleum remittant. ſecundo, multò diutius coquendo, donec nigri appareant, & planè iam omni humiditate exhauſti, tandem enim ſubitò oleū reddunt. quod ſtatim amota ab igne ſartagine & vitellis cochleari compreſsis, ſeparatur. hoc aliqui efficacius putant ad loca igne vſta: videtur ſanè magis ſiccare. Hoc oleum ſubtiles cicatrices facit, ſerpiginem & impetiginem ſoluit, Rogerius. Sed Braſ-

fauolus ſcribit pharmacopolas falſo huic oleo cicatrices delēdi uim tribuere, vt oua à fatuis detrahat. Plura de uirib. eius leges in Antidotario Arnoldi. Aliqui frixos ſic vitellos in linteo includunt, & ſub prelo exprimunt.

¶ Oleum de lumbricis ſiue inteſtinis terræ, laudatur ad mitigādos dolores præ ſertim neruorum & articulorum quoſuis etiam morbo Catholico ortos. Fit autem lumbricis repurgatis ab excrementis terreis, ſiue digitis leniter exprimenda excrementa illa, ſiue potius ſinendo eos uiuentes in aliquo uaſe, vbi fœnum ſit, repete: deinde cum modico uino coctis in oleo & colatis: aut antequam coquantur inſolatis. Sunt qui eos in aqua coquant, & innatantem pinguedinem colligant.

¶ Aliqui cannis eduli maioribus & firmioribus medullam eximunt, & lumbricos affuſo oleo imponunt. ſic obſtructos in furno per horā circiter dimidiam relinquunt. deinde oleum auferunt & ſeruant.

Oleum ex ſcorpionibus (inquit Meſues) lapidem renum & veſicæ frangit &

 expellit,

expellit, lumbis, pubi, perinæo illitum, aut per meatum vrinarium iniectum. Fit ex ſcorpionibus viginti vel paulò pluribus, aut paucioribus in olei amygdal. amarum libris duabus inſolatis menſe vno in vaſe vitreo probè obſtructo. Vel ariſtolochiæ rotundæ, gentianæ, cyperi, corticũ radi. capparis, ſingulorum vncia. in olei amygdal. amararum ſextario diebus uiginti inſolentur in uaſe uitreo operculato. deinde ſcorpiones à decem ad quindecim oleo iniice: obtura, inſola iterum menſe vno. Egreſſus è balneo aut in ſeſſu calculoſus, illo vngatur in tribus dictis partibus & in meatum vrinarium iniiciatur portio, eius exigua horis ſingulis. Eſt mirabile. Quidam priore. alii poſteriore ceu efficatiore vti malunt, Hæc Meſues. Sylυius uerò in Scholiis, Paratur etiam nunc (inquit) oleo antiquo additis ſimplicibus medicamentis contra uenena laudatis: fitque oleum mirandorum virium contra uenena omnia & peſtilentiam. Scio hominẽ hoc ſolo munitum quantumuis ſæuam peſtilentiam nihil facere, ſed etiam ſeruos ſuos

vna ſecum viſentes peſtilentia affectos, incolumes ſeruarim: & ſola unctione quoſdam à ſæuiſsimis venenis potis liberatos. Prius ob ſcorpiones frigidum eſt: poſterius ob aromata calidum & efficacius, nõ ob horum calorem & eſſentiæ tenuitatem (quib. aperit, incidit, tenuat, terget, perrumpit,) ſed etiam totius ſubſtantiæ ſcorpionum proprietate, & (vt loquuntur) forma ſpecifica, qua utrunque calculum renum & veſicæ frangit illitum tantum lũbis, ſi in renibus eſt: ſi verò in ueſica, pubi, perinæo, & iniecta etiam tum pauca in meatum urinarium, Hucuſque Syluius. In Secretis Varignanæ legimus oleo de ſcorpionibus inunctos quoſdam à quotidiana febri mox liberatos.

Oleum de ſcorpionibus, cuius mirabilis effectus eſt contra venena præcipuè ſerpentium & aliorum animalium, & peculiariter contra napellum, ſcriptum à Matthæolo Senenſi lib.6.commentariorũ eius in Dioſcoridem Italicè æditorum, vnde nos in Latinum ſermonem conuertimus. Hoc oleum (inquit) inunctum pulſatili-

bus venis ubi maximè apparent, vt tempo rum, manuũ & pedum, & in loco cordis, ita ut tertia quaq; hora vnctio repetatur, ſecure liberat ab omnibus venenis intra corpus ſumptis, quibus corrodendi vis nõ ineſt: & ſimiliter à morſibus viperarum, aſpidum, & cuiuſuis alterius animalis uenenoſi. Huius compoſitio talis eſt, quam quidam euulgo, vt totus orbis liberalem animi mei candorem agnoſcat. Initio Maii accipe oleum commune centum annorũ, aut certe antiquiſsimi omnium quod repe riri poteſt, libras tres. Hyperici, recentis (cum herba & floribus) manipulos tres. Oleum pone in cucurbitam uitreã duplò capaciorem quàm pro eius menſura & hypericum modicè contuſum ſuperiice. Deinde vas obſtructum, in ſubtiliſsimam arenam parte dimidia immittes, vbi toto die calefiat à Sole per dies decem aut duodecim. Poſtea pones in Balneo Mariæ horis vigintiquatuor. Tum exprimes oleum ab herba: & addes, hyperici, chamædryos, calaminthæ, cardui ſancti, ſingulorum manipulum, modice contuſorum: ac rurſus

pones

pones in Balneum per tres dies. Deinde excolabis & exprimes. & adiectis tribus manipulis florum hyperici, qui à caulicu-lis bene purgati ſunt, & bene contuſi, ite-rum per tres dies in balneo Mariꝫ pone, & exprime vt prius. Idem hoc repetes ter aut quater, donec oleum colorem ſangui-nis inſtar rubentem traxerit.

Poſtea accipe cymarum hyperici ſemi-na, ſiue vaſcula generis hordei ſimilia, in quibus ſemina latent, ea copia quæ tres ma nipulos abunde æquet. hæc cõtunde, aſper gendo aliquantulum vini albi, & infunde in oleum prædictum. Deinde in ſole ſe-pelies in arena per octo dies, & mox in bal neum per dies tres. Cola & exprime vt prius. Et hoc ter aut quater nouas hyperi ci cymas infundendo repete, donec omni-no ſanguinis obſcuri color in eo relinqua tur. Poſt hæc accipe ſcordium recens, ca-lamintham, centaurium minus, carduũ ſan ctum, uerbenam, dictamnũ Creticum, ſin gulorum manipulum ſemis. Contuſa im-mitte in oleum. & pone in balneum per biduũ. Cola & exprime ut prius. Deinde

accipe zedoariæ, radicis dictamni albi, gentianæ, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ singulorum drachmas tres. scordij recentis manipulum. Contusa infunde, & tribus diebus in Balneo relinque, cola, exprime. Ac iterum iniice oleo, styracis calamitæ, belzoi vel laserpitii, vtriusque drachmas sex. baccarũ iuniperi drachmas quatuor, nigellæ drachmas tres. casiæ odoratæ drachmas nouem. santalorum alborum drach. quatuor. schœnoanthi, cyperi, vtriusque sesquidrachmam. Contusa infunde, & pone in Balneum per tres dies. cola, exprime. Postea trecentos scorpiones viuos, in diebus canicularibus collectos, in cucurbita vitrea super cinere calido pone, & quum videris eos præ calore sudare, & humorem emittere, infunde supra eos totum oleum supradictum calidum (non tamen ita feruidum vt vas ab eo rumpi possit,) & subito obstrue os vasis, & pone in Balneo per triduum. Deinde cola, exprime, & abiice scorpiones iã coctos. Et in oleum iniice rhabarbari electissimi, myrrhæ cõmunis, aloes hepaticæ, singulorum drachmas

chmas

chmas tres. ſpicæ nardi drachmas duas. croci drachmam. theriacæ electæ, Mithridatii perfecti, utriuſque ſemunciam. Trita infunde & pone in balneo per triduum: nec amplius deinde colabis, ſed repones, & balſami inſtar ſeruabis. Eſt enim ſummæ admirationis remedium contra venena ſupra dicta, & maximè contra napellum, quo infecti fuerunt duo illi Corſiſci latrones, quorum hiſtoriam recitauimus lib. 4. in mentione Aconiti, ad quem locum lectorem remitto, Hæc Matthæolus.

¶ Cardanus putat oleum quod foris aduerſus uenena illinatur pulſibus & cordis regioni, metallicum eſſe oportere, vt ex auripigmento aut miſy detractum, uide ſupra ab initio tractationis de oleis deſtillatis metallicis. De oleo ex ſerpentibus ſeu viperis nigris, item de oleo ex ranis, lege Meſuen, &c. Oleum de caſtoreo componitur cum multis alijs aromatib. & gummis calidis; &c. vt Syluius in Meſuen deſcribit, poteſt & ſimplex cōponi, & pro ſolida caſtorei parte pinguitudo adhęrens addi, vel pot⁹ vtrūq, vt ipſe cōſulo. Sulfur in

œno-

œnoſtagmate (aquam ardētem intelligo) feruefit, dum enatet lentor quidam (oleū appellant) quem concha excipere oportet aliquoties cōmutanda aqua, dum ſatis olei collectum fit, quo demerſum corpore hydrargyrion foras elici uoluerunt, ſtatim illito à balneis, Iac. Hollerius. Vide ſupra inter olea deſtillata.

De fomentis & ſuffitibus.

FOMENTA nominantur, pyriamata Græcis, quecunque corpori foris applicantur calida, uel ad mitigandum dolorē, vel ad materiam euocandam tum alias tū ad diſcutiendos tumores: hoc fortè ſicca fomenta magis præſtant, illud humida. Eſt quando ſicca & humida alternare velim, vt in podagricis & arthriticis doloribus, & aliis, vbi periculum eſt ne tenuiori materia extracta craſsior relinquatur indureturque magis. Videntur autem humida fomenta materiam præparare ſiccis, attenuare, molire, digerere, euaporare, quædam fortè nihil horum pro materiæ diuerſitate. Arida verò ſiccare & euocare & calefacere

facere magis. Humida sunt, uel liquida, Vt aqua simplex aut salsa, oleum lac per se, uel cum melle: herbæ & flores in aqua aut uino alióve liquore coctæ, & in linteo aut sacculo superpositi, aut in vesicam immissæ, aut spongia inde madida, aut linteum, aut lana, aut filtrum. Vesicæ uel utriculi calida uel oleo pleni. Possunt & cataplasmata hic ad numerari quæ calida adhibentur, nempe herbæ decoctæ, & contusæ, super linteo appositæ. Sicca sunt, ut milium, sal, harena, furfur, auena, calefacta illa in caccabo, & agitata, in linteum vel sacculum induntur. Celsus alicubi salis calidi succum commendat. & sale humido fouere alibi utilissimnm esse ait. Oportet aũt, ut ipse interpretatur, sacculum cum sale in aquam calidam immittere, & loco affecto calidum imponere, immittendo subinde spatulam ferream ignitam in sacculum, dũ super loco dolente positus est, & aquam leuiter aspergendo, itaque spatulas duas in prõptu habere oportet, vt dum altera spatula in sacculum immittitur, altera igniatur. in tetano ceruicis morbo (inquit Cel
sus)

ſus) ops eſt fomento humido & calido. Itaque pleriq; calida multa ceruices ſubinde perfundunt. Id in præſentia leuat, ſed opportuniores neruos frigori reddit. quod vtiq; vitandum eſt. Vtilius igitur eſt cerato liquido primùm, ceruices perungere: deinde admouere veſicas bubulas, uel vtriculos oleo calido repletos, vel ex farina calidum cataplaſma, uel piper rotundū cum fico contuſum, Vtiliſsimum tamen eſt humido ſale fouere. Apud eundem mirabile fomentum ad dentem legimus. Mēt aſtrum in peluim ponitur,& aqua affunditur ut modicè emineat. deinde ſilices cadentes immittuntur. æger ore hiante uaporem excipit. Ego nuper à dentium dolore diuturno liberatam audiui mulierculā, quæ vaporem ſilices nigri (quo vciſternuntur) vino perfuſi hians exceperat.

Idem Celſus nares vlceratas foueri iubet ſolius aquę vapore è vaſe oris anguſti. Hic vapor etiam ad hæmorrhoides calidas dolenteſque adhibetur. Mulier quædam cum diu laboraſſet ex paronichia uel maligno vlcere erodente in digitis pedis, iam,

oſsiculis

ofsiculis quibuſdam exemptis & multis remediis fruſtra tentatis, fomentum adhibuit è muſco iuglandis decocto in uino ita ut locum affectū in vapore illo aliquan diu teneret: deinde muſci partem calidam ſuper illigaret, & mox curata eſt. Eſt & titio exuſtus panniculo (madēti) inuolutus, loco calidi fomenti apud Celſum Nos cari aut cumini ſemē contritum in ſacculo aqua ardente calida madefacto, colicorum embilico frequente ſucceſſu impoſuimus. Ex eadem ardēte & accenſa in loco balnei ſeu ſudatorio anguſto vndique clauſo, aer caleſcit, in quo nerui, articuli, & aliæ partes refrigeratæ vtiliter fouentur, & ſi fieri poteſt, & ſudant. Ad ſudorem mouendū & locum balnei calefaciendum vapore aquæ calidæ, vulgus in ſudatoria ſua caccabos magnos aqua feruente plenos imponit, una cum paleis (quæ calorem diu conſeruant) & aliquando herbis odoratis. Alii ollam feruentem extra balneum habent, cū aqua & impoſitis herbis aut medicamētis aliis, inde vapor per canalem balneum ingreditur ab inferiore parte. hoc alii aliis

instru-

inſtrumentis & uaſis efficiunt, vt veteres in Italia ſua zetas calfaciebant. Balneo iam calefacto pruna in ollam indi poſſet, & ſicca medicamenta inſpergi quorum ſuffitus deſideraretur, cum alias tum præcipuè ad muliebrem vſum ad diuerſa vteri vitia, ſuffitu per canalem admiſſo.

Hippocrates ad hoc peculiare quoddã vas deſcribit. Caput interim exerant, qui bus id imbecilius eſt, aut de quibus timetur ne ſyncopen aut nimiam ſitim incidãt, &c. Aliqui in balneis lateres ignitos, aut ferri ſcoriam, aut lapides perfundunt aqua aut vino, ſimplici medicatóue. Surdo in lecto prouocatur; lateribus ignitis inuolutis in lintea humida, & appoſitis aut lagenis ſtanneis aqua calida plenis: aut ſaculis in quibus herbæ decoctæ adhuc feruentes imponantur, & melius quidem latere etiam feruente immiſſo. Leniter ſimul & reprimunt & molliunt, lana ſuccida ex aceto vel vino, cui oleum adiectum eſt, contritæ palmulę, furfures in ſalſa aqua uel aceto decocti. Simul reprimunt & refrigerant, vinum, acetum: & ex horum aliquo magis,

madens uel panis vel farina, vel ſpongia, vel cinis, vel lana ſuccida, vel etiam linteolum, Celſus. Aliqui cinerem feruentem vel prunas potius in uaſe ligneo ponunt, ad dimidium replentes reliquum eius implent quibus viſum fuerit herbis, vt abſynthio, mentha, ad confortandum ventriculum, uel per ſe, vel modico vino aſperſis: deinde ſuper illigato linteo imponunt parti affectus: præſertim ubi calefacere, ſiccare, diſcutere, & validius extrahere opus eſt. Conuenit partibus refrigeratis, & arthriticis cum artemiſia tantum vel etiam chamæmalo: & Vteri vitiis cum matricaria. Poterit autem hoc fomentum fieri cum duobus vaſis alternatim applicandis. Celſus alicubi lanam ſulfuratam, hoc eſt ſulfuris fumo imbutā partibus affectis circundari iubet.

Huc referri poſſunt, quæcunque recentiores, Fuchſius & alii, de fomentis. epithematis, embrochis, ſacculis, & inſeſſionibus ſcribunt. Græcis πονεῖν ſignificat deſuper irrigare & ſuperfundere, ſiue id: fouendi gratia fiat, nimirùm cum calore ſi-

ue alia de cauſa. Gale.ad ſcirrhos tollendos ſuffitũ pyritis lapidis aut molaris aceto perfuſi commendat.

Suffitus varios ad morbum Catholicum qui omnes fiunt cum cinabrio quod fit ex argento viuo, aliqui etiam cum auripigméto & marchaſita, &c. reperies apud Nicolaum Maſſam, & alios quoſdam qui huius morbi curationem tradiderunt. Tuſcilaginis folia ſicca ſuffita, ita ut fumus aperto ore hauriatur, aridã tuſsim & orthopnœã iuuant, & abſceſſus in pectore rumpunt. Idem & radix ſuffita pręſtat, Dioſcorides.

De Succis quibuſdam.

SVCCI herbarum quarundã expreſſi, coquũtur ad ignem, vel in Sole deſiccatur, vt Bulcaſis docet ſingulatim de ſucco ex hamſig, plãtagine lactuca, ſemperuiuo, portulaca roſtro porcino, ſcariola, fœniculo, apio volubili, lapatho & aliis.

Mirabilis modus extrahendi ſuccũ ex elleboro nigro, quo quidem tanquam myſterio vtuntur, cuius vtilitatem ipſe etiam exper-

expertus cœlare nolui, ne quid egregium videar inuidisse posteriati. Hunc modum quis primus inuenerit nescio, ego ab intimis quibusdam amici accepi. Elleborum nigrum intelligo illum quem vulgò omnes in Germania sic vocant consigilini similem. plerique in hortis alunt: sed præstat montanus ex Heluetia nostra petendus. Licebit autem eundem modum experiri in colocynthide, esula laureola, &c. Elleborí nigri radices puræ & lotæ bulliant leuissimè in aqua infusæ prius in ea per noctem aut amplius, concisæ minutatim. Curabis autem vt & in hac & cæteris decoctionibus, spumam omnem innatantem, tanquã venenatum, diligenter abstergas. hanc aquam seruabis, & rursus aliam affundes tepidam, & modicè aliquandiu feruefacies mutando aquam toties, donec nihil aut perparum amplius amaritudinis radices retineant. quod fiet vbi septies aut nouies mutaris aquam. Interea verò dum mutas aquas priores semper destilla per filtrum. & tandem omnes pariter decoque lento igne, vel prunis potius, ita ne bulliant,

ſemper tamen prope bullitionem ſint, vſq; ad ſpicitudinem mellis in olla terrea vitreata, aut ærea ſtannara, uaſe recto, aut parum aperto. Cum verò pauca iam aqua ſupereſt, circa finem coctionis, rude leniter ſubinde agitabis, ne ſuccus aduratur, & eodem tempore pro libra radicum ellebori, maſtiches tritæ duas drachmas adiicies, nec deſines agitare, uel continuò: uel per breuiſsima interualla, donec omninò ſuccus iam ſatis denſatus videatur, id quod ſubito ſorte continget. & quò minus aduratur materia, quo propior fini & denſationi eſt ſuccus eò minori igne urgebis, nec te pigeat temporis, habebis enim præſtantiſsimū & exquiſitum remedium ad diuerſos morbos præcipuè melancholicos. Colore euadit ruffo obſcuro ſapore amariſsimo, cum acrimonia penetrante, qualis aſſari & caryophyllorum eſt, ſed efficaciore, imò cauſtico vt guſtanti videretur: re vera tamen cauſticus non eſt, nimirum propter tenuitatem partium: ut ipſe experiri volui. Datur ciceris magnitudine hora vna. poſt cœnam, in omnibus morbis quibus elleborus niger

niger conuenit, & ubi aluum citari vtile est. Catapotium unum qua dixi magnitudine, quater plerunq; aluum deiicere aiunt. Sed audio quosdam cum plusculum sumpsissent, magnitudine forsan fabæ, per aluũ vomitumq́ue sæpius inanitos & valde debilitatos esse. Quod ego vt cauerem, in cõsilium erudito quodam medico adhibito, non ipsum elleborum solùm sed cum aliis diuersis medicamentis, vt mox ostendam, infusum decoctumq́ue, ad succum redigere volui. Radices virides an aridæ sumantur, parum referre video. Debet autem vt minimum libra radicum accipi. Lullus & alii (Cardanus) meminerunt quintæ essentiæ ellebori, qua ego hunc succum nihilo ferè inferiorem esse puto. Hoc equidem admiratione dignum est, quomodo succus tandiu decoctus, non modo nihilo inferior fiat, sed etiam multis modis efficacior. Videtur enim, ut ex cõiectura dicam, pars vna huius succi decuplo & amplius validior quàm elleborus ipse esset, nec tamen nocentior. sed uis sine noxa augetur. Et quanquam ipse medicamentis pluribus ad

ditis vim eius remittere volui, ſimplicem tamen iſtum iam deſcriptum modum, vbi nihil præter exiguam maſtichen poſtremò adiicitur, magis laudarim in difficilioribus morbis, vbi remediis etiam extremis opus eſt: & pro maniacis aliiſque inſanis aut deliris, qui cum ad nulla medicamenta ſumenda cogi poſsint, tã parua doſi, vt vnius ciceris, facilius decipiuntur. Quinetiam extra corpus ad morſus venenatos, & neruos læſos, præſtantiſsimam vim eius eſſe crediderim. Apud authores nullum hoc modo paratum reperio ſuccum, aliquid cũ eo ſimilitudinis habet ſuccus de acacia & de berberi apud Bulcaſin. Colatura enim tantum decoquitur non expreſſa. item galbani ſuccus & liquiritiæ, ſed aqua in illis non mutatur. Reliqui verò ſucci omnes per expreſsionem fiunt. & coquuntur donec coagulentur, ut chelidonii, papaueris, abſynthii, ſolani, vuæ acerbæ, memithæ, eupatorii, hypociſthidis, corticum radicum mandragoræ. Idem Bulcaſis aliis etiam quibuſdam ſuccis expreſsis, qui per ſe ad ignẽ coquuntur, addere iubet parum gummi,

vt partes eorum melius cohæreant,ut ſucco abſynthii & gaſi, id eſt eupatorii: item centaurii,& gentianæ(qui ex decocto collato fit) Verum maſtiche ellebori ſucco,nō hac tantum gratia, ſed etiam vim eius venenoſam & ſtomacho contrariam emendendi, admiſcetur. Iam in cæteri quibuſdam remediis, vbi medicamenti alicuius vim in liquore aliquo deponendam augere libet, non liquorem, ſed medicamentum mutamus: priore ſcilicet colato nouum ſemper medicamentum in eundem liquorem infundẽtes, ut in decoctionibus nonnullis & oleis. hic verò(in ſucco ellebori) contrafacimus: iiſdem enim ellebori ſeruatis radicibus liquorem ſubinde mutamus. Cauſam dixerim, quoniam ellebori radix, ſi qua alia, ualidiſsimas habet vires, non in ſuperficie tantum, ſed in tota ſubſtantia vehementer ac tenaciter impreſſas. quamobrem diutiſsime etiam omnium ſeruari poteſt, ipſe quidem poſt decennium vſus ſum adhuc vigente. Et uulgares quidam empirici vinum in qua eius portio per noctem maduerit, poſtridie colatum bibi

iubent ad aluum mouendam, radices iterum ſiccari. nihilò enim aut parum infirmiores fieri, etſi ſæpius ad eundem vſum repetantur reſiccenturque. Sed de ipſo elleboro, & quæ de eo experientiæ noſtræ ſint, alius fortè aliquando dabitur ſcribendi locus. ¶ Catapotia ex elleboro nigro, uel ſucco eius potius ſeptimo quoque die ſumenda in curatione morbi Catholici melancholici, vt Matthæolus Senenſis conſulit. Radicum nigri veratri recẽtis drachmæ tres. dauci, aniſi, piperis, ſingulorum drachma. florum bugloſi ſemidrachma. moſchi grana ſex, epithymi ſcrupuli duo. contundantur hæc omnia leniter, inde diem noctemq́; ex vini Cretici lib. quinque (erratum librarij uidetur. nimia enim hæc mẽſura eſt) macerata. potenter exprimantur. Huius expreſsionis drachmas tres. pulueris pilularum fumariæ, cochiarum, aurearum, ſingulorum drach. duas ſemis, ſimul ſubigas, inde permittas exicari. Porro ſiccas & iterum in puluerem redactas: ex eodem vino Cretico macerabis, vt ſupra, & hoc quater, Catapotia autem ſingillatim

ſumenda

ſumenda ſunt drachmæ pondere.

Succus ellebori noſter compoſitus. Radicum ellebori nigri recentium inciſarum libras duas, liquiritiæ raſæ & conquaſſatæ piſtillo libram, macera per noctem in aqua ſatis copioſa.

Poſtridie lento igne coque ad ſeſquihoram, aut duas horas. defunde colando, & affunde aliam aquam tepidam. (quæ in uaſe iuxta ignem in hunc vſum ſeruetur.) Hoc ſepties vel amplius repete. Tum abiectis radicibus aquam uniuerſam colatam, aut filtro deſtillatam, paulatim coque, & vbi pauca adhuc ſuperfuerit, affunde hoc decoctum: Betonicæ manipu. ſeptem, agrimoniæ manipulos duos. aniſi uncias tres, macera in aqua, & decoque ad conſumptionẽ tertiæ partis. exprime, cola bis aut ter, tandem adde agarici electi minutatim conciſi vncias quinque. iridis vncias duas ſemis, cinamomi drachmas ſex. zinziberis ſemunciam, quoque ad dimidam, exprime, & cola ut ſupra. Deinde affundito hoc decoctũ ellebori decocto bulliẽti modicè: & ſimul ad ſpiſsitudinem mellis coquatur. Paulo

ante

ante finẽ adde pulueris mastiches, drac. 4. scãmonii drac. 2. hæc simul dissoluta in pauco decocta ellebori, vt fiant mellis cõsistentia, non multò ante finem decoctioni affundes (cum succus iam mediocriter densatus fuerit, aut densari cœperit, agitabisque donec consumetur succus. Experieris autem subinde guttam succi instillando in orbem staneum. & cum ita densus fuerit, vt ferè non amplius defluat orbe inclinato vel erecto, perfectus erit succus. Sed per horam aut amplius ante finem subinde ad lentum igne agitabis, ne aduratur. Ex hoc decocto vncias succi ferè vndecim habui vix quartam partem puto habituris si elleborum solum decoxissem. Hoc succo iam aliquoties vsus sum. nam & epileptico iuueni feliciter dedi, qui multo iam tempore. Deo gratia, bene habet, multis tamen etiam aliis remediis, venæ sectione, sudoribus adhibitis, & cætera. Et alter quidam per triennium ascaridibus infestatus, multis remediis frustra tentatis, hoc succo semel sumpto, & per dies aliquot postea cor nuceruino vsto, restitutus est. Catapotia ciceris

ciceris magnitudine à duobus ad quinque exhiberi poſſunt à cœna: hoc eſt à ſcrupulo dimidio circiter ad ſcrupulum vnum. Sed hæc progreſſu temporis experiri melius licebit. Hoc monuerim medicos parum exercitatos, ne temere eo utantur, ſed diligenti conſideratione adhibita, eſt enim uehemens remedium. Videtur & febri quartanæ non amplius crudæ, & aliis diuerſis morbis magnis, aut diuturnis conuenire, & præcipuè ſcabiei ex bile atra. Quartanario cuidam nuper quinque catapotia cicerum magnitudine dedi, vnde ille magnam percepit anguſtiam, & vomitu tantum purgatus eſt, nihil deiecit, neque leuatus eſt morbo. Cauſam in hominis intemperantiam reiicio. Ipſe catapotiis duobus cicerũ inſtar à cœna ſumptis, poſtridie non parum anguſtiæ circa ſtomachum ſenſi, aliquoties deieci, non vomui. Tutius dabitur iis qui ſatis carnoſi vel obeſi ſunt, ventriculo humido, & ſtomacho non exquiſiti ſenſus.

Iterum

Iterum de ſucco ellebori nigri, deque extrahēdis uiribus ex medicamentis purgantibus: & aliis quibuſdam ut ab amico quodam accepi.

EXCOGITATA eſt hæc extractio pro dellicatis & nauſeabundis, & illis qui magnam ſoluentis pharmaci doſin non ferentes, minimo pondere ſoluuntur.

Extractio ellebori nigri. Radicum ellebori nigri veri recentium libræ quatuor lauentur cito, deinde minutatim inciſis ſuperinfunde collaturā huiuſmodi ſucci bugloſæ, borraginis, utriuſque libræ duæ, depurentur & collentur diligentiſsimè ut auri claritatem acquirant, & reponantur ad tempus. Tum recipe radicum fœniculi, cichorii, aſparagi petroſelini ſingulorum vncias quatuor. iuiubarum, ſebeſten, utriuſque vncias duas. Seminum melonum, cucumerum, cucurbitæ, citrulii: ſingulorum vnciam: decoque ſecundum artem in aquæ pluuialis libris ſedecim. Colaturæ infunde quatuor prædictis libras ſuccorū, ſine ebullire paululum ad ignem. poſtea inciſi & cō-

tuſi

tuſi ellebori radices iniice: & coque leniter paulatim vſquequo radices emineant. Deinde exprime rurſus per filtrum, cola. colaturam coque uſque ad mellis ſpiſsitudinem lento igne, adhibita continue cura ne aduratur. Poſtea depone, & vtere, faciendo periculum in doſi à ſcrupulo medio vſque ad integrum aut ultra.

Datur autem ad mouendam aluum, ma defacto azymo inuolutum, una aut altera olei aniſi gutta miſtum.

Extractio rhabarbari. Rhabarbari electi fragmentorum libram minutim incide, & craſsiuſculè tere, & affunde ſucci deputati borraginis & bugloſsi, utriuſque libras duas, relinque per horas 24. Poſtea coque ad lentum ignem, donec extet & emineat rhabar. Exprime deinde fortiter & expreſſam decoctionem per laneum colatorium tranſmitte, & exprime, ut ſubſtantia in colatorio maneat. Colaturam coque ad mellis conſiſtentiam, adiecta ſacchari optimi vncia. Quidam id Balneo Mariæ ad ſpiſsitudinem coquunt, ne aduratur quod præſtat, quemadmodum & in duplici uaſe.

Pur-

Purgando ad deglutiendum cum gutta olei cinnamomi & anisi mixtum, & azimo inuolutum, faciendo in dosi periculum à scrupulo vsque ad duos. Quidam, quoniam rhabarbarum per se non valde purgat, acuunt totam extractionem cum modico dacrydii optimi, quod nihil obest.

Extractio pilularum.

REC. quacunque uolueris pilularum massam, diligentissimè & ex optimis medicamentis compositam. confractum in minutas partes macera per dies octo in aquæ pluuialis, succi borraginis, succi fœniculi æqualibus partibus, q. s. Deinde coque in vitreo duplici vase per integrum diem. deinde exprime per laneum pannum mundissimum, qui nullos pilos remittat, & iterum in balneo & duplici vase ad iustam spissitudinem diligenter coquito, & forma pilulas minutas, quarum dabis scrupulos duos, aut circiter. Hoc modo extracta materia purissima est, admodum tenera, & facile in manu liquescit. Similiter possunt etiam reliquorum medicaminum pur-

gantium vires extrahi. Sed animaduertendum, vt ſemper admiſceantur in decoctione lenientes & lubrici ſucci, quales prædicti ſunt, & melius multò fuerit, ſi omnia in duplici uaſe coquantur.

Deſcriptio electuarii extracti purgantis, quo eximius quidam medicus Norimbergæ vtebatur. Colocynthidis drachmas tredecim. veratri nigri, ſenæ Alexandrinæ, vtriuſq; ſemunciam. agariaci albiſsimi vnciam. rhabarbari electi ſemunciam, aut ſi minus præſtans fuerit rhabarbarum vnciam. diacrydii drachm. quatuordecim. turbith, (ſi rectè lego) ſtichados Arabi. vtriuſque vncias duas ſemis. Cinnamomi drachmas duas. roſarum rubrarũ, ligni aloes, maſtiches, myrrhæ rubræ, aſari, ſpicæ nardi, ſtyracis liquidi ſingulorum ſcrupulos quinque. Omnia infunde & digere vel putrefac, vt loquuntur per dies decem aut quatuordecim in aqua vitę ter deſtillata calida. Succus inde expreſſus vniatur cum tribus vnciis aloes præparatæ Cæterum aloen hoc modo præparabat. Aloes libra. plus minus in peluim, caccabum

uel

vel ollam immittitur, addendo aceti rosacei, & aquæ rosatæ quantum sufficit, ita tamen vt aceti rosarum plus fit quàm aquę rosarum. Bulliant simul lento igne duabus uel tribus ebullitionibus. deincolato fortiter exprimendo. Colatum iterum bulliat lento igne ad consistentiam aloes cum spatula agitando continuè. Vbi refrixerit, seruetur ad usum. Species supra commemoratæ primum tenuiter inciduntur, deinde tritæ, infusæ in aqua vitæ, quantum sufficit relinquuntur in infusione calida in Balneo Mariæ uel arena, diebus xiiij. frequenter interea agitando quotidie, deinde fortiter exprimuntur per pannum lineum grossum. deinde ponuntur in alembico, & cum igne extrahitur humiditas aquea, usque ad consistentiam diacydonion dicti medicamenti. Quod si adhuc supersit aliqua humiditas, ponatur super carbones ardentes in vase aliquo quantum sufficit.

De succo iridis & rapi &c.

IRIS nostra in hydrope efficatior mihi videtur quàm Florētina: in quā sententia etiam

etiam amicus quidam noster est, medicus perquàm eruditus qui nuper experimenta hæc sua de iridis radicis & rapi succo ad me misit. Recipe, Ouum gallinæ, & effuso liquore albo, succum iridis infunde, & misce cum uitello diligenter: & cum modicum ad cineres calefeceris, pro haustu matutino exhibe, qui per secessum supramodum aquam inter cutaneam euacuabit.

Hoc etiam (inquit) inter secreta habeo pro hydropicis qui sudare nequeunt. Succum è rapo rotundo in pila contuso & expresso, conditum saccharo uel cinnamomo. vt aliud quippiam quàm rapum gustanti referat, mane exhibebis ægro bene operto, & sudabit.

Portulacæ, sedi, cotyledonis, & aliorũ similiter glutinosorum succus, prælentore nimio per se non potest exprimi. Cùm omphacio probè trita herba exprimitur. Alii tritas igni lento calfaciunt. alij tritas loco frigido, vt cella vinaria, vimineo vasi impositas in catinum subiectum destillare permittunt, Syluius apud quẽ plura leges de parandis & seruandis succis, in

libro de præparatione ſimplicium.

Ex ligno ſancto & alio quocunque lachrymam extrahimus duæ præcioſior eſt ipſo ligno, hoc modo. Secatur lignum in fruſta digiti craſsitudinem, quæ ſoli exponuntur. inde colligitur quicquid ineſt lachrymæ in ligno, Cardanus.

¶ Lac ex eſula & chelidonio colligitur ſummis ramulis inciſis, & ſuper vas aliquot inclinatis, exprimendo (emulgendo) ramulos ſingulatim. Sic collectum liquorē in Sole ſiccabis. Succus verò colligitur herbis tritis & expreſsis, Bulcaſis.

¶ Gummi purgantia & alia, ſi quis recuſet catapotiorum forma deglutire, infunde in aquam bullientem, diſſoluantur, cola: & infunde oleum amygd. dulcium & da in potu cum Reubarbaro.

¶ Pone in aqua vel vino medicamentum aliquod purgans forte, deinde in eodem liquore macera pruna ſicca, caricas, vuas paſſas, donec turgeant, tum ablue vino. Hi fructus intra corpus ſumpti mirabiliter ſine moleſtia aluum ſoluunt, Arnoldus in libro de vino.

Paſſularum vncias quatuor coque cum aqua violarum per mediam horam, cola per cribrum: deinde inſperge drachmas duas ſcammonii, exiccentur. Inde triginta cum volueris, aut quadraginta dabis, nec plures, cum panatella, epiphanius Empiricus.

Aliqui anſerem pinguem medicamentis, felibus paruis bonæ habitudinis, minutatim conciſis, farciunt. cum ſale & paulatim in veru aſſantes, deſtillantem inde liquorem colligunt, vt membra arthritica inungant, Ioan. Goeurotus. Empiricum quendam nuper audiui murib. minutatim inciſis farctum anſerem aſſauiſſe, & collectum inde liquorem ad inunctionem gibberis in dorſo dediſſe.

De decoctis.

DECOCTA vocamus liquores, aquam, vinum, aut acetum in quibus medicamenta aliqua ad ignẽ coquuntur: deinde colantur, &c. de quib. breuitatis ſtudio in præſentia nihil dicemus, niſi quod admouebimus cõciſa aut trita per aliquod

tempus macerari prius debere, quæ decoquenda ſunt, in vaſe diligenter clauſo. Ex viridibus quidem plantis, gratior fit decoctio quam aridis: quamobrem arida contuſa macerataque diutius quam recentia colari & exprimi poſſunt, deinde per ſe, vel cum melle aut ſaccharo decoqui, &c.

Decoctio in aceto contra peſtem. Chelidonij maioribus manipulos duos cũ herba & radicibus coques in aceti optimi libris quatuor ſemis, ſuper prunas, in olla vitreata cũ operculos cuius ore luto ſint munitæ, per ſeſqui horam, ad tertiæ partis conſumptionem. Deinde colatum acetũ in phiala vitrea repones. Huius tria cochlearia plena dabis correpto peſte, & ſi reuomuerit, iterum da, & ſudorem præcipe. Innominatus In libro Germanico manu ſcripto. Alii cum chelidonio tantundem rutæ ſummunt, & parant vt ſupra & peſte deprehenſo cochlearium dant bibendum cum modico theriacæ, cuius auxilii ſalutarem experientiam tum ipſe habeo, tum ab aliis plurimum commendari audiui. Et nuper in libro quodam Gallicè ſcripto empirici

rici cuiuſdam idem fermè remedium legi: & ſuperioribus annis cùm peſtis hic præluderet, amicus quidam ſimilem deſcriptionem ad nos miſit. Plerique chelidoniũ in aceto coqui volunt, ſed alii alia addunt: quidam vt dixi, rutam tantum: alii etiam ſaluiá nobilem, roriſmarinum, iridis folia non radicem, zedoariam, & in olla bene operculata coquunt: inde paucas guttas ad præſeruandum dant: correpto autem cochleare cum theriaca, & iubet ſudare. Aliqui eadem ferè in uino macerant in phiala bene obſtructa, agitant aliquoties, deinde deſtillant, dant ad præſeruandum, vel correpto, vt ſupra: & eo ſumpto non ſudare, ſed ambulare iubent quàm fieri poteſt longiſsimè. & ſi opus ſit, duci à duobus hominibus.

Aliter. R. Abſynthii, rutæ, turionum tubi ana partem unam. chelidonij partes tres. Decoque in aceto albo q. ſ. in olla lutata, ad conſumptionem tertiæ partis, detur quàm primum homo infectus fuerit pòſt ſudet.

Aliter. R. Radicum chelidonii libram

ſulfuris, croci, tormentillæ, unciam. theriacæ unc. duas. pimpinellæ, gentianæ, ana ſeſcunciam. piloſellæ cum radicibus rutę, utriuſque manipulum, ſaluiæ pugillum. Coque in olla noua bene lutata, cũ ii. menſuris aceti albi, ad conſumptionem tertiæ partis. In hoc decocto diſſolue electuarium de ouo (vel theriacum) ad quantitatem fabæ. detur patienti ut ſcis.

De uinis factitijs & medicatis.

POSTREMO hic quædam de vinis factitiis docebimus, non omnibus tamen ex profeſſo, quod prolixum foret. Qui plura uinorum genera factitia, eorumque compoſitiones & uires deſiderat, Dioſcoridem adeat, & Aetium libro ultimo, & Arnoldi Villanouani librum de uinis.

¶ Vina medicata diuerſis modis fiunt. Primò, decoquendo medicamenta cũ muſto, plerunque ad tertiæ partis conſumptionem, deſpumando interim, & colando poſtea. Snnt qui uinum per ſe decoquunt, alii donec tertia pars conſumatur, alii

alii multò minus: deinde in ſacculo medicamenta in eo ſuſpendunt craſsiuſculè cõtuſa. Et amara quidẽ medicamenta præcipuè in uino decocto (ſic enim dulceſcit) immitti debent in ſacculo, vel vnà coqui vel utrunq;. Sic fiunt uina cum abſinthio cum zedoaria, cum inula, item cum borragine & meliſſa apud Arnoldum. Aliqui muſtum recens aliquantulum decoquunt, & refrigeratum infundunt ſuper herbis in vaſe. Secundo herbas ipſas uel medicamenta arida ponendo in muſto antequam feruat, ut per eius feruorem in uaſe, medicamenti uis ei commiſceatur: ſic plerique vinum de abſynthio apud nos parant, & per hyemen in uaſe relinquũt, ſemper implendo iterum vaſe, ſi quid in re hauſerint: veris initio herbas eximunt, alii per æſtatem quoque relinquunt, ſed tamen facile corrumpitur, mucet, acceſsit, præſertim vaſe non pleno. Quidam epiſtomiis uaſorum intus laminam ex ferro ſtannato multis foraminibus per uiam, opponunt, ne medicamentis impoſitis obſtrui poſsit. Licet & quauis anni parte abſynthiũ aliásve

herbas. in uino uetere in uasculo ponere præsertim in cellis frigidioribus : aut in amplò uase vitreo bene obstructo, quod si caryophyllata radix arida addatur, diutius conseruabit uinum. Aliqui simpliciter medicamentum cuius uim in uinum transire uoluerint, cum uino coquunt, quouis anni tempore: sed uina cocta pleraque exhalant prorsus & subacida fiunt. ergo magis probarim medicamenta contrita in uino vna cum melle despumato aut saccharo aliquot horis macerari: dein de aliquoties per manicam Hippocratis colari. Si ex iridis radice uinum hydropicis utile aliquãdo paraui, anhelis ex inula, &c. poterit & cum succis herbarum de putatis misceri percolarique uinum: uel ex iis quæ in sacculo arida trita in eo suspensa fuerint per aliquot dies, exprimi succus,& percolatus admisceri: & in sacculum recentia addi,&c. Nã si ita sæpius exprimatur materia,& addatur recens, efficacius erit vinum,& uasculũ subinde implebimus in locum exhausti. quod si aliter faceres, vinum subinde infirmius fieret.

Vina medicata (ut diximus) fieri poſſunt, medicamentis in ſacculo, aut ſimplici per in muſto impoſitis, ut ſimul ferueant, relinquendo: aut in uino ad ignem bullito. Sed prior modus præfertur, quòd per eum non reſoluatur uis medicamentorũ, nec alteretur aut infirmetur. Debet autem foramen uaſis ſeu uegetis ſcutella parua tegi, vt feruor modicè exhalare poſsit, nec odor tamen nimium euaporet. Si tamen in vino ad ignẽ coquere viſum fuerit, fiat ignis lentiſsimus & cõtinuatus ſine fumo, vaſe operto ne exhalet, & ad certum tempus decoquatur (maiori minoríve igne, prout cuiuſque rei ſubſtantia requirit, Arnoldus in libro de vino.) Præſtaret quæ coquere libuerit, in duplici uaſe uel in balneo Mariæ coqui.

Aromatica in factitia per tres aut quatuor dies clara ſeruari poſſunt, poſtea turbantur. Vinorum è medicamentis ſimplicibus diuerſis confectiones docet Plinius 14. 16.

Vinum de abſynthio quomodo fiat, iã ſupra dixi. Sunt qui cum ſolo abſynthio

parent

parent,alii alias diuersas herbas, præsertim calidas, admiscent: vt hyssopum, rutam, saluiam, carduum benedictum, pulegium, costum hortensem, phyllitidem, flores sambuci, cortices fraxini. Ego interdum in phiala vitrea ex tempore paro, absinthij comis aridis superinfusis pari mensura vino Cretico, & aqua ardente ter destillata. hoc diu seruari potest. exigua eius mensura vino multo addita, totum in absinthii qualitate imbuit. Stomacho frigido prodest, flatus discutit, colicam phlegmaticam & ex flatibus natam sanat. scabiem curat illitum. Arnoldus in libro de uinis. Melior modus conficiandi est, inquit quòd contundatur absinthium viride vel siccum, & coletur vinum calidum aut frigidum super ipsum aliquoties, donec saporem & vim eius recipiat, & saccharo vel melle condiatur. Præstat autem hic modus conficiendi hoc uinum, quoniam uis omnis absinthii in superficie est, quæ hoc modo optimè extrahitur. Deinde prolixus est in recẽsendis eius viribus. Poterit simul etiam addi galãga & anisum, aut si quid aliud uidebitur.

Artemi-

¶ Artemisites vinum fit ut absinthites. Vinum de alKeKengi seu halicaccabi granis eodem modo fit, super iis contritis vinum colando pro dosi una accipies à quinque ad decem, educit materiam calculosam à tenibus & vesica manifestè, & vrinam retentam ducit. (vide Arnoldum in libro de vino) cuius & ipse nuper periculum feci, colato simul aniso, radice carlinæ, persicorum nucleis, & lapillis cancrorum, unde vrina iam diu retenta intra horam secuta est. Sunt qui (integra) halicaccabi grana in mustum ponant vase paruo, ut simul bulliant, & ad usum seruant.

Vinum ex betonica ad stomachi dolores prodest, Alex. Benedictus.

Vinũ buglossatum, è radicibus buglossi in uino maceratis, mirè cõmendatur ab Arnoldo contra atribillarios affectus, cum historia mulieris cuiusdã eius potu curatæ, q̃ per iracundiã sæpe fatua reddebatur.

Vinum buglossatum, in quo radices buglossi bene lotæ extiterint per diem ac noctem: vel syrupus eius, affert lætitiam, & melancholicis prodest.

Vsu

Vſu eius (uini) curati ſunt quidam ab amentia & permixtione & alienatione rationis, Arnol. de cõſeruãda iuuẽtute, ca. 3.

¶ Aliud uinum compoſitum cum radicibus & floribus bugloſsi, cum ſena aut abſque ea, leges apud Arnoldum in libro de uino, hac inſcriptione : Vinum mirabile pro melancholicis, cardiacis, &c.

Vinum borraginatum fit, ſi in muſto nouo ponantur borragini flores, vſque ad perfectam depurationem. uel in uino nouo diaborraginatum aut conſerua diſſoluatur, & reſeruetur ad uſum, Arnoldus in libro de conſeru. iuuentute.

Vini compoſitio contra humores aduſtos, & pro colericis & maniacis, conferens lætitiã. R. radicum bugloſsis mundatarum libram. Roſarum rub. florũ uiolarum, borraginis & bugloſsi, ana lib. ſemis, been albi, & rubri utriuſq; unciam. Conquaſſata pone in ſacculo, & ſacculum in vaſe cõtinente tres ſarcinas boni uini (muſti puto) recens expreſsi albi & clari quam reperiri poteſt maximè. Huius uini pars dimidia cum dictis ſpeciebus bulliat, & al-

tera

tera dimidia per ſe bene de ſpumando. Deinde cola illud ubi ſpecies ſunt, in uas: imple de altero donec receſſerit feruor, & ſatis clarum fiat. Debet autem eius uſus eſſe aſsiduus, Arnoldus de conſer. ſanit.

Vinum inulatum. Inulæ radices teſſelatim inciſas in olla fictili noua uitreata coques in muſti ſextarii duobus aut amplius, donec partes aliquot conſumantur. Deinde muſti optimi dulcis ſextarios uiginti quatuor aut amplius, in caccabo decoques donec dulceſcat: poſtea inulæ radices unà cum muſto in quo deferbuerũt, affundes, & cũ adhuc aliquantulum ſimul bullierint, depones ac ſeruabis.

¶ Aliter. In muſto dulci deſpumato & ad tertiæ partis conſumptionem decocto, cùm iam ferè ſatis coctum fuerit. inulę radices iniicies, (pro congiis uiginti quinq;, vel circiter, uncias nouem:) & cũ modice adhuc bullierit muſtum, depoſitum & refrigeratum ſerua: & inulæ radices (eaſdem ſcilicet, colando ſeparatas) in ſacculo intra uas ſuſpende. Debẽt autem radices colgi mẽſe Octobri creſcente Luna, aut ine-

unte

unte æstate, & siccari in Sole, Hæc ex manu scripto quodam libro Germanico transtuli. Vide Dioscoridem, qui hoc uinum nectarites nuncupat.

Vinum arceuthites. Pro musti congiis viginti aut circiter, iuniperi baccarum dimidium quadrantem (quadrantem uocamus modii Heluetici, sed is quoque uariat, quartam partem) accipe. Fundum uasis primò consternes tenuibus segmentis è fraxini ligno dolato, ne baccæ epistomij aditum obstruere possint. deinde dimidiā partem baccarum superinsternes: tertiò reliqua segmenta. quartò reliquas baccas, vnà cum manipulo artemisiæ, & linguæ ceruinæ vulgò dictæ dimidio: postremò vas replebis optimo & dulci musto, vt simul ferueat. Huius vini vsus ut contra venena & multos morbos hominem præseruet. debet autem bibi haustus eius unus aut alter ab initio prandij: & vnus post cœnam ante somnum, Innominatus.

Nostri vinum conficiunt per æstatem, nigra cerasa acida, quæ visula vocant, integra imponendo in vas, quartam partem

relin-

relinquendo vacuam, ſuperfuſo vetere uino albo, quod breui rubeum colorem trahit, citius quidē, ſi pediculi omninò ademti fuerint: tardius, ſi ita reſecti vt pars adhuc hæreat, ſed ita diutius ſeruant colorem. Solent autem cum aliquid inde hauſerint, mox iterum uas implere. Cor & ſtomachum roborat, ſitim mitigat, refrigerat, ſiccat, aſtringit. Alij non integra, ſed trita imponunt, aut in ſacculo ſuſpendūt, vnde odoratius uinum fit, nucleorum ratione, minusq́ue aſtringit, & magis ducit vrinam. Poteſt & quouis anni tempore ex aridis fieri, Aliqui ſuccū ex his ceraſis per ſe in vaſe ponunt, & cum deferbuerit, obſtruunt, ac pro uino vtuntur: vel per ſe, uel modicum eius copioſo uino miſcentes. Idem ſuccus coquendo denſatur: & ceraſa ipſa ſaccharo condiuntur.

Vinum è prunis ſylueſtribus ijſdem modis fit per autumnum, vbi iam ſatis mollia & bene matura fuerint.

¶Vinum raſpatitium (noſtri uocant [rappis]) id eſt linguam quadā acuta ſtypticitate mordens, ꝓuocant appetitū uillos

ſtomachi aſtringendo. Medetur corpori ob calorem diſſoluto, potiſsimum æſtate, cholericis,& ſanguineis vtile. fit autem ſic. Ponantur aliquæ vuæ acerbæ cum maturis in torculari vt ſimul exprimantur. Vel quod melius eſt, reſeruentur vuæ & conterantur vnà cum raſpaciis ſuis, & immitantur vaſi cum muſto. contrahet autem muſtum illud à ſucco raſpaciorum (ſcamporum, Galli grappes vocát, noſtri [rappen,] vnde uino nomen) illorum. & uinaceorũ in uuis quæ ſunt acetoſa, ponticitatem quã dam & aſtrictionem, Arnoldus de uilla noua. Noſtri aliter parant. racemis integris bene maturis dolia implent, & vinum vetus ſuperinfundunt, quotieſcunque vinum inde hauſerint, rurſus implent. Sunt qui alternis racemos, & folia ſaluiæ imponant, Stomachum recreat, ſitim remitti. Dyſentericam potionem quandam Nico. Myrepſus in D. litera cap. 85. parari iubet cum rhaſpe bono aut marathrato aut eleliſphacato puro vino. Fuchſius pro rhaſpe forte, inquit, legendum rhoites vel rhodites. Apud eundem antidotus quingenteſi-
ma

ma fit cum vino bono rubeo aut raſpe: & ſimiliter vltima antidotus. Ego vinum raſpatitium intelligo, quod plerunq; ſemper cum ſaluia fit, &c. & rubeum ſemper.

Sunt qui raſpatitio vino etiam aromata addant: qualia ſunt: R. galangæ vncias quinque. cinnamomi, caryophyllorum ana drach. duas. zedoariæ ſemunciam: coriandri vncias tres fiat puluis craſſiuſculus. Vinum paſſulatum, quod mellitum vocat Arnoldus, fit paſſulis in uino (vel muſto (decoctis donec dulceſcat, quid mox in vaſe conditur: & paſſulæ contuſæ in idem coniiciuntur. ſubſidunt autem illæ in fœces.

Sed idem Arnoldus aliud quoque deſcribit egregium, quod paſſulatum vocat, paſſulis cum cinnamomo decoctis in muſto non multo: quòd deinde reliquo muſto in uaſe condito affunditur.

De vinis aromaticis.

AROMATICA vina fieri ſolent dupliciter, vel aromatibus tantum in ſacculo ſuſpenſis, in uaſe quod in cella vinaria

relinquitur: vel melle etiam addito, vt ex tempore tantũ fiat quantum desideramus, & speciebus contritis simul per colatoriũ vel manicam Hippocratis laneam, vt vocant, aliquoties colatis. hoc uinũ mulsum, vel mellitum vocari potest, vulgò claretũ & nectar nominant, & melicratum improprie, cum uino albo. Quòd si pro melle saccharum addant, cum uino rubro, Hippocraticum vocant. Fient autem in pharmacopolis vina hæc aromatica plerunque ea proportione, ut ad aromatum siue specierum drach. septem mellis vnciæ tredecim addantur, & vini albi odoriferi libræ quatuor. Vel ad drachmas sex specierum, sacchari purissimi selibra, vini rubri libræ quatuor, aut minus. alii multò plus sacchari admiscent, ut specierum quoque. Aliquando croci semidrachma vel multò minus additur, tingendi causa, præcipuè mulsis. Antequam vero coletur vinum, per horas aliquot, uiginti quatuor ad summum, loco calido uel in hypocausto relinqui debet cum speciebus infusum.

Vinum hippocraticum factitii generis est,

est,facili ratione. Gallis maximè transalpinis gratissimum. Cinnamomum,saccharũ, & carpesium teruntur in fiscum ex eo vinum liquatur,ut transeundo qualitates eas combibat. Datur hoc epulis principalibus cum escharite pane bellariorum uice, qui mos,sed in alio uino, peculiaris Atheniensibus fuisse legitur.

Hermolaus Barbarus Corolarii libro quinto capite de vua œnanthe.

Aliud. Corticum cinnamomi interiorum drachm.sex.zinziberis albi integri semunciam.nucum moschatarum electarum drachm.duas.Caryophyllorum, granorũ paradisi, utrorumque drach. cardamomi, piperis, calami arom.coriandri præp. singulorum scrupulum, misce & tere, crassiusculè.Vini libras octo,mellis despumati vncias uiginti sex,misce omnia, & cola secundum artem. Sunt qui vina hæc aromatica cum lacte amygdalarum clarificent.

Aliud, ad cardiacos, descriptum Alexãdro Benedicto lib.de com. R. Vini austeri odorati sextarium. sacchari albi selibram. cinnamomi, zinziberis ana semunciam,

galangæ drachmam.

Aliud eiuſdem ad imbecillitatem ſtomachi.R. Cinnamomi ſemunciam.zinziberis albi drachmas duas. Caryophyllorum,piperis longi, glandis moſchatæ ana obolos quatuor. Bene tuſa cum albi ſacchari ſelibra, in meri albi congio cõmiſceto,ac percolabis, ſummũ enim diſſolutis ſtomacho remedium eſt.

Aliud. R. cinnamomi unciam, zinziberis ſemunciam. galangæ drachm. duas caryophyllorum drachmam. granorum paradiſi drachmas duas. ſacchari albi vncias octo. vini optimi q. ſ.

Aliud Cinnamomi ſeſcunciam. zinziberis ſemunc.caryophyllorum drach. duas. granorum paradiſi,galangæ, vtriuſq; drachmam. Sacchari ſeſquilibram. Vini rubri menſuras duas, (id eſt libras quatuor) miſce, fiat Hippocraticum.

Aliud. Interioris cinnamomi vnciam, zinziberis al. ſemuncia. granorum paradi. drachmæ tres caryophyllo. moſchocaryi, vtriuſque drach.duæ macis galangæ,vtriuſque ſeſquidrach.piperis longi drachma ſpi

cæ

cæ nardi, folii, utriusque semidrachma. fiat puluis. Huius singulas vncias singulis vini mensuris addes, cum libra sacchari, & tornesolo, (sic dicto genere sanæ purpureo) ad colorandum q. s.

Aliud quod ad thoracis & pulmonis vitia accommodatum videtur.

Recip. cinnamomi optimi à crasso cortice abrasi vnciam. caryophyllorum sesquidrachmam. anisi, fœniculi, vtriusque drachmam. glycyrrhizę drachmas tres, macis, cardamomi, ireos, ana drachmã semis. Sacchari albissimi vncias tres.

Singula diligẽter trita infundantur cum sequentibus. Recipe vini maluatici vncias nouem. aquæ borraginis libram rosaceæ, sescunciam. aquæ melissæ, vncias tres. Per tres horas iuxta fornacem relicta, tandem sæpius per saccum filtri colato. fia Hippocraticum vinum clarum.

Hippocraticum laxatiuũ. Vinum quod quartanam, quotidianam, & tertianam notham concoquit & præparat humores, & eosdem mox per aluum educit. Recipe esulæ libram, epithymi drachmas sex, poly-

podij, cinnamomi, passularum, ana drachmas quatuor. mastichæ, zinziberis, zedoariæ, caryophyllo. singulorum vnciam. Sacchari quantum sufficit, Arnoldus.

Nectar apud Arnoldum. Pro sextario vini accipe zinziberis electi excoriati, cariophyllat. cinnamomis excoryati, ana drachmas duas. granorum paradisi drachmã. Fiat cum optimo vino, vel Græco, quod melius est, & loco mellis ponatur sacccharum cum grano moschi, & est nobilissimũ. Sirupus vel iulep de uino ad conseruandam valetudinem & iuuentutem fit, in tribus libris boni uini ponendo duas libras sacchari, fiat syrupus, cuius usus est cum aqua. Gerit autem vicem cibi & potus, & recreat naturam, Arnoldus in libro de cõseruanda iuuentute.

Vinum saccharatum decoctum, senibus, frigidis & debilibus conuenit, & quibus humor natiuus & calor naturalis imminuuntur. nutrit enim, & sanguinem generat, & replet partes principales spiritibus. R, Vini optimi de Vernacia, vel Græci, aut similis libras tres. sacchari albi Caffè
tini

tini libram. Coquantur ad lentum ignem more syrupi. serua & vtere cum duabus partibus aquę, vel aliter vt usus postulabit. Hoc uinũ (siue potius ex vino syrupum) Rabi Moyses in libro de victus ratione senum & conualescentium approbat.

De vinis mulsis aromaticis.

DE saccharatis vinis aromaticis iam supra dictum est, & simul in genere de mulsis quoq; siue mellitis aromaticis. Licet autẽ & in superioribus compositionibus omnibus loco sacchari mel ponere, & pro rubro vino album, in sequentibus vero contra. Sic ex Hippocratico vino claretum siue clarũ feceris, & ex claro Hippocraticũ. Sunt qui coloris vini differẽtiam nõ faciãt. Mel quidem semper cũ modica aqua prius decoqui & despumari debet diligẽter. Sunt qui illis etiã vinis quæ cũ multo saccharo fiunt modicũ mellis addant, ad maiorem dulcedinem: alii multum. Vide aromatites vinum in Dioscoride, Alchandicum est vinum decoctũ cum aromatibus & zuccaro

aut melle. apud quosdam Italicos dicitur Clarea, cuius descriptio habetur in lib. simplicium Ebenesis.

Species clareti. Zinziberis, galangæ, vtriusque vnciam. cinnamomi vncias duas. caryophyllorum drachmas duas, granorum paradisi, piperis longi, vtriusque drachmã. Mellis sesquilibram. Sacchari libras duas. Vini albi mensuras quatuor, (libras sedecim,) Alii cum solo melle parant, & aliquid spicæ & nucis moschatæ addunt, & cum albumine oui clarificant.

Claretum quod Philippus Vlstadius in Cœlo philosophorũ describit, ca. 57. R. Vini albi optimi libras quatuor. sacchari albi duri vncias quatuor. cinnamomi vnciam coriandri præp. drachmas tres. caryophyllorum drachm. duas, granorum paradisi, zinziberis albi ana sesquidrachm. piperis longi scrupul. duos zedoariȩ drachmam semis. Omnia trita subtilissimè & collata, reseruentur in uase stanneo.

Vinum senescentium, hyemali tempore vtile melancholicis & phlegmaticis: renes & totum corpus calefacit, tumorem hæmor-

morrhoidum tollit, concoctionem iuuat, bonum colorem facit, lumen clarificat, in genium acuit canitiem retardat: & eadem præstat quæ hiera picra, nisi quòd amaritudine caret, & ventrem non soluit. Recipe Spicæ, cinnamomi, carpobalsami, xylobalsami, zinziberis, galangæ, calami aromatici, alari, myrtillorum, ana drachmam, mastiches drachmas duas. liquiritiæ, passularum, singulorũ semunciam. sacchari pro arbitrio. Fieri potest per decoctionem, vel sine ea instar clareti, ponẽdo species in sacculo largo, & sacculum in colatorio, & toties colando: donec vis specierum tota in vinum transiuerit, quod per gustum cognoscetur, Arnoldus in libro de vino.

Aliud. Recipe zinziberis drachm. duas. cinnamomi semunciam. caryophyllorum drachmam. Vini albi mensuras tres. Mellis vnciam. sacchari albi selibram. Fiat claretũ secundum artem.

Aliud laxatiuum. Recipe Galangæ drachmas sex. cinnamomi vnciam. turbit esulæ, catapotiæ, hermodactylorum, ana drachmã semis. Tere, fiat claretum cum melle

&

& ſaccharo.

Aliud. R. zinzibe. vncias duas. cinnamomi quatuor caryophyllorum duas galangæ tantundem. granorum paradiſi vnam. Singula ſubtiliter trita cribrataque miſcenantur. Deinde croci orientalis vnciam bene tritam ſeorſim ſeruabis. Claretum facturus, mellis libras duas ad ignem fictili nouo ferueſacies, & quum bullire cœperit, aufer ab igne, & parua mora interpoſita deſpumato.

Deinde menſuras duas (circiter octo libras vini,) accipies, quod eo melius erit quo dulcius & clarius fuerit, & admiſcebis ei de ſpeciebus prædictis vncias duas. & croci drachmam aut amplius. deinde per ſacculum collabis. cuius pars ſuperior (ferè ad duas tertias totius longitudinis) linea ſit, inferior lanea per vnam tertiam totius ſacci aut paulo plus. Cum vinum ſatis colatum fuerit, fœces infundere poteris in hydromeli ſiue apomeli vt vulgò paratur, vt quod reliquum virium eſt, in id deponat. Hoc vino ſi mulier vti debeat, vt delicatus aliquis, pro melle ſaccharum pones.

Ex

Ex Germanicó libro manuſcripto.

Aliud tempore peſtilenti præſeruans. Recipe uini optimi menſuram. angelicæ ſemunciam boli Armeniæ drachmam. nucis moſchatæ drachmas duas galangæ, pipers longi, coriandri, ana drachmam ſemis. zinziberis ſeſquidrachmam. cinnamomi drachmas ſex. ſacchari ſelibram.

Ex libro quodam manu ſcripto Latinè compoſitiones aliquot nectaris ſiue clareti: quum maiorem eius copiam in barili aut uaſe ligneo, ſeruandam in cella vinaria deſideramus nomen. Lotum, vt videtur, certæ menſuræ uini apud Belgas quæ duos continet putas.

CLARETVM vel nectar bonum ſic facies cinnamomi libram, galangæ, zinziberis, carda. granorum paradiſi caryophylo. cubeba. macis ſingulorum unciam. Piperis longi, & nigri ſi volueris, vtriuſq; ſemunciam. Spicæ nardi, nucis moſc. ſchœnanthi, ſing. drach. tres. Croci drach. Terantur oĩa minutiſsimè et miſceantur. Sic habes ſpecies pro medietate oneris unius equi, id eſt pro

pro barili vno,(libris fortè centum viginti octo.) Nectar autem ſic facies. Pone vinum totum in uaſis, deinde ſpecies pone in aliquo panno lineo ſatis amplo: & in barili, in quo nectar facere volueris, pannum intromitte cum ſpeciebus, ita quòd latera panni ſuper emineant aliquantulum ſupra os barilis. Poſtea in aliquo vaſe pone quatuor libras mellis & fortiter cum vino miſce, ita ut totum ſatis clarum ſit. Tum vinum ſuper ſpecies collando infunde, & poſtremò Vinum cum melle. Demum clauſo barili ſpecies in eo relinq; cum panno per biduum. Tandem aufer fortiter cõprimendo:& habebis nectar optimum.

Si verò pro principe aut prædiuite aliquo parare uolueris: adde ſupradictis ligni aloes optimi folij, utriuſque ſemuntiam, moſchi drachmam ſemis,& loco mellis pone ſaccharum minutiſsima tritum in mortario:deinde ſolutum in vino.

Aliud nectar optimum, cum eiſdem ſpeciebus,ſed ponderibus diuerſis.

Recipe Cinnamomi vncias duodecim ſemis.Zinziberis, galangæ, granorum paradiſi,

radiſi, caryophyllorum, cubeb. macis, cardamomi, ana drachmas duas. piperis longi ſcrupulum. ſpicæ nardi. ſchœnoanthi, nucis moſchatæ, ana ſcrupulum ſemis. croci ad pondus (denari) Turonenſis, vel paulo plus. Hæc omnia minutiſsimè trita miſce, & habebis ſpecies abundè pro loto nectaris ciuitatis, Burgenſis.

Deinde accipe libram mellis cum pinta aquæ fontanæ decocti vſque ad conſumptionem aquæ: & refrigerandam ſe pone. Tunc accipe circiter lotum boni vini, & ſacco cum prædictis ſpeciebus in vas immiſſo, vinum percolando, infundito paulatim, etiam cum vini parte prius mixtum paulatim infundendo, ita ut ſuccus non cõprimatur. Quod ſi precioſius facere voles, ſaccharum pro melle pones in vino diſſolutum. ſimiliter pondere libræ aut amplius. Percolabis autem ter uel quater, vt fortius & melius euadat vinum. Addes etiam prædictis agallochi optimi, folij, ana grana duo, & moſchi aliquantulum.

¶ Aliter. Suſpende ſpecies in ſacculo in vino mixto cum melle vaſe ſaccharo, & poſt duos

duos aut tres dies extrahe bene comprimendo, sed superior modus melior & pulchrior est.

Ad faciendum nectar, modi tres: quorum duo priores, Gratia Dei vocantur, tertius manus Dei, ex codice manu scripto.

R. CINNAMOMI drachmas nouem. zinziberis drrehmas quatuor. nucis moschatę, piperis longi ana drachmas tres. galangæ, granorum paradisi, macis vel folii, cubebarum ana drachmas duas. caryophyllorum drachmam. spicæ nardi scrupulum integrum. croci dimidium. sacchari libram. vel mellis pintam quod bullierit in pauca aqua ad consumptionem aquæ, bene dispumati. Misce in sesquilotum vini. Aliqui addunt cardamomi & carui ana drachmas duas. Et hoc est melius claretum.

Adidem. R. Aristolochiæ rotundæ, cinnamomi, vtriusque vnciam. zinziberis semunciam galangæ, granorum paradisi. caryophyllorum, cubebarum, macis nucis

moscha-

moſchatæ, ana drachmas duas. piperis lon gi drachmas tres. ſpicæ nardi ſcrupulum. croci dimidiũ. ſacchari libram. vini lotum. Quòd ſi pro diuite fuerit. adde agallochi optimi grana duo, moſchi dimidium granum. Vel ſecundum alios. R. Cinnamomi electi uncias duas. zinziberis vnam, granorum paradiſi. piperis longi, vtriuſque ſemunciam. nucis moſchatæ, caryophyl. macis, ana drach. duas. cubebarum cardamomi. ana drachmam. ſpicæ nardi, ſchœno anthi, calami aromatici, ana ſcrupulũ. Trita commiſce cum tribus libris mellis, & loto vini, vt dictum eſt.

Potus qui dicitur Manus Dei. R. Cinnamomi ſeſcunciam. zinziberis drach. tres. cardamomi drach. duas follii. galange, ana ſemidrachmam. piperis longi vel nigri drachmas quatuor. Si fiat pro diuitibus, adde caryophyllo. nucis moſchatæ. macis, granorum paradiſi, ana drach. duas. Mellis deſpumati pintam. Vini boni lotum burgenſe. Et ſi potes, loco mellis pone ſacchari librã. Si rectè pareť hic potus vtilis erit aduerſus multos affectus præcipuè frigidos, & in ſeni-

ſenibus, ac illis qui imbecilliores ſunt ad Venerem.

Conueniet phlegmaticis, & melancholicis mirificè, vt merito Manus Dei vocetur. Triſtitiam ſoluit, lætitiam confert. Splenis & hepatis obſtructiones aperit. Hydropem curat: & lapidem de renibus potenter educit. ſi addatur parum ſaxifragæ & lapidis lyncis.

Species pro vino zedoartico. R. Zedoariæ, cinnamomi, vtriuſque ſemunciam. galangæ drach. duas. miſce fiat puluis.

Ad Vinum quod à ſcapis denominatur [zù einem rappis.] R. zædoariæ ſemunciā coriandri vncias tres, galangæ vncias quinque. cinnamomi caryophyllor. ana drach. duas. fiat puluis craſsiuſculus.

Aliter, pro zedoartico vino ſpecies, quæ ſufficiunt pro menſura vini quæ oma vulgo Argentinæ vocatur.

Cinnamomi vncias tres caryophyl. nucis moſch. granorum paradiſi, cardamomi, ana ſemunciam. zedoariæ drach. ſex cubebarum, piperis longi ana drachmas duas. Contunde craſsiuſculè, miſce pro ſacculo.

Ad idem. Cinnamomi vnci. duas. zinziberis ſemunciam, caryophill. piperis lõgi. cardamomi, cubebarum, zedoariæ, ana drachm. vnam. galangæ, granorum paradiſi, ana drachmam ſemis. Trita craſsiuſculè miſce pro ſacculo.

De uinis aromaticis cum aqua ardente.

AQVAM ardentem facilè cum aliorum medicamentorum tum aromatum odorem & vim oẽm imbibere ſi paucis horis trita in ea maduerint, & exiguũ eius deinde uino ſimplici affundatur, & poſſe hoc modo varia odore & ſapore vina ex tempore parari, ſupra ſcripſimus ex Arnoldo in aquæ ardentis ſimplicis deſcriptione.

Apparatus uini quod Hippocraticum vulgo uocant. In aquæ ardentis ter quatér ve aut amplius deſtillatæ uncias duas cinna momi iniicito, & gingiberis dimidiam: granorum paradiſi, piperis, ana ſeſquidrachmam caryoph. drac. nucem moſchatam dimidiam. Trita omnia in uas bene clauſum per quatuor dies indito, & bis aut ter quotidie agitato: demum colato & reſer-

uato. poteſt autem longo tempore ſeruari huius mediocre cochleare plenum immittes in generoſi uini rubei menſuram: & ſacchari libram addes. Si tamen uinum dulce ſit, ſaccharo opus non eſt, Furnerius.

Maluatici modus. R. galangæ optimæ, caryoph. zinziberis, macis, ana drachm. Hæc omnia craſsiuſculè trita in uaſe ligneo bene operculato infuſa in aqua ardente relinques horis vigintiquatuor. Deinde in linteo ſuſpendes à filo in uas capax ſummæ, vt vocant, aut dimidiæ ſummæ uini clari per tres dies. Et habebis uiuum tam bonum & forte quàm ipſum natiuum Maluaticum aut Traminium eſt. Liber manu ſcriptus Germanicus.

Vinum ſapore Rhætici. in uaſe vitreo vel fictili uitreato, linteolum aromatibus iam dicendis plenum ſuſpende, & reple aqua ardente, diligenter obſtrue: & relinque, ſaltem per horas duodecim. Cùm uti volueris, linteolum exprime in magnum aliquod poculum vitreum, cui infundendum eſt uinum, ita vt latera poculi aromatica illa aqua ardẽte cõſpergãtur: aut liquor

in

in fundum expreſſius, inclinato poculo latera vndiq; madefaciat deinde uinũ infunde quod habebit ſaporem Rhętici. Aromata hæc ſunt. Cinnamomi, zinziberis, caryophyllorum, de ſingulis ſemidrach. craſsiuſculè trita miſceantur, linteolo illiganda.

Eodem modo fit ſapor moſchati uel muſcatelli uini, accipe nucem moſchatam cum pauco macis. trita miſce vt ſupra.

Caryophyllatum. Caryophyllorum ſemidrachmam cum pauco cinnamomo tere, & in linteolo liga, ut ſupra

Alſatici ſapor. Saccharum candi in linteolo liga ut ſupra. Aut mel diligenter deſpumatum cum aqua ardente miſce in uaſculo bene obſtructo: & cum uti uolueris, linteolum hoc liquore intinctum in poculum exprime.

Hæc omnia ex libro quodam Germanico manu ſcripto mutuati ſumus.

De alijs quibuſdam vinis aromaticis præſertim quæ fiunt ſacculo in vaſe ſuſpenſo.

VINVM caryophyllatum fit, caryophyllis in ſacculo ſuſpenſis in uaſe cum

musto. Multum desiccat, dissoluit, consumit attrahit, iuuat asthma antiquum, & tussim, in senibus cum humorum corruptione: vtile etiam in epilepsia & syncope. concoquendi & retinendi uim confirmat. anhelitum reddit odoriferum. Multum autem de siccitate eius remittunt saccharum & glycyrrhiza, Arnoldus in libro de uino.

Eodem modo quælibet aromata (& remedia) tum frigida tum sicca in sacculo suspendi possunt, & uino uel musto immitti, quod eorum ui & qualitate imbui volumus, Ibidem.

Aromaticum vinum fit ad iuuentutis cõseruationem, si in sacculo lineo immittantur species non tritæ, sed particulatim, sciscæ, ita quòd substantia specierum sit in sacculo uaga, & ponatur in uino ore vasis diligenter obstructo, Arnoldus de conseruanda iuuentute.

Alius aromatici vini modus, ad confirmationem temperamenti & iuuentutis. Cubebarum, caryoph. nucis mosch. passularum, de singulis drachmæ tres, in sacculo

lo bulliant in boni vini libris tribus vſque ad tertiæ partis conſumptionem, adde ſaccharum. & inde mane ac ueſperi propina uncias ſingulas, plus minus. Vel fiat ſicut claretum, Arnoldus ibidem.

Vinum crocatum lætitiam affert, & aufert melancholiam, Arnoldus de conſeruanda iuuentute ca. 3. Eius uerò componendi modum docet eiuſdem libri tractatu ſecundo, his uerbis. Pone modicum croci bene ſiccum in ſacculo amplo de panno ligni ſubtiliſsimi rari, & ſacculus ponatur in collatorio de ſtaminea vel panno lineo, & ſuperfundatur vinum (vel etiam oleum pro oleo crocato) ad modum lixiuii. & repetatur donec placeat color & ſapor. Poſsũt & aliæ ſpecies admiſceri ꝑ arbitrio.

De uinis artificioſis quæ ſaporem peregrinorum referunt, propter aromata & ſpecies in ſacculo intra uas ſuſpenſas.

VARIA aromatica vina quomodo fiant, & peregrinorum quorundam ſapor fictitius cum aqua ardente & aromatib. ſu-

perius ostensum est: hic addemus quomodo peregrina quædam vina homines industrij absque aqua ardente imitentur: non ut imposturas inde addiscant homines auari, sed ut medici ægrotis, præsertim delicatioribus, simul & gratificari interdum & prodesse possint. Decerpsimus autem quę sequuntur omnia ex Germanico libro manu scripto.

Græcum uinum sic fit. Zinziberis, galangæ, utriusque selibram. granorum paradisi, caryophyllorum, ana vnc. tres. in sacculo suspende in dolio vini mediocri, [in ein fuder.]

Vinum maluaticum. R. Moschi, agallochi vtriusque drach. cinnamomi, cardamomi (si rectè lego) cariophyllorum, ana dra. duas. sacchari candi semunciam.

Vinum de Romania.

RECIPE, succi glicyrrhizæ cinnamomi, vtriusque drachmas duas. anisi drachmam. macis drachmæ semis, sacchari drachmas tres.

Vinū moschatellum. R. polypodii, liquiritiæ, anisi, sing. drach. duas. nucis moscha

tæ drach. tres. calami ar. drachmam.

Muſcatellum rubrum ſic facies. Florum ſambuci unciæ quatuor. cinnamomi ſemũcia, bulliant in muſto rubeo. Muſcatelli odorem facere putantur, quæcunque moſcum referunt odore ſuo, & quæ à moſcho denominantur, ut nux moſchata, & cortex eius qui macis vocatur, item flores ſambuci præcipuè, & coriandrum.

Multi & ſclaream herbam in uino ſuſpẽdunt, nimirum folia cum floribus: cuius odor uehemens & non ingratus eſt. aliqui tamen inſalubrem eſſe & caput grauare putant. Sed compoſitiones huiuſmodi infinitæ fieri poſſunt: & ſatis eſt homini induſtrio, & ſimplicium medicamentorum aromatum, & condimentorum naturę gnaro, paucas aliquot ueluti formas præſcriptas habere, quas ipſe multis modis pro occaſione & uariis circũſtantiis uariabit. Nos Deo immortali gratias agentes, à quo omnis remediorum ſucceſſus pendet, huic libro in præſentia finem imponimus.

FINIS.

INDEX EORVM

quæ in Theſauro Philliatri notatu digna tractantur, litera r. remedium ſignificat.

Aurum

Bilis

Fra-

Halicaccabi

Iris

Laterum

Medi-

N

Pili,

Pu-

Saluiæ

Scor-

Ad

Vermes

Ad

FINIS.

